

Tisdagen den 23 maj

Kl. 11.00

Tisdagen den
23 maj 1972

Ang. SJ:s taxehöjningar

Förhandlingarna leddes till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1 Ang. SJ:s taxehöjningar

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr *Fågelsbos* (c) den 25 april framställda interpellation, nr 127, och anförde:

Herr talman! Herr *Fågelsbo* har frågat mig vilken uppfattning jag har dels om sambandet mellan täta taxehöjningar och utvecklingen av efterfrågan på SJ:s tjänster, dels om tanken att tillföra SJ statsbudgetmedel i syfte att hålla taxorna på rimlig nivå.

SJ måste liksom andra affärsverk och företag tid efter annan höja sina avgifter med hänsyn till successiva löne- och prisstegringar. Självfallet strävar SJ efter att genom rationalisering inom olika delar av verksamheten och genom efterfrågestimulerande åtgärder begränsa behovet av taxehöjningar. Sådana kan dock – lika litet som på andra områden – undvikas.

Beträffande efterfrågan på SJ:s transporttjänster synes trenden i denna under senare år inte ha påverkats av vidtagna taxehöjningar. Utvecklingen under år 1970 och 1971 tyder på att persontrafiken kunnat vidmakthållas och även i viss mindre mån öka. På godstrafikområdet har transportarbetet under senare år – bortsett från effekten av tillfälliga konjunkturavmattningar – ökat med i genomsnitt 4 à 5 procent.

Allmänt gäller att det givetvis inte går att renodla olika faktorerers inverkan på efterfrågan av SJ:s tjänster. Utvecklingen härvidlag påverkas av en rad förhållanden, såsom prisbildningen inom andra trafikgrenar, bebyggelseutveckling, förändringar i kontakt- och resmönster etc.

Beträffande herr *Fågelsbos* andra fråga vill jag erinra om att statsmakterna årligen ställer betydande belopp av skattemedel till förfogande som stöd till det omfattande trafiksvaga järnvägsnätet. Bara från budgetåret 1968/69 till budgetåret 1972/73 har ifrågavarande anslag räknats upp från ca 200 till ca 320 miljoner kronor. Det är en uppräkningsperiod under en femårsperiod med inte mindre än 60 procent.

Herr FÅGELSBO (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för det svar jag har fått på min interpellation. Vad blodomloppet är för en levande organism, det borde statens järnvägar vara för samhället och dess medborgare. Om blodomloppet inte fungerar riktigt blir vissa kroppsdelar lidande. Så är det också för samhället då järnvägar läggs ned. Varför lägger man då ned järnvägar? Det beror på att trafikunderlaget minskar

och att därigenom förluster, ja, många gånger stora förluster uppstår. Säkert beror det bl. a. också på den förda taxepolitiken.

Från SJ:s ledning har i år aviserats att en taxehöjning är aktuell och nära förestående, och detta som man tror för att nedbringa den förlust som man vet kommer att uppstå. Då stöder man sig på de av riksdagen 1963 fastställda riktlinjerna för taxepolitiken.

Sedan 1960 har statens järnvägar höjt taxorna för personbefordran elva gånger och från samma tidpunkt godstaxorna tretton gånger. Det innebär inemot en fördubbling av biljettpriserna för persontrafiken och en höjning med 75 procent för godstrafiken. Samtidigt har man lagt ned ett flertal järnvägar och därmed försämrat kommunikationsmöjligheterna för många orter i vårt land.

Anslagen över statsbudgeten har räknats upp, som herr Norling också säger i svaret, från 200 till 320 miljoner kronor för den senaste femårsperioden.

Jag anser att SJ-ledningen i stället för att fortsätta med taxehöjningar och nedläggningar av järnvägar måste komma in på nya tankebanor. Då kan det bli motiverat att stava järnväg med hj, som SJ redan gör i en del av sin annonsering.

Är kommunikationsministern beredd att medverka till att en utredning tillsättes för att göra en allsidig prövning av 1963 års trafikbeslut och att i direktiven ålägga denna utredning att undersöka följderna för näringslivet och för sysselsättningen på en ort eller i en bygd, om man låter tågen stanna även vid andra orter än enbart vid det som numera kallas regionala tillväxtcentra?

De hittills av SJ vidtagna åtgärderna har visat sig negativa både för statens järnvägar och för allmänheten. Är kommunikationsministern beredd att göra järnvägen till ett mera attraktivt trafikmedel, även om man för att åstadkomma detta måste anvisa ytterligare medel över statsbudgeten? Jag tycker inte att jag i det avseendet fick ett tillräckligt klarläggande svar från herr statsrådet Norling.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Jag vet inte för vilken gång i ordningen vi nu här i riksdagen – det sker med mycket korta intervaller – diskuterar statens järnvägars verksamhet. Det är naturligt och viktigt att vi gör det, men det är kanske också viktigt att till vad herr Fågelsbo säger lägga några ytterligare synpunkter på den trafikpolitik och den trafikbild som vi upplever och har upplevt i Sverige under de senaste 10–20 åren. Annars kan risken vara stor att de som hör på denna diskussion – med tanke på den begränsade uppläggning herr Fågelsbos första inlägg hade – frestas tro att det pågår någonting som leder till att det skulle komma att hunsas med statens järnvägar, att man skulle lägga band på SJ och på allt sätt söka försvåra företagens möjligheter att verka i den trafikbild som vi alla lever med i vårt land.

Nu är det ju inte så, och därför är det viktigt att ta en liten stund i anspråk för att upprepa vad jag sagt många gånger tidigare i dessa sammanhang. Jag vet visserligen att även herr Fågelsbo känner till det, men det kan ändå vara av värde att få det sagt i en diskussion, som skall

vara framåtsyftande.

Det är ju så, herr Fågelsbo, att vi i jämförelse med situationen 1950, dvs. för närmare 20 år sedan, har fått en helt annan trafikstruktur. År 1950 fanns det 250 000 personbilar i vårt land. I år, i början på 1970-talet, är vi på god väg upp emot 2,5 miljoner personbilar. Befolkningen i vårt land har inte ökat nämnvärt under dessa 20 år, utan de som skall använda de olika trafikmedlen är i stort sett lika många som 1950.

Det är alltså otänkbart att tänka sig att resandet skulle öka kvantitativt så mycket att det skulle räcka till både för en tiodubblad personbilspark och för en järnvägstrafik av den omfattning vi hade t. ex. 1950. Järnvägstrafiken hade då kvantitativt en annan storleksordning än nu, och det är inte så konstigt mot bakgrunden av att järnvägarna åtminstone ända fram till i slutet på 1940-talet hade något av ett monopol på persontrafiken, eftersom det fanns så få personbilar.

Jag ville inledningsvis framhålla detta, ty man kommer helt snett om man inte konstaterar dessa fakta beträffande utvecklingen av personbilsparken under de år som vi ofta tänker på när vi diskuterar SJ:s bekymmer. Det är väl också tillräckligt att stanna till och konstatera att, om i morgon dag 100 svenskar bestämmer sig för att göra en resa av en viss längd, kommer närmare 90 av dem att använda den egna bilen eller sätta sig i någon annans bil. Kvar upp till de hundra blir då bara 10 à 15 som skall räcka till för tågen, för flyget, för bussarna osv.

Sedan det här är sagt skulle jag egentligen kunna stanna till och konstatera att vad det då gäller för oss är att för de människor som av olika skäl inte tänker använda bil – men även för alla dem som i en ökad bilism ser miljömässiga och andra faror – försöka skapa ett kollektivt trafikmönster som gör skäl för namnet. Herr Fågelsbo frågar om jag är beredd att sätta till en utredning som skall se över vilka möjligheter som finns att rädda vad som enligt herr Fågelsbos mening räddas kan i fråga om järnvägar, att se till att inga järnvägar vidare läggs ner, att se till att taxorna hålls på en sådan nivå att de blir konkurrenskraftiga. Då vill jag säga att det är väl att slå in öppna dörrar att begära detta. Som herr Fågelsbo säkert känner till, har regeringen för snart ett år sedan startat en regional trafikplanering som i korthet innebär att länsstyrelserna skall för sina respektive län i samråd med kommunerna i länen och i samråd med en trafikplaneringsgrupp som arbetar inom mitt departement systematiskt gå igenom hela trafikbilden, både när det gäller persontrafik och när det gäller godstrafik, och fram till senare delen av 1974 lägga fram förslag till vad vi har kallat stomlinjenät i de olika länen, som sedan skulle sammansmältas i ett riksnät.

På det sättet hoppas vi finna en väg bort från många av de bekymmer vi nu lever med, både när det gäller järnvägarnas framtid och när det gäller trafiken över huvud taget. Med de direktiv som denna trafikplanering har fått kommer den att kunna gå in i alla de frågor som herr Fågelsbo tagit upp och dessutom i många många fler.

Resmönstret och transportmönstret, vare sig det gäller person- eller godstrafik, är ju inte statiskt utan förändras från ett år till ett annat. Det finns därför ett stort intresse av att man får en sådan här kartläggning av

Tisdagen den
23 maj 1972

Ang. SJ:s taxehöjningar

hela trafikbilden, bl. a. för att kunna ligga före i tiden i fråga om planering på trafikområdet. I avvaktan därpå, herr Fågelsbo, har vi bestämt att vi inte skall fatta några nya beslut om nedläggning av järnvägar. Man kommer alltså inte att behöva riskera att innan detta planeringsarbete är klart mötas av nya järnvägsnedläggningar i annat fall än när alla parter är helt överens om en sådan åtgärd. Med "helt överens" menar jag då att det skall vara en samstämmighet även vad beträffar de regionala myndigheterna.

Mycket mer skulle kunna tilläggas, men den här korta och jag vill kalla den spontana deklARATIONEN om vad som är i gång när det gäller vår framtida trafikbild, som alltså innefattar statens järnvägars rälsbundna trafik och landsvägstrafik men också mycket annat, tror jag speglar den uppfattning som också riksdagens trafikutskott gav till känna vid den senaste debatten i dessa frågor. Utskottet konstaterade behovet av ett planeringsarbete som tar sikte på att ge möjlighet för regionala och gärna också lokala instanser att vara med och diskutera dessa angelägenheter.

Jag tror således att man som svar på herr Fågelsbos andra fråga sammantaget kan konstatera att här finns ett utredningsarbete och ett intresse från alla parter sida att få fram bättre förhållanden i svår situation, ett arbete som ganska snart kan leda fram till att man för SJ:s del även ekonomiskt kan se mera realistiskt på problemen än man kan göra i dag.

Herr OLSSON i Kil (fp):

Herr talman! Kommunikationsministern sade i sitt andra inlägg att vi har en regionalpolitisk trafikplanering som kommer att vara klar 1974. Det är riktigt, men frågan är också: Vad kommer att gälla fram till 1974 beträffande taxesättningar? Finns det någon möjlighet att innan dess få in också samhällsekonomiska avväganden när det gäller SJ:s taxepolitik?

Jag märkte inte ett ord om indragandet av sådana överväganden i problematiken från kommunikationsministerns sida. Han sade ingenting om den ökade belastningen på vägarna som blir effekten om SJ höjer taxorna för kraftigt på person- och godstrafiken, t. ex. all den tunga trafik som då leds ut på ett ofta dåligt vägnät. Då får vägverket ta stöten, och vi får ändå betala vad det kostar på skattsedeln -- och kanske ändå mer än om SJ haft en annan taxepolitik.

En annan effekt som inte heller togs in i detta sammanhang är de ökade olycksrisker som det innebär om vår tunga och lätta trafik i ökad utsträckning tvingas ut på vägarna därför att det inte lönar sig längre att använda järnvägen.

Vi vet att trafikolyckorna orsakar lidanden som i och för sig är mycket svåra, men dessa olyckor har också negativa ekonomiska effekter på samhället. Varena invalid kostar samhället i genomsnitt 750 000 kronor, och dödsfall kostar i medeltal 250 000 kronor. Det är runda siffror, men det är sådant som man har räknat fram på experthåll. Vi vet att enbart trafikolyckorna kostar landstingen i sjukvårdskostnader ca 2,5 miljarder kronor per år. Vi vet också att taxehöjningar som tvingar ut trafiken på vägarna har särskilt i glesbygderna negativa effekter på det arbete som bedrivs för att finna sysselsättning just till dessa områden. Vi

vet att de har negativa effekter för förtroendet för samhällets åtgärder osv., att de motverkar andra regionalpolitiska åtgärder som vidtas från samhällets sida.

Jag vill bara fråga kommunikationsministern om han delar uppfattningen att sådana samhällsekonomiska överväganden bör komma in i bilden när det gäller SJ:s taxesättningar redan före år 1974, ty mycket kan hända innan denna regionala trafikplanering är klar och mycket av det som byggs upp under lång tid kan vara förstört.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Visst skall vi anlägga samhällsekonomiska synpunkter på SJ:s likaväl som på andra affärsdrivande verksamheter. Det förhåller sig emellertid så att vi gör det redan nu. Vi försöker genom att SJ-nätet sedan några år tillbaka är indelat i ett lönsamt och ett icke lönsamt nät se till att glesbygden bl. a. får möjlighet till järnvägstrafik för skattebetalarnas pengar. Det känner herr Olsson i Kil väl till. Vi har sett till att man på affärsbanenätet genom olika åtgärder, både riksdagsbeslut och annat där även herr Olsson varit med, lindrar verkningarna för SJ av bl. a. räntorna på det stora statskapital som ligger nedgrävt i SJ. Detta har skett genom att man till stor del har tagit bort räntorna genom att skriva ner statskapitalet. Vi har tagit bort en del extra pensionskostnader som SJ fått dras med genom åren osv., osv.

Dessutom skall SJ föra en taxepolitik som bl. a. bygger på möjligheterna att via fraktavtal sänka priserna för vissa större kunder. Det vet också herr Olsson om. Vi har diskuterat detta tidigare med varandra.

Här finns alltså hela tiden med i bilden en samhällsekonomisk bedömning. Det är just detta som vi siktar till att ytterligare konfirmiera genom den regionala trafikplanering som här krävs och som redan pågår.

Men, herr Olsson. SJ skall ju inte driva någon filantropisk verksamhet. SJ är skyldigt att för statsmakterna redovisa sin verksamhet och även den ekonomiska delen av densamma. Det är sävitt jag förstär inte meningen inte ens herr Olsson i Kil kan mena det – att man skall ta bort det ekonomiska ansvar som SJ har och som skall finnas i botten för dess verksamhet.

Herr Olsson i Kil kom sedan in på frågan om vägtrafiken -- de ökade olycksriskerna, väginvesteringarna och mycket annat. Om vi tar upp de frågorna skulle vi kunna föra diskussionen mycket längre än vi hittills har gjort. Jag är gärna beredd att göra det, men kanske vi ändå skall begränsa oss till att konstatera att SJ trots allt fortfarande har 75 procent av alla godstransporter på sträckor över 10 mil. På sträckor under 10 mil dominerar däremot lastbilarna av naturliga skäl. Någon katastrofsituation för SJ när det gäller de längre transporterna föreligger alltså inte ens i dag och inte heller i det längre perspektivet. När dessutom SJ:s godstransporter ökar varje år med varierande procenttal kan det knappast heller, sävitt jag förstär, finnas någon större anledning för SJ att inte ta ut det som andra trafikutövare tar ut i ökade intäkter på denna verksamhet.

Låt mig emellertid konstatera att när man diskuterar frågan om vägtrafiken som herr Olsson gör, och inte går in på frågan om vem som till slut skall bära det ekonomiska ansvaret för en ökad biltrafik genom

Tisdagen den
23 maj 1972

*Om åtgärder för
att förhindra
osund konkurrens
vid framtida före-
tagsetablering i de
nordiska länderna*

ökade anslag till vägar och annat, blir det naturligtvis genast litet intressantare. Om herr Olsson i sin nästa replik - om han tänker begära ordet igen - också talar om att han är beredd att förordra kraftigt ökade utgifter för bilismen vore det genast litet renheligare. Det är sällan man hör sådant i diskussioner om dessa frågor. Men vi kan ju testa varandras synpunkter, herr Olsson, om några dagar när vi skall diskutera det skattepaket som regeringen nyligen lagt fram.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 2 Om åtgärder för att förhindra osund konkurrens vid framtida företagsetablering i de nordiska länderna

Herr handelsministern FELDT erhöll ordet för att besvara herr Sjönell's (c) den 2 mars framställda interpellation, nr 81, till herr statsministern, och anförde:

Herr talman! Herr Sjönell har frågat statsministern om regeringen avser att vidta några åtgärder för att undvika en osund konkurrens, baserad på ländernas skilda relationer till EEC, om förläggningen av nya företag i Norden. Interpellationen har överlämnats till mig för besvarande.

Under ungefär ett decennium har från industrihåll gjorts gällande att svenska företag tvingas etablera sig i EEC-länderna, om Sverige hamnar utanför EEC-samarbetet. Det har därvid främst varit tullarna som åberopats som skäl. Det kan emellertid nu fastslås, att det skälet för etablering i EEC-länderna kommer att falla bort, om det avtal blir verklighet, varom Sverige nu förhandlar med EEC.

När det gäller t. ex. Danmark och Norge har tullarna inte varit något skäl för svensk etablering där sedan EFTA-tullfriheten genomfördes. Vår bestämda avsikt är att denna tullfrihet skall bestå, även om samarbetsformerna med EEC blir olika.

Sedan det började framstå som klart, att den svenska uppgörelsen med EEC kommer att omfatta tullfrihet för industrivaror, har andra omständigheter åberopats som kan påverka svenska företag att flytta till EEC-länder. Det gäller möjligheterna att genom dotterföretag på kontinenten kunna utnyttja EEC:s gemensamma industri-, regional- och energipolitik. EEC:s målsättning är att skapa gemensamma regler beträffande offentlig upphandling, tekniska handelshinder, bidrag för teknisk utveckling och forskning etc. Dessa regler anses komma att ge företagen bättre planeringsunderlag och större expansionsutrymme.

EEC-samarbetet har emellertid ännu inte kommit särskilt långt på något av dessa områden. I fråga om offentlig upphandling har man inom EFTA-samarbetets ram kommit betydligt längre än man gjort inom EEC.

En målsättning i förhandlingarna med EEC är att Sverige skall delta i EEC-arbetet i fråga om avveckling av olika slag av handelshinder och skapandet av likartade konkurrensförutsättningar i olika avseenden. Även om det avtal, som Sverige nu förhandlar om, endast i begränsad utsträckning kommer att omfatta bestämmelser om samarbete på här

Tisdagen den
23 maj 1972*Om åtgärder för
att förhindra
osund konkurrens
vid framtida före-
tagsetablering i de
nordiska länderna*

berörda områden, är parterna ense om att avtalet skall vara utvecklingsbart.

Statliga stödåtgärder i syfte att undanröja regionala balansproblem och skapa erforderliga sysselsättningstillfällen uppfattas som oundgängliga både i Sverige och i andra europeiska länder. En annan sak är att åtgärderna bör utformas så att de inte på ett otillbörligt sätt snedvrider konkurrensförutsättningarna inom ett land eller i förhållandet mellan olika länder. Jag har därför svårt att se att sådana företeelser skulle stå i strid med den nordiska samarbetstanken. De verkar inte ensidigt för en företagsflykt från Sverige. Ett utbyte av företagsetableringar förekommer och kommer – hoppas jag – också att fortsätta. De statliga stödåtgärder i regionalpolitiskt syfte som förekommer i de nordiska länderna har hittills veterligen inte gett upphov till sådana konkurrensförskjutande effekter att särskilda åtgärder skulle ha varit påkallade.

I interpellationen anförs att de aktuella utländska värvningskampanjerna bland svenska företag genomgående har haft ett lokalt ursprung. Det är inget okänt förhållande att även i Sverige enskilda kommuner med olika medel söker dra till sig industrier och andra företag, t. ex. genom att - till självkostnadspris - tillhandahålla färdigplanerade industriområden. Så länge aktiviteterna håller sig inom ramen för den kommunala kompetensen ligger de i allmänhet också i linje med de statliga regionalpolitiska strävandena. Självfallet är det också kommunerna obetaget att på olika sätt sprida saklig information om de förmåner som staten erbjuder i form av regionalpolitiskt stöd m. m. Däremot har man anledning att reagera mot kampanjer som grundas på felaktiga utgångspunkter eller ger felaktiga informationer. Det kan gälla vilseledande framställning av Sveriges väntade avtal med EEC eller löften om ekonomiska förmåner som saknar täckning. Jag är övertygad om att svenska företag skaffar sig bättre information än enbart reklamkampanjer för en viss ort, innan de fattar beslut om en nyetablering.

Min uppfattning är således att några särskilda åtgärder inte behövs för närvarande. Vi kommer emellertid att följa utvecklingen uppmärksam. Skulle problem uppstå, kan dessa tas upp i det nyligen upprättade nordiska ministerrådet.

Herr SJÖNELL (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka handelsministern för svaret. Det andas ju tillförsikt inför möjligheterna att bemästra de problem som har påvisats i interpellationen och som uppenbarligen uppkommer i samband med att de nordiska länderna tycks få olika former av anslutning till EEC. Danmark och Norge förefaller vid det här laget vara nästan klara med fullt medlemskap. Även om mycket viktiga saker ännu återstår, tror jag att man kan utgå från att det kommer att bli fullt medlemskap för dessa länders del, medan vi här i Sverige ju förhandlar om och sannolikt kommer att få ett handelsavtal.

De speciella problem som har tagits upp i interpellationen gäller den propaganda som har satts i gång - och som tydligen under våren har blivit allt livligare - av kommuner och kanske andra intressenter i våra grannländer Danmark och Norge och som går ut på att det är

Tisdagen den
23 maj 1972

*Om åtgärder för
att förhindra
osund konkurrens
vid framtida före-
tagsetablering i de
nordiska länderna*

förmånligare för svenska företag, som vill nyetablera sig, att göra detta i de länderna, och det av vissa skilda anledningar. De bestämda anledningarna är självfallet som vanligt av ekonomiskt slag: man erbjuder olika ekonomiska förmåner. Men man säger också - och det är det väsentliga och intressanta i sammanhanget - att eftersom våra länder uppenbarligen kommer att få fullt medlemskap i EEC men inte Sverige kommer det på lång sikt att vara betydligt gynnsammare och betydligt tryggare för företagen, om de etablerar sig i dessa länder.

Den där propagandan är obehaglig, även om den hittills kanske bara berört vissa perifera intressen. Den är däremot definitivt obehaglig om den kommer att fortsätta, och den kan kanske få rent konkreta besvärliga konsekvenser, framför allt för det nordiska ekonomiska samarbetet, som vi ju försöker utveckla och som har nått ganska långt. Det är med andra ord en propaganda som man bör försöka komma till rätta med.

Min inställning är - liksom handelsministerns mest optimistisk i detta sammanhang. Men jag tycker inte att man skall underskatta dessa problem. Handelsministern har kanske tagit litet för lätt på framför allt de psykologiska konsekvenserna av en propaganda av det här slaget.

Svenska företag är, som vi vet här i huset och som man vet även på andra håll, redan förut mer eller mindre uppskrämda av den osakliga propaganda som på sina håll, tyvärr också på industrihåll, har förts mot den lösare anknytning till EEC som vi har gått in för i vårt land. Den "greuelpropaganda" som också förekommit gentemot kraven på ekonomiskt samarbete med EEC och som är fullkomligt fantastisk i sina yttringar - att vår demokrati skulle hotas och upphöra, att den svenska riksdagen skulle bli betydelselös och att vi skulle råka i något slags slaveri om vi anslöt oss ekonomiskt samarbetsmässigt till EEC - är för grov för att i varje fall svenska företag skall tro på den. Så pass realistiska är de. Men den andra propagandan, som jag talade om tidigare, har nog haft en hel del negativa verkningar. Den har skrämt upp många företag, kanske framför allt de små företagen, och hos dem skapat en viss negativ inställning till att med den här bakgrunden nyetablera sig i vårt land.

Det är ju sä, herr talman, att just själva företagsetablerandet är en mycket intressant företeelse i och för sig. Det är fråga om ett komplicerat problemkomplex, där självfallet de ekonomiska faktorerna, tillgången till kapital, energi, kommunikationer och arbetskraft till rimliga priser väger tyngst. Men jag är angelägen att understryka i detta sammanhang, att det här kommer in även ett viktigt psykologiskt moment som man inte får underskatta. Låt mig ta ett konkret exempel.

Två regioner, t. ex. Östersundsregionen och Trondheimsregionen, förefaller under nyss angivna förutsättningar att vara helt likvärdiga när det gäller kapitalanskaffning, kommunikationer, energitillgång, arbetskrafttillgång osv., och företagaren har tagit i betraktande alla dessa faktorer, när han skall träffa det definitiva beslutet. Om han då omedvetet, eller hur det nu har gått till, genom den psykologiska påverkan som har förekommit, har fått en negativ inställning till i det här fallet Östersundsregionen, som i och för sig sakligt sett, kanske också ekonomiskt, är likvärdig, så fungerar nog den mänskliga mekanismen psykologiskt på det sättet att han väljer den plats som för hans inre

medvetande förefaller mest positiv, alltså i det här fallet Trondheimsregionen.

Om det sedan blir tillräckligt många sådana här individuella överväganden och beslut i för vårt land ogynnsam riktning, så kan en klar trend ganska snart infinna sig, en trend som i sådana här sammanhang ofta blir självgenererande och som kan vara utomordentlig besvärlig och svår att bryta. Den kommer i så fall att ha svåra verkningar för våra svenska kommunalmäns och regionalpolitikens strävanden att få svenska företagsetableringar just till sina regioner.

Handelsministern säger i svaret: "Jag är övertygad om att svenska företag skaffar sig bättre information än enbart reklamkampanjer för en viss ort, innan de fattar beslut om en nyetablering." Ja, herr talman, det är jag också övertygad om. Men i det här betraktelsesättet, som vi alltså båda har, får man inte bortse från den viktiga psykologiska faktor som jag har försökt fästa uppmärksamheten på.

Det är glädjande att regeringen, enligt vad handelsministern säger i svaret, ämnar följa utvecklingen uppmärksamt. Handelsministern säger också att om problem skulle uppstå skall dessa kunna tas upp till behandling i det nyligen upprättade nordiska ministerrådet. Det skulle, herr talman, vara intressant att få veta vad detta råd, som ju innebär ett uppenbart framsteg på det nordiska samarbetets väg, skulle kunna utföra just om sådana här problem av allvarligare slag uppstod. Vad har rådet i ett sådant sammanhang för kompetens att inskrida och vad har rådet för möjligheter att se till att dess beslut vid ett eventuellt inskridande följs? Det förefaller som om det skulle vara ganska svårt för nordiska ministerrådet att inskrida mot en propaganda av den typen, att ett land med fullt medlemskap i EEC sägs kunna erbjuda ett etablerande företag säkrare existens genom skydd mot tekniska handelshinder, genom att ge bättre möjligheter att följa med i den tekniska utvecklingen och få del av forskning etc. - alla dessa saker som man inte kan få med i ett handelsavtal men som kan ordnas förmånligt för ett land som har medlemskap.

Handelsministern konstaterar att det avtal som Sverige nu förhandlar om "endast i begränsad utsträckning kommer att omfatta bestämmelser om samarbete på här berörda områden", och han säger också att parterna är ense om att det här svenska handelsavtalet skall vara utvecklingsbart. Jag tror, herr talman, att det sistnämnda är ett utomordentligt viktigt konstaterande och en utomordentligt viktig målsättning. Enligt min uppfattning måste detta, om det kan förverkligas, bli det mest verkningsfulla argumentet emot en sådan här propaganda av negativt och osakligt slag som kan föras från olika regioner i våra grannländer.

Jag kan i sammanhanget erinra om att det inte är bara grannländerna som propagerar på det här viset - det är även Irland, som i helsidesannonser har talat om, vilka enorma fördelar det innebär att etablera sig på Irland. Det gäller inte minst fördelar av ekonomiskt slag - skattefrihet i 15 år eller någonting sådant. Och dessutom kör man med fördelen av att Irland kommer att få fullt medlemskap.

Att det svenska handelsavtalet blir utvecklingsbart tror jag är så pass väsentligt att alla krafter bör sättas in på att förverkliga den målsätt-

Nr 84

Tisdagen den
23 maj 1972

*Om åtgärder för
att förhindra
osund konkurrens
vid framtida före-
tagsetablering i de
nordiska länderna*

Tisdagen den
23 maj 1972

*Om åtgärder för
att förhindra
osund konkurrens
vid framtida före-
tagsetablering i de
nordiska länderna*

ningen. Det måste, tror jag, bli ett utomordentligt viktigt argument mot den här angivna negativa propagandan mot vårt land.

Men om ett samarbete av det slag som handelsministern talar om – med teknisk utveckling, med forskningssamarbete och allt detta – skall kunna realiseras genom ett utvecklingsbart handelsavtal måste man väl, herr handelsminister, ha tillgång till någon sorts institutioner, där samarbetet kan etableras. Det måste alltså komma till stånd någonting utöver det rena handelsavtalet. Jag tycker också att man kan läsa mellan raderna i svaret att detta är en förutsättning.

Vi är väl samtliga överens om -- detta gäller i varje fall regeringspartiet och mittenpartierna – att det är en politisk omöjlighet med hänsyn till vår neutralitetspolitik att Sverige skall försöka få fullt medlemskap i EEC. Det alternativet är väl vid det här laget definitivt spolat och bör inte ha möjlighet att komma upp i debatten igen. Men vi är också överens om -- vilket jag tycker är intressant och väsentligt i svaret från handelsministern -- att vi måste ha ett utvecklingsbart handelsavtal. Och varför skall vi ha det? Jo, därför att det inte räcker med bara detta handelsavtal, utan man måste kunna få till stånd det samarbete som det här talats om, och detta förutsätter alltså institutioner.

Om vi inte önskar fullt medlemskap och därmed kommer in i de inom EEC etablerade gemensamma marknadsinstitutionerna, finns sävitt jag kan se bara en annan realistisk lösning, och det är ett associeringsavtal. Detta har jag talat för många gånger från riksdagens talarstol, och jag tror att ett sådant avtal blir mer och mer aktuellt. Ett associeringsavtal kan nämligen innebära -- och bör väl enligt Romfördraget innebära -- ett etablerande av associeringsinstitutioner, och via dem skulle alltså ett angeläget samarbete av det slag vi här talar om kunna komma till stånd och manifesteras.

Herr talman! Detta sista var en liten utvidgning, men det är en intressant utvidgning med hänsyn till handelsministerns svar. Jag vill sluta med att säga att jag i likhet med handelsministern hoppas -- och delvis är övertygad om -- att vi skall komma till rätta med osaklig propaganda av den typ som vi här har uppehållit oss vid och som försöker krydda ekonomiska erbjudanden vid etablering av företag med argument av typen att Sverige inte är med som full medlem, och därför är det sämre att etablera sig i Sverige. Jag tror och hoppas att vi med gemensamma ansträngningar skall kunna komma till rätta med den sortens propaganda.

Jag tackar än en gång för svaret.

Herr handelsministern FELDT:

Herr talman! Jag ger herr Sjönell rätt i att många svenska företagare kan ha fått en underlig uppfattning om innehållet i det avtal som Sverige kommer att sluta med EEC. Enligt min mening beror detta i hög grad på att man i Sveriges industriförbund under en längre tid har ägnat den övervägande delen av sin energi åt att skapa en opinion mot den politiska linje som regeringen och riksdagen har men en mycket mindre del av sin energi åt att förklara för företagen vad ett frihandelsavtal med EEC innebär. Den kampanjen tror jag emellertid nu har gått sitt eget öde till mötes, och vi kan väl utgå från att det när avtalet är klart skall gå ut en

Tisdagen den
23 maj 1972

*Om åtgärder för
att förhindra
osund konkurrens
vid framtida före-
tagsetablering i de
nordiska länderna*

mera saklig och detaljerad information till företagen och att vi i stället skall kunna etablera ett fruktbart samarbete med industrins organisationer för att få den informationen så effektiv och inträngande som möjligt. Från regeringens sida håller vi redan på att förbereda det arbetet, i förhoppningen att ett avtal skall vara klart i sommar. Då skall upplysningen både till företagen och till allmänheten här i landet kunna starta i höst.

Sedan kan naturligtvis ett antal kommuner i de nordiska länderna med intresse av att dra till sig företag från Sverige och andra länder prestera allsköns vackra beskrivningar av hur bra det är att lokalisera just till de kommunerna. Som jag sagt kan vi i och för sig inte rikta några invändningar mot den verksamheten, som också svenska kommuner sysslar med. Vad det gäller är att se till att informationen är saklig och riktig. Vad det nordiska ministerrådet kan göra i sådana sammanhang är i första hand att se till att statliga förmåner och åtgärder utnyttjas på sådant sätt att det inte snedvrider konkurrensförutsättningarna och skapar felaktiga utgångspunkter för lokaliseringspolitiken i de skilda länderna.

Men det är väl också tänkbart och möjligt att regeringarna, om en felaktig och osaklig reklam- och propagandakampanj fortgår, kan ta upp resonemang och överläggningar med ifrågavarande kommuner eller med de organisationer som företräder kommunerna för att se till att felaktigheterna rättas till. Vi tycker emellertid inte att detta hittills har tagit sig sådana former att några ingripanden har varit nödvändiga. Men om det blir nödvändigt, skall vi naturligtvis ingripa.

Efter allt tal som under senaste tiden förekommit om den underbara lyckan i att etablera sig utomlands vill jag tillägga, att tillsammans med allt annat material som företagen har som underlag för sina bedömningar borde de också ta en titt på resultatredovisningarna från 1971 för ett antal svenska dotterföretag i utlandet. Det är ur vissa synpunkter en uppmuntrande läsning för dem som tror att det fortfarande lönar sig att etablera företag här i landet. De förlustprojekt som nu ett stort antal svenska företag har att redovisa tyder på detta.

Slutligen, herr talman - vi skall inte ha någon ny diskussion om Sveriges förhållande till EEC i allmänhet - vill jag bara säga till herr Sjönell att utvecklingen på de områden som jag nämnde har ännu icke startat inom EEC vare sig när det gäller tekniska handelshinder, offentlig upphandling, regionalpolitik eller något annat. Det här är alltså jungfrulig mark, några institutioner finns inte i dag för det samarbetet.

Vad Sverige har uttryckt önskemål om är att kunna delta på ett sådant sätt att vi får ett tillbörligt inflytande över åtgärder som vi är med om utan att fördenskuil gå in i några av de institutioner som EEC nu har och som man av naturliga skäl vill reservera för medlemsländerna. Hur det kan organiseras kan ingen säga i dag. Det enda jag tror att man kan säga är att huruvida Sverige har ett associationsavtal eller icke med Gemenskapen knappast kommer att påverka våra möjligheter att lösa de institutionella frågorna. De är precis lika svårlösta eller lättlösta vid association som vid det avtal vi nu har att räkna med. Det beror helt och hållet på den politiska viljan från de båda parterna. Vi hoppas att den skall finnas, när den dagen kommer.

Tisdagen den
23 maj 1972

*Om åtgärder för
att förhindra
osund konkurrens
vid framtida före-
tagsetablering i de
nordiska länderna*

Herr LÖFGREN (fp):

Herr talman! Jag har med stort intresse följt den debatt som här har ägt rum i frågor av väsentlig betydelse för vårt lands företag. Jag vill ur min erfarenhetssynpunkt betona att jag inte tror att svenska företag i onödan söker etablera sig i utlandet. Man vet mycket väl vilka bekymmer det innebär att ha sin tillverkning splittrad. Jag vet också att det har förekommit att företag ansett sig tvingade att etablera sig i utlandet, så länge hanödelshindren genom tullar varit av väsentlig betydelse.

Av handelsministrarnas svar tycks nästan framgå att man först har skyllt på tullarna och att man, nu när inte detta hinder skall finnas, söker andra förklaringar till att man måste etablera sig i utlandet. Jag vill med anledning därav säga att det finns en viss oro för att det, på grund av de gemensamma ansträngningar som kommer att göras inom EEC:s ram, kan bli besvärligt för svenska företag att vara ställda utanför. Jag tänker inte minst på sådana saker som offentliga upphandlingar, som kanske skulle ställa svenska företag så att säga off side genom den särställning som vi kommer att få. Jag vill särskilt framhålla att det är viktigt att, som handelsministern har sagt, det avtal vi kommer att få är utvecklingsbart, så att vi i absolut största möjliga utsträckning söker att undanröja de svårigheter som kan uppstå genom de olika formerna för vår anslutning till en gemensam marknad.

Till slut vill jag bara särskilt framhålla hur viktigt det är att den svenska regeringen ständigt är på vakt just i fråga om olika yttringar av en ej välvillig inställning till den svenska företagsamheten som förekommer. Jag tror inte direkt att ansvariga medlemmar av regeringen vill skapa ett sådant läge för svensk industri att den behöver känna sig missgynnad. Men det är så många yttringar av olika slag som riktas emot företagsamheten i vårt land. Man vill mer eller mindre ifrågasätta om företagen skall få lov att vara lönsamma. Jag tror att det är av mycket stor betydelse att från regeringens sida allt görs för att den svenska företagsamheten skall kunna känna att den gör en viktig insats i vårt land och att regeringen härför driver en näringspolitik med de länemöjligheter och övriga normala och sunda stödåtgärder som kan vara av betydelse. Jag hoppas också att regeringen i fortsättningen skall göra sitt yttersta för att den svenska industrin skall känna att det som är bra för företagsamheten också är bra för landet.

Herr SJÖNELL (c):

Herr talman! Det är som handelsministern påpekar alldeles riktigt att man inom EEC ännu inte i någon nämnvärd mån har börjat skapa detaljerade gemensamma regler beträffande offentlig upphandling, tekniska handelshinder, bidrag för teknisk utveckling och forskning m. m. eller ens börjat förbereda vilka institutioner som då kan bli aktuella och i vilken form ett sådant samarbete skall pågå när det gäller länder, med vilka EEC kommer att etablera enbart handelsavtal. Vad EEC-medlemmarna beträffar är det alldeles uppenbart att dessa kommer att begagna de institutioner, som finns förutsedda i själva Romavtalet.

Men jag tror, herr handelsminister, att vi inte heller i det här sammanhanget helt kan bortse från psykologiska faktorer. Kontinentala

politiker är formalister på ett annat sätt än vi, det tror jag mig kunna konstatera; i varje fall är de när det gäller Romavtalet nästan vidskepligt bundna av att varje bokstav i detta avtal även när det gäller institutionerna skall uppfyllas och tillämpas i olika sammanhang. Om vi utöver handelsavtalets ram skall få till stånd ett sådant samarbete som vi talat om tidigare, tror jag att det är en psykologisk fördel att kunna utnyttja institutioner som finns förutsedda redan i Romavtalet. Om man då inte kan ta de institutioner som skall gälla stater med fullt medlemskap, återstår de institutioner som är förutsedda för ett eventuellt associationsavtal. Jag tror att detta kan komma att bli av större vikt vid förhandlingsupplägningarna än handelsministern vill tillmäta saken.

När det gäller det nordiska ministerrådets möjligheter att ingripa i sådana sammanhang som vi i dag behandlar har varken jag eller handelsministern reagerat eller ens försökt att reagera -- vi har ingen anledning eller rätt därtill -- mot att kommuner i Sverige, Norge, Danmark eller på andra håll försökt att erbjuda så lockande villkor som möjligt för etablering. Vad jag tagit upp i min interpellation -- även handelsministern är inne på denna sak i sitt svar -- är en reaktion mot att osakliga och oriktiga uppgifter lämnas för att locka till sig företag. I sitt svar säger handelsministern bl. a.: "Däremot har man anledning att reagera mot kampanjer som grundas på felaktiga utgångspunkter eller ger felaktiga informationer. Det kan gälla en vilseledande framställning av Sveriges väntade avtal med EEC -- --."

Ja, herr talman, den springande punkten i interpellationen är just att man försöker argumentera genom att ge en vilseledande framställning av Sveriges väntade avtal med EEC. Jag hoppas att handelsministerns optimism i fråga om nordiska ministerrådets möjligheter att ingripa även skall gälla den vilseledande framställning det här kan bli fråga om.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Jag kan inte underlåta att reagera mot handelsministerns förnyade kritik -- man kan gärna säga angrepp -- mot Industriförbundet. Som jag ser saken är det rätt naturligt att en näringsorganisation av Industriförbundets karaktär framför sina åsikter i en så betydelsefull fråga och uttalar vad den anser vara bäst för näringslivet, sysselsättningen och försörjningen i detta land. Det är också naturligt att i sådana sammanhang uppmärksamheten mer inriktas på bristerna i förutsebara avtal än på sådant, varom man redan är överens. Man kan lätt -- jag tror inte att det var hans avsikt -- uppfatta handelsministerns inlägg i denna del så att handelsministern önskar "tyst i ledet". Jag vill erinra om att en sådan kritik under t. ex. 1920-talet från dåvarande regeringar gentemot den fackliga rörelsen hade tett sig mycket opåkallad, när samma fackliga rörelse framförde sin åsikt i fråga om tredje mans rätt och andra för den väsentliga ting.

Herr handelsministern FELDT:

Herr talman! Sveriges Industriförbund har, liksom alla övriga näringsorganisationer i detta land, under många år framfört sina synpunkter på hur Sveriges förhållande till de Europeiska ekonomiska gemenskaperna

Tisdagen den
23 maj 1972

*Om åtgärder för
att förhindra
osund konkurrens
vid framtida före-
tagsetablering i de
nordiska länderna*

bör vara beskaffat. Man har direkt till statsmakterna i många sammanhang fört fram denna uppfattning, också helt naturligt, *offentligt*. Ingen – inte ens herr Hernelius – kan tro att ett svenskt statsråd på allvar skulle vilja hävda att det vore något fel i detta, särskilt som vi så många gånger inbjudit Industriförbundet, tillsammans med alla övriga näringsorganisationer, att ge sina synpunkter på vår förhandlingslinje och vårt förhandlingsarbete.

Vad jag i några sammanhang har uppehållit mig vid har varit den "information" som Industriförbundet under den här våren – och kanske också vintern – har gett till sina medlemsföretag. Den beskrevs vara en information om Sveriges pågående förhandlingar med EEC men handlade bara till en mindre del om dessa. Jag tog reda på kvantiteterna, och enligt upplysningar jag har fått om innehållet vid "informationsdagarna", som har hållits både i Stockholm och ute i landet, upptogs de till en mycket stor del av en beskrivning av det fulla medlemskapets alla fördelar och välsignelser. Mot allt detta ställdes sedan eländet, torftigheten och ödsligheten, som skulle breda ut sig över detta land, om vi fick ett handelsavtal.

Det må så vara att man hade det bästa uppsåt i världen med denna uppläggning av informationskonferenserna, men det kan inte hjälpas att den *effekt* de fick var att företagarna lämnade mötena i djup förtvivlan över vad de skulle gå till mötes. Såvitt jag förstår är denna förtvivlan obefogad. I stället borde det vara, och det får det väl också bli, regeringens uppgift – jag hoppas att vi får Industriförbundets medverkan, och jag t. o. m. tror att vi får det – att tala om för företagen att här öppnas en ny chans, som är större och viktigare än den de fick i början på 1960-talet när EFTA-området skapades. Då var det en tullfri marknad för 100 miljoner människor som skapades; nu omfattar den marknad som uppstår 300 miljoner människor. Denna för företagsamheten i vårt land såvitt jag förstår helt avgörande omständighet, nämligen att vi om fem år har tullfrihet för praktiskt taget hela den svenska industrin, har nästan kommit bort i Industriförbundets s. k. information. Jag menar att företagen nu bör gripa chansen att inrätta sin planering för denna marknad och nu börja arbeta för att nå detta mål.

Den som först är beredd att ta chansen och som har skaffat de bästa resurserna att gå ut på den nya marknaden kommer att ta hem de största vinsterna. Lika väl som det svenska samhället är intresserat av detta borde det vara ett självklart intresse för företagen att utnyttja möjligheterna när de nu kommer.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Jag vill bara konstatera att handelsministern målar bilden av Industriförbundets aktivitet i detta avseende med sin egen pensel. Såvitt jag kan förstå har Industriförbundets och andras synpunkter på vår anknäpning till EEC varit ägnade att utgöra en effektiv moteld gentemot de krafter som vill helt avstå från varje kontakt med EEC, och har därtill inneburit en kritik som stimulerat beslutsfattarna, i detta fall regeringen och handelsministern, till att öka sina ansträngningar för att nå bästa resultat.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3 Om erkännande av Republiken Sydvietnams provisoriska revolutionära regering

Nr 84

Tisdagen den
23 maj 1972

*Om erkännande av
Republiken Syd-
vietnams proviso-
risk revolutionära
regering*

Herr utrikesministern WICKMAN erhöll ordet för att besvara herr *Hermanssons* (vpk) i kammarens protokoll för den 9 maj intagna fråga, nr 204, och anförde:

Herr talman! Herr Hermansson har frågat mig när regeringen ämnar erkänna Republiken Sydvietnams provisoriska revolutionära regering.

Jag hade den 28 oktober förra året tillfälle att i riksdagen redogöra för regeringens syn på frågan om erkännande av Republiken Sydvietnams provisoriska revolutionära regering.

Någon sådan förändring av den provisoriska revolutionära regeringens ställning att en omprövning av erkännandefrågan nu skulle vara motive-rad har sedan dess inte inträffat.

FNL:s militära framgångar återspeglar emellertid det betydande politiska stöd som den provisoriska revolutionära regeringen åtnjuter i stora delar av Sydvietnam.

Uppenbart är att utvecklingen nu går med en sådan snabbhet att det är omöjligt att i dag förutsäga hur den politiska situationen kommer att gestalta sig i Sydvietnam.

Jag vill i detta sammanhang också erinra om det kända faktum att frågan om erkännande av en stat inte har något samband med ett gillande eller ogillande av vederbörande regim.

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Kravet om erkännande av Republiken Sydvietnams provisoriska revolutionära regering, PRR, har upprepade gånger rests här i riksdagen under de tre år som förflutit sedan denna regering bildades. Det har förts fram i motioner, interpellationer och frågor. Det har emellertid aldrig getts några rejäla besked vare sig från regeringen eller från utrikesutskottet om skälen till att Sverige icke erkänner PRR, medan däremot Saigonjuntan fortfarande är erkänd av Sverige. Regering och utrikesutskott brukar hänvisa till varandra och till vad de tidigare sagt. Det är några lösa uttalanden om att läget i Sydvietnam skulle vara "oklart, ömtåligt och svåröverskådligt". I dagens svar, för vilket jag tackar, finns emellertid en dörr öppen genom erinran om utvecklingens snabbhet.

Vad som försiggår i södra Vietnam är annars mycket klart och överskådligt. Ett folk kämpar för frihet och oberoende mot en imperialistisk stormakt, USA. Denna stormakt använder sig för sin förtryckarpolitik av quislingjuntan i Saigon, som för sin maktutövning och existens är helt beroende av det amerikanska stödet. Denna junta saknar allt folkligt förtroende. Med denna marionettregim, som endast sitter kvar tack vare amerikanska bomber, upprätthåller Sverige fortfarande diplomatiska relationer. Detta erkännande ger Saigonjuntan ett sken av legalitet, som i sin tur framhålls som ett motiv för USA:s vägran att lämna Vietnam. Därmed försvåras alltså fredssträvandena.

Av södra Vietnams territorium är fyra femtedelar befriade och kontrolleras av den provisoriska revolutionära regeringen. Hittills har

Tisdagen den
23 maj 1972

*Om erkännande av
Republiken Syd-
vietnams proviso-
riska revolutio-
nära regering*

PRR erkänts av 28 stater. Under den pågående offensiven utvidgar PRR det befriade området. USA svarar härpå med intensifierade bombningar och med en skärpning av sitt folkmord. Befriade städer bombas hårt. I detta läge av tillspetsade strider skulle det innebära ett viktigt ställnings-tagande för Vietnams folk att Sverige erkänner PRR. Det är ytterst beklagligt att regeringen inte vill göra detta, trots att den känner till det starka stöd som PRR har här i riksdagen och bland svenska folket.

Herr talman! Ett rent anständighetskrav är att regeringen helt bryter förbindelserna med Saigonjuntan. Varför vill man inte göra det? Under andra världskriget skulle förbindelser med Quislings regim i Norge ha varit helt otänkbara.

Herr utrikesministern WICKMAN:

Herr talman! Herr Hermansson klagade över att regeringspartiet inte nu – och kanske ännu mindre i det förflutna – vare sig genom svar här i riksdagen eller i utrikesutskottets betänkanden har gett besked om anledningen till att PRR inte erkänts av den svenska regeringen. Jo, herr Hermansson, beskedet har nog varit mycket klart och entydigt på den punkten. Beskedet sammanhänger med en mycket gammal och, menar jag, välmotiverad praxis som vi har, nämligen att en nödvändig – men inte alltid tillräcklig förutsättning – för att erkänna en ny regim är att denna regim har säker kontroll över hela territoriet. Denna förutsättning är ännu icke uppfylld i Sydvietnam, och det är den enkla förklaringen till att frågan om diplomatiskt erkännande av PRR icke har varit aktuell. Ett erkännande av en regim – jag vill gärna upprepa det – får icke sammankopplas med eller tolkas som ett uttryck för gillande och icke heller frånvaron av ett erkännande såsom ogillande av regimen i fråga.

Vad beträffar våra förbindelser med PRR kan det vara av ett visst värde att känna till – det gör säkert herr Hermansson också – att sådana förbindelser de facto existerar i dag genom kontakter dels i Paris och i Stockholm, dels också, vilket kanske är viktigast, i Hanoi. Både den informationskontakt som den svenska regeringen behöver för sin egen politiska information och de kontakter som är av värde för att den svenska regeringen skall kunna bedöma den framtida utvecklingen och även de framtida svenska biståndsinsatserna i Sydvietnam föreligger redan i dag. Det betyder att ett diplomatiskt erkännande inte skulle ge någonting faktiskt ytterligare till de kontakter som redan finns. I den situationen måste jag som utrikesminister ta en något annan ståndpunkt i erkännandefrågan än vad herr Hermansson kan göra.

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Jag känner till det argument som utrikesministern nu använde, men jag tycker inte att det är hållbart. När det sägs att man inte kan erkänna en regim, som inte obestriddigt har kontroll över sitt territorium, finns det många frågor att ställa och ting att erinra om.

För det första: Varför erkänner Sverige då fortfarande Saigonjuntan, som obestriddigen är en quislingregim och även som sådan har kontroll endast över en mindre del av södra Vietnam?

För det andra: Varför upprätthöll då Sverige under det andra

världskriget hela tiden helt riktigt sitt erkännande av den norska regering som hade sitt säte i London? Att man skulle erkänna Vidkun Quislings regim var det ju ingen som föreslog eller vågade hävda.

För det tredje: Om kontroll över territoriet är det avgörande, varför erkänner då regeringen icke Tyska demokratiska republiken och Demokratiska folkrepubliken Korea?

För det fjärde: Herr Wickmans argumentation på denna punkt underkändes även av hans partivänner i Stockholms läns socialdemokratiska partidistrikt, som med förkrossande majoritet nyligen krävde erkännande av PRR.

Sanningen är väl att regeringens erkännandepolitik när det gäller vissa regeringar och stater kommit in i en återvändsgränd. Regeringen har läst fast sig på ett olyckligt sätt. Man erkänner staten i västra Tyskland men inte i östra Tyskland. Man erkänner staten i södra Korea men inte i norra Korea. Man erkänner juntan i Saigon men inte PRR. Nu är detta inte en fråga om geografi utan om politik. Staterna i östra Tyskland och i norra Korea är socialistiska, Saigonjuntan upprätthålls av det imperialistiska USA. Regeringen har tagit ställning för kapitalistiska och fascistiska regimer mot socialistiska.

Hur olycklig denna fastläsning är illustrerades häromdagen, när Sverige i Världshälsoorganisationen vägrade att stödja TDR:s medlemskap och lade ned sin röst. Därigenom bidrar regeringen till att äventyra den universella karaktären hos FN:s miljövärdskonferens.

Det sägs ibland i diskussionen om erkännandefrågorna att regeringen är rädd för att skapa prejudikat. Argumentet är ohallbart. Sakläget är ju att Sverige erkänner alla stater utom några få. Denna diskriminering måste upphöra. I dag är det viktiga kravet: Bryt med Saigon - erkänn PRR. Det bör göras omedelbart, och det skulle vara ett klart och mycket effektivt ställningstagande mot USA:s angreppskrig i Indokina.

Herr utrikesministern WICKMAN:

Herr talman! Herr Hermansson valde att vidga debatten. Frågan gällde erkännande av PRR, men herr Hermansson tog också in frågan om erkännande av DDR liksom erkännandepolitiken över huvud taget. Eftersom herr Hermansson väckte en fråga i fredags om vår röstning i Världshälsoorganisationen, får jag tillfälle att diskutera den med herr Hermansson om några dagar här i riksdagen, och jag skall därför inte ta upp tiden med den nu.

Herr Hermansson! Kontrollen av territoriet är en nödvändig förutsättning för svenskt erkännande, men jag har sagt upprepade gånger att det i och för sig icke ensamt är en tillräcklig förutsättning, helt enkelt därför att en erkännandefråga icke kan avgöras enbart på ett formellt kriterium. Det finns fall - och herr Hermansson har just berört de fallen - där också andra förutsättningar kommer in. Men kontrollen över territoriet har varit en nödvändig förutsättning i alla de fall där svenskt erkännande har varit aktuellt och förekommit. Denna förutsättning föreligger alltså icke ännu i Sydvietnam.

När herr Hermansson nu latsas som om frånvaron av ett svenskt erkännande av PRR skulle innebära någon form av politiskt ställnings-

Tisdagen den
23 maj 1972

*Om åtgärder mot
USA:s engagemang i kriget i
Indokina*

tagande gentemot PRR och -- ännu värre -- något slags stöd till Saigonjuntan, då måste väl ändå herr Hermansson inse att han har gått rätt många steg över gränsen till vad som bör vara politisk anständighet i debatten mellan herr Hermansson och regeringen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Om åtgärder mot USA:s engagemang i kriget i Indokina

Herr utrikesministern WICKMAN erhöll ordet för att besvara herr *Werners* i Tyresö (vpk) i kammarens protokoll för den 9 maj intagna fråga, nr 205, och anförde:

Herr talman! Herr Werner i Tyresö har frågat mig om vilka åtgärder regeringen avser vidta i anledning av USA:s senaste upptrappning av anfallskriget mot Indokina.

Regeringen följer utvecklingen av kriget i Indokina med största uppmärksamhet.

För närvarande förefaller förhandlingskontakterna vara avbrutna medan kriget snabbt trappas upp.

I ett sådant läge har den svenska regeringen inte många andra konkreta handlingsmöjligheter än att offentligen deklarerat sin kritiska syn på Förenta staternas Vietnampolitik för att därmed bidra till den internationella opinionsbildningen med syftet att förmå Förenta staterna att acceptera en politisk lösning som garanterar det vietnamesiska folkets rätt till självbestämmande utan yttre inblandning.

Regeringen har helt nyligen tillkännagivit en ökning av det humanitära biståndet till Nordvietnam med 10 miljoner kronor utöver det tidigare planerade biståndet. Vidare undersöker regeringen möjligheterna att öka det humanitära biståndet till de av Republiken Sydvietnams provisoriska revolutionära regering behärskade områdena.

Herr WERNER i Tyresö (vpk):

Herr talman! Jag tackar utrikesministern för svaret på min fråga. I svaret säger utrikesministern att den svenska regeringen för närvarande inte har många andra konkreta handlingsmöjligheter än att offentligen deklarerat sin kritiska syn på Förenta staternas Vietnampolitik.

Kriget i Indokina gäller fattiga folks kamp för nationellt oberoende och social frigörelse. Det är frågan om ett krig som fått karaktären av folkutrotning och folkmord från en av världens stormakter. Det är ett krig som ingår i det kapitalistiska utplundrarssystemet över huvud taget.

Man kan inte se det amerikanska engagemanget som ett isolerat fenomen utan som ett led i en medveten och vittomfattande utrikespolitik. USA:s engagemang i Vietnam, Laos och Cambodja är inte resultatet av misstag i utrikespolitiken utan tvärtom en medveten imperialistisk politik. Varje folk som lever i social orättvisa kommer att bli motarbetat av USA när kraven på bättre villkor nödvändigtvis kommer att utgöra ett hot mot den bestående samhällsordningen.

För socialister är det självklart att ta ställning för eller emot USA:s

Tisdagen den
23 maj 1972*Om åtgärder mot
USA:s engage-
ment i kriget i
Indokina*

anfallskrig. Att tiga skulle vara att solidarisera sig med angriparna.

I dag uppträder USA-ledningen desperat efter de vietnamesiska befrielsestyrkornas senaste framgångar när man minerar nordvietnamesiska hamnar, bombar kommunikationsleder där offren blir civilbefolkningen i de tätbefolkade områdena — man bombar dammar och bevattningsanläggningar för att framkalla översvämningar och hungerkatastrofer. Talet om att man bara bombar militära mål har inför hela världen visat sig vara en bluff.

President Nixon har visat att han är beredd till vad som helst, även de mest barbariska handlingar. Men inga bombningar har kunnat knäcka vietnamesernas motståndsvilja. USA:s och president Nixons senaste brottsliga handlingar är ett hot mot världsfreden.

Världsopinionen måste därför tvinga USA att lämna Indokina och tvinga USA att återgå till allvarligt menade fredsförhandlingar i Paris på basis av PRR:s sjupunktsprogram.

I det här läget är det nödvändigt att solidariteten med de indokinesiska folken på allt sätt kommer till uttryck — att vi i konkret handling tar klar ställning mot en stormakts grova och brutala förtryck av ett annat folk. På samma sätt som det fanns en mycket bred opinion för att Sverige skulle erkänna Demokratiska republiken Vietnam finns det i dag en stark opinion för att vi skall erkänna Sydvietnams provisoriska revolutionära regering och bryta resten av förbindelserna med Saigon-juntan.

Ett uttryck för solidaritet och ett klart ställningstagande för de angripna från regeringens sida vore att man stoppade all svensk export till USA som kan utnyttjas i militärt syfte. Vidare att man tillsammans med andra sjöfartsnationer protesterar mot den kränkning av den internationella rätten som mineringen av de nordvietnamesiska hamnarna innebär. Jag vill fråga utrikesministern: Avser man från regeringens sida att vidta sådana åtgärder?

En av landets största fackföreningar, Byggettan i Stockholm, har krävt att regeringen skall ta initiativ till inkallandet av en extrasession med FN:s generalförsamling med anledning av USA:s upptrappning av anfallskriget i Indokina. Avser regeringen att ta något sådant initiativ?

Herr utrikesministern WICKMAN:

Herr talman! Den första av herr Werners frågor hade jag anledning att besvara och diskutera med herr Hermansson i Stockholm för ett ögonblick sedan, nämligen när det gällde erkännandet av PRR.

Sedan har herr Werner tre ytterligare frågor. Den första är om regeringen har för avsikt att tillsammans med andra sjöfartsnationer protestera mot den folkrättsvidriga mineringen av Haiphong och andra hamnar i Nordvietnam såsom stridande mot folkrätten. Vi har, vilket är naturligt, studerat den folkrättsliga aspekten på denna fråga. Jag är ledsen om herr Werner tycker att jag verkar formalistisk nu, men den folkrättsliga regleringen av blockadrätten är utomordentligt ofullständig. Jag är i dagsläget mycket tveksam beträffande möjligheten att nå någon framgång med att i detta sammanhang åberopa folkrätten. Jag menar också att om Sverige väljer att använda sig av folkrätten som argument i

Tisdagen den
23 maj 1972

*Om åtgärder mot
USA:s engagemang i kriget i
Indokina*

en internationell fråga, så är det viktigt, för framgången och för vår möjlighet att göra det i fortsättningen, att vi är helt övertygade om att de formellt folkrättsliga argumenten verkligen utgör ett stöd för vår och i det här fallet också andra nationers uppfattning. Detta är emellertid dess värre tvivelaktigt i detta fall. Men, herr Werner, det behövs ju inte något folkrättsligt argument för att utomordentligt starkt protestera emot mineringarna i Haiphong, vilket den svenska regeringen också redan upprepade gånger haft tillfälle att göra.

En partiell handelsblockad mot Förenta staterna är också en omöjlig linje, och jag tror inte att herr Werner - även om herr Werner åberopar en mycket framträdande del av den svenska fackföreningsrörelsen för detta - själv i grunden tror på den möjligheten som ett politiskt vapen. Jag behöver här inte närmare utveckla argumenten för att vi avvisar alla typer av handelsblockader som icke genom FN-beslut är tillförsäkrade en universell tillämpning.

Den sista frågan var om Sverige hade för avsikt att begära inkallande av FN:s generalförsamling. Nej, det har vi inte, framför allt av den mycket enkla anledningen att de parter det är fråga om - och det känner vi också alla väl till - har avvisat FN som instrument för att agera i detta sammanhang. Både Hanoi självt och de parter i säkerhetsrådet, vilka närmast är inblandade i detta sammanhang, avvisar FN som instrument för att lösa konflikten. Vi står kvar vid vart gamla krav att denna konflikt måste lösas genom förhandlingar, som syftar till en politisk lösning och att dessa förhandlingar sker mellan Hanoi, FNL/PRR och Förenta staterna.

Herr WERNER i Tyresö (vpk):

Herr talman! Utrikesministrerns senaste anförande ger i likhet med det första uttryck för avsaknaden av konkreta åtgärder. Om det är så, som en regeringsmedlem sade för en vecka sedan, "att det inte finns ord för att beskriva handlingar sådana som Amerika begär i Vietnam", bör konsekvensen bjuda att man från regeringen i stället vidtar konkreta åtgärder, exempelvis de som jag här tidigare har nämnt.

Sådana ställningstaganden för de angripna skulle vara klara uttryck för solidaritet med de indokinesiska folken som den snabbt växande opinionen står bakom.

Opinionen mot detta medvetna utrotningskrig från USA:s sida växer i samma takt som kriget utvidgas i Indokina. Ett markant uttryck för denna växande opinion är alla de manifestationer som kommit till uttryck både 1 maj och senare mellan olika organisationer, som har det gemensamma kravet att USA skall ut ur Indokina. Bakom detta krav ligger medvetenheten om att alla de händelser som utspelas i Indokina uteslutande är en följd av USA:s anfallskrig och att det bara finns en väg ut ur kriget - att USA måste tvingas dra tillbaka alla sina stridskrafter från Indokina och upphöra med stödet åt Saigonjuntan.

De enda som möjligen inte står bakom denna massiva opinion mot USA:s anfallskrig är de moderater som nyligen här i riksdagen försökte draperera sitt försvar för USA:s krigshandlingar bakom tesen om något slags objektivitet, nämligen genom att hävda att det är en nordvietnamesisk

aggression mot Sydvietnam. Denna förmenta objektivitet, som väl knappast ens har stöd i hela moderata samlingspartiet, är en ganska fantastisk argumentation, eftersom den inte bevisar annat än att Vietnam är ett land och vietnameserna ett folk, som främmande makter sökt sönderdela.

De enda invasionstrupper som finns i Vietnam är de amerikanska trupperna, vilka uppträder som världspolis och söker mörda det vietnamesiska folket.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Ang. förekomsten av nordvietnamesiska militära förband i Sydvietnam, Laos eller Cambodja

Herr utrikesministern WICKMAN erhöll ordet för att besvara herr *Wijkmans* (m) den 14 april framställda interpellation, nr 118, och anförde:

Herr talman! Herr *Wijkman* har i en interpellation frågat mig om det, enligt de informationer som jag har till förfogande, finns nordvietnamesiska reguljära eller andra militära förband i någon eller några av staterna Sydvietnam, Laos eller Cambodja och hur jag i så fall ser på deras närvaro där.

Enligt officiella amerikanska uppgifter har den senaste tidens offensiv i Sydvietnam påbörjats genom en nordvietnamesisk invasion. Enligt uppgifter från den provisoriska revolutionära regeringen i Sydvietnam och från Demokratiska republiken Vietnam har offensiven igångsatts av befrielsestyrkor i Sydvietnam.

Svenska regeringen saknar av naturliga skäl informationer om hur själva offensiven igångsatts. Däremot kan konstateras att offensiven omfattar hela Sydvietnam. I offensiven deltar både reguljära styrkor och gerillaförband. Det är uppenbart att en offensiv av dylik omfattning kräver en insats av hela den sydvietnamesiska befrielseströrelsen. Det är vidare uppenbart att en dylik offensiv inte kunnat utvecklas utan stöd från Nordvietnam. Detta har förändrat krigets natur, men det har inte förändrat krigets fronter. Vietnamesernas kamp gäller detsamma i dag som år 1954: nationell självbestämmanderätt utan utländsk inblandning.

1954 års Genèveavtal behandlade Vietnam som ett land. I avtalet fastslogs att en provisorisk militär demarkationslinje skulle dras genom landet och att denna linje enligt avtalets formulering inte skulle utgöra en politisk eller territoriell gräns.

Under Vietnamkriget har nordvietnamesiskt territorium utsatts för synnerligen omfattande och intensiva bombningar. Bombningar av Nordvietnams södra provinser har förekommit i stor omfattning även efter det av Förenta staterna proklamerade s. k. bombstoppet 1968. Civilbefolkningen har i betydande omfattning evakuerats från dessa områden för att inte helt förintas.

Det är redan mot bakgrund av det förhållande att Nordvietnam under många år utsatts för ihållande krigshandlingar från Förenta staterna

Nr 84

Tisdagen den
23 maj 1972

Ang. förekomsten av nordvietnamesiska militära förband i Sydvietnam, Laos eller Cambodja

Tisdagen den
23 maj 1972

*Ang. förekomsten
av nordvietnamesiska militära förband i Sydvietnam, Laos eller
Cambodja*

förståeligt att Demokratiska republiken Vietnam i sin tur svarar med krigshandlingar.

En annan och viktigare aspekt i detta sammanhang är att slå fast att vietnameserna utgör ett folk, inte två, med gemensamt språk, gemensam kultur och gemensam historia.

I Vietnam försöker hela det vietnamesiska folket frigöra sig från sitt koloniala förflutna. I en del av Vietnam har folket lyckats få nationell självständighet. I den andra delen möts frigörelsesträvandena med våld.

Förenta staternas militära och politiska intervention i Vietnam är enligt regeringens bedömning riktad mot det vietnamesiska folkets strävanden att uppnå självständighet. Att därför politiskt jämställa Nordvietnams stöd till FNL-sidan med Förenta staternas närvaro i Vietnam kan inte vara rimligt.

Beträffande närvaron av nordvietnamesiska trupper i Laos och Cambodja har regeringen ingen information, som kan läggas till grund för säkra slutsatser. De östra områdena av Laos och Cambodja används uppenbarligen såsom transportleder från Nordvietnam till Sydvietnam. Förekomsten av nordvietnamesiska trupper i dessa områden måste ses i samband med Vietnamkonflikten. Detta belyses inte minst av de av Förenta staterna stödda interventionerna i Laos och Cambodja. En eventuell nordvietnamesisk truppenärvaro i dessa områden kan därför rimligen inte ges någon annan bedömning än den som kommit till uttryck i vad avser trupper i Sydvietnam.

Uppgifter om förekomster av nordvietnamesiska trupper i andra delar av Cambodja och Laos är av så motsägande och osäker karaktär att de inte kan läggas till grund för någon generell värdering.

Herr WIJKMAN (m):

Herr talman! Först vill jag tacka herr utrikesministern för svaret på min interpellation. Jag vill omgående deklarera att jag inte är särskilt tillfredsställd med svaret. Jag finner det i stället vara ganska märkligt formulerat och skall klargöra detta i det följande.

Låt mig slå fast att vad interpellationen gällde var att få en kommentar till de nordvietnamesiska truppers aktivitet i Sydvietnam, Laos och Cambodja. Jag anser inte att jag har erhållit något svar på dessa frågor. När det gäller Sydvietnam har herr Wickman inte ens klart sagt ut huruvida nordvietnamesiska förband strider där eller inte, än mindre kommenterat en sådan närvaro. När det gäller Laos och Cambodja har utrikesministern antytt att nordvietnamesiska förband uppehåller sig i de östra delarna av respektive länder men menat att detta endast skall ses i samband med Vietnamkriget och tydligen inte förtjänar någon kommentar därutöver. Jag kan, herr talman, inte annat än uttrycka stor förvåning över herr utrikesministerns svar, både över vad som står där och vad som inte står där!

Till att börja med kan vi konstatera att utrikesministern medger att Nordvietnam är involverat i kriget på ett eller annat sätt. Exakt hur omfattningen och inriktningen av krigshandlingarna är går inte herr Wickman in på. Det verkar dock som om utrikesministern i slutet av sitt svar drar slutsatsen att det trots allt finns reguljära nordvietnamesiska

förband i Sydvietnam. Det är ju på grund av sin närvaro i Syd-Vietnam som de befinner sig i Laos och Cambodja – allt enligt herr Wickman. Men då frågar jag: Hur ser herr Wickman på dessa reguljära förbands närvaro i Sydvietnam?

Herr Wickman finner tydligen allt i sin ordning med större delen av den nordvietnamesiska armén på sydsidans territorium. Herr Wickman talar om Genèveavtalet, att Vietnam är ett land och att demarkationslinjen inte förutsattes bli permanent. Det är, herr talman, utomordentligt beklagligt att demarkationslinjen ej försvunnit och att vi i dag, snart 20 år efter Genèveavtalet, ännu inte har fred i området. Men frågan inställer sig naturligt efter herr Wickmans deklaration här i dag: Varför upprätthåller Sverige diplomatiska förbindelser med såväl Saigon som Hanoi? Beror inte det på att vi betraktar länderna som två skilda stater rent folkrättsligt?

Vidare: Skall herr Wickmans resonemang om ett land med gemensamt språk och gemensam kultur tillämpas generellt? I så fall finns det stater betydligt närmare vårt land än Vietnam som kan aktualiseras.

Sverige röstade för en resolution i FN 1970 om folkrättsliga principer för förbindelser mellan staterna. I denna hette det bl. a. att "varje stat har skyldighet att avhålla sig från att använda hot om eller bruk av våld för att kränka internationella demarkationslinjer, såsom stilleståndslinjer, vilka upprättats genom eller i anslutning till en internationell överenskommelse". Hur uppfattar utrikesministern denna resolution som Sverige aktivt stödde i debatten? Vilken konsekvens får den i frågan om nordvietnamesernas överskridande av demarkationslinjen?

I herr utrikesministerns svar nämns inte ett ord om de folkrättsliga principer som Sverige traditionellt anslutit sig till. I åtskilliga sammanhang har svenska regeringen betonat värdet av den internationella folkrätten. I ett anförande i Wien 1971 betonade statsministern bl. a.: "Särskilt för små stater som inte kan förlita sig på ekonomisk eller militär styrka är det av vikt att det internationella umgänget grundas på gemensamma regler, att rättssystemet utvecklas och respekteras." Äger statsministerns ord från Wien inte längre giltighet?

Låt mig gå vidare till Laos och Cambodja. Utrikesministern uttrycker sig mycket vagt om nordvietnamesernas aktivitet i dessa stater. Finns trupper där så har det med Vietnamkriget att göra, menar herr Wickman. Ett skarpsinnigt uttalande! Den s. k. Ho Chi Minh-leden har varit känd under åtskilliga år, och Sveriges utrikesminister säger i dag att de östra områdena av Laos och Cambodja uppenbarligen används som transportleder från Nord- till Sydvietnam. Men, herr Wickman, även om nordvietnamesernas aktiviteter inskränkte sig till rena transportrörelser i dessa länder, måste man ifrågasätta om Hanois trupper i Laos och Cambodja har någon rätt att befinna sig i dessa länder. Laos och Cambodja har neutral status och främmande trupper på dessa länders territorium borde mycket skarpt fördömas av ett annat neutralt land – och ett land som åtminstone hittills förklarat sig vilja stå utanför varje väpnad konflikt. Utrikesministern har i själva verket indirekt lämnat sitt stöd till att främmande länder i en väpnad konflikt använder sig av neutrala staters territorium, och detta är såvitt jag kan se högst

Tisdagen den
23 maj 1972

*Ang. förekomsten
av nordvietname-
siska militära för-
band i Sydvietnam,
Laos eller
Cambodja*

anmärkningsvärt!

Herr talman! Den svenska regeringen har ofta och ingående uttalat sig om Vietnam. Det tycker jag är bra. Men det är bra endast så länge där finns balans i uttalandena och så länge analyserna kännetecknas av försök till objektivitet. Den svenska regeringen har hårt och entydigt kritiserat Amerika för dess engagemang i Indokina. Kritiken har hårdnat under senare tid, och det är naturligt mot bakgrund av bl. a. den typ av krigföring Amerika använder sig av i Indokina. Men det märkliga är att regeringen inte på något sätt reagerat mot upptrappningar från den andra sidan. Den senaste offensiven från Hanoi och FNL, understödd indirekt av Sovjet, har inte kommenterats, trots att den enligt de flesta bedömare var det som primärt fick striderna att blossa upp så intensivt igen för snart två månader sedan.

Herr Wickman säger i sitt svar att konflikten endast kan ses som en befrielsekamp. Jag betonar ordet "endast". Herr Wickman har därmed helt anslutit sig till kommunisternas analys, och därav följer hans ovilja att över huvud taget tillämpa folkrätten på båda sidornas agerande. Men ser inte utrikesministern att konflikten – åtminstone till viss del – utgöres av en konfrontation mellan stormakter? Har det gått Edra ögon förbi att Sovjet sedan årtal pumpat in militärt stöd till Hanoi och FNL? Tror Ni att Sovjet – landet som förtrycker halva Europa – har några som helst idealistiska motiv bakom sitt stöd till Hanoi? Och slutligen: Tror utrikesministern att Hanois stöd till FNL skulle kunna fortsätta särskilt länge utan Moskvas stöd till Hanoi?

Ja, herr talman, frågorna till herr Wickman blir med nödvändighet många eftersom utrikesministeras svar saknade så mycket och innehöll så utomordentligt märkliga formuleringar. Låt mig göra några jämförelser. Låt mig börja med våra nordiska grannländer.

I Oslo fördömer den norska socialdemokratiska regeringen den senaste tidens upptrappningar och riktar uppmaningar till samtliga inblandade att upphöra med striderna. Utrikesminister Cappelen sade i storttinget den 8 maj: "Det är också klart att Sovjetunionen ger indirekt stöd. Det är mot denna bakgrund vi i vår förklaring av den 17 april har givit uttryck för att utanförstående makter snarast bör dra sina direkta och indirekta engagemang ut ur konflikten." Vad beror det på att herr Wickman hittills inte med ett ord har tagit upp Sovjets roll?

I Köpenhamn sade den danska regeringen i mitten av denna månad – alltså efter beslutet om mineringen av Haiphong: "I denna djupt allvarliga situation är det angeläget för den danska regeringen att rikta en enträgen uppmaning till alla, som direkt eller indirekt genom att delta i krigshandlingarna eller genom att understödja dessa är part i kriget, att uppfylla sitt ansvar för att kriget nu bringas till ett slut." Vad beror det på att den svenska regeringen enbart vänt sig till USA i sina vädjanden respektive fördömanden?

I London uttalade Harold Wilson kritik mot vad han kallade "two invasions", dels nordsidans attacker över gränsen, dels USA:s upptrappningar av krigshandlingarna mot norr. Vad beror det på att Harold Wilson hamnar på en helt annan linje än herr Krister Wickman?

Och till sist, herr talman, låt mig nämna herr Wickmans företrädare på

Tisdagen den
23 maj 1972

*Ang. förekomsten
av nordvietname-
siska militära för-
band i Sydvietnam,
Laos eller
Cambodja*

posten, förutvarande statsrådet Torsten Nilsson. Dåvarande utrikesministern sade redan 1965 i ett stort anförande om Vietnam att "sydsidans krav på upphörande av infiltrationen från nordsidan - står i överensstämmelse med den allmänna målsättningen att finna en återgång till 1954 års Genève-avtal". Vad beror det på att den svenska regeringen har ändrat ståndpunkt sedan 1965 och numera uppenbarligen helt accepterar vad Torsten Nilsson då kallade "infiltrationen från norr"?

Herr talman! Jag har i detta inlägg försökt visa hur inkonsekvent den svenska regeringen är i sina Vietnamuttalanden. Traditionella folkrättsliga principer betyder uppenbarligen föga för herrar Palme och Wickman, och Sovjets roll i konflikten tigger man helt om. I själva verket är det ytterst svårt att se någon skillnad mellan socialdemokraterna och den övriga vänstern i denna fråga. Det enda som fortfarande tycks skilja kommunisterna och regeringen är frågan om ett erkännande av PRR - det har vi alldeles nyss hört här i kammaren. Jag vill, herr talman, göra riksdagen uppmärksam på detta faktum. Jag vill också påminna om att många av dem som så ensidigt kritiserar bara ena sidan i denna konflikt själva representerar åsikter som innebär allt annat än frihet och demokrati. Detta borde den socialdemokratiska regeringen tänka på - inte minst de statsråd som själva aktivt demonstrerar mot USA tillsammans med KFMI och FNL-grupperna.

Det är naturligt att många människor i dag demonstrerar mot USA:s engagemang i Vietnam. Vi gör det inom alla partier i Sverige, om än på skilda sätt. Inte minst för dem som sluter upp bakom och arbetar för de vänsterländska demokratiska idealen innebär USA:s engagemang i Vietnam någonting felaktigt och någonting som vi inte kan begripa. Amerikanernas insatser - som från början motiverades med kampen för demokratin - har tveklöst skadat demokratins sak i världen. Människor världen över fråga sig hur den ena av stormakterna - den vi i stort under årtal satt var tillit till -- kan fortsätta krigshandlingar år efter år med tusentals oskyldiga människor som offer.

Men världen är inte svart eller vit. Det finns andra parter som har skuld i den nuvarande upptrappningen i Vietnam, och för den svenska regeringen borde det vara en självklarhet att reagera även mot dessa. Sverige har gång på gång uttalat sig för en förhandlingslösning av konflikten. En sådan underlättnas knappast av intensifierade krigshandlingar, vare sig från USA eller från Hanoi och indirekt Moskva.

För ett neutralt land som Sverige är det nödvändigt att vara konsekvent och objektiv i utrikespolitiken. Jag betvivlar att vi uppfattas så i dag på många håll i världen. Moskva nickar antagligen belåtet över regeringens ensidiga ställningstaganden i den här konflikten, men jag tror att man i västvärlden, bland de stater som åtminstone hittills varit våra naturliga vänner och grannar, ruskar på huvudet och undrar vart Sverige är på väg.

Låt mig avslutningsvis summera de viktigaste frågorna till utrikesministern:

1. Innebär inte det faktum att Sverige har diplomatiska förbindelser med både Saigon och Hanoi att vi de facto erkänner Sydvietnam och Nordvietnam som två enskilda stater?

Tisdagen den
23 maj 1972

Ang. förekomsten
av nordvietname-
siska militära för-
band i Sydvietnam,
Laos eller
Cambodja

2. Hur vill utrikesministern förklara att den svenska regeringen hamnat vid sidan av Norges, Danmarks och Storbritanniens socialdemokrater i sina kommentarer till den senaste tidens utveckling i Vietnam?

3. På vilka grunder har regeringen numera ändrat inställning till nordvietnamesernas agerande jämfört med Torsten Nilssons uttalande från mitten av 1960-talet?

4. Av vilken anledning äger inte FN-resolutionen från 1970 om staternas folkrättsliga relationer tillämplighet i fallet Nord- och Syd-vietnam?

5. Vidhåller utrikesministern att nordvietnamesiska reguljära trupper i Laos och Cambodja icke förtjänar någon speciell kommentar?

6. Hur ser utrikesministern på Sovjets roll i den nuvarande konflikten?

Herr WERNER i Tyresö (vpk):

Herr talman! När Anders Wijkman talar om förekomsten av nordvietnamesiska trupper i Laos och Cambodja vill jag bara påminna honom om att det var natten till den 1 maj för två år sedan som hitlerismens moderna efterträdare Nixon tillkännagav att utrotningskriget hade utvidgats till Cambodja. Strax innan hade man drivit 10 000-tals sydvietnameser att invadera grannlandet Laos. USA svarade för anfällsplanerna, flyghombardemangen och transportererna, Sydvietsnams folk tvingades svara för kanonfödan. Det är denna cyniska politik, herr Wijkman, som kallas vietnamisering av kriget, dvs. herrefolket låter andra blöda för sina intressen.

Till skillnad från Anders Wijkman delar jag den uppfattning som kommer till uttryck i utrikesministerns svar, där han säger: "I en del av Vietnam har folket lyckats få nationell självständighet. I den andra delen möts frigörelsesträvanden med våld.

Förenta staternas militära och politiska intervention i Vietnam är enligt regeringens bedömning riktad mot det vietnamesiska folkets strävanden att uppnå självständighet."

Vi som känner solidaritet med det vietnamesiska folket kan inte avstå från att uttrycka vår indignation över de amerikanska angriparnas förbrytelser, över deras förstörelse av natur och samhällen, över deras folkmord i Indokina. Det är det, herr Wijkman, som skiljer oss ifrån varandra. Vi solidariserar oss med de angripna, Anders Wijkman solidariserar sig med angriparna.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! När vi senast hade en Vietnamdebatt här i kammaren, den 18 april, väckte den debatten en del uppseende. Den väckte uppmärksamhet därför att det, såvitt jag kan finna, var första gången på bra länge som det över huvud taget förekom i den här kammaren att någon ifrågasatte riktigheten till 100 procent av de bedömningar som regeringen har gjort när det gäller Vietnamkonflikten. Jag vill emellertid understryka att vi i den debatten var eniga om att fördöma USA:s krigföring i Vietnam, vi var eniga om att t. ex. fördöma de terrorbombningar som där äger rum.

Det är mot den bakgrunden desto märkligare att se reaktionen i vissa massmedia. Jag skall faktiskt, herr talman, ägna några minuter åt att till protokollet fästa hur en tidning, regeringsorganet Aftonbladet, efteråt behandlade den här debatten för att på så sätt visa vilken journalistik som ibland förekommer inom regeringspressen.

Tidningen Aftonbladet hade dagen efter debatten, den 19 april, en artikel med rubriken "Anders Björck och Anders Wijkman, ungdommoderater, som hyllade Nixons bomber över Vietnam i riksdagen". I den här artikeln påstås det att vi "hyllade Nixons bomber över Vietnam", att vi "deklarerade vår solidaritet med bombardemanget och förstörelsen av Indokina". Där förekom benämningar som "Nixons drängar i Sverige" och det påstods att det är dags "att döpa om högerburen till tigerburen". Det av herr statsministern introducerade "burspråket" kom alltså med även i Aftonbladets "referat".

Herr talman! Vad var det då som verkligen sades i debatten, om man följer kammarens protokoll? Jag sade exempelvis själv:

"Herr talman! Låt mig inledningsvis, för att ingen tvekan skall råda därvidlag, bara slå fast att också jag beklagar de bombningar som i dag äger rum. Jag vill också för undvikande av varje missförstånd – jag hoppas kunna bli trodd på mitt ord även av fru Dahl, som brukar misstänkliggöra det mesta – konstatera att jag har beklagat och tagit avstånd från de bombningar som äger rum i Vietnam under en lång rad av år. Det finns klart dokumenterat i de tal och artiklar som jag inte minst som ordförande i Moderata ungdomsförbundet har hållit och skrivit."

Ett annat citat: "Självfallet – och jag trodde att det var alldeles kristallklart – delar jag den kritik som här har kommit till uttryck mot USA:s bombningar, mot de terrorbombningar som nu äger rum i Vietnam."

Herr talman! Jag skulle kunna fortsätta att citera både ur mina och herr Wijkmans anföranden. Mot den bakgrunden tycker jag att det är skrämmande att konstatera vilken journalistik som tidningen Aftonbladet bedriver, och det är desto mera beklagligt som ju denna tidning är organ för den svenska arbetarrörelsen och dess styrelseordförande är medlem av denna kammare och även ordförande i Landsorganisationen.

Herr talman! Det är väl emellertid naturligt att det lätt blir en hysterisk debatt kring Vietnamfrågan därför att man från regeringens sida sannerligen inte gjort någonting för att försöka nyansera och ge fakta omkring det som sker i Indokina i dag. Jag tycker att det är värt att notera att Stockholms arbetarekommun den 1 maj demonstrerade tillsammans med vpk och kfml i den här frågan. Man har ju normalt sett från socialdemokratins sida alltid berömt sig av att vara det parti som hållit "gränsen klar mot vänster". Detta är desto mer notabelt, herr talman, som samma arbetarekommun 1968 efter den ryska invasionen i Tjeckoslovakien vägrade att demonstrera tillsammans med de borgerliga partierna. Jag tycker att detta är tecken på en mycket, mycket klar glidning i socialdemokratins inställning till kommunisterna.

Så till själva sakfrågan. Utrikesministern erkänner nu att det förekommer reguljära nordvietnamesiska förband i Sydvietnam. Det erkännandet satt emellertid långt inne, och det är sannerligen inte alla hans

Tisdagen den
23 maj 1972

*Ang. förekomsten
av nordvietnamesiska militära för-
band i Sydvietnam,
Laos eller
Cambodja*

partivänner som har erkänt detta. Och ändå är detta ett faktum som få av de observatörer som har följt händelseutvecklingen i Vietnam har velat förneka. Jag skall bara ta ett exempel. I tidningen Expressens gårdagsnummer skriver tidningens utsände som är stationerad i Vietnam följande: "Det är ett ofrankomligt faktum att offensiven har förts av reguljära nordvietnamesiska förband stödda av FNL-trupper, i vissa delar av landet har FNL gjort mycket, för det mesta har FNL inte gjort något alls. Antalet typiska FNL-aktioner som sabotage, brosprängningar, raketanfall har varit färre än vanligt."

Om man bemödar sig att läsa utländsk press – jag tänker då inte på amerikansk press, vi kan ta fransk press t. ex., som har följt händelseutvecklingen i Indokina mycket kritiskt så finner man att samma bedömningar och samma fakta förekommer därvidlag.

Utrikesministern talar sedan om att det är svårt att komma med fakta i den här frågan därför att det råder ett betydande mått av osäkerhet när det gäller närvaron av nordvietnamesiska förband i Sydvietnam, i Laos och i Cambodja. Herr talman, är den osäkerheten så där förfärligt stor egentligen? Jag har nyss anfört ett citat som är ganska kategoriskt. Jag frågar mig: Har inte den svenska regeringen från den svenska beskickningen i Hanoi tillfredsställande informationer om vad som händer i den här delen av världen? Någon gång måste väl mellan diktstroferna ändå komma hem rapporter som talar om vad som verkligen sker. Om inrättandet av ambassader och beskickningar löser informationsproblemen, så är jag sannerligen beredd att tillstyrka att vi inrättar ambassader på en rad håll i Indokina. Det kanske skulle leda till att herr utrikesministern blev något bättre informerad.

Herr talman! Jag skall inte vidare uppehålla mig vid själva sakfrågan, därför att jag kan instämma i de bedömningar och de uttalanden som Anders Wijkman här har gjort tidigare. Jag tycker att de väldigt klart visar att regeringen i den här frågan har varit enögd, inte har varit intresserad av att diskutera Vietnamkonflikten, sedd från objektiva utgångspunkter, och att man i vissa fall har velat göra inrikespolitik av frågan för att kunna vinna några poäng på detta.

Jag ber att avslutningsvis – med tanke på tidningen Aftonbladet och andra tidningar – bara få konstatera att jag lika väl nu som tidigare på det bestämdaste tar avstånd från upptrappningen av kriget, från de amerikanska bombningar som äger rum över Indokina. Men detta hindrar mig inte från att försöka se så objektivt som möjligt på konflikten.

Herr utrikesministern WICKMAN:

Herr talman! Om alla deltagare i den här debatten skall få tillfälle att korrigeras de – som de själva uppfattar det – felcitats och felbedömningar som deras tidigare uttalanden har gett anledning till, så är jag rädd för att vi skulle fresta t. o. m. herr talmannens tålamod för mycket, och jag tänker därför inte använda den teknik som herr Björck i Nässjö här tillämpade.

Den egentligen enda konkreta fråga, tycker jag, som herr Wijkman har ställt till mig gäller vår attityd till folkrätten. Frågor om folkrätten bör antas vara allvarligt menade, därför att den svenska regeringen enligt en

Tisdagen den
23 maj 1972

*Ang. förekomsten
av nordvietnamesiska militära förband i Sydvietnam, Laos eller Cambodja*

gammal tradition tar mycket allvarligt på folkrätten. Den folkrättsliga synen på att demarkationslinjen överskrids har jag direkt behandlat i interpellationssvaret. Demarkationslinjen är uppställd i 1954 års Genèveavtal, och jag finner det ur varje politisk synpunkt orimligt att bedöma det nordvietnamesiska deltagandet i krigshandlingarna i Sydvietnam utan att på något sätt gå in på förhistorien. Hade Genèveavtalet följts – och det är den folkrättsliga grunden, det internationella avtal som det här gäller att bedöma – skulle ju det vietnamesiska folket ha blivit besparat de lidanden som Vietnamkriget inneburit. Jag säger i svaret att Nordvietnams territorium har utsatts för ihållande krigshandlingar från den ena partens sida. Det står också klart i svaret att Nordvietnam utökat sitt stöd till den sydvietnamesiska befrielse-rörelsen efter dessa handlingar. Anklagelserna för frånvaron av en folkrättslig protest mot vad som kallas den nordvietnamesiska invasionen kan jag inte se annat än som ett utpräglat uttryck för hyckleri från dessa herrar – skall vi kalla dem för Castor och Pollux – i moderatpartiet.

Torsten Nilsson gjorde ett uttalande 1965, säger man. Det är precis samma teknik som dessa herrar använder hela tiden i den här debatten. De rycker loss ett citat av 1965 från sitt sammanhang. Hurdant var läget 1965 och vad har hänt efter 1965? Jo, det är ju efter 1965 som den amerikanska interventionen i Sydvietnam har gått längre och längre.

Jag har inte med det här svaret, herr Björck, ovilligt pressats till ett erkännande av att reguljära nordvietnamesiska förband förekommer i Sydvietnam. Naturligtvis gör de det. Det sade jag redan i vår förra Vietnamdebatt här i riksdagen för fyra fem veckor sedan.

Inte heller är jag rädd för de sällskap som regeringen eller mitt parti hamnar i eller inte hamnar i när det gäller ställningstaganden i denna fråga. Det vore väl ganska orimligt, om vi skulle låta våra ställningstaganden bestämmas av ett ängsligt blickande omkring oss för att se vilka det är som har samma synpunkter som vi och vilka som inte delar våra synpunkter! Uppriktligt sagt tar jag det mycket lugnt att Harold Wilson i Vietnamfrågan inte står på samma linje som den svenska regeringen. Det har han aldrig gjort, och det lär han inte heller komma att göra i framtiden.

Jag har heller aldrig någonsin i de analyser eller offentliga uttalanden vi gjort bortsett från Sovjetunionens och Kinas roll i den aktuella krisen i Sydostasien. Men vad som är viktigt när det gäller att nå fram till en lösning och att även ha ett perspektiv på den utveckling som har lett fram till det aktuella läget är ju den amerikanska politikens utomordentligt allvarliga felbedömning. Denna har drivit den vietnamesiska befrielse-rörelsen till tvånget att i växande grad förlita sig på materiell hjälp från framför allt Sovjetunionen men även från Kina. Det är ju detta som också från amerikansk synpunkt borde vara allvarligt. Detta om sitt oberoende så extremt angelägna och känsliga vietnamesiska folk har av den amerikanska politiken drivits in i en situation, som från långsiktig amerikansk synpunkt kan bli olycklig.

Vi har hela tiden sagt att den enda hållbara lösningen på konflikten är ett Vietnam som är oberoende av inblandning utifrån över huvud taget. Självfallet gäller friheten från utländsk intervention i dagsläget. Förenta

Tisdagen den
23 maj 1972

*Ang. förekomsten
av nordvietnamesiska militära förband i Sydvietnam, Laos eller Cambodja*

staterna. Jag vill här inte göra några förutsägelser om vilka uttalanden i Vietnamfrågan som vi kan komma att göra om ett, två, tre, fyra eller fem år eller vad som kan komma att hända efter en primär lösning, alltså efter det att Amerika till slut har accepterat en lösning. Att vi i dagens läge skulle ägna vår uppmärksamhet åt dessa framtida bekymmer tycker jag – för att här upprepa vad jag sade för en stund sedan – också är ett kvalificerat hyckleri i den tragiska situation som nu råder.

Herr OLSSON i Kil (fp):

Herr talman! Jag delar utrikesministerns uppfattning att herr Wijkmans inlägg präglades av en allför stor historielöshet. Varför är nordvietnameserna i Sydvietnam? Har de alltid varit i Sydvietnam under den tid kriget pågätt? Jag vill gå tillbaka i tiden och påminna om hur det var före 1964. I boken "Det bittra arvet" av historieforskaren Arthur M. Schlesinger Jr, president Kennedys rådgivare under den tid då USA började involvera sig i Vietnam, ger en del intressant sakmaterial. Schlesingers uppgifter bygger på Pentagons egna uppgifter, som säger att den sydvietnamesiska armén under åren 1962–1964 förlorade 27 400 vapen av olika slag till FNL. Under samma tid erövrades 15 100 vapen från FNL. Den internationella kontrollkommission som undersökte dessa vapen rapporterade att endast 179 av dem var s. k. fiendertilverdade vapen.

Om man då antar att ungefär hälften av dessa 15 100 vapen erövrades under den 18-månadersperiod som undersökningen pågick, kommer man fram till att den alldeles övervägande delen av de vapen som användes av FNL under denna tid var amerikansktilverdade eller tillverdade på regeringssidan i Sydvietnam. Alltså, inte ens i Pentagons egen statistik finns det något som helst belägg för att de vapen som FNL använde fram t. o. m. 1964 i någon nämnvärd omfattning kom ifrån Nordvietnam. Nordsidan avhöll sig i det längsta från att inveckla sig i söder. Även om man skulle bortse från det faktum att Vietnam är ett land, ett folk med samma språk och kultur, och även om man glömmer att den sjuttonde breddgraden från början var avsedd att bli en tillfällig demarkationslinje inne i ett land och inte en nationsgräns, att ingen fann det märkligt att t. ex. den tidigare ledande generalen i Saigonjuntan marskalk Ky var nordvietnames, eller Pham Van Dong, ledande politiker i Nordvietnam, stammar för Sydvietnam, och även om man bortser ifrån att det är orimligt att sätta likhetstecken mellan inbördeskriget i ett land som Vietnam, som i århundraden har varit ett och odelbart, och t. ex. Hitlers invasion i Tjeckoslovakien tvärsöver en gammal och väletablerad gräns mellan två nationer – fränsett allt detta, vad är det egentligen för märkligt i att ett litet land som Nordvietnam, som i över sex år utsatts för intensiva, massiva bombningar med korta uppehåll av en stor nation med en enorm teknologisk överlägsenhet, slår tillbaka på det sätt som man finner vara möjligt? Man kan ju inte slå tillbaka mot USA genom att bomba befolkningsskoncentrationer i USA. Man gör vad som är möjligt för att driva bort den anfallande.

Det är väl inget tvivel om att det finns nordvietnamesiska trupper i Sydvietnam i dag. Jag tror det vore dumt att förneka någonting sådant.

Men man får komma ihåg att det var framför allt USA som i februari 1965, när man började rulla ut bombmattorna över norra Vietnam, bröt mot folkrätten. Man gjorde det i stor skala. Man fortsätter med det i dag.

Vi kan nu fråga: Varför startade nordvietnameserna invasionen, som herr Wijkman vill kalla det, i Sydvietnam? Vi kan samtidigt fråga: Vilka alternativ hade man? Man får heller inte glömma bort den allra senaste historien. Den sista upptrappningen i Sydvietnam föregicks ju av USA:s ensidiga avbrytande av förhandlingarna i Paris. Om ett land, vars befolkning har utsatts för så mycket lidanden, vars folk får betala priset för den angripande supermaktens oansvarighet, ändå vill ha slut på kriget så snabbt som möjligt förstår åtminstone jag att man vidtar de åtgärder som man bedömer som de lämpligaste. Är förhandlingsvägen stängd, återstår ju bara uppgivandet eller kampen.

Herr WIJKMAN (m):

Herr talman! Till herr Werner i Tyresö vill jag bara säga att jag inte tycker det är precis märkligt att inte han och jag kommer till samma bedömning av den här konflikten. Jag brukar inte samarbeta med representanter för vänsterpartiet kommunisterna i andra frågor. Varför skulle jag göra det i den här frågan? Om vi skulle ha identiskt samma uppfattning och göra en likadan analys skulle ett sådant förhållande vara mycket anmärkningsvärt.

Till utrikesministern vill jag säga att herr Wickman borde ta mina frågor om de folkrättsliga perspektiven och problemen med något större allvar. Herr Wickman glider över dem och menar att jag saknar historisk kunskap. Men, herr Wickman, jag har här mycket klart deklarerat att jag anser – det sade jag redan den 18 april – att USA:s engagemang är byggt på felaktiga analyser från början, precis som herr Wickman här har gjort. Men jag anser dessutom att det finns andra inblandade parter i konflikten. Jag tog explicit i dag upp Sovjets roll i den här konflikten, eftersom ingen de senaste veckorna kan ha undgått att märka att här föreligger en stormaktskonfrontation.

Herr Wickman säger att regeringen noga har studerat det här med stormakternas inblandning. Ja, men inte har jag sett några som helst vädjanden till Sovjet att begränsa sina vapenleveranser. Min fråga kvarstår: Hur ser utrikesministern på dessa vapenleveranser? Är det inte just dessa som har möjliggjort den senaste upptrappningen av striderna från Hanoi och FNL:s sida? Jag tycker att detta är en central punkt i ett läge då den svenska regeringen år efter år har sagt att en förhandlingslösning, en politisk lösning, är det centrala för att lösa konflikten.

Vidare säger utrikesministern att det är hyckleri att jämföra med Torsten Nilsson, och att det är fel att jämföra med socialdemokraterna i Norge, Danmark och Storbritannien. Jag tycker inte alls det är hyckleri. Det gör väl varje sansad bedömare, om han är intresserad av att påverka opinionsbildningen i världen, som utrikesministern tycks vara. Då måste man ju också försöka analysera hur den här konflikten bedöms på andra håll, utanför vårt land. Då kan man inte komma ifrån att det förekommer andra ställningstaganden, andra typer av vädjanden och fördömanden. De görs i Oslo, i Köpenhamn och i London av socialdemokrater, och såvitt

Tisdagen den
23 maj 1972

*Ang. förekomsten
av nordvietname-
siska militära för-
band i Sydvietnam,
Laos eller
Cambodja*

jag förstår har herr Wickman gjort uttalanden gemensamt med dem i andra sammanhang och även i Vietnamfrågan.

Jag menar alltså att skulden för det nuvarande, svåra läget icke ensidigt kan läggas på amerikanerna - det sade jag redan i mitt förra anförande. Jag vill betona att det är märkligt att Sveriges utrikesminister skjuter folkkräkten åt sidan och menar att det är hyckleri att diskutera den och att man vänder på saker och ting om man gör det.

Jag vill ännu en gång ställa en fråga till herr utrikesministern på den punkt, som han snabbast gled över i svaret. Laos och Cambodja är ju två helt utanförstående stater i det här sammanhanget. Vad har nordvietnamesiska trupper i dessa länder att göra? Menar utrikesministern att det icke föranleder någon form av kommentar från svenska regeringen?

Jag tycker inte att det tjänar mycket till att fortsätta debatten, om frågor, som är ärligt och uppriktligt menade och som jag försöker grunda på sakliga analyser, hela tiden förvänds till att vara hyckleri och indirekt ett stöd för herr Nixon. Det är inget indirekt stöd för herr Nixon, men det är ett försök att se något mer nyanserat och objektivt, ett försök att få balans i uttalandena. Jag tror nämligen att balanserade uttalanden kan ha en viss effekt på världsinopinionen.

Herr WERNER i Tyresö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Anders Björck ondgjorde sig över de gemensamma strävanden som kom till uttryck första maj, när en rad organisationer demonstrerade mot USA:s angreppskrig och ställde sig bakom kravet "USA ut ur Indokina".

Ja, vi gjorde de gemensamma manifestationerna därför att vi känner solidaritet med de indokinesiska folken och vet vad enheten innebär i dagsläget. Vi vet vilken betydelse man tillmätte enhetsarbetet och solidaritetsarbetet under det spanska folkets kamp mot fascismen på 1930-talet. Spanien var då den arena där de fascistiska staterna utprovade vapen och stridsmetoder för andra världskriget - Indokina är i dag den terräng där de amerikanska angräparna utprovar vapen och stridsmetoder för sitt fortsatta förtryck av folken.

Väpnade angrepp och krigshandlingar är en grov och brutal form av förtryck av ett annat folk. Sådant förtryck kan upphöra endast genom att angräparen tvingas dra sig tillbaka. USA måste upphöra med att döda Indokinas folk, måste fullständigt dra tillbaka sina styrkor, sina bombplan, sina hangarkryssare, sina mineringar av Nordvietnams hamnar och sitt stöd åt marionettregimen i Saigon.

Vi ser det som en huvuduppgift för alla progressiva organisationer och deras medlemmar att ytterligare öka aktiviteten och solidariteten med folken i Indokina och tvinga angräparna att lämna Indokina och återvända till allvarligt menade fredsförhandlingar i Paris på basis av PRR:s sjupunktsprogram.

Vill ni i moderata samlingspartiet ställa er utanför denna opinion, må det vara er sak, men det är samtidigt betecknande för den verkliga inställning ni har i de här frågorna. Det kan inte döljas bakom aldrig så många beklaganden av bombningarna av Nordvietnam och försök att i efterhand - som här i dag - korrigerade vad ni tidigare har sagt eller menat.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! Utrikesministern inledde sitt senaste anförande med att säga att han inte tänkte kommentera vad jag hade sagt om Aftonbladets journalistik. Det minsta han borde göra som medlem av det parti som ändå i praktiken är huvudman för denna tidning är väl att ta avstånd från en sådan nijdjournalistik. Jag tog upp tidningen Aftonbladets artikel just därför att den skilde sig så markant från övriga tidningars. Deras referat av den förra Vietnamdebatten har jag inte klagat på – de gav en i stort sett korrekt bild av vad som hände. Men tidningen Aftonbladet använde sig av metoder som för tankarna några decennier tillbaka och söderut.

Herr Wickman säger att han inte är rädd för sitt sällskap när det gäller Vietnamdemonstrationerna. Nej, jag förstår det och det är inte det jag diskuterar heller, även om man naturligtvis kan göra den reflexionen att ni får allt mindre och mindre sällskap i regeringspartiet undan för undan. Det ser vi ständigt exempel på här i riksdagen. Vad jag pekade på var inte att ni hade samma åsikt som vpk i den här frågan, utan att ni var med om en stor demonstration i Stockholm tillsammans med icke bara vpk utan även kfml. Samma arbetarkommun i Stockholm ville år 1968 icke vara med om ett gemensamt möte med de borgerliga partierna som protest mot den ryska invasionen i Tjeckoslovakien.

Herr Werner i Tyresö säger att den här gemensamma Vietnamdemonstrationen berodde på att man ville visa sin solidaritet med de indokinesiska folken. Det är alldeles utmärkt, men då måste jag rimligtvis tolka påståendet så att ni 1968 inte ville visa er solidaritet med det tjeckoslovakiska folket.

Utrikesminister Wickman är ju en resande man som alla utrikesministrar tycks vara och skall vara. Det var inte så länge sedan han besökte Moskva. I ett tal han höll vid någon bankett där sade han sig känna en stark värme och vänskap strömma emot sig när han befann sig i Moskva. Tog herr Wickman i denna vänliga atmosfär möjligtvis upp frågan – för ni diskuterade väl Vietnamfrågan – om de enorma ryska vapenleveranser som har möjliggjort för nordsidan att fortsätta kriget på det sätt som har skett? Om man nu kräver att USA skall minska sin aktivitet i Vietnam, vilket är fullkomligt självklart – det har jag sagt tidigare – vore det kanske lämpligt, om man eftersträvar en politisk lösning, att ställa motsvarande krav på vännerna i öster.

Sanningen är, som jag redan påpekade under den förra Vietnamdebatten här, att Vietnamkriget icke längre är något gerillakrig i traditionell mening. Det vore lögn att påstå det. Vietnamkriget har från båda sidor utvecklats till att bli ett modernt konventionellt krig med all den grymhet detta innebär, med radarstyrda robotar, raketer, tungt artilleri, stridsvagnar, komplicerade minor osv. Det är ju detta som har givit kriget i Vietnam dess hemska karaktär.

Jag frågar alltså herr utrikesministern om han anser det riktigt och tillbörligt, om man nu eftersträvar en politisk lösning, att på något sätt ta upp frågan om vapenleveranserna med Moskva. Jag förutsätter att det väl blir åtskilliga ytterligare resor dit både för herr Wickman och för andra medlemmar av regeringen.

Nr 84

Tisdagen den
23 maj 1972

---

*Ang. förekomsten
av nordvietname-
siska militära för-
band i Sydvietnam,
Laos eller
Cambodja*

Tisdagen den
23 maj 1972

*Ang. förekomsten
av nordvietnamesiska militära förband i Sydvietnam, Laos eller Cambodja*

Under detta anförande övertog fru andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr utrikesministern WICKMAN:

Fru talman! Interpellanten herr Wijkman upprepade i sitt senaste anförande avslutningsvis två av sina frågor till mig. Jag har egentligen bara begärt ordet nu för att herr Wijkman inte skall gå härifrån i föreställningen att jag inte skulle vilja eller uppleva något motstånd mot att besvara hans frågor.

Jag kan fatta mig mycket kort. En av de två frågorna gällde närvaron av nordvietnamesiska trupper i Laos och Cambodja. Den frågan besvarade jag redan i mitt interpellationssvar. Den andra frågan gällde min syn på Sovjets materiella stöd med betydande vapenleveranser till Nordvietnam. Den frågan tog jag utförligt upp i min första replik, och jag ber att få hänvisa herr Wijkman till protokollet.

Herr WIJKMAN (m):

Fru talman! Det är uppenbart att utrikesministern inte är inställd på några detaljstudier av de frågor -- det var ganska många -- som jag ställde. Jag avslutade inledningsvis med sex frågor, och utrikesministern säger att han har svarat på dem. Han säger att frågan om närvaron av nordvietnamesiska trupper i Cambodja och Laos har besvarats i svaret. Var och en som läst svaret eller hört utrikesministern föredra det kan själv konstatera att det inte var något svar i egentlig mening. Det var ett glidande resonemang, av vilket man inte fick särskilt klart för sig var utrikesministern stod. Dessutom är svaret märkligt på det sättet att det till att börja med icke klart sägs ut huruvida det finns nordvietnamesiska förband i Sydvietnam och senare säger: "En eventuell nordvietnamesisk truppnrävaro i dessa områden kan därför rimligen inte ges någon annan bedömning än den som kommit till uttryck i vad avser trupper i Sydvietnam."

Där kan inte dras någon parallell, och utrikesministern vet mycket väl att den s. k. Ho Chi-min-leden upprättades långt före både invasionen av amerikanska och sydvietnamesiska trupper i Cambodja och sådana truppörelser in i Laos. På den punkten är den folkrättsliga aspekten solklar, herr Krister Wickman. Det är intressant att notera att utrikesministern inte, utöver det mycket luddiga resonemang som förs i interpellationssvaret, vill ta upp en diskussion om denna frågeställning, som enligt min mening är central och intressant, eftersom i många avseenden paralleller kan dras mellan dessa länders status och Sveriges status.

När det sedan gäller de sovjetiska vapenleveranserna säger utrikesministern att han i sitt förra inlägg har kommenterat dessa ingående. Det får vi naturligtvis titta på när vi läser protokollet. Herr Wickman sade i korthet att Hanoi och FNL "tvingas" ta emot stöd av Sovjet, eftersom amerikanerna en gång börjat med sin felaktiga politik i slutet på 1950-talet. Men det var inte det jag frågade, herr Wickman, utan: "Hur ser ni på Sovjets engagemang, och tror utrikesministern att det finns några idealistiska motiv bakom Sovjets engagemang?" Det var det

Tisdagen den
23 maj 1972*Ang. förekomsten
av nordvietname-
siska militära för-
band i Sydvietnam,
Laos eller
Cambodja*

frågan gällde, och jag tycker det är förbluffande att man, när man ställer den typen av frågor, får i halsen antingen från Billy Olsson eller herr Krister Wickman att det här är hyckleri, det här är att vända på resonemanget. Det är inte att vända på resonemanget!

Jag tycker det är mycket intressant att notera Billy Olssons resonemang, och jag håller i vissa stycken med honom i hans analys. Men när det gäller uppfattningen om folkrätten vore det intressant att få reda på om den är representativ för folkpartiet. Jag betvivlar det!

Fru talman! Jag ställde ett antal frågor. Jag anser själv att jag fått mycket dåliga svar. Jag har försökt att exemplifiera detta på några punkter. Jag tror nu inte att det finns stor anledning att förlänga debatten – åtminstone inte från min sida. Jag vill avslutningsvis säga att syftet med min interpellation bl. a. var att försöka få balans i den svenska regeringens uttalanden i Vietnamfrågan. Därmed uppställer jag inte på något sätt mig själv som någon försvarare av den amerikanska krigsföringen i dag eller för 10–15 år sedan. Jag tror att både utrikesministern och jag under de år som har gått vid åtskilliga tillfällen har fått revidera vår syn på Vietnamkonflikten. Men jag anser att de punkter jag tagit upp här, om folkrätten och om det sovjetiska engagemanget, skulle kräva en kommentar från den svenska regeringen av annat slag än den herr Krister Wickman har gjort här i dag. Jag kan bara beklaga, och få det antecknat i protokollet, att den ensidighet som jag har märkt under det senaste halvåret i regeringens Vietnamuttalanden helt kvarstår efter dagens debatt!

Herr OLSSON i Kil (fp):

Fru talman! Jag konstaterar att herr Wijkman inte lyssnade på vad jag sade. Jag har inte – nu eller någon gång tidigare – anklagat Anders Wijkman för hyckleri, och jag skall inte göra det i dag heller. Jag tror att Anders Wijkman tror på vad han säger, och jag utgår alltid från att de människor som yttrar sig i den här kammaren gör det. Jag tycker det är lättare att föra debatten om man har den utgångspunkten. Däremot anser jag att Anders Wijkman har bortsett från det historiska sammanhanget när han inte ser bakgrunden till vad som händer i Vietnam i dag, när han inte går tillbaka ens så långt som till 1964 eller 1965. Om man i dag skall bedöma bakgrunden till konflikten är det nödvändigt att åtminstone gå tillbaka till den dag i februari 1965 då USA skickade sina första bombarmador mot befolkningskoncentrationer i Nordvietnam. Det vore orimligt att i dag försöka utmäta någon form av skuld och lasta nordvietnameser som i dag befinner sig i Sydvietnam för att de är där, om man inte har i minnet att USA en gång unilateralt attackerade Nordvietnam med all sin teknologiska överlägsenhet och fortsatt att göra det under mer än sex år. Det får man verkligen inte glömma när man diskuterar Vietnamproblemet i Sveriges riksdag. I så fall debatterar man i ett vakuum, och debatten blir utan värde.

Överläggningen var härmed slutad.

Tisdagen den
23 maj 1972

*Om åtgärder för
att motverka ar-
betslösheten
bland ungdom*

Herr inrikesministern HOLMQVIST erhöll ordet för att besvara herr *Magnussons* i Kristinehamn (vpk) den 11 april framställda interpellation, nr 108, och anförde:

Fru talman! Herr Magnusson i Kristinehamn har frågat vilka åtgärder regeringen avser att vidta dels för att komma till rätta med arbetslösheten bland ungdomen, dels för att garantera sysselsättning åt de värnpliktiga som rycker ut i vår, dels för att trygga möjligheterna till feriarbeten åt studerande ungdom.

I mitt svar den 21 mars i år på interpellationer av fru Jonäng och herr Öhvall om ungdomsarbetslösheten redovisade jag läget på arbetsmarknaden för ungdomen och de åtgärder som vidtagits för denna grupp. Sedan dess har arbetslösheten bland ungdomar minskat något men är dock fortfarande hög. Med hänsyn härtill fullföljs de särskilda insatserna för arbetslös ungdom, i första hand den intensifierade platsackvisitionen samt förbättrad information om arbetsuppgifter och arbetsförhållanden inom industrin. Beträffande fortsatt utbildning för dessa ungdomar äger ett nära samarbete rum mellan skolor, organisationer, kommunernas sociala organ och arbetsförmedlingen. Överläggningar och samråd har förekommit mellan ansvariga myndigheter i syfte att erbjuda fler utbildningstillfällen, inte minst på yrkesinriktade linjer.

Vissa pågående beredskapsarbeten för ungdom kommer att förlängas, en del till juni månads utgång. Ett syfte med dessa arbeten är att ge ungdomar information om arbetsmarknaden, de krav den ställer och de möjligheter den ger.

Av uppgifter från berörda länsarbetsnämnder grundade på en enkät bland de utryckande värnpliktiga framgår att 12 800 av de 20 400 som besvarat enkäten uppgav sig ha arbete vid utryckningen och 3 100 planerade att påbörja eller fortsätta studier. För återstående 4 500 som sade sig sakna arbete har arbetsförmedlingen gjort särskilda insatser i form av anpassad, skriftlig information, kollektiv och enskild yrkesvägledning samt platsförmedling.

Jag delar interpellantens positiva värdering av skolungdomarnas feriarbete. Från flera håll i landet rapporteras relativt god tillgång på ferieplatser. För ungdomar över 16 år tycks möjligheterna vara goda, i varje fall om de inte har alltför speciella krav. Av betydelse är vidare att ungdomarna i större utsträckning än tidigare söker sig till arbetsförmedlingen för att få feriearbete.

Jag kan vidare upplysa om att arbetsmarknadsstyrelsen i slutet av denna månad anordnar en konferens för att diskutera vidtagna och planerade åtgärder mot ungdomsarbetslösheten. Till konferensen har inbjudits representanter för de politiska ungdomsförbunden, statens ungdomsråd, skolöverstyrelsen, Landstingsförbundet, Kommunförbundet och länsarbetsnämnderna samt dessutom arbetsmarknadsmyndigheterna i Danmark, Norge och Finland.

Som jag nämnde i mitt interpellationssvar den 21 mars vill jag till sist erinra om att regeringen inlett en översyn i särskild ordning av ungdomens arbetsmarknad.

Tisdagen den
23 maj 1972

*Om åtgärder för
att motverka ar-
betslösheten
bland ungdom*

Herr MAGNUSSON i Kristinehamn (vpk):

Fru talman! Jag ber att få tacka inrikesministern för svaret på min interpellation.

Att den stigande arbetslösheten bland ungdomen är ett stort samhällsligt problem framgår såväl av min interpellation som av inrikesministerns svar. Som karakteristiskt har framhållits att ungdomsarbetslösheten varit högre den här konjunkturedgången än under lågkonjunkturen 1967–1968. År 1971 var den betydligt högre än under de åren, och siffrorna för i år är betydligt högre än för motsvarande månad förra året.

Att det förhållandet inte bara har att göra med arbetslöshetssituationen just nu framgår av att andelen arbetslösa ungdomar under 24 år nu länge varit nästan dubbelt så stor som ungdomarnas andel av den totala arbetskraften. Till bilden hör att många ungdomar sysselsätts i beredskapsarbeten eller av arbetsmarknadspolitiska skäl plockas in i yrkesutbildning.

Som ett typiskt uttryck för att situationen under det senaste året radikalt försämrats kan anföras en notis i tidskriften Arbetsmarknaden, där det påpekas att när en reporter på Sveriges Radio våren 1971 skulle ha tag på en ung arbetslös människa som inte hörde hemma i de missanpassades kategori lyckades arbetsförmedlingen i Stockholm inte få fram en enda. I december 1971 däremot satt massor av s. k. vanliga, skötsamma ungdomar med utbildning i väntrummen på förmedlingen och sökte jobb.

Ungdomens attityd påverkas givetvis av dess möjligheter att få ett meningsfyllt arbete efter slutad skolgång eller fullgjord värnplikt. Kan samhället i den situationen inte göra någonting för ungdomarna, kan detta utan tvivel få konsekvenser när det gäller de ungas sociala anpassning. Det är därför oerhört viktigt att största möjliga ansträngningar görs för att bereda de många ungdomar som nyligen avslutat värnpliktsjänstgöringen eller snart skall sluta sin skolgång en meningsfull sysselsättning.

Den 28 april släppte man ut ca 35 000 värnpliktiga på en redan tidigare ansträngd arbetsmarknad. Enligt uppgifter i Aftonbladet skulle en fjärdedel av dessa 35 000 ungdomar vid utryckningstillfället vara arbetslösa. Enligt samma tidning var stämningen mycket dyster bland de värnpliktiga. Man redovisade bl. a. exempel från I 2 i Karlstad, och det framhölls därvid att Värmlandsregementets rekryter hörde till de värst drabbade i landet. Var tredje var där arbetslös efter utryckningen. I den av inrikesministern åberopade enkäten framgick också att ungefär en tredjedel av de svarande sade sig sakna arbete. De 60 000–70 000 ungdomar som nu i samband med skolavslutningarna söker sig ut på arbetsmarknaden komplicerar givetvis i mycket hög grad situationen.

Frågan är nu: Är de av inrikesministern föreslagna åtgärderna tillräckliga?

Jag noterar som positivt att det för arbetslös ungdom nu sker en intensifierad platsackvisition samt en förbättrad information om arbetsuppgifter och arbetsförhållanden inom industrin. Det är givetvis av värde att ungdomen får information om de möjligheter som föreligger. Men

Tisdagen den
23 maj 1972

*Om åtgärder för
att motverka ar-
betslösheten
bland ungdom*

som nämndes i en föregående interpellationsdebatt stöts ungdomen många gånger bort av bristfälliga förhållanden på arbetsmiljöområdet.

Den konferens i arbetsmarknadsstyrelsens regi som inrikesministern talade om är naturligtvis också ett positivt steg. Frågan är bara vilken effekt denna kan ha för den aktuella situationen. Jag tror också att en översyn är nödvändig för att få grepp om ungdomens arbetsmarknad.

Även om jag finner de vidtagna åtgärderna positiva, är de av allt att döma otillräckliga. Ungdomsarbetslösheten liksom den totala arbetslöshetsituationen i övrigt är fortfarande ett akut problem. Arbetslösheten bland ungdom har under en rad av år varit högre än bland övriga kategorier. Detta visar att ungdomsarbetslösheten är ett strukturellt problem.

Det skapas heller inte arbetsplatser i tillräcklig omfattning för att ge ungdomen arbete. Det visar sig dessutom att arbetsköparna, som ofta vägrar att anställa äldre arbetskraft, också vägrar att anställa unga människor – särskilt ungdomar som är utan yrkesutbildning. Dessa svåra problem avslöjar den planlösa kapitalistiska ekonomins oförmåga att trygga allas rätt till arbete. De som bestämmer utbildningens inriktning kan inte avgöra, om denna utbildning kan leda fram till anställningar i framtiden.

Frågan är väl om man inte måste vidta vissa åtgärder mot industrin för att tvinga den att anställa yngre arbetskraft, i likhet med vad som gjorts vad det gäller den äldre arbetskraften. Jag är medveten om svårigheterna och att det är ett känsligt problem. Jag vill inte ställa något kategoriskt krav, men jag tycker att det vore motiverat att diskutera en sådan åtgärd för att bekämpa arbetslösheten, särskilt mot den bakgrund som jag tidigare här har tecknat.

En åtgärd som också borde diskuteras är en mera uppsökande arbetsförmedlingsverksamhet på regementena. Jag har inte fått det intrycket av inrikesministerns svar att sådan förekommer. Varje regemente borde kanske ha sin egen arbetsförmedling – i varje fall under viss tid på året.

Jag ber ännu en gång att få tacka för svaret.

Herr OSKARSON (m):

Fru talman! I interpellationssvaret redovisar inrikesministern arbetsmarknadsläget för de i vår uttryckande värnpliktiga. Av svaret framgår att av de värnpliktiga, som svarat på den i svaret omnämnda enkäten, saknar 4 500 av totalt 20 400 arbete. Det är i procent räknat över 22 % – en mycket hög siffra. De procenttal som redovisats i pressen och även omnämnts tidigare i debatten i dag ligger dock t. o. m. något högre.

Vad som är mycket påtagbart och som jag här velat ta upp är att det mellan förbanden förekommer mycket stora variationer. Det är naturligtvis beroende på både regionala och lokala förutsättningar, men dock inte enbart detta. Det förband som nått det bästa resultatet är A 3 i Kristianstad. Bland de värnpliktiga vid A 3 som ryckte ut den 28 april hade man lyckats nedbringa antalet av dem som saknade arbete till 10, eller under 3 procent av de uttryckande. Ungefär samma siffror anser man sig kunna komma fram till för dem som lämnar militärtjänsten den 26

Tisdagen den
23 maj 1972*Om åtgärder för
att motverka ar-
betslösheten
bland ungdom*

maj, respektive den 22 juni. Där har man nått ett mycket gott resultat, som också väckt berättigad uppmärksamhet.

Hur har man då lyckats med detta? Ja, det är en mängd samverkande åtgärder som kan redovisas och som jag helt naturligt inte skall ta upp tiden med att gå in på här. Men jag vill kortfattat sammanfatta åtgärderna på följande sätt:

1. Man startade undersökningen av de värnpliktigas arbetsmöjligheter efter militärtjänsten kort tid efter inryckningen. Härigenom skapade man underlag för det fortsatta arbetet.

2. I samverkan med länsarbetsnämnderna, närmast i Kristianstads och Malmöhus län, utarbetade man program för fortsatt aktivitet, planering, enkäter och information.

3. Kontakt och samverkan upprättades med privata och statliga företag samt med kommunala myndigheter.

4. Man har fortlöpande informerat de värnpliktiga och fortgående bedrivit undersökningar om arbetsmarknadsläget. Detta har skett kontinuerligt.

5. I god tid har man kunnat sätta in studier och yrkesvägledning bland de värnpliktiga, vilka alltför saknat arbete.

6. Man har också noggrant följt upp och kontrollerat hela verksamheten i samverkan med länsarbetsmyndigheten.

7. Man har haft individuell behandling av de värnpliktiga, som varit särskilt svåra att placera i förvärvslivet.

Man har också lyckats, vilket är mycket viktigt, att engagera de värnpliktiga i det här arbetet, vilket jag betraktar som mycket betydelsefullt. Resultatet har också som jag tidigare visat blivit gott.

Fru talman! Jag har med detta korta inlägg velat fästa inrikesministerns uppmärksamhet på hur man arbetat på A 3 i Kristianstad och vilka resultat man där har nått. Jag hoppas att man för kommande värnpliktsårgångar uppmärksammar denna arbetsmetodik. Naturligtvis gäller detta i första hand de militära myndigheterna men även länsarbetsnämnderna och arbetsmarknadsstyrelsen.

I anslutning till vad herr Magnusson i Kristinehamn sade vill jag gärna framhålla att det i mycket hög grad förekommer en uppsökande verksamhet från de militära myndigheternas sida i samverkan med länsarbetsnämnderna. Detta är alltså inte något bortglömt kapitel.

Jag vill till herr inrikesministern uttrycka den förhoppningen, att den värnpliktiga arbetslösa ungdomens problem uppmärksammas vid den konferens om åtgärder mot ungdomsarbetslöshet och den översyn av ungdomens arbetsmarknad som herr statsrådet har aviserat i sitt svar.

Herr inrikesministern HOLMQVIST:

Fru talman! Till herr Magnusson i Kristinehamn och herr Oskarson vill jag gärna säga, att även om vi alla har som utgångspunkt att göra mycket för de värnpliktiga kommer vi inte ifrån att det dock här finns vissa svårigheter.

Många ungdomar rycker numera in till värnpliktstjänstgöring utan att de tidigare haft kontakt med arbetslivet. När grundutbildningen i skolorna var kortare hann de unga få kontakt med arbetslivet och ofta

Tisdagen den
23 maj 1972

*Om åtgärder för
att motverka ar-
betslösheten
bland ungdom*

vara anställda i olika arbete några år före militärtjänsten. Sedan gammalt gäller ju också den regeln att en ung man som fullgjort sin värnplikt är berättigad att återvända till sitt arbete. I framtiden kan vi nog räkna med samma situation som i dag. En stor del av ungdomarna kommer att gå direkt från skolan till militärtjänsten. Först sedan de fullgjort sin värnpliktsutbildning söker de sig ut på arbetsmarknaden. Vi måste vara inställda på att detta inte bara är en temporär företeelse, utan att vi också framöver måste utnyttja den tid ungdomarna finns i det militära för att förbereda dem för deras inplacering på arbetsmarknaden. Därvidlag gör man stora ansträngningar. Jag har i tidigare sammanhang i kammaren haft tillfälle att redogöra för detta, varför jag inte i dag skall ta upp tiden med det. Vid de flesta förband lägger man ned ett stort intresse på denna uppgift.

Utgångspunkterna är dock olika. Herr Oskarson nämnde exempelvis ett förband i Kristianstad, där man gjort stora insatser. Det är att märka att ungdomsarbetslösheten i Kristianstads län är mycket låg. Det är ett av de län där man har den lägsta ungdomsarbetslösheten, även om det finns tre eller fyra andra län som kan visa upp likvärdiga siffror eller kanske t. o. m. något lägre i fråga om ungdomsarbetslöshet. Grannlandet, Malmöhus län, har den högsta ungdomsarbetslösheten i landet. Där har man ungefär dubbelt så mycket; 17,5 procent av de arbetslösa är där under 22 år. Detta hör delvis samman med hur man behandlar arbetslöshetsproblemet. I Malmö infördes kommunalt kontantstöd till de arbetslösa, vilket gjorde att siffrorna omedelbart ökade. En rad unga människor som tidigare inte sökt sig till arbetsförmedlingen ställdes nu inför kravet att de måste anmäla sig som arbetssökande för att få den utlovade ersättningen. Även andra faktorer kan ha spelat in, men i Malmöhus län ledde denna nya ordning till en mycket kraftig höjning av ungdomsarbetslösheten.

Vi får kanske därför ta dessa siffror med en nypa salt, eftersom bakom dem ligger en del olika förutsättningar. Men jag delar det önskemål som här framförts. Jag har samma uppfattning, att vi måste vara inställda på att följa denna fråga med stor uppmärksamhet. Av mitt svar framgår också att vi när det gäller ungdomsarbetslösheten ingalunda ännu kommit fram till acceptabla förhållanden.

Om vi hade haft tur i dag kunde vi kanske i denna debatt till vårt förfogande ha haft siffrorna från den majräkning av arbetslösheten som pågått vid förmedlingarna. Siffrorna lär komma under eftermiddagen eller möjligen tidigt i morgon. Vissa stickprov som gjordes förra veckan tyder på att arbetslösheten fortsätter att gå ned och att antalet lediga platser ökar. Det är vad som normalt skall ske vid den här tiden på året. Vi får ett närmande mellan utbud och efterfrågan på arbetskraft. Detta gäller också i viss mån ungdomarna, i fråga om vilka vi kan räkna med en fortsatt nedgång av arbetslösheten och en ökad efterfrågan på arbetskraft.

Även om detta som sagt delvis är en säsongsmässig företeelse som inträffar varje år, kan vi ändå med viss tillfredsställelse notera att det ser ut att gå i rätt riktning. Men jag understryker vad jag tidigare sagt: Frågan kräver fortsatt uppmärksamhet.

Herr MAGNUSSON i Kristinehamn (vpk):

Fru talman! När jag har läst materialet har jag blivit medveten om att det även vid regementena förekommer en omfattande ackvisitionsverksamhet för att skaffa de uttryckande arbete och att det där också lämnas en betydande information om arbetsmöjligheterna. Vad som närmast föresvävade mig var att man här skulle kunna ha en fastare ordning som kunde verka på regementena under längre tid. Därvidlag vill jag aktualisera en idé som jag fick av en motion som socialdemokraten Mats Hellström väckt i ärendet. Han ställde frågan, om man inte för arbetslös ungdom skulle kunna tänka sig nya typer av beredskapsarbeten, t. ex. som biträden och medhjälpare i olika organ inom samhället och då naturligtvis också inom arbetsförmedlingarna. Det kanske kunde vara lämpligt att använda ungdomar i sadant arbete.

Ungdomarna drabbas ofta socialt mycket hårt av att inte kunna få arbete. Många gånger måste ungdomarna ta de dyraste bostäderna i nyproduktionen, de har ådragit sig skuldsättning för möbler etc., vilket sammanlagt gör att de befinner sig i en ganska prekär ekonomisk situation. Man måste se till att ungdomarna får åtminstone samma procentuella andel som övriga arbetstagare av tillgängligt arbete. Det är ofta de äldre och de yngre som slås ut bland dem som redan fått arbete. Vad gäller de äldre har vi ju nu lagstiftningen om äldre arbetskraft. Mot den bakgrunden vill jag väcka tanken, att man på samma sätt skall kunna sätta sig ner och resonera om att hänsyn även bör tas till ungdomen. Industrin borde lämna uppgifter på hur stor andel ungdomar som sysselsätts på arbetsplatserna. Då kunde man lätt se om antalet överensstämde med den andel som kan anses normal för gruppen i fråga.

Inrikesministern svarade ingenting på den propån, men jag tycker att det är en åtgärd som borde kunna övervägas. Trots alla de praktiska åtgärder som man försökt genomföra, har man ju ändå inte kommit till rätta med ungdomens arbetslöshetsproblem. Jag är medveten om att det är ett oerhört svårt problem, men därför bör man kanske vidta extraordinära åtgärder.

Ungdomen står oftast utanför arbetslöshetskassorna. Tillsammans med de fackliga organisationerna borde man kunna söka åstadkomma en förbättring därvidlag genom att informera ungdomarna om värdet av att tillhöra en arbetslöshetskassa. Jag är medveten om att svårigheterna här är stora bl. a. på grund av att många ungdomar inte hunnit komma ut i det praktiska livet och inte heller är medlemmar av någon fackförening, vilket medför att de inte kunnat komma med i någon arbetslöshetskassa. Även dessa problem måste uppmärksammas.

Herr OSKARSON (m):

Fru talman! För att det inte skall uppstå några missförstånd vill jag först upprepa vad jag sade i mitt tidigare anförande, nämligen att det är klart att det finns många olika förutsättningar inom olika delar av vårt land. Det är helt naturligt mycket svårare att exempelvis vid våra Norrlandsförband skaffa arbete åt de uttryckande värnpliktiga.

Men även om förutsättningarna är olika på olika håll har jag velat peka på det system som har utarbetats nere i Kristianstad, där de värnpliktiga

kommer inte enbart från Kristianstads län eller Malmöhus län utan liksom vid alla andra förband från praktiskt taget hela landet. Man har där nere också tagit kontakt med länsarbetsnämnderna inom de värnpliktigas hemlän. Det är ett omfattande arbete, och man har här lagt ner mycken möda.

Jag kan visserligen hålla med inrikesministern om att man givetvis bör ta dessa siffror med en nypa salt -- och det gör jag -- men att jag över huvud taget har velat peka på detta beror på att man där nere har lyckats nå ett mycket gott resultat. Man har gjort det med värnpliktiga från praktiskt taget hela landet, och man är alltså inte bunden till ett visst län.

Det har under lång tid bedrivits ett planmässigt arbete på förbanden för att skaffa de värnpliktiga arbete, och detta har skett i nära samverkan med länsarbetsnämnderna. Denna verksamhet är alltså i och för sig ingenting nytt, men visst kan det bli bättre.

Jag vill ännu en gång understryka att man vid de fortsatta undersökningarna och konferenserna bör uppmärksamma det system som tillämpas i Kristianstad.

Herr inrikesministern HOLMQVIST:

Fru talman! Herr Magnusson i Kristinehamn menade att jag hade undvikit att svara på frågan, om man kunde tänka sig att tillgripa lagstiftningsåtgärder för att industrierna och arbetsgivarna över huvud taget bättre skulle ta vara på den ungdomliga arbetskraften. Jag har dock redan erinrat om att de ungdomar som fullgör militärtjänst har möjlighet att sedan återvända till sin anställning. Däremot kan jag inte lova vissa åldersgrupper ett speciellt stöd, men jag hoppas att den utredning som arbetar med anställningstryggheten också skall beakta dessa frågor.

Även i andra sammanhang, exempelvis när det gäller förslaget om kontantunderstöd vid arbetslöshet, har vi en möjlighet att förbättra ställningen för både de unga och över huvud taget för tillträdande personal på arbetsmarknaden.

Jag tror inte att en speciell lagstiftning passar i detta sammanhang. Vi bör nog i stället gå fram på det sättet som arbetsmarknadsstyrelsen redan har börjat göra, nämligen att vidga kontakterna och lämna mera information till såväl företag som ungdomar.

Jag skall naturligtvis gärna vidarebefordra hälsningen från herr Oskarson, att man vid den här konferensen bör uppmärksamma den verksamhet som har förekommit i Kristianstad; det är klart att vi skall ta vara på alla goda uppslag.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Ang. bevarande av mindre kommuner som självständiga enheter

Herr civilministern LUNDKVIST erhöll ordet för att besvara fru Jonängs (c) den 11 april framställda interpellation, nr 110, och anförde:

Fru talman! Fru Jonäng har frågat mig, om regeringen är beredd att medge att kommun, som enligt gällande indelningsplan avses bli

sammanlagd, ges möjligheter att fortsätta som självständig enhet för att erfarenhet skall vinnas även av mindre kommuners utvecklingsmöjligheter.

Genom särskilda beslut fastställde Kungl. Maj:t åren 1963 och 1964, efter förslag av länsstyrelserna, planer för länens indelning i kommuner. År 1969 beslöt statsmakterna lagen (1969:156) med särskilda bestämmelser om ändring i kommunindelningen. Enligt lagen skall gällande planer i huvudsak genomföras senast vid årsskiftet 1973–1974. Ett stort antal kommunsammanslagningar trädde i kraft den 1 januari 1971.

Som jag framhöll i ett interpellationssvar för någon tid sedan har ett antal framställningar om ändring av kommunblocken prövats av Kungl. Maj:t sedan lagen trädde i kraft. Ändringar i kommunblocksindelningen kan givetvis bli aktuella, om ändrade förhållanden motiverar det. I propositionen 1969:103, som läg till grund för lagen, underströks emellertid att det självfallet inte kunde bli fråga om någon allmän omprövning av planerna med frångående av de principer för kommunindelningen som riksdagen godkände 1962. Uttalandet lämnades utan erinran av riksdagen.

Jag vill i sammanhanget erinra om att ett av de väsentligaste motiven för kommunindelningsreformen har varit att över hela landet skapa kommunala enheter som har en sådan geografisk omfattning och befolkningsstorlek att betydelsefulla samhällsuppgifter även i framtiden skall kunna lösas inom ramen för den kommunala självstyrelsen. Bakom statsmakternas beslut om kommunindelningsreformens fullföljande har sålunda legat en vilja att skapa förutsättningar för en bibehållen stark kommunal självstyrelse i vårt land. Kommunindelningsreformen har mot denna bakgrund haft ett starkt stöd hos de tidigare Svenska landskommunernas förbund och Svenska stadsförbundet samt hos det nuvarande Svenska kommunförbundet.

Det är min övertygelse att kommunindelningsreformens fullföljande kommer att ge oss kommuner som har mera likvärdiga förutsättningar att lösa de kommunala uppgifterna. Men även efter reformens fullföljande kommer det att finnas betydande variationer i kommunstorlek i vårt land, varför erfarenheter kommer att kunna erhållas av såväl mindre som större kommuners möjligheter att fullfölja sina uppgifter inom ramen för arbetsfördelningen mellan stat och kommun.

Som jag framhöll i mitt tidigare interpellationssvar är det naturligtvis önskvärt att beslut om kommunindelningen har en bred förankring hos kommuninvånarna och de kommunala förtroendemännen. Så är också fallet på de flesta håll. Det kan emellertid inte undvikas att kommunindelningen från någon enstaka kommuns synpunkt kan upplevas som mindre lämplig. Ändringar i den kommunala indelningen kan inte företas enbart utifrån önskemålen från en enstaka kommun. I sin bedömning måste regeringen också ta hänsyn till synpunkterna från övriga berörda kommuner och från länsmyndigheterna. Den lekmanastyrelse som länsstyrelserna numera har innebär ökade garantier för att ställningstagandena i indelningsärenden grundas på såväl god kännedom om de lokala synpunkterna som omtanke om en för länets kommuner gynnsam utveckling.

Nr 84

Tisdagen den
23 maj 1972

*Ang. bevarande av
mindre kommuner
som självständiga
enheter*

Tisdagen den
23 maj 1972

*Ang. bevarande av
mindre kommuner
som självständiga
enheter*

Fru JONÄNG (c):

Fru talman! Jag ber att få tacka civilministern för svaret på min interpellation. Det mesta som står att läsa i svaret torde vara känt för de flesta av oss. Poängen i min interpellation har statsrådet Lundkvist emellertid inte förstätt eller inte velat första. I svaret företräds vidare en ideologisk grundsyn som jag inte delar. Det finns också påståenden som jag anser vara inkonsekventa.

Jag tror emellertid att statsrådet Lundkvist och jag har en strävan gemensam, nämligen att söka få till stånd en god samhällsplanering i våra kommuner och att söka främja den bästa möjliga utveckling för kommunerna och deras invånare. Men vi är inte överens om metoderna att nå resultat.

Som jag framhållit i min interpellation finns det goda skäl för kommunsammanslagningar på många håll. Men det finns också i en hel del kommuner en stark lokal opinion mot de sammanslagingsplaner som länsstyrelserna föreslagit och regeringen har fastställt. Statsrådet Lundkvist säger att det naturligtvis är önskvärt att beslut om kommunindelningen har en bred förankring hos kommuninvånarna och de kommunala förtroendemännen. Detta stämmer helt med min uppfattning. De som har möjlighet att bäst avgöra vilka kommuner som är utvecklingsbara för framtiden är de ansvariga kommunala förtroendemännen och inte centralbyråkraterna. De kommunala förtroendemännen känner sin kommun och dess möjligheter, de har ansvar för sin kommun. Deras uppfattning jämte folkviljan sådan den kommer till uttryck på olika sätt borde och bör vara utslagsgivande när det gäller kommunindelningarna.

Jag är helt övertygad om att de kommunala förtroendemän och kvinnor som i dag säger att de vill ha en självständig kommun gör detta på väl underbyggda motiveringar. Jag tror inte att de utifrån eventuellt romantiska traditionsuppfattningar skulle kunna tänka sig att äventyra sina kommuners och kommuninvånares trygghet och framtid.

Varför då inte låta den kommunala demokratin få fungera, och varför inte förlita sig på de kommunala förtroendemännens kunnande och erfarenhet? Varför denna inkonsekvens i svaret, där statsrådet först framhåller önskvärdheten av en bred förankring hos kommuninvånarna och därefter säger att ändringar i den kommunala indelningen inte kan företas enbart utifrån önskemålen från en enskild kommun?

Jag vill understryka att möjligheterna att lyssna till de kommunala opinionerna och frångå planer och beslut om sammanslagningar finns. En passus i konstitutionsutskottets utlåtande från 1969 lyder så här: "Vid sin bedömning av förslaget har utskottet fäst avseende vid att detta innefattar vissa undantagsbestämmelser. För det första skall länsstyrelserna kunna föreslå, att en sammanläggning skall helt utgå ur indelningsplanen, om det kan allvarligt ifrågasättas om den bör genomföras ens 1974. För det andra skall regeringen även utan sådant förslag från länsstyrelsens sida kunna, om speciella omständigheter föreligger, underlåta att förordna om indelningsändring ens till årsskiftet 1973/74. Dessa undantagsregler kan enligt utskottets mening innebära ett lämpligt mått av uppmjukning av den i princip gällande sluttidpunkten för kommunindelningsreformens genomförande."

Möjligheten finns alltså, om viljan finns, att ta hänsyn till den lokala opinionen. Här borde finnas utrymme för ett tillmötesgående av de krav som framställts från några kommuner om att de skall få fortsätta som egna enheter. Bland dessa är Alfta i Gävleborgs län, Essunga i Skaraborgs län, Tännäs i Jämtlands län. Jag har också sett att Pälsboda centerungdom uttalat sig mot en sammanslagning av Kumla och Hallsberg i Örebro län. Det borde finnas utrymme att här lyssna till folket.

Statsrådet Lundkvist hade också av en eller annan anledning missat poängen i min interpellation. Jag säger nämligen att genom att i vissa fall upphäva kravet på sammanläggning och låta hittillsvarande kommuner fortsätta som självständiga enheter skulle också erfarenheter kunna vinnas av mindre kommuners utvecklingsmöjligheter. Statsrådet Lundkvist svarar att även efter reformens fullföljande kommer det att finnas betydande variationer i kommunstorlek i vårt land, varför erfarenheter kommer att kunna erhållas av såväl mindre som större kommuners möjligheter att fullfölja sina uppgifter. Det statsrådet talar om här är ju kommuner, som även om de är olika stora, ändå är kommuner som de statliga myndigheterna har bedömt vara utvecklingsbara. Vad jag vill och frågar om är att låta en kommun, som myndigheterna i motsats till folket icke anser vara utvecklingsbar, få fortsätta som självständig kommun för att se hur det utfaller och vinna erfarenhet. Det var det som var poängen med min interpellation.

Jag förstår att statsrådet Lundkvist väntar på att jag skall komma till pudelns kärna, och det skall jag göra nu. Det är förstås Alfta kommun i Gävleborgs län, men det är också den faktiska utveckling som skett sedan tvångslagstiftningen 1969. Jag vill beteckna Alfta kommuns strävan att förbli en självständig kommun som historisk. Alfta kommer att gå till historien som den kommun som kämpade för demokrati, frihet och självständighet. I tio år har man diskuterat, arbetat, författat inlagor, uppvaktat, besvärat sig. Man har inte lämnat någon möda ospard för att få bevara sin självständighet. Man har t. o. m. anordnat en folkomröstning, där 94 procent av de röstande kommuninvånarna icke önskade en sammanläggning med Bollnäs kommun. Kommunens arbete bärs upp av en stark och välgrundad tro på de egna möjligheterna att skapa en positiv utveckling för kommunen och kommunens invånare.

Jag avser nu att göra en del allmänna personliga värderingar om kommunsammanslaggningsreformen och därvid använda Alfta kommun som exempel. Här företräder jag en annan grundsyn än statsrådet Lundkvist gör. Jag har inte samma tilltro som statsrådet till koncentration och stora enheter.

Det talas om att skapa näringsgeografiska enheter, och statsrådet sade i 1969 års debatt i denna fråga att vi kan gemensamt inom det större kommunområdet planera bättre till stöd för en aktiv närings- och lokaliseringspolitik. Det låter bestickande med näringsgeografisk enhet, men vad innebär det? En sammanslagen Bollnäs kommun har lika mycket attraktivitet på näringslivet med som utan Alfta. Näringslivet är beroende av sådana saker som arbetskraft, mark etc. Detta finns oförändrat hur än kommunindelningen blir. Det finns lika många människor i kommunblocket och lika mycket mark inom kommun-

blocket hur än själva kommunindelningen blir.

Och vad har skett lokaliseringpolitiskt i Hälsingland efter tvångslagstiftningen 1969? Trots kommunsammanläggningar har ingen lokalisering skett från statens sida till de nya stora kommunerna. I den första utlokaliseringsetappen av statlig förvaltning fick Hälsinglands kommuner ingenting. Vi försökte då få myntverket till Söderhamn med känt resultat – två röster skilde. Socialdemokraterna på hälsingebänken röstade mot Söderhamn. Dessa har senare lovat att Söderhamn skulle få någonting annat, men inte heller i det senaste utlokaliseringsförslaget finns Hälsingland medtaget.

Vi kan ta Ljusdalsområdet, där kommunerna gick samman år 1971. Sedan det området blev en näringsgeografisk enhet avser myndigheterna att därifrån flytta domstol och polis. Det är väl ändå inte ägnat att förväna att man – i varje fall om man bor i Hälsingland – börjar bli skeptisk mot det näringsgeografiska enhetstänkandet.

I den lilla kommunen Alfta, med 5 400 invånare, som alltså i sig inte kan betraktas som en näringspolitisk enhet, har man byggt upp Europas ledande företag när det gäller skogsmaskiner, Ösabolaget. Man har en toppmodern produktionsapparat i miljövänlig ort. Man har erfarna, skickliga medarbetare, man har lagt upp ett produkt- och utvecklingsprogram som bådar gott för framtiden. Man har nu ungefär 560 anställda och räknar år 1975 med 620 anställda.

När det talas om att en mindre kommun är beroende av den större kommunen, som har sjukvård, skolor, statlig förvaltning och affärliv, så behöver ju sannerligen inte den mindre kommunen slås samman med den större för att få del av dessa aktiviteter. Alfta som självständig kommun har givetvis samma rätt till sjukvård, affärliv och statlig förvaltning, och beträffande skolor har Alfta eget högstadium och hör till Bollnäs gymnasieområde.

Kan då den kommunala servicen bli bättre i den stora enheten? Alfta kommun har ålderdomshem, man har två socialassistenter och fritidsassistent, man har beslut om barnstuga, man har sport- och simanläggning och man har saker gemensamt både med Bollnäs kommunblock och med Ovanåkersblocket, såsom alkoholordgivningsbyrå och arkitektorganisation. Det finns frågor som man kan lösa genom interkommunalt samarbete.

Jag vill inte bestrida att kommunsammanläggningar ofta framstår som nödvändiga, men i det här sammanhanget kan det vara berättigat att ifrågasätta om fördelarna är så entydiga som man tidigare hävdat, särskilt från deras sida som framtvingat de nu pågående sammanläggningarna. Det saknas ingalunda vittnesbörd om att förväntningarna på de stora kommunerna inte har infriats. Särskilt befolkningen i ytterområdena känner bristerna. Avstånden är stora i storkommunerna. Det gäller inte bara geografiskt, distansen mellan kommunalpolitikerna och folket växer också, och reaktionen mot denna växande klyfta ökar. Inte minst ungdomen kräver inflytande.

Man kan tala om ett slags främlingskap, vars konsekvenser på sikt kan bli allvarliga. Vi har sett hur byalagsrörelsen vuxit fram som ett resultat av klyftan mellan politiker och befolkning. Härigenom och genom någon

form av kommunalråd kanske det kan bli möjligt att reparera en del av bristerna.

Med den koncentrationsideologi som socialdemokraterna har och med den syn man har på stora enheter och stora tal som nästan heliga ting kommer den kommunala demokratin i kläm. Våra demokratiska institutioner måste naturligtvis fungera effektivt, men vi måste hela tiden värna om demokratin och se till att medborgarna har möjligheter till insyn och medinflytande. Kommuninvånarnas medinflytande blir inte bättre utan sämre i de nya storkommunerna. Redan har sammanläggningar på många håll tvingat fram en expansion av administrationen som rimmar illa med rationaliseringar inom den kommunala verksamheten, vilka man ju räknat med och som t. o. m. varit ett av motiven för större kommuner. Det finns exempel på kommuner som tidigare tillsammans hade 80 anställda i förvaltningen och där man efter sammanläggningen fått 120 anställda.

Jag vill, fru talman, till sist understryka detta att om viljan finns så finns möjligheterna att låta kommuner av Alltas format och struktur och med dess positiva utveckling bestå som självständiga kommuner. Jag har svårt att tro att en kommun, som energiskt i tio år kämpat för sin självständighet och som sedan bokstavligen tvingats in i en kommunsammanläggning, kan bevara sin optimism och framtidstro. Vilken skada som åstadkommes genom detta tvång går inte att bedöma i dag, men det kan bli en skada för hela den nya kommunen.

Herr civilministern LUNDKVIST:

Fru talman! Som fru Jonäng förmodligen känner till så tillåter inte vår debattordning att jag går in och diskuterar enskilda fall i detta sammanhang, men fru Jonäng har anfört så många synpunkter, att vi har tillräckligt med material för att kunna föra en mera principiellt betonad debatt i den här frågan.

Fru Jonäng säger att hon har en annan ideologisk grundsyn än vad regeringen har när det gäller kommunindelingsreformen över huvud taget. Då konstaterar jag att hon har en annan ideologisk grundsyn förmodligen än vad också hennes eget parti haft i denna fråga. Jag vill erinra om att när vi diskuterade reformen 1969 mot bakgrund av det förslag som regeringen då lade om att reformen borde genomföras enligt en tidtabell, så var man från centerpartiets sida mycket angelägen om att slå fast att man i och för sig anslöt sig till kommunindelingsreformen i enlighet med de principer som man hade fastlagt redan i beslutet 1962, men att man tyckte att man skulle fortsätta att genomföra reformen på vad man kallade för frivillighetens väg i stället för i enlighet med den tidtabell som regeringen hade lagt fram förslag om. Men det är möjligt att fru Jonäng har en alldeles privat ideologisk grundsyn i det här sammanhanget, och den får hon väl utveckla ytterligare när hon kommer upp i replik.

Vad är det som har motiverat kommunindelingsreformen? Ja, det starkaste motiv som jag just nu ser för angelägenheten av att fullfölja reformen i enlighet med den tidtabell som vi beslöt 1969 är att vi skall kunna genomföra den aktiva regionalpolitik som jag trodde att man även inom centerpartiet var utomordentligt intresserad av att vi skulle föra.

Tisdagen den
23 maj 1972

Ang. bevarande av
mindre kommuner
som självständiga
enheter

Jag betraktar den brist på balans i utvecklingen som vi har mellan skilda delar av landet som ett av de stora problemen i vårt samhälle i dag. Jag tycker att det är en utomordentligt viktig angelägenhet att vi så snart som möjligt får instrument färdiga för att kunna föra en aktiv regionalpolitik, som skall göra det möjligt för oss att få en bättre fördelning av bl. a. arbetstillfällen till olika delar av landet än vi haft hitintills.

Jag skulle tro att fru Jonäng ändå vet att en av de första förutsättningarna för att vi effektivt skulle kunna börja driva den regionalpolitiken är att vi på lokal nivå får kommunindelningsreformen fullföljd, varigenom vi skulle få de kommuner som i samverkan med staten kan bedriva den aktiva regionalpolitiken. Vi har inom regeringen haft den föreställningen att det är angeläget att regionalpolitiken kan bedrivas i samverkan mellan stat och kommun. Och jag föreställer mig att alla har varit överens om att kommunblocken är de minsta lokala enheter som på detta område kan genomföra de lokala insatserna. Förutsättningen för att över huvud taget kunna fullfölja regionalpolitiken är att man kan fatta beslut också inom kommunblockens ram. Förutsättningen är att kommunindelningsreformen blir fullföljd.

Men jag får tolka fru Jonängs inställning på denna punkt så att det för henne är mindre viktigt att vi kan bedriva en aktiv regionalpolitik. Hon tycker fortfarande att det är angeläget att vi fortsätter att genomföra kommunindelningsreformen på det sätt som vi beslöt 1962. Men om inte fru Jonäng märkt det, kan jag försäkra fru Jonäng att det har skett många saker sedan 1962. Framför allt skulle jag för min del vilja säga att utvecklingen med skärpa ytterligare understryker att kommunindelningsreformen är en nödvändig förutsättning för att vi skall kunna genomföra den förbättring av sysselsättningen i olika delar av landet som vi är intresserade av, eftersom den måste ske bl. a. med stöd av en väl utbyggd kommunal service och riktiga insatser från kommunerna. Det är en sådan politik som fru Jonäng säger sig önska men som hon inte vill medverka till.

Fru Jonäng säger: Nog vore det väl riktigt att kommunerna själva fick bestämma om vilken kommunindelning vi skulle ha här i vårt land. Ja, fru Jonäng, den administrativa kommunindelningen har aldrig varit en kommunal självstyrelseangelägenhet, och den kan aldrig heller bli det. Självfallet skall man lyssna i mesta möjliga mån och ta största möjliga hänsyn till de önskemål som framförs från de enskilda kommunerna, men jag vågar med den erfarenhet jag har från de år som jag sysslat med detta säga att vi, om vi skulle ha försökt fullfölja reformen med utgångspunkt i de önskemål som alla kommuner har haft i detta sammanhang, över huvud taget icke hade kunnat genomföra en kommunindelning. Alla som har funderat igenom dessa problem måste medge, att själva indelningen aldrig kan bli föremål för kommunal självstyrelse, aldrig har varit det och aldrig kan bli det. Det finns nämligen delade meningar inom exempelvis ett kommunblock eller inom en region om vilken kommunindelning man vill ha, och därför måste staten ta ansvaret för att fälla ett slutgiltigt avgörande i dessa frågor.

Men kan då inte den kommun som så vill få ställa sig utanför de kommunblock som vi bildade 1964 med syfte att åstadkomma både en

stark förankring av kommunal självstyrelse i framtiden och en aktiv regionalpolitik?

Ja, det är klart att det finns kommuner som av skilda bevekelsegrunder vill ställa sig utanför. En bevekelsegrund kan vara att man tycker att just den egna kommunen skulle ha så speciella förutsättningar inom ett näringsgeografiskt område att fortsätta att verka som egen kommunal enhet att man just därför vill ställa sig utanför. Att godkänna sådana motiv för att kommuner fick ställa sig utanför sammanläggningen vore detsamma som att säga att de svaga och fattiga kommunerna skall slås samman men att de som anser sig ha så pass mycket underlag för verksamhet att de själva skulle kunna klara sig bra lämnas utanför. Skulle vi med att genomföra reformen på den vägen få vad vi eftersträvar med kommunindelningsreformen, nämligen kommuner med mera likvärdiga möjligheter att ge alla medborgare, oberoende av var de bor, samma service och lika gynnsamma förutsättningar för tillvaron? Jag tror det inte. När det gamla Landskommunernas förbund medverkade till att ett initiativ togs för att få en ny kommunindelning till stånd var det därför att man inom förbundet – alla här minns det nog – kände en oro för att vi skulle få ett antal starka kommuner och mellan dessa starka ett antal mycket svaga som inte skulle kunna ge sina medborgare del i den allmänna välförhållanden utvecklingen. Låt oss därför, ansåg man, genomföra en kommunindelning efter en helt ny princip, där de svagare kommunerna kunde få del av utvecklingen i de starkare. Vi fick då den här indelningen, baserad på de näringsgeografiska enheterna, områden som skulle ha tillräckligt mycket gemensamt för att man inom området skulle kunna bygga upp starka kommunala enheter med möjligheter att motsvara medborgarnas krav på utveckling och att tillvarata de förutsättningar som kunde finnas inom området.

Fru Jonäng sade till slut att jag skulle ha missat poängen i hennes fråga. Det har jag enligt min egen uppfattning inte gjort. Det är, som jag har sagt i mitt svar, på det sättet att vi kommer även efter kommunindelningsreformens fullföljande 1974 att ha såväl stora som små kommuner, om man ser det relativt, och vi kommer att kunna göra jämförelser mellan olika enheters möjligheter att hävda sig i framtiden. Men om fru Jonäng menar att vi skulle bedriva någon typ av försöksverksamhet utanför ramen för den principiella uppläggning av kommunindelningsreformen som riksdagen lade fast 1962 och som vi sedan dess hela tiden varit överens om i riksdagen, då måste jag säga att ett sådant anspråk är inte regeringen beredd att tillmötesgå.

Fröken LJUNGBERG (m):

Fru talman! När man lyssnar till den här debatten, erinrar man sig mycket från de tidigare diskussionerna i riksdagen, både 1962 och 1969. Det fanns 1969 en mycket stark minoritet inom riksdagen som gick emot det tvångsvisa genomförandet av kommunindelningen. Nu har vi fått veta av civilministern hur han ser på tvångets nödvändighet.

Jag blir litet förskräckt, när jag lyssnar till det här, för det är som om allt mer och mer av den kommunala självständigheten försvinner. Nu behövs de stora sammanlagda kommunerna som instrument för rege-

Tisdagen den
23 maj 1972

-----
*Ang. bevarande av
mindre kommuner
som självständiga
enheter*

ringen för att genomföra regionalpolitiken. Det är naturligtvis bl. a. den fysiska riksplaneringen som ligger bakom.

Det är väl alldeles tydligt att det måste skorra litet egendomligt för människor ute i kommunerna, när det sägs att *för den kommunala självstyrelsens skull* måste vi slå ihjäl så många av de sma kommunerna som ännu försöker kämpa för sin självständighet. Det skorrar egenartat och en aning falskt för många. Jag känner inte närmare till det exempel som fru Jonäng berört. Jag har ingen anledning att betvivla vad hon säger, men däremot har jag fortfarande ett mycket starkt intryck av – som jag haft i tidigare debatter – att nog måste det kunna finnas möjlighet att inom ramen för en majoritetsbeslutad kommunindelningsreform hitta vägar för att ge de kommuner, som vill försöka existera som självständiga kommuner efter 1974, denna möjlighet. Det kan inte vara möjligt annat än att det skulle kunna gå, om man ville försöka med litet grand smidighet i detta sammanhang.

Kommunindelningsreformen genomförs på ett administrativt hårt sätt. Här går det inte att liksom försvara sig med att det blev så många fler kommuner som tog den tidigare sammanläggningstiden 1971 än man hade tänkt sig. Från civilministerns sida menar man att de gjorde det för att det var fördelaktigt. Nej, de gjorde det för att de såg ett tvång framför sig, och då anser människor ofta att det är bättre att ta det onda så snabbt som möjligt än senare. Man vill komma med så snart som möjligt för att kunna se vad det går att göra av situationen. Men om man i dag riktigt grundligt skulle försöka genomtänka fördelar och nackdelar såsom de hittills har uppenbarats i de sammanlagda kommunerna, är det svårt att bevisa att fördelarna har övervägt nackdelarna ur kommunernas synpunkt.

Jag skulle t. o. m. våga påstå att en hel del av de svårigheter som kommunernas ekonomi har uppvisat under senare år i hög grad är beroende av kommunindelningsreformen och de krav som den kommit att ställa, både utifrån och inifrån kommunerna.

Vad jag med mitt inlägg, fru talman, vill säga är att nog borde man som ett svar på fru Jonängs fråga ändå kunna säga att man kan överväga en möjlighet till ett frivilligt kvarstannande som en självständig kommun inom ett kommunblock även efter den stipulerade tidpunkten 1974.

Fru JONÄNG (c):

Fru talman! Det är min personliga uppfattning som jag för fram i denna fråga. Jag tror inte att det på något sätt är någonting som står i strid med centerpartiets ideologi. Centerpartiet var klart emot en tvångssammanslagning. Det var för övrigt också socialdemokraterna innan man tvärvände. Jag har också deklarerat att jag tror på angelägenheten av kommunsammanslagningar på frivillig väg efter kommunernas egna bedömningar.

Statsrådet Lundkvist tog upp regionalpolitiken, men man kan fråga sig om det verkligen finns anledning fråga en centerpartist var hon står när det gäller regionalpolitiken. Jag har för mig att det är centerpartiet som har lett utvecklingen i detta land när det gäller lokaliseringspolitik. Vi har också på olika sätt anvisat vägar att åstadkomma en bättre regional-

politisk balans i samhället. Bl. a. anvisade vi senast styrmedel av olika slag, vilket socialdemokraterna inte var intresserade av.

Statsrådet säger att en kommunindelningsreform och skapande av större enheter är en förutsättning för en aktiv regionalpolitik. Jag har en annan uppfattning. Jag försökte belysa den med exempel på hur regionalpolitiken har fungerat efter kommunsammanslagningen, hur exempelvis Hälsingland blivit utan något slag av utlokalisering trots att man där på flera håll har skapat dessa stora s. k. näringsgeografiska enheter.

Det näringsgeografiska enhetstänkandet är enligt min uppfattning orimligt. Hur orimligt det är förstår man om man drar ut konsekvenserna av det. Varför skulle man i så fall stanna vid den aktuella och föreslagna kommunindelningen? Varför gör man t. ex. inte hela Hälsingland till en kommun? Då fick man kanske en kommun med tillräckligt befolkningsunderlag för utlokalisering också av statlig verksamhet, eftersom det är de stora enheterna som är attraktiva för centralbyråkraterna och som gör det lättare för dem att handla.

Men inom näringslivet ser man det inte så enligt min uppfattning. Där ser man på de reella förhållandena och möjligheterna. Ösabolaget i Alfta t. ex. ser givetvis kommunindelningen från företagarens och företagets synpunkt och lägger naturligtvis affärsrättsliga värderingar på frågan om kommunindelningen. Det är också angeläget för bolaget att dess anställda får en god kommunal service. Men detta företag vill inte ha någon sammanläggning; man anser att Alfta bör fortsätta som självständig kommun. Det har alltså enligt min mening ingen reell betydelse för lokaliseringsfrågor om en kommunsammanslagning sker eller ej.

Jag läste ett bra uttalande i en lokal tidning hemma angående en kommunsammanslagning. En kommunalpolitiker i Bollnäs, som jag för övrigt är gift med, sade att om man har fem säckar jord är och förblir det fem säckar jord även om man slår ihop säckarna. Man får inte mer jord att odla i. Det tycker jag är en bra illustration till det näringsgeografiska enhetstänkandet.

Kommunikationerna har naturligtvis stor betydelse när det gäller att skapa goda näringsgeografiska enheter. Sedan vi fick den nya kommunindelningen och alltså fick dessa näringsgeografiska enheter har järnvägen lagts ned på flera håll, t. ex. på linjerna Söderhamn—Kilafors och Bollnäs—Orsa. Jag tror faktiskt att södra Hälsingland hade varit attraktivare och mer betydelsefullt som näringsgeografisk enhet om vi hade låtit både järnvägen och kommunerna vara kvar som de var.

Sedan talar statsrådet om att indelningen i kommuner inte kan bli föremål för kommunal beslutanderätt. Det är väl i och för sig självklart att en kommun inte själv kan få avgöra sina gränser och inte själv kan få bestämma om den hellre vill höra till Norge än till Sverige. Men det har en perifer betydelse i huvudfrågan. Om en kommun under en lång tid har fungerat som en självständig enhet måste den väl ändå ha rätt att säga att den önskar fortsätta som självständig kommun och begära att den uppfattningen respekteras så långt det är möjligt.

Vidare talar statsrådet om likvärdighet mellan kommunerna. Det är naturligtvis angeläget att vi har en samhällsplanering som skapar

Tisdagen den
23 maj 1972

*Ang. bevarande av
mindre kommuner
som självständiga
enheter*

jämlikhet mellan kommuninvånare, men man kan inte uttrycka det så kategoriskt som att om vi får större kommuner så får vi en ökad jämlikhet. Jämlikheten åstadkommer vi enligt mitt förmenande inte i varje fall inte i någon större utsträckning - genom sammanläggning av kommuner. Vi kommer ju aldrig att få lika stora eller i övrigt likartade kommuner. Det är helt orimligt. Vad som skapar jämlikhet är naturligtvis kommunerna själva, deras arbete och deras vilja, med stöd av statsmaktens beslut. Det väsentliga är att den kommunala självbestämmanderätten fungerar och att folkviljan slår igenom.

Statsrådet talar också om de speciella omständigheter som bör föreligga för att man skall göra en ändring i kommunindelningen. Men riksdagen har ändå här öppnat möjligheter för regeringen att underlåta att förordna om indelningsändringar; det är alltså klart och tydligt utsagt från riksdagens sida. Och nog kan man i t. ex. Alftafallet påpeka att det är speciella omständigheter som ligger till grund; det är inte bara det att en mycket entydig folkopinion har sagt att man vill vara en självständig kommun, utan det är också hela den utveckling som försiggår och har försiggått inom Alfta under det senaste årtiondet.

Det är intressant att konstatera, att enligt länsstyrelsens prognoser skulle Alfta över huvud taget inte ha någon framtid. Alfta skulle självdö som kommun så småningom - det var myndigheternas prognos. Men kommunen och kommuninvånarna och de kommunala förtroendemännen accepterade inte detta. Det har skett en mycket positiv utveckling i Alfta under 1960-talet trots den negativa prognosen. I Hälsingland i övrigt har vi haft problem med befolkningsutvecklingen, men så icke i Alfta. Där har tätorten på det senaste årtiondet ökat sitt invånarantal med 68 procent. Vid början av 1960-talet hade Alfta bakom sig en stark folkminskning och en alltför ensidig inriktning av näringslivet på jord- och skogsbruk, men under 1960-talet har det skett en mycket snabb industrialisering. Man har en tillverkningsindustri som sysselsätter mer än 40 procent av den förvärvsarbetande befolkningen, och det gör att Alftas förhållanden och möjligheter i dag är helt andra än de var i början av 1960-talet. Företagsutvecklingen fortsätter, och därför är tätortens utbyggnad i samma takt nödvändig för att tillgodose näringslivets behov och säkerställa industrins konkurrensförmåga. Här finns alltså verkligen speciella omständigheter, som borde kunna ligga till grund för en indelningsändring.

Herr HAMRIN (fp):

Fru talman! När nu striden om 1962 års kommunreform går in i sitt sista skede, finns det anledning att något beröra vad som kommer därefter. Men jag skall kanske först säga att det ligger mycket i vad fru Jonäng sagt om tvångssammanläggningarna. Man frågar sig hur samarbetet kommer att te sig mellan delkommunerna som tvingas in i en sammanläggning den 1 januari 1974. Vi får hoppas att det kommer att gå bra. Det är inte säkert att det gör det, herr civilminister. Motsättningarna kan vara starka, och det kan finnas anledning att fråga sig om inte frivilligtanken, ursprungligen omfattad av alla och 1969 av en stark minoritet, kanske hade lett fram till ett bättre samarbete snabbare än vad nu blir fallet.

Men det är slutskedet av en ganska energisk kamp från många håll som man nu bevittnar. Det finns då skäl att se till att man inte då det gäller den regionala planeringen vidtar åtgärder så att man efter en tioårsperiod får ta upp kommunproblemet på nytt – jag tror att det skulle vara sällsynt olyckligt. Den kommunreform som 1962 värkte fram har väl i stort sett omfattats av de flesta såsom en kanske inte alltid aldeles nödvändig men riktig och verklighetsunderbyggd reform. Men man har också sagt sig att kommunblocken nu har nått en sådan storlek att man riskerar att åtskilligt kommer i kläm om man går därutöver. Jag tänker närmast på närdemokratin, möjligheterna för medborgarna att göra sina röster hörda i en alltför stor enhet.

Men vad finns det då för bekymmer att peka på i det här fallet? Jag kan ta ett exempel som vi här har resonerat om några gånger – inte med civilministern men med kommunikationsministern. När SJ börjar förhandla med kommunerna så får SJ:s krav en helt annan inriktning, beroende på hur kommunreformen har blivit ordnad. Om vi jämför kommunen Visby, omfattande Gotland, med de två kommunblocken på Öland – ön är alltså delad i två kommunblock – så får man helt olika resultat. SJ tänker sig att kommunikationerna inom en kommun får kommunen sköta själv, men när det gäller kommunikationerna mellan två kommuncentra kan SJ vara mer välvilligt.

Det är ett exempel på hur man inte skall sköta regionalpolitiken om man inte vill riskera att på ett eller annat sätt ifrågasätta den kommunreform som vi nu håller på att genomföra. Jag hoppas att det inte kommer flera sådana exempel på att kommunreformen får en slagsida som inte var avsedd när man en gång gick att utforma den.

Herr BURENSTAM LINDER (m):

Fru talman! Beslutet om att man skulle ha en tvångsvis sammanläggning av kommuner uppfattar jag som utomordentligt tragiskt för vår demokratis sätt att fungera och för den delen även för de alltmer pressande ekonomiska frågor som gör sig gällande.

När statsrådet Lundkvist försöker hävda att de som nu yttrar sig på detta sätt plötsligt har en annan inställning än den som man i princip inte tog 1969, så tycker jag att det är väldigt konstigt – att det skulle vara någon sorts ny ideologi som läg i botten för ett uttalande som t. ex. det jag just nu gjorde eller det fru Jonäng tidigare gjort. Det är det inte, fru talman, utan vi har fortfarande den klara uppfattningen att frivilliglinjen är en mycket viktig princip, en demokratisk princip. Den försökte vi slå fast 1969 och den uppfattar vi fortfarande såsom betydelsefull. Den ger också till konsekvens de uttalanden som vi för närvarande gör.

Jag tycker att det är en stor maktfullkomlighet från socialdemokraternas sida att mena att ni i kanslihuset bättre skall kunna bedöma dessa ting än de enskilda kommunerna, som ändå upplever sig själva som mycket närmare de konkreta, handfasta problem det gäller. Det innebär en maktfullkomlighet att inta den ståndpunkten.

När statsrådet i så hög grad försöker göra gällande att det var lokaliseringspolitiska överväganden som låg bakom beslutet, finns det några synpunkter att framföra. Den första är att det ju har skett

Tisdagen den
23 maj 1972

*Ang. bevarande av
mindre kommuner
som självständiga
enheter*

omfattande kommunsammanläggningar som icke har varit av de olika kommunerna särskilt önskade även i områden där lokaliseringspolitiken inte utgjort något överväldigande motiv. Dessutom undrar jag verkligen, herr statsråd, om det kommer att visa sig att ni har något faktiskt underlag för att göra gällande att kranskommunerna i de mycket stora sammanlagda enheterna får några lokaliseringspolitiska fördelar av sammanläggningen. Det är *möjligt* – jag tror inte ens det – att statsrådet kommer att kunna säga att den eller den kommunen av lokaliseringspolitiska skäl har fått det bättre genom sammanläggningen. Men i så fall tänker ni antagligen enbart på någon speciell tätort i dessa mycket omfattande kommunblock, under det att kranskommunerna ofta sannolikt kommer att utarmas på grund av sammanläggningen.

Jag tror att de olika fördelar som kunnat uppnås – för det är klart att en del fördelar funnits – genom en sammanläggning av kommuner hade man på det hela taget i stället kunnat uppnå genom de olika samarbetsorgan som verkat över kommungränserna under lång tid och som har visat sig fungera i en mängd sammanhang.

Jag vill också bestämt ta avstånd från statsrådets slutsats när han antyder att de olika sammanläggningar som skedde 1971 var något tecken på att man ansåg att det var så fördelaktigt att man verkligen raskade på. Detta har jag själv erfarenhet av efter att ha varit invecklad i sådana diskussioner den gången. De överväganden som gjorde sig gällande då, herr statsråd, var t. ex. att inför tvänget att man skulle gå samman 1974 var det inte så lätt att få de kommunalanställdas arbetsförhållanden rimligt utformade under en lång osäkerhetsperiod. Det är exempel på ett mycket viktigt hänsynstagande som gjorde sig gällande när kommuner, som egentligen inte önskade sammanläggning, ändå gick samman redan 1971.

Jag upprepar, fru talman, att jag tycker att detta beslut om tväng redan har visat sig och kommer att visa sig vara ett mycket tragiskt beslut både för ekonomin och – ännu viktigare – för demokratin, och det är synd att inte statsrådet skulle kunna länka sig att göra en del undantag från det tvång som man här har lagfäst.

Herr civilministern LUNDKVIST:

Fru talman! Diskussionen har ju i hög grad börjat röra det beslut som vi fattade 1969 om att den här reformen skulle genomföras enligt en tidsplan och vara en obligatorisk reform. Låt mig då erinra om vilken situation vi hade före 1969.

Vi började med kommunindelningsreformen genom 1962 års beslut. Vi gjorde kommunblocksindelningen 1964. I 1962 års beslut förutsatte man att genom ett samarbete inom kommunerna skulle en sådan gemenskap börja utvecklas i kommunblocket att den sammanläggning som skulle ske underlättades. Sedan fattade vi 1964 års lokaliseringspolitiska beslut, och då insåg alla angelägenheten och nödvändigheten av att börja föra en aktiv regionalpolitik. Och som jag sade tidigare ville vi basera den politiken på ett samspel mellan stat och kommun. Det var också angeläget, ansåg alla, att det samspelet fick ske på basis av den kommunblocksindelning vi hade fått till stånd 1964 och som byggde på

näringsgeografiska enheter. Vi fann samtidigt att för att det skulle bli något med detta samspel måste man kunna fatta beslut inom de nya kommunblocken. Hur hade det gått med det frivilliga samarbetet? Jo, i många kommuner hade det inte hänt så mycket. I vissa kommuner hade man kommit långt och fått i gång samarbetsnämnder, som hade tagit itu med utredningar om sammanläggningar och även utredningar om aktivt samarbete. Men i andra kommuner kom man ingenstans. Då började det uttalas en betydande oro bland kommunalmännen ut i landet. Vad skall det bli av detta frågade man? Skall vi inte kunna komma fram till någon slutgiltig lösning? Om vi över huvud taget skall kunna komma någon vart i vår planering, så måste vi få besked om i vilka former vi skall samarbeta och hur det är tänkt att dessa block skall fungera.

Vi hade kanske utsikter till att fram till årsskiftet 1971 få ungefär hälften av kommunindelningsreformen genomförd med den 1962 beslutade ordningen. Men vi upplevde också att det i ett betydande antal kommuner i landet inte skulle komma att hända någonting fram till 1974 – ja, kanske inte ens fram till 1977. Då kanske någon säger: Ja, men det är väl i så fall bara ett naturligt uttryck för att man inte vill ha en sammanläggning, och då är det väl bra att det inte händer någonting. Det är ju ett uttryck för frivilligheten; då är väl allting gott och väl?

Hur såg det då ut inom vissa kommunblock? Jo, centralortskommunen ville kanske ha en sammanläggning, och den lilla ytterkommunen med betydande ekonomiska bekymmer ville kanske också det. Det fanns många sådana fall. Betänk att vi fram till 1971 i detta land hade mer än 300 kommuner med mindre än 3000 invånare som alltså inte hade uppnått det invånarantal som förutsattes vid 1952 kommunindelningsreform. I sådana kommunblock kunde emellertid en mellanliggande kommun motsätta sig sammanläggning och göra det omöjligt för de fyra eller fem övriga kommunerna i blocket att få en sammanläggning till stånd. Med den ordning som gällde fram till 1969 kunde en enstaka kommun i kraft av att den kanske hade det litet bättre ställt ekonomiskt förhindra att de fyra eller fem andra kommunerna i blocket fick den sammanläggning till stånd som de var i så starkt behov av.

Var det ett gott uttryck för demokrati, eller var det bra ur den kommunala verksamhetens synpunkt? Var en sådan ordning ägnad att främja syftet att skapa likvärdiga förutsättningar för alla medborgare på den kommunala sektorn? Skulle vi bara för att behålla en sådan ordning fördröja möjligheten att dra i gång den aktiva regionalpolitiken?

Enligt vår uppfattning talade dessa skäl för att vi skulle göra upp en tidsplan för kommunsammanläggningen, vilken kunde ge kommunalmännen besked om hur det skulle bli i framtiden. Om ni visste, ärade kammarledamöter, hur många kommunala delegationer som kom upp till mig och sade: Så här kan det ändå inte få fortsätta; inom vårt kommunblock vet vi varken ut eller in därför att vi inte är överens inbördes. Se till så att vi åtminstone får en tidsplan som gör det möjligt för oss ute i kommunerna att börja planera för framtiden!

Jag konstaterar nu, mot bakgrund av de inlägg som här gjorts i dag, att den borgerliga oppositionen enhälligt vill falla tillbaka på den utgångspunkt för dessa diskussioner som vi hade före 1969 års beslut. Man

Tisdagen den
23 maj 1972

*Ang. bevarande av
mindre kommuner
som självständiga
enheter*

menar sålunda att det skulle vara riktigt, om man i dag försökte återuppväcka tanken på att kommunindelningsreformen skulle fullföljas på frivillighetens väg, vilket skulle ha sådana konsekvenser för de kommuner som ännu inte blivit föremål för sammanläggning som jag här har redovisat och innebära betydande risker för att den regionalpolitik som vi eftersträvar att föra skulle bli allvarligt försenad.

Man kan som fröken Ljungberg säga att det låter som ett väldigt hårt resonemang att vi försöker genomföra det beslut som riksdagen har fattat. Ja, mot vilka är det i så fall ett hårt resonemang? Fröken Ljungberg menar att det skulle vara det mot den enstaka kommun i ett kommunblock som inte vill vara med om kommunsammanläggning. Men skall vi då vända på steken och tvinga de fyra som vill kommunsammanläggningen att avstå? Är inte det ett lika hårt resonemang mot de kommunerna?

Vidare säger fröken Ljungberg och andra här: Men har inte det som vi nu befinner oss mitt uppe i blivit en väg med vars hjälp vi begränsar den kommunala självstyrelsen? Ja, den diskussionen förde vi väl alla inför 1962 års beslut, och vad var det vi konstaterade? Jo, att vi antingen skulle behålla de många små kommunerna med i många fall under 3 000 invånare och behöva konstatera att dessa små kommuner inte kan ta ansvaret för alla de viktiga uppgifter som väntar inom ramen för regionalpolitiken och för samhällsplaneringen över huvud taget och att vi därför skulle tvingas att beröva kommunerna ansvaret för de uppgifterna eller att vi skulle skapa kommuner av sådan karaktär att vi även i fortsättningen kan bevara dessa viktiga uppgifter på den lokala nivån och därmed också för den kommunala självstyrelsens räkning behålla ansvaret för dem.

Kommunförbunden, både de gamla kommunförbunden, Landskommunernas förbund och Stadsförbundet, och sedermera det nya Kommunförbundet, har hela tiden haft den uppfattningen, om jag har kunnat läsa deras uttalanden rätt, att det ur den kommunala självstyrelsens synpunkt var angeläget att vi fick kommuner i det här landet som gjorde det möjligt för oss att bevara på den lokala nivån ansvaret för de viktiga uppgifter som vi väntar oss på samhällsplaneringens område, inte minst när det gäller samspelet mellan stat och kommun i regionalpolitiken och miljöpolitiken.

Här kommer nu herr Burenstam Linder och säger: Det må väl vara att det i vissa sammanhang kan ha varit bra av lokaliseringspolitiska skäl att få till stånd den här kommunindelningsreformen, men det gäller inte de områden där vi inte skall föra regionalpolitik. Vad är det för områden? Vi skall föra regionalpolitik över hela landet, såvitt jag förstår.

Vidare säger han: Vad har kranskommunerna för nytta av kommunsammanläggningen? Det finns många aspekter på kommunsammanläggningarna, inte minst ur samhällsplaneringens synpunkt. Herr Burenstam Linder kanske känner till att förr var det ofta så – om vi tar ett kommunblock med den verkligt karakteristiska kranskommunstrukturen: en central, dominerande tätort och runt omkring den landsbygdskommuner – att de s. k. kranskommunerna måste för att få någonting med av den ekonomiska utvecklingen i centralorten placera sin be-

Tisdagen den
23 maj 1972*Ang. bevarande av
mindre kommuner
som självständiga
enheter*

byggelse alldeles i randen av centralorten. Blev det på det sättet den bästa samhällsplaneringen, när man från kranskommunernas sida kanske tvingades att bygga på åkrarna runt centralorten för att underlätta för medborgarna att bosätta sig på andra sidan centralortsgränsen? Fick vi på det sättet den bästa samhällsplaneringen, den bästa boendemiljön?

Tvärtom har man, när hela området blivit en kommun, fått större möjligheter att planera var boendet skall förläggas, var det skall finnas industriområden, fritidsområden osv. Jag skulle, herr Burenstam Linder, kunna lämna exempel på att utvecklingen har gått i rakt motsatt riktning till den som han här skildrade. Tack vare kommunsammanläggningen har de tidigare små kranskommunerna och deras längre bort liggande tätorter kunnat utvecklas och fått mera bebyggelse, bättre service och annat. Man har med andra ord kunnat tillgodogöra sig hela den nya kommunens utvecklingskraft. Samtidigt har centralorten i motsvarande grad sluppit att hårdexploatera sin mark.

Även ur den synpunkten har alltså kommunindelningsreformen blivit till fördel för miljöplaneringen. Och i den mån sådana resultat ännu inte kommit till synes så har reformen förutsättningar att i framtiden verka för en bättre miljöplanering.

Då säger någon av talarna här: "Ja, men det har ju inte hänt någonting positivt sedan 1969 års riksdagsbeslut." Fru Jonäng åberopade att det inte hade blivit någon lokalisering i Hälsingland trots detta beslut.

Jag vill då erinra fru Jonäng om att större delen av de kommunsammanläggningar som hittills skett kom till stånd vid årsskiftet 1970-1971. Man har rätt stora anspråk, om man räknar med att det ett år därefter skall vara möjligt att utvärdera betydande resultat av den samhällsplanering som vi på det här sättet har börjat få förutsättningar för.

Vart skulle det på sikt ha burit hän om den här kommunindelningsreformen inte genomförts? Det är något som vi hela tiden bör ha i tankarna. Vill man från oppositionens sida ta på sig ansvaret och säga: "All right, det gör ingenting om regionalpolitiken skjuts litet på framtiden"? Kom inte tillbaka med påståendet att vi lika bra kan föra en aktiv regionalpolitik även om kommunindelningsreformen inte fullföljs. Vad det nu gäller är att säga ja till aktiva insatser i syfte att bedriva en framgångsrik regionalpolitik.

Och då upplever jag, uppriktigt sagt, ett dubbelspel inte minst från centerpartiets sida, som ju säger sig vara företrädare för en aktiv lokaliseringspolitik och aktiv regionalpolitik -- fru Jonäng gjorde t. o. m. gällande att det var centerpartiet som gått i spetsen för denna politik. Jag vet inte vad hon då stöder sig på.

Samtidigt försöker man skjuta ifrån sig de insatser som behövs för att åstadkomma de instrument -- förlåt, fröken Ljungberg -- för samhällsplaneringen som vi också måste ha för att kunna bedriva en aktiv regionalpolitik.

Vi måste inse att det är för medborgarnas skull vi gör de här insatserna. Kommuner, stat, landsting är ju bara verktyg för politiken. Det är med deras hjälp vi skall genomföra förändringarna. Och genom de förändringar som sker i samhället för övrigt tvingas vi också diskutera

Tisdagen den
23 maj 1972

*Ang. bevarande av
mindre kommuner
som självständiga
enheter*

ändringar i samhällets egen organisation, om vi skall lyckas med våra uppgifter.

Det går inte att föra detta dubbelspel, som jag upplever det. Man kan inte å ena sidan säga att de många små kommunerna bör få bestå och agera var och en för sig, utan att man tar hänsyn till den kommunblocksindelning som gjordes 1964 med den aktiva regionalpolitiken som riktmärke, och å andra sidan påstå att man med framgång klarar uppgiften att bedriva en aktiv regionalpolitik. Det är fråga om att våga inta en ståndpunkt, att våga redovisa sambandet mellan regionalpolitik och kommunindelningsreform. Jag konstaterar att socialdemokratin ensam fått ta hela ansvaret för att vi skulle få till stånd de förutsättningar att bedriva regionalpolitiken som också de borgerliga partierna önskar att vi skall ha men inte vill medverka till.

Fru Jonäng anförde ytterligare ett argument. Med ett exempel från sitt hemlän talade hon om att företag i kommuner som framgångsrikt driver företagsamhet önskar att kommunerna i fråga skall få förbli självständiga. Alla kommuner skall enligt min uppfattning även i framtiden vara självständiga, även om vi får sammanläggningar inom kommunblocken. Fru Jonäng åberopar -- om jag får använda det uttrycket -- företagens önskemål att få behålla sin kommun för sig själva. Det är inget ovanligt argument från företagsamhetens sida. Men är det så säkert att man från det allmännas sida, som har att ta ansvar för samhällsutvecklingen och samhällsplaneringen i stort tycker att det är utomordentligt gynnsamt att en liten kommun skall få förbli liten bara därför att ett företag vill behålla möjligheten att arbeta i en mindre kommun?

Jag har många gånger upplevt att i de små kommunerna har ett och annat stort företag i varje fall indirekt totalt kunnat dominera praktiskt taget hela samhällsplaneringen. Det starka företaget, inte kommunalmännen i kommunen, har blivit styrande för samhällsutvecklingen. Från den utgångspunkten kan jag förstå om ett enskilt företag kan tycka att det är fördelaktigt att ha med en mindre kommun att göra och slippa vara med om att planera den kommunala verksamheten inom ramen för en större kommun. Men jag tror inte att man utan vidare kan påstå att det är fördelaktigt för samhället eller för medborgarna att enstaka starka företag indirekt kan ha ett så stort inflytande på den kommunala utvecklingen.

Herr Hamrin, till sist, hade några funderingar om vad som kan komma att hända efter den kommunindelningsreform som, om vi skall följa riksdagens beslut, skall vara genomförd till år 1974. Enligt min uppfattning och förhoppning, som jag har uttalat många gånger härifrån talarstolen, bör vi genom den reformen ha kommuner som gör det möjligt för oss att få till stånd både den kommunala verksamhet som vi alla önskar och lokala enheter för den samhällsplanering som är nödvändig. Jag har sagt många gånger att vad ankommer på den nu sittande regeringen blir det inga initiativ till en ny kommunindelningsreform.

Jag vet att här och där ute i landet har kommuner resonerat sinsemellan och sagt att man kanske redan nu skulle fundera på att gå

samman och skapa något större enheter för att ha bättre förutsättningar att hävda sig i skilda sammanhang. Kommer sådana initiativ från lokal nivå och kommunerna är överens så är det klart att vi skall pröva deras förslag i positiv anda. Nu hade kanske herr Hamrin en annan utgångspunkt för sin fundering då han sade att förutsättningarna för de kommuner som vi får 1974 att verka som kommuner i framtiden beror också mycket på hur vi hanterar politiken på den regionala nivån. Därvidlag delar jag hans uppfattning. Den nuvarande länsberedningen diskuterar nu vad vi skall ha för arbetsfördelning i framtiden dels mellan stat och kommun, dels mellan primärkommuner och sekundärkommuner. Utgångspunkten – i varje fall för mig i samband med direktivskrivandet – har varit att man skall sikta till att verkligen skapa förutsättningar för de primärkommuner vi får 1974 att bli kommunala enheter, som kan bestå och som kan ha betydande inflytande på vår samhällsplanering.

Till sist skall jag vända mig till herr Burenstam Linder. Han ville göra gällande att det skulle vara något uttryck för maktfullkomlighet att vi beslöt den här tågorordningen i fråga om tidsplanen. Jag har relativt grundligt försökt motivera varför tågorordningen kom till. Jag kan erinra herr Burenstam Linder om att vi år 1952 fattade beslut om en obligatorisk kommunindelningsreform. Jag vet inte om han vill betrakta också det som ett uttryck för maktfullkomlighet bland dem som fattade beslutet då.

Jag kanske också kan erinra om att kommunindelningsreformer inte är något unikt för Sverige, utan förändringar i den vägen pågår runt om i Europa. Jag har själv haft möjlighet att nere i Västtyskland berätta om vår kommunindelningsreform. Där har de ansvariga varit utomordentligt intresserade, och de befinner sig i den situationen att de på det ena eller andra sättet måste uppnå något motsvarande det vi arbetar med här. I de övriga skandinaviska länderna är den här typen av reform också på gång. I exempelvis Danmark har man gått mer på en obligatorisk linje än vi har gjort.

Beslutet om reformen bottenar alltså inte i någon typ av maktfullkomlighet utan i att vi har blivit medvetna om att samhällsutvecklingen kräver förändringar också av samhällets organisation om det skall finnas möjligheter för oss att även i fortsättningen garantera att flesta möjliga samhällsangelägenheter skall finnas kvar på lokal nivå. Det är nödvändigt för att vi skall kunna befästa en lokal kommunal självstyrelse, men också för att vi så effektivt som jag föreställer mig att vi alla önskar det skall kunna utveckla det här landet inte bara i vissa delar utan i alla delar – för att människor som bor i skilda delar av vårt land skall ha tillgång till service och arbetstillfällen, till den trygghet och den välfärd som måste vara det yttersta syftet med det arbete vi utför här.

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammarrens förhandlingar.

Tisdagen den
23 maj 1972

*Ang. bevarande av
mindre kommuner
som självständiga
enheter*

Fröken LJUNGBERG (m):

Herr talman! Man lyssnar alltid med stort intresse till en fackminister som har personlig erfarenhet från det område han talar om – och jag har lyssnat med stort intresse nu också.

I detta senaste anförande gjorde civilministern gällande, i sin plädering för tvånget som metod, att det var nödvändigt att använda den metoden därför att representanter från kommunblockens olika kommuner begärde att åtgärder skulle vidtas. De klarade nämligen inte samarbetet inom kommunblocken. Men detta kan väl knappast ha varit en avgörande motivering.

Jag har ingen anledning att betvivla att kommunala representanter har framställt sådana krav, men det kan inte ha varit generellt för kommunblockens kommuner att man framställt det hela på det sättet. Den beskrivning som vi fick i den första delen, och som civilministern sedan återkom till, var väl den riktiga; det var nödvändigt att genomföra denna reform därför att man skulle vidta en annan åtgärd av ganska långtgående slag på det regionalpolitiska planet. Man behövde ett instrument för att klara uppgifterna centralt.

Det är en sak som man har tappat bort i detta sammanhang, herr talman, nämligen att innan kommunreformen genomfördes fanns i stor utsträckning interkommunala förbund med gott samarbete. Dem skulle man avskaffa i och med kommunindelningsreformen 1962. Det har visat sig att det inte riktigt har gått; bl. a. i Storstockholm finns de kvar i rätt stor utsträckning, och de kommer säkerligen att leva upp igen. Jag nämner detta därför att det är ett uttryck för att en kommunindelningsreform i och för sig aldrig kan vara något bestående.

Det krävs förändringar, men om man hela tiden skall gå fram i förändringens riktning på det sättet att man skapar större och större enheter, tycker jag att man har börjat använda tvånget som metod på ett sådant sätt att den sanningen återigen kommer att bli uppenbar som säger att tvång alltid föder tvång. Jag anser att det fortfarande finns anledning tala för frivillighet så långt det går i detta sammanhang.

Fru JONÄNG (c):

Herr talman! Statsrådet Lundkvist beskyllde centerpartiet för dubbelspel i den här frågan. Jag har sagt att vad jag fört fram här är min personliga uppfattning. Det är svårt att förstå vad statsrådet stöder sig på, när statsrådet talar om dubbelspel. Jag tror fortfarande att en kommun-sammanläggning i många fall är nödvändig. Men jag anser icke – jag upprepar det – att en kommunindelningsreform och bildandet av större enheter är en förutsättning för en aktiv regionalpolitik. Det är det som, såvitt jag förstår, skulle vara "dubbelspelet".

När det gäller lokaliseringpolitiken sade jag att centerpartiet har varit föregångare på det området. Eftersom statsrådet efterlyser bakgrunden till denna utsago vill jag bara framhålla att det var på ett mycket tidigt stadium som vi i centerpartiet talade om t. ex. lokalisering av industri. Vi talade om ett nätverk av industrier över landet. Det bemöttes bl. a. av socialdemokratisk propaganda med att vi ville ha en industri i varje buske. Det var på ett tidigt stadium som vi gick ut med lokaliserings-

politiken, och det var naturligt för vårt parti.

Sedan säger statsrådet Lundkvist - och det tycker jag är en rätt allvarlig beskyllning mot de kommunala förtroendemännen framför allt i Alfta - att det är inget ovanligt att man från företagets sida är intresserad av att bevara de små kommunerna och att de är lättare att arbeta med, och att de kommunala förtroendemännen låter sig påverkas - eller hur statsrådet uttryckte det. Jag är övertygad om, och jag tror att jag t. o. m. kan gå i god för, att de kommunala förtroendemännen i Alfta inte gjort sitt ställningstagande för en bevarad självständighet på grundval av ett industriföretags eventuella önskemål, utan de har gjort en analys och en allsidig bedömning av kommunens möjligheter i framtiden.

Statsrådet nämnde något om statsmakternas insatser för medborgarnas skull, och jag vill bara säga att jag är övertygad om att det som bär de kommunala förtroendemännen i deras ställningstagande är just omsorgen om kommunen och kommuninvånarna och viljan att göra insatser för deras skull.

Sedan talar statsrådet Lundkvist om ansvaret för de kommunala uppgifterna och säger att det är angeläget att ansvar och uppgifter skall ligga kvar på kommunerna i framtiden. Det vill jag givetvis helt och hållet instämma i. Men säg mig vad som skulle bli bättre för en kommun av Alftas format och struktur vid en sammanslagning. Socialvård och skola är de tunga posterna i den kommunala förvaltningen. Dessa områden tar låt oss säga 60 procent av driftkostnaderna. Skulle nykterhetsvården bli bättre om den sköttes från centralorten, eller skulle man få en bättre skola om den administrerades från centralorten med något eller några inslag av representation från den gamla kommunen? Det finns ingen expertis och det finns inga nya metoder som den lilla kommunen inte har. Man skulle inte få bättre standard på socialvården t. ex. Det är fråga om samma service och samma standard men till högre kostnader. Det blir ett självändamål och det blir mer byråkrati. Det blir högre lönekostnader för de många befattningshavarna. Genom det större befolkningsunderlaget går lönegraderna i höjden. Det måste till nya avdelningschefer, nya mellanled för samordning och dylikt.

Bättre standard uppnår man inte. Man kan uppnå en bättre enhetlighet, det vill jag tillstå. Det kan bli så att alla barn i hela kommunblocket får samma skolfrukost, men att de får erforderligt behov av kalorier, det tror jag att den lilla kommunen sköter om precis lika väl som den större kommunen gör.

Jag vill också poängtera de möjligheter som finns att uppnå fördelar genom ett interkommunalt samarbete mellan olika organ över kommungränserna. Det finns redan ett etablerat samarbete t. ex. mellan Bollnäs kommunblock och Ovanåkers kommunblock när det gäller skolpsykologtjänster och dylikt.

Den lag som vi fick 1969 innebär klara begränsningar i den kommunala självbestämmanderätten, och jag kan inte acceptera att någon såsom högre betraktad visdom till sist skall vara avgörande för hur kommunindelningen skall ske, utan jag menar att det måste kunna bedömas bäst av de kommunala förtroendemännen.

Statsrådet Lundkvist sade också något om de hårda resonemang som

Tisdagen den
23 maj 1972

*Ang. bevarande av
mindre kommuner
som självständiga
enheter*

fördes här mot de kommuner som vill gå in i en större kommun och att en ändring i kommunblocksindelningen inte kan vidtas enbart utifrån önskemålen från en enskilda kommun. Statsrådet menar väl inte att andra kommuners önskemål och synpunkter skall tillmätas avgörande betydelse för en speciell kommun? Jag anser, att även om indelningsändringar kan komma till stånd i just Bollnäs-Alftafallet, så behöver inte de på något sätt äventyra utvecklingen i den övriga delen av kommunen. Det är min uppfattning.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c):

Herr talman! Jag skall fatta mig kort. Det var ett par synpunkter jag ville framföra i anledning av statsrådet Lundkvists beskrivning när det gäller bostadsbyggandet.

Han sade ungefär så att på grund av kommunreformen byggs det nu bostäder ute i många mindre orter där det tidigare inte byggdes någonting. Det är riktigt. Jag kan ta fram många sådana exempel från mitt eget län, där vi har kommunreformen genomförd. Men man kunde också dra den slutsatsen att statsrådet menade att det förhållandet att det inte hade byggts tidigare berodde på bristande aktivitet från kommunernas sida. Det var ju i stället så, herr statsråd, att kommunerna ville bygga men de fick icke någon tilldelning ur bostadskvoten. Jag har exempel från mitt eget län där det ett år var åtta eller nio kommuner som icke fick sig tilldelade en enda lägenhet. Styrmedlen var inställda på de stora orterna, och de små orterna fick ingenting. När kommunalmännen nu själva får bestämma utvecklingen så anser de att det är riktigt att det byggs även i de mindre orterna, men när man bestämde på högre ort, ansåg man att det icke skulle byggas i mindre orter.

Sedan talar statsrådet om dubbelspel från centerns sida. Såvitt jag kan finna är det ett uttalande som är gjort i brist på argument. Jag är medveten om att även socialdemokrater ute i kommunerna inte helt har gillat kommunreformen. Det är inte bara centerpartisterna som är kritiska.

Vi kan också titta efter vad 1960 års arbetsmarknadsutredning diskuterade. Den utredningen lög som grund för beslutet om arbetsmarknadspolitik 1966. Om statsrådet ser efter skall han finna att centern reserverade sig där för en annan linje än den som socialdemokraterna har drivit. Vi hävdade att i första hand skall man använda de lokaliseringspolitiska medlen och skapa möjligheter ute i kommunerna för sysselsättning, medan man från majoritetens sida drev linjen att flyttningsrörelserna skulle få företräde.

Den inriktningen av arbetsmarknadspolitik under 1950-talet och nästan hela 1960-talet har inneburit att man från många orter i det här landet har flyttat människorna, i första hand kanske den unga arbetskraften och de värdefullaste tillgångarna, och det har lett till en minskad ekonomisk aktivitet i dessa områden. Därtill har detta haft den psykologiska effekten att företagen inte vågat etablera på grund av att de har sett att man från samhällets sida inte varit beredd att satsa på dessa orters utveckling.

Herr BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! I sitt anförande sade statsrådet att det var för tidigt att ta reda på vad som egentligen har hänt till följd av kommunsammanläggningarna. Det är väl riktigt att det är en del svårigheter på den punkten, men alldeles omöjligt är det väl inte att bilda sig en uppfattning om vad som har hänt i en del avseenden.

Jag undrar hur det egentligen är på den kommunalekonomiska sidan, herr statsråd? Är det inte så att det faktiskt har visat sig ganska dyrbart för kommunerna i genomsnitt med de här sammanläggningarna? Och är det inte så att om man på detta sätt pressar de kommunala utgifterna i höjden så minskar man också den nya enhetens utvecklingskraft som statsrådet talade om?

Är det inte också så att dessa sammanläggningar, om de faktiskt har blivit ganska dyra för kommunerna, åtminstone på sikt inskränker utrymmet för en kommunal självstyrelse? Också på det rent demokratiska området finns det väl en viss möjlighet att redan nu bilda sig en uppfattning om vad som egentligen har hänt. Jag undrar om det inte ligger väldigt mycket av värde i det som herr statsrådet tryckte på i så hög grad, nämligen att utrymmet för en centralplanering faktiskt har kommit att inskränka värdefulla inslag i den kommunala demokratin. Jag tror att en undersökning skulle visa att antalet förtroendemän i förhållande till antalet tjänstemän eller anställda i kommunerna har minskat liksom även lokalkännedomen, som också är ett mycket viktigt inslag i den kommunala demokratin.

Jag vill uttrycka mig med en viss försiktighet, då jag inte haft möjlighet att verkligen göra en grundlig undersökning på dessa områden. Jag vill emellertid fråga om statsrådet Lundkvist skulle vilja medverka till att få till stånd en grundlig utredning i dessa stycken på grundval av det material som nu redan finns och att satsa en del resurser på detta. Jag tror faktiskt att man då skulle komma fram till ungefär de slutsatser som jag rent intuitivt dragit.

Vidare sade herr statsrådet, på ett mera principiellt plan, att ett nytt samhälle och nya problem fordrar nya beslutsformer och att Sverige inte alls var det enda land där det förekom kommunsammanläggningar av detta slag. Ja, jag antar att vi är överens om att ett nytt samhälle fordrar nya beslutsformer på många olika punkter. När det gäller t. ex. miljövården är det ju inget tvivel om att det fordras en stark statsmakt, som kan ingripa. Men är det inte, herr statsråd, just eftersom det moderna samhället har sådana inslag, synnerligen viktigt att man undviker en centralisering av beslutsfattandet på de punkter där en sådan inte är alldeles nödvändig? Annars hamnar vi i ett samhälle, herr statsråd, som inte har en statsmakt utan i stället är en maktstat.

Det är i det moderna samhället utomordentligt viktigt att vi är medvetna om denna risk. Eftersom det på så många punkter faktiskt måste vara en hel del av centralstyrning, måste vi vara medvetna om det önskvärda i att inte genomföra en centralstyrning där den inte behövs. Därför menar jag, herr statsråd, att man när det gäller kommunsammanläggningarna antagligen hade kunnat komma mycket långt med de kommunala samarbetsformer som tidigare fanns. Det är min uppfattning

Nr 84

Tisdagen den
23 maj 1972

*Ang. bevarande av
mindre kommuner
som självständiga
enheter*

Tisdagen den
23 maj 1972

*Ang. bevarande av
mindre kommuner
som självständiga
enheter*

att de olika kommunalförbund som skötte en hel del av de frågor som kommunerna hade gemensamt, eftersom de enskilda kommunerna tidigare i en del stycken faktiskt var för små, fungerade ganska bra. Skulle man inte, om man hade varit män om att beslutet inte skulle ha fattats med mera tvång än som behövts, ha kunnat låta frågan gå till en kommunal folkomröstning? Herr statsrådet tror väl ändå inte att han var mera intresserad av var och en av dessa olika kommuners framtid än de enskilda kommunerna själva? Vad jag syftade på när jag tidigare talade om maktfullkomlighet var alltså att man inte på detta sätt hade kunnat undersöka vad som uppfattades som det bästa inom de olika kommuner som är starkt berörda av detta.

Herr civilministern LUNDKVIST:

Herr talman! Ytterligare några ord om tvånget. Fröken Ljungberg säger att vi skulle ha försökt med frivilligheten så långt det gick. Vi försökte oss på ett frivilligt genomförande av kommunindelningsreformen från 1962 fram till 1969. Vi kunde då emellertid redovisa att denna reform, om vi skulle fortsätta att genomföra den på samma väg, kanske inte skulle kunna vara fullföljd vare sig 1974 eller ens 1977 och att detta skulle medföra betydande olägenheter för många kommuner, inte minst inom kommunblock där kanske fyra kommuner var för och en kommun emot reformens fullföljande. Och det kunde väl ifrågasättas, om det var en särskilt bra princip ur demokratiska synpunkter att den enda kommun som var emot skulle få bestämma takten och utvecklingen och kanske t. o. m. göra det över huvudet på kommuner som befann sig i betydande ekonomiskt trångmål. Det är ju det som det hela tiden är fråga om. Av det skälet tillgrep vi tidsplanen, som måste bygga på en lagstiftning.

Sedan är det klart att det känns angenämt för oppositionen att få tala om tvång i det sammanhanget. Men jag kan väl få erinra om att varje gång som den här församlingen lagstiftar så utövar den ju i den meningen ett tvång mot medborgarna. Varför? Därför att vi från område till område tvingas konstatera att om vi vill en utveckling i en viss riktning så måste vi fatta vissa beslut, som måste genomföras obligatoriskt och generellt. Enligt vår bedömning hade vi vid den tidpunkten kommit dithän när det gällde kommunindelningsreformen.

Herr Burenstam Linder sade att enligt hans erfarenhet var det ett utomordentligt gott samarbete i de organ som inom kommunblocken hade att hantera samarbetsfrågorna. Den bedömningen får stå för hans räkning. Ett allmänt omdöme från kommunalmännens sida om det arbete som kunde utföras i samarbetsnämnderna var att det var tämligen blekt, därför att samarbetsnämnderna kunde bara rekommendera kommunerna åtgärder. Kommunerna följde inte särskilt ofta de rekommendationer som utfärdades. Man var allmänt sett – och där tror jag att jag kan åberopa minst lika mycket erfarenhet som herr Burenstam Linder – tämligen utledsen på samarbetsnämnden som en form för att reglera förhållandena mellan kommunerna inom kommunblocken.

Däremot är det utan tvivel så att många kommunalförbund arbetade mycket bra över de dåvarande kommunernas gränser för att lösa vissa

Tisdagen den
23 maj 1972

*Ang. bevarande av
mindre kommuner
som självständiga
enheter*

gemensamma frågor. Men eftersom vi hade så många små kommuner, höll vi på att löpa risken att hela den kommunala verksamheten sköttes av kommunalförbund, vilket ju inte är den bästa lösningen ur kommunal-demokratiska synpunkter.

Fru Jonäng menade, om jag fattade henne rätt, trots allt att kommunerna egentligen skall ha rättighet att själva bestämma den kommunala indelningen. Jag kan inte komma till någon annan slutsats av hennes resonemang. Det är ju tämligen fantastiskt att en riksdagsledamot kan ha den föreställningen att det skall vara möjligt att genomföra en administrativ indelning, baserad på vad varje enskild kommun i det här landet kan ha för uppfattning om hur den kommunala indelningen borde se ut.

Fru Jonäng sade att jag skulle ha riktat en allvarlig beskyllning mot de kommunala förtroendemännen i Alfta. Det har jag inte gjort. Jag har inte talat om de kommunala förtroendemännen i Alfta och inte heller om Alfta. Jag började med att säga att jag kan, som fru Jonäng vet, inte gå in på ett enskilt ärende i det här sammanhanget, utan jag talar i princip. Jag vidhåller fortfarande på den punkten att jag inte sällan stött på att enskilda företag har tyckt att det var väldigt fördelaktigt att de små kommunala enheterna bevarades. Det har ur deras synpunkt t sett sig bättre att få arbeta mot en liten kommun. I en liten kommun kan ett företag vara ensamt, men i en större kommun får företaget resonera samhällsplanering gemensamt med andra företag och med kommunen.

Jag skulle vilja säga att när vi talar om kommunal självstyrelse så menar jag att vi skall ha kommuner som har så pass stort underlag för verksamheten och så pass mycket kraft och så pass stora resurser att kommunen kan styra utvecklingen. Jag vet att många småkommuner -- och det vet nog de kommunala förtroendemän som sitter här -- ofta hamnat, jag säger det, i händerna på starka ekonomiska intressen, och där har det alltså reellt sett icke varit kommunen som styrt utvecklingen utan det har indirekt varit dessa starka ekonomiska intressen som kunnat styra kommunen för att den varit för liten. Det gäller inte minst i samband med exploatering för bebyggelse.

Vad skulle bli bättre vid en sammanläggning för en kommun som nu tillhör ett kommunblock men som skulle kunna tänkas ha kraft att stå på egna ben även i fortsättningen? säger fru Jonäng. Ja, detta vittnar om att fru Jonäng helt missat tanken bakom kommunindelningsreformen. Hon ser den som något som är till bara för de behövande kommunerna, men de kommuner som är tillräckligt starka och kan stå utanför reformen skall få stå utanför. Skulle man dra konsekvensen av detta, fru Jonäng, skulle naturligtvis inte bara en och annan enstaka landsbygdskommun kunna säga att vi vill i fortsättningen leva som självständig kommun utan stora tätorter skulle också kunna göra det. De skulle kunna säga att vi klarar oss ju bra utan kommunsammanläggning. Men avsikten med reformen och grunden för hela denna diskussion har från början varit att möta den risk som vi upplever för medborgarna i de många småkommunerna att de inte skulle kunna bli delaktiga av den utveckling i stort som kan ske inom ett helt kommunområde, och framför allt kan flera småkommuner gemensamt få större styrka och ha möjlighet att

Tisdagen den
23 maj 1972

*Ang. bevarande av
mindre kommuner
som självständiga
enheter*

svara upp mot de insatser som exempelvis i regionalpolitiska sammanhang kan göras från statens sida. Det är på detta som hela samhällsplaneringen i detta avseende bygger.

Fru Jonäng medger att det visserligen kan bli mera enhetlighet kommunerna emellan när det gäller förmåner för medborgarna, men det tyckte hon uppenbarligen var mindre viktigt. Jag tycker inte att det är oviktigt att vi kan skapa så jämbördiga villkor för människorna som möjligt inom de olika kommuner som vi arbetar med i vårt land. Jag tycker att det är en väsentlig fråga.

Herr Gustavsson i Alvesta gillade inte att jag talade om dubbelspel från centerpartiets sida i dessa sammanhang. Om det är på det sättet, herr Gustavsson i Alvesta, att man från centrens sida inte bara står fast vid den principiella inställning som man hade till reformen 1969 när man sade att man var anhängare av reformen även om man ville skjuta den framför sig, om det är på det sättet att man från centrens sida i dag säger att man är anhängare av att vi snarast skall kunna sätta i gång så kraftfullt som möjligt med en aktiv regionalpolitik, skulle det vara välgörande om man från centrens sida någon gång -- jag säger någon enstaka gång åtminstone, jag har aldrig upplevt det hitintills -- i denna typ av debatter ville gå upp och medge att förutsättningarna för att vi skall lyckas med den aktiva regionalpolitiken och att den skall kunna vara baserad på ett samspel mellan stat och kommun samt att vi skall kunna få största möjliga inflytande lokalt över hur regionalpolitiken utformas är att vi fullföljer reformen. Någon enstaka gång kunde ni väl ändå våga hålla i skaftet.

Herr Burenstam Linder har på den punkten helt missat reformens uppgift och syfte. Han säger att detta är en reform, avsedd att stärka möjligheterna för den centrala planeringen. Han medger att vi behöver en statlig planering även i vårt land och kanske t. o. m. en stark statlig planering. Om vi skall kunna driva en aktiv regionalpolitik och fördela resurserna mellan olika delar av landet tror jag att det är absolut nödvändigt att vi har en statlig planering. Men vad kan vi åstadkomma genom kommunindelningsreformen? Jo, att i betydande grad decentralisera ansvaret för regionalpolitiken ner på länen och genomföra den i samverkan mellan stat och kommun. Skulle vi lyckats göra det med de kommuner som vi tidigare hade med mindre än 3 000 invånare? Tror herr Burenstam Linder att det är möjligt för så små kommuner att i samverkan med staten driva en aktiv regionalpolitik med någon framgång och samtidigt ha möjlighet att hävda de lokala intressena? Det var bl. a. för att kunna decentralisera ansvaret för regionalpolitiken som vi dels genomförde kommunindelningsreformen, dels skapade de nya typer av länsstyrelser som vi nu arbetar med och som i samverkan med stat och kommun skall utforma regionalpolitiken på länsnivå.

Herr Burenstam Linder sade på slutet någonting om att det borde vara möjligt för oss att inom ramen för detta jobb utvärdera vad som kan bli resultatet av det som vi håller på med. Med stöd från staten pågår, som herr Burenstam Linder vet, en ganska omfattande kommunal forskning på detta område -- ett av de mest omfattande forskningsprojekt över huvud taget som har satts i gång när det gäller denna typ av verksamhet. Vi har också den kommunaldemokratiska utredningen, som arbetar i nära

samverkan med den kommunala forskningen för att vi hela tiden skall kunna följa upp vad som verkligen sker i våra kommuner. Vi kan förutsätta att vi beträffande de kommunaldemokratiska frågorna kommer att få förslag till åtgärder från denna utredning, när den har arbetat sig igenom detta problemkomplex mot bakgrund av de erfarenheter som man gör i de nya kommunerna.

Jag är den förste att understryka angelägenheten av att vi kan bevara en stark kommunal demokrati, att vi kan utveckla en bättre kommunal demokrati. Men när jag studerar de resultat som den kommunala forskningen hittills har kommit till kan jag inte med bästa vilja i världen utläsa att de mycket små kommunerna skulle ha varit en garanti för en stark kommunal demokrati. Tvärtom kan man många gånger utläsa att det i de små kommunerna varit ganska klen beställt med den kommunala demokratin.

Den första förutsättningen för att vi skall kunna utveckla en god kommunal demokrati i framtiden är att vi kan lägga sådana uppgifter på kommunerna att den kommunala verksamheten blir meningsfull, att vi kan lägga på kommunerna ansvaret för de viktiga frågorna om vår samhällsplanering, miljöplanering och allt detta som vi vill skall diskuteras så nära medborgarna som möjligt. För detta har kommunindelningsreformen varit en av de första förutsättningarna.

Sedan är det viktigt att vi inom ramen för de nya kommunerna med olika initiativ och på olika sätt försöker stärka den kommunala demokratin. Vi skall inte bara gå och vänta på den statliga utredningen; det finns många möjligheter för kommunerna och inte minst för de politiska partierna att ta rader av initiativ för att förbättra kontakterna mellan medborgarna och den kommunala verksamheten. Det är bättre att vi lägger ned vår möda på det än att vi ödslar våra krafter på diskussioner där vi ifrågasätter om vi i framtiden skall ha kommuner som kan ta på sig så viktiga och ansvarsfulla uppgifter att de verkligen blir en god grund för den kommunala demokratin.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c):

Herr talman! Statsrådet sade att "någon gång kan ni från centern våga hålla i skäftet och erkänna att större kommuner behövs för att man skall kunna göra insatser på det regionala planet". Som statsrådet känner till genomfördes kommunreformen helt den 1 januari 1971 i Kronobergs län. Centerpartiet är där mycket starkt och har ett stort inflytande i kommunerna i Kronobergs län.

Vad som diskuteras här är om just de kommungränser som drogs upp när kommunblocken bestämdes är de absolut bästa i samtliga fall. Om man i dag skulle göra den nya kommunindelningen tror jag inte det är säkert att kommunblocken skulle se ut så som de blev fastlagda vid kommunindelningsreformen. I mitt län vet jag att vi skulle ha velat göra många justeringar eftersom vissa kommunblock blev svaga.

Fru JONÄNG (c):

Herr talman! Jag har en känsla av att vi börjar att upprepa argumenten, och jag skall därför fatta mig mycket kort. Jag vill bara slå

Tisdagen den
23 maj 1972

*Ang. bevarande av
mindre kommuner
som självständiga
enheter*

fast att det som statsrådet Lundkvist säger om att det är möjligt att kommunala förtroendemän har hamnat i händerna på företagare och starka ekonomiska intressen får stå för statsrådets räkning. Jag tror att de kommunala förtroendemännen har en bättre grund än så för sina ställningstaganden och gör en allsidig bedömning av utvecklingen och utvecklingsmöjligheterna i kommunerna.

Jag har inte missat innebörden i den här kommunindelningsreformen; jag bara ser utvecklingen. Det är naturligtvis styckevis och delat man ser, men reformens verkningar är delvis negativa, och det oroar mig. Vi har fått den här ansvällningen, som vi har talat om, på den kommunalekonomiska sidan. Vi har de centralistiska tendenserna att flytta ålderdomshem och liknande in mot kommunens centralort, och vi har det långa avståndet mellan kommuninvånarna och beslutsfattarna. Det finns här negativa tendenser som jag är orolig över, samtidigt som jag inte kan finna att vi – i varje fall inte i Hälsingland – har vunnit någonting regionalpolitiskt.

Statsrådet Lundkvist säger att det är för tidigt att göra en utvärdering, för tidigt att redovisa betydande resultat. Jag har inte begärt några betydande resultat, jag har begärt något litet hopp, någonting som kunde tyda på en bättre regionalpolitisk utveckling i de här nya storkommunerna.

Till sist vill jag än en gång understryka den möjlighet som riksdagen har velat ge regeringen att underlåta att förordna om indelningsändring när speciella omständigheter kan föreligga. Jag menar att här har regeringen en chans att lägga grunden till en positiv utveckling också för de kommuner som vill förbli självständiga kommuner. Det skulle verkligen vara önskvärt att regeringen, när den så småningom skall ta ställning till Alftafrågan som jag har tagit upp här, fattade ett positivt beslut. Jag tror att ett beslut om en indelningsändring skulle hälsas med tillfredsställelse inte bara i den berörda kommunen utan också på övriga håll inom kommunblocket. Och det skulle också underlätta arbetet i framtiden, det skulle skapa goda arbets- och utvecklingsmöjligheter för de berörda kommunerna i södra Hälsingland.

Herr civilministern LUNDKVIST:

Herr talman! Det finns naturligtvis ingen reform som vi fattat beslut om – nära nog i varje fall – som inte har både fördelar och nackdelar. Och jag vill givetvis inte generellt säga att det är bara fördelar med den här reformen. Det finns också problem som måste lösas i anslutning till den; det är jag mycket väl medveten om. Men man måste ju bestämma sig för en linje där fördelarna överväger nackdelarna. Vi har på den grunden funnit att detta är en reform som vi måste arbeta för och följföra konsekvent.

Sedan har jag naturligtvis inte sagt att det är något speciellt fel på de kommunala förtroendemännen i de små kommunerna i den mån de har svårigheter att hävda sig mot enskilda starka ekonomiska intressen. Det är ju fråga om vilka resurser som finns i en kommun för att kunna balansera sådana starka intressen, och de små kommunerna har ofta haft betydande svårigheter på den punkten.

Till sist vill jag säga till herr Gustavsson i Alvesta att det självfallet har funnits skäl att i vissa sammanhang se på den kommunblocksindelning som gjordes 1964. Vi har gjort det, och det har skett vissa omprövningar. Riksdagen angav principen för hur dessa omprövningar skall läggas upp. Det gällde ju inte att förändra den principiella inriktningen i stort av kommunindelningsreformen utan att göra de förändringar i indelningen som utvecklingen efter 1964 kunde motivera. Självfallet skall det vara så. Det är givetvis också riktigt att det i riksdagsbeslutet finns anvisat att därest man nu inför sammanläggningen skulle finna att utvecklingen har gått i sådan riktning att en sammanläggning över huvud taget i ett speciellt block inte är motiverad, så har regeringen möjlighet att avstå från att göra en sådan sammanläggning. Då går så att säga den kommunblocksindelningen ut ur planen. Det är ju frågor som får prövas från fall till fall. Men vad jag hela tiden har velat markera i den här debatten är att den prövningen inte kan ske på de lösa grunder och enligt de generella negativa värderingar av hela reformen som sådan som jag tyckte interpellanten gav uttryck för i sitt anförande.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8 Om utredningar rörande fortsatt utbyggnad av vattenkraft

Herr civilministern LUNDKVIST erhöll ordet för att besvara herr *Erikssons* i Bäckmora (c) den 24 april framställda interpellation, nr 126, till herr jordbruksministern, och anförde:

Herr talman! Herr Eriksson i Bäckmora har frågat jordbruksministern om han vill medverka till att det i riksplanerapporten "Hushållning med mark och vatten" framförda förslaget om ytterligare utredningar under medverkan av naturvårdsverket beträffande fortsatt utbyggnad av vattenkraft i bl. a. södra Norrland snarast kommer till stånd och att inga ingrepp sker under den tid utredningen pågår.

Interpellationen har överlämnats till mig för besvarande.

Herr Eriksson redovisar i sin interpellation de synpunkter som förts fram i departementspromemorian (SOU 1971:75), Hushållning med mark och vatten, beträffande vattenkraftsutbyggnad i bl. a. södra Norrland. Han hänvisar också till förslaget i promemorian att utbyggnadsplaner i fråga om vissa sträckor av de sydnorrländska älvarna skall prövas i en för naturvårdsverket och de aktuella kraftföretagen gemensam utredning.

Departementspromemorian är för närvarande ute på remiss, och jag anser det inte möjligt att ta ställning till förslaget om utredning förrän remissmaterialet har kunnat bedömas. I promemorian har förts fram förslag om ett stort antal och i vissa fall ganska omfattande utredningsprojekt. Det blir nödvändigt att bedöma dessa med hänsyn till inbördes angelägenhetsgrad och till tillgängliga utredningsresurser. Som jag tidigare framfört är det regeringens avsikt att i en proposition till höststriksdagen anmäla sina principiella ställningstaganden angående en fortsatt fysisk riksplaning. Utgångspunkten för herr Erikssons interpellation är en fråga som för närvarande prövas av vattendomstol. Prövningen sker enligt

Tisdagen den
23 maj 1972

*Om utredningar
rörande fortsatt
utbyggnad av
vattenkraft*

de regler i vattenlagen som gäller för ärenden anhängiggjorda före den 1 januari 1972, vilket innebär att domstolen har att avgöra om underställning skall ske till Kungl. Maj:t.

Som herr Eriksson påpekat redovisas i departementspromemorian betydande friluftslivs- och naturvårdsintressen för Ljusnans dalgång. Skulle någon fråga som rör dessa intressen komma under Kungl. Maj:ts prövning, kommer regeringen inte att ta ställning i ärendet förrän remissinstansernas synpunkter föreligger på den redovisning och det förslag rörande Ljusnan som lämnas i promemorian.

Herr ERIKSSON i Bäckmora (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka civilministern för svaret på min interpellation.

Mera konkret riktar sig ju min interpellation mot det nya hotet om utbyggnad av Ljusnan i västra Hälsingland. Frågan om kraftverksutbyggnad i den kvarvarande oreglerade delen av Ljusnan har mött ett så kraftigt motstånd att man nära nog kan tala om en folkresning. Inför den miljöförstöring som hotar har människorna i de här bygderna känt sitt ansvar för bevarandet av vad som återstår av orörd natur och de skönhetsvärden som vid en utbyggnad går till spillo. När jag använder ordet folkresning kanske det låter tilltaget i överkant, men faktum är — och det vill jag framhålla här — att aktionsgruppen Rädda Ljusnan redovisar mellan 17 000 och 18 000 namnunderskrifter på protestlistor mot en utbyggnad. Av kommunens befolkning över 15 år har fler än hälften eller 10 000 uttalat sig mot en utbyggnad. 35 olika föreningar inom kommunen, representerande skilda politiska och ideella intressen, har likaså uttalat sig mot en utbyggnad. Av Ljusdalskommunens nämnder har byggnadsnämnden, fritidsnämnden, kulturnämnden samt vatten- och gatunämnden utifrån de intressen som de företräder uttalat sig mot en utbyggnad. Och senast har Ljusdals kommunfullmäktige med 29 röster mot 20 gått emot en utbyggnad, när fullmäktige haft att yttra sig över ärendet.

Jag menar att en sådan kraftig opinionsyttring kan man inte utan vidare nonchalera. De myndigheter som har att fatta beslut i frågan huruvida utbyggnad skall tillåtas eller ej måste även ta hänsyn till en så utbredd folkmening som vill slå vakt om naturvårdsintressena. Denna folkmening bör, menar jag, väga tungt i bedömningen. De naturvårdsintressen som här kommer till uttryck har också stöd i lagstiftningen genom bestämmelsen i 2 kap. 3 § andra styckets sista mening i vattenlagen, som jag också här vill återropa.

Enligt min mening måste kraftverksintressena få vika för att åt eftervärlden bevara den sista delen av Ljusnans dalgång sådan naturen en gång har format dess flöde genom Hälsingland. Älven bildar här i vissa avsnitt ett flertal forsar med mellanliggande sel med betydande och särpräglade skönhetsvärden. Vid en utbyggnad försvinner dessa och landskapsbilden förändras radikalt. Omfattande erosionsskador är att befara som kommer att förfula landskapsbilden, och oersättligen värden går till spillo. Sysselsättningspolitiska motiv utgör i flera fall huvudargumentet för en utbyggnad av älven. Självfallet vill jag inte på något sätt

Tisdagen den
23 maj 1972*Om utredningar
rörande fortsatt
utbyggnad av
vattenkraft*

nonchalera dessa. Detta är en mycket viktig faktor för Ljusdalsregionen, men den har enligt min och mångas mening kortidsverkan. I ett längre tidsperspektiv får sysselsättningseffekten mindre betydelse, medan de negativa miljöeffekterna består på lång sikt - ja, för all framtid.

Det måste därför i en aktiv regionalpolitik med långtidsverkan finnas andra sysselsättningskapande åtgärder att sätta in. Vi måste göra klart för alla att efter en utbyggnad av älven kommer ingen sysselsättning, men då har man redan fördärvat värdefulla, nu orörda älvsträckor, som är särskilt värdefulla för den vetenskapliga naturvården, för friluftslivet och för kulturminnesvården. Däri ligger för kommunen och för medborgarna stora ekonomiska värden, som vid sidan av en aktiv industrilokalisering ger utvecklade områden möjligheter till turism, byggd på de särskilda skönhets-, fiske- och naturvården som kommunens geografiska område erbjuder. Detta är ganska allmänt omvittnat. Och om man ställer förlusten av dessa tillgångar mot det ringa bidrag till kraftförsörjningen som en vattenkraftsutbyggnad ger, så måste svaret bli ett nej till en utbyggnad.

Herr talman! Att jag har dragit denna fråga inför riksdagen är i första hand betingat av ett lokalt intresse med stor uppslutning bakom, vilket också har tagit sig uttryck i en massopinion som motsätter sig en utbyggnad. Men frågan har också sitt riksintresse. Långt utanför Ljusdals gränser har röster höjts mot en utbyggnad. De naturvårds- och miljösynpunkter som är huvudargumentet mot en utbyggnad synes dess bättre stå i överensstämmelse med och ha stöd i den departementspromemoria, "Hushållning med mark och vatten", som upprättats i civildepartementet och i vilken Ljusnan direkt har utpekats som en av de älvar i södra Norrland som bör bli föremål för särskild utredning innan fortsatt utbyggnad sker. Jag har noterat det med särskild tillfredsställelse.

Departementspromemorian är nu ute på remiss, och i interpellationssvaret framhåller civilministern bl. a. att han på grund härav inte finner det möjligt "att ta ställning till förslaget om utredning förrän remissmaterialet har kunnat bedömas". Jag kan förstå det skälet, och jag kan dela den synpunkten. Men samma skäl tycker jag bör gälla för de utbyggnader som nu planeras och som dikteras av privata vinstintressen. Dessa intressen bör också enligt min mening avvakta remissyttranden och utredningar, ty om dessa exploatörer får fullfölja sina utbyggnadsplaner nu, så finns det ingenting kvar att utreda när det gäller ställningstagandet till den fysiska riksplaneringen. Och så kan man väl inte ha menat.

Som civilministern framhållit i interpellationssvaret avser regeringen att till höstriksdagen i en proposition anmäla sina principiella ställningstaganden, och till dess menar jag att allt planeringsarbete bör avbrytas i avvaktan härpå. Detta måste också gälla Ljusnan, vilken som jag tidigare sagt finns särskilt omnämnd i departementspromemorian. Jag tar mig därför friheten vädja till civilministern och till regeringen att författningens enligt eller på annat sätt försöka åstadkomma ett uppskov med prövningen rörande tillåtligheten av en utbyggnad i Ljusnan, intill dess en utredning har klarlagt de värden i orörda älvar som enligt departementspromemorian bör bevaras för framtiden. Här gäller det att se upp, så att inte privata vinstintressen så att säga fem minuter före tolv utnyttjar en

Tisdagen den
23 maj 1972

*Om utredningar
rörande fortsatt
utbyggnad av
vattenkraft*

tillfällig frist, innan remissyttrandena inkommit och behandlats och regeringen har hunnit ta ställning till och för riksdagen framlägga sin proposition om den fysiska riksplaneringen.

I avslutningen av interpellationssvaret säger civilministern följande, som jag noterar som delvis positivt: "Som herr Eriksson påpekat redovisas i departementspromemorian betydande friluftslivs- och naturvårdsintressen för Ljusnans dalgång. Skulle någon fråga som rör dessa intressen komma under Kungl. Maj:ts prövning, kommer regeringen inte att ta ställning i ärendet förrän remissinstansernas synpunkter föreligger på den redovisning och det förslag rörande Ljusnan som lämnas i promemorian." Jag tolkar detta så att regeringen är beredd att under de förutsättningarna pröva och ta hänsyn till en utbredd folkopinion i denna fråga, och jag skulle tro att regeringen och Kungl. Maj:t sannolikt också kommer att få ta ställning till en sådan fråga som just gäller friluftslivet och naturvårdsintressena.

Herr talman! Med det anförda och med de förhoppningar som jag här har givit uttryck åt ber jag att få tacka civilministern för svaret.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Enligt uppgift är det Bergvik och Ala AB, AB Hälsingekraft och Voxnans Kraft AB som har begärt tillstånd att få bygga ut i Ljusnan. Mig veterligen har bolagen i Norrland aldrig ägt rätt till vattenområdena. I den lilla boken "Sveriges natur" sägs det ganska fränt ifrån att man inte skall tillåta kapitalisterna att stjäla Ljusnan från folket. Det är märkligt att bolag, som icke kan ha äganderätt i Ljusnan, kan få göra framställningar om att få bygga ut där.

Inom rättsväsendet är det inte fråga om att ha rätt, utan det är fråga om makt. Och bolagen har tydligen en enastående stor makt. När Ljusne sägverksägare efter förrättad syn den 25 augusti 1860 spolerade ett laxfiske benämnt Hofdan i Ljusne älv och kostnaderna för uppförande av nya fiskebyggnader ansågs betydande, köpte bolaget intrånget i fiskerätten av bönderna för 1 500 riksdaler och intrånget i fisket för regementsskrivarebostället, en åttondel, för ett pris icke understigande 500 riksdaler. Flottningsbolaget fick försäkra, att det "icke skulle hafva för afsigt att fortfarande idka laxfiske derstädes, utan endast tillhandlat sig fisket, för att, obehindrat deraf kunna bedrifva flottningen, och boställshafvaren icke torde kunna tvingas att ensam för boställets andel uppföra erforderliga byggnader, äfven om, hvilket ingalunda syntes sannolikt, sådant vore möjligt utan att förnärma den dispositionsrätt till vattnet, som flottningsbolaget genom köpet af öfvriga delegares lotter sig förvärvat", så motsatte sig icke Kungl. Maj:t att mot minimum 500 riksdaler medge detta intrång i nyttjandet. Men om flottningen skulle upphöra har kronan att bevaka att fisket i älvarna bevaras ägandemässig och hävdas av kronan.

Nu frågar jag om kronan hävdar detta intresse sedan dess. Jag har här också anledning att erinra om att år 1909 avläts en redogörelse för de ecklesiastika boställena i Jämtland och Härjedalen. Det var kammarrättsrådet juris utredningsdoktor Gabriel Thulin som avlämnade detta utlåtande. Där kan man ganska tydligt läsa att det fanns många tvister

rörande vissa vattenrätter uppe i Norrland. Bolagen har endast haft de avverkningsrätter som löd på mellan 25 och 50 år. Av byamän köpte de uppe i Hede vissa skogsområden. Därtill skulle de äga rätt att få flotta på floderna och utnyttja vattenområdet under upp till 45 år. Äganderätten kvarstår hos kronan, men nyttjanderätten låg kvar hos bygdebefolkningen över huvud taget. För att de människor som bodde i stora Ljusnans dalgång skulle kunna hävda sin nyttjanderätt, förutsatte man att kronan skulle hävda sin äganderätt.

Svartviksbolaget i Vemdalen hade tvist med Kungl. Maj:t, men det finns flera domstolsutslag. Det visade sig att häradsrätten gav bolaget en del bakslag. Målet gick sedan till hovrätten och därpå till högsta domstolen. Kronan fick rätt på de olika nyttigheter som bolaget sagt sig förvärva i dom den 29 januari 1901.

Samma sak gäller Bergvik och Ala AB. Detta bolag har aldrig förvärvat någon äganderätt och kunde icke göra det; nyttjanderätten hade förbehållits befolkningen. I tvist mellan Kungl. Maj:t och kronan samt Ljusne-Voxna bolag förklarades att bolagets handlingar genom dom 31 oktober 1899 förklarades icke vara gällande. Jag vill erinra om ett kontrakt som James Dickson & Co köpte in av s. k. rättssinnehavare och vilket gav avverkningsrätt under viss tid och även medförde en del andra förmåner och nyttigheter sedan av högsta domstolen år 1901 dömdes att återgå till kronan. Bolaget måste dels återersätta värdena, dels betala rättegångskostnaderna.

Det är mycket märkligt att det icke har uppmärksammats att staten av ålder har hävdats bygdebefolkningens möjligheter att utnyttja älvarna för fiske. Det var också endast kronans laxfisken som man kunde så att säga stänga för allmänheten, därför att det var kronan som var ägaren. Men även om man sökte att med äganderätt överföra dessa laxfisken eller andra rättigheter till enskild, gällde icke överlåtelsen, eftersom kronans äganderätt inte kunde överlåtas.

Likaså är det märkligt att vi genom den nya fastighetsbildningslagens tillkomst i Sverige nu får uppleva att bolagen lägger beslag på mer och mer av kronans egendom eller egendom som allmänheten har rätt att nyttja. Just i går fick jag reda på att man inom det län som jag bor i håller på att rita nya kartor över områdena utefter kusten mellan Gävle och ner till Stockholms län. På de kartorna lägger man in alla gamla skär som vi har nyttjat sedan urminnes tider, men äganderätten ligger kvar hos kronan. Två av skären har varit nyttjade av min släkt sedan 1700-talet, men vi har endast en urminnes nyttjanderätt och aldrig ägt dem, utan de är kronans egendom. Nu visar det sig att ett bolag kommer och tar hand om och beslagtar alla dessa skär, som har varit tillgängliga för allmänheten, och utnyttjar dem till att avverka skogen där; sedan kommer bolaget givetvis att utkräva arrenden.

Man kan naturligtvis inte begära att ämbetsverken skall kunna hålla reda på hela den lagstiftning som har genomförts — det är kanske litet för mycket begärt — men nog tycker jag att man ändå borde komma ihåg att Kungl. Maj:t såsom representant för allmänheten och kronan har skyldighet att se till att kronan icke avhändes värden, exempelvis sådana som dessa naturvärden i Ljusnan eller andra nyttigheter som man kunde

Tisdagen den
23 maj 1972

*Om utredningar
rörande fortsatt
utbyggnad av
vattenkraft*

använda i äldre tider. Jag förstår därför inte att det här talas om att vattendomstolen skall pröva ärendet. Har kronan begärt hos vattendomstolen att få utbyggnaden prövad? Det måste ju vara kronan som skall begära att man skall göra en utbyggnad, om det skall bli en sådan, men en sådan framställning har väl inte gjorts. Det är orimligt att vi här i riksdagen anser oss vara den högsta instansen i Sverige, när vi överlåter till olika underordnade organ att handha så viktiga frågor som naturvård m. m. och kan avhända kronan egendom som i äldre tider ansågs så värdefull att den skulle bevaras för all framtid åt hela vårt folk.

Jag har granskat hela denna utveckling; jag har följt den uppifrån Hede i Härjedalen och fått vara med att se att exempelvis Bergvik och Ala och Philipsons AB lägger beslag på sjöområden som har använts av allmänheten som bor uppe i Härjedalen. Gamla jordbrukare, skogsarbetare och andra som är bosatta där får finna sig i att Bergvik och Ala och Philipsons i Stockholm kan stämma dessa gamla nyttjanderättsinnehavare för tjuvfiske på vatten de har rätt till. Jag förstår väl att civilministern kanske inte har sysslat med sådana vardagliga ärenden, men detta är en utveckling som är oroväckande. När vi möter människorna ute i olika bygder frågar de, om inte regeringen och riksdagen har makten att besluta hur kronans egendom skall nyttjas. Är inte vissa värden av sådan omfattning att de måste skyddas?

Herr talman! Det sades alldeles nyss att starka ekonomiska intressen kommer till synes inom vissa orter och att de kan styra utvecklingen i kommunerna. Låt mig bara säga att det är farligt om dessa starka bolagsintressen och andra ekonomiska intressen nu skall skötas så, att andra människors rätt blir av ringa värde. Tyvärr kommer den nya fastighetsbildningslagen att verka på ett sådant sätt att bolagen lägger beslag på tusentals hektar mark och naturvärden av olika slag, och sedan tillgodogör de sig oskäligen ersättningar av kommuner och landsting och deras invånare. Det är just det här som herr Eriksson i Bäckmora har påtalat. Det är rimligt och riktigt att människorna där uppe reagerar, men man borde reagera än mera, därför att kronan inte bevakar sin rätt utan man låter det gå år ut och år in och ingenting sker. Man borde väl ändå år 1972 ha en riktig rättsordning. Det gick att ha rättslöshet på 1600-talet, men nu är vi tillbaka där, trots att vi nu befinner oss i en annan situation som gör att skadorna blir vida större av en felaktig behandling av sådana ärenden än vad de kunde vara på 1600-talet.

Kammarkollegiet skrev på 1600-talet kontrakt åt enskilda om överlåtelse av oerhört stora markområden ifrån kronan och skrev kvitton på att man hade tagit emot pengar för dessa områden, direkta förfalskningar. Men 1689 kom en kungl. proposition, vari föreskrevs att man tog tillbaka till kronan allt det stulna. Det är mycket intressant att läsa vad ridderskapet och adeln skrev i sina protokoll om vad som skedde på 1600-talet och exempelvis 1765.

Jag skulle vilja vädja till statsrådet att undersöka om inte vi skall gå den rätta vägen. Även om kronan skall kläs på allt, bör man även från samhällets sida ha rätt att kräva att också samhällets gemensamma rätt måste kunna bevakas av dem som är satta till det. Det är orimligt med den rättslöshet vi har nu. Den måste på något sätt stoppas upp.

Herr civilministern LUNDKVIST:

Herr talman! Som herr Lundberg förmodligen känner till redovisar vi i promemorian Hushållning med mark och vatten, hur vi menar att man bör stärka samhällets möjligheter att öva inflytande på hur vi skall utnyttja våra mark- och vattentillgångar. Vi redovisar också i anslutning till den här promemorian en del förslag till lagstiftning som kommer att göra det möjligt för oss att hantera de här frågorna i en annan ordning än vi har kunnat göra tidigare.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Det låter väldigt bra att man skall stärka kronans möjligheter att bevaka sina intressen. Men tycker statsrådet att det är rimligt att bolag nu lägger beslag på kronans mark- och vattenområden och sedan säljer dem till samhället, dels till staten, dels till kommuner och landsting, för mycket stora pengar? Det vore väl ändå rimligare att säga att samhället skulle väl åtminstone ha rätt att återfå sin egendom och kräva arrende för den tid då man har nyttjat alla dessa stora markområden utan att betala någon som helst avgift. Det är väl där själva kärnpunkten ligger.

Det borde väl vara rimligt att man åtminstone försökte gå igenom handlingarna för att undersöka vad som skedde i fråga om Ljusnans dalgång och även sjöområdena i övrigt. Jag har samlat ett mycket rikligt material, och det vore önskvärt att man verkligen grundligt tittade på den här frågan och ägnade den uppmärksamhet.

Herr civilministern LUNDKVIST:

Herr talman! De ärenden som vi har att handlägga får vi handlägga enligt den lagstiftning som gäller. Tycker vi att den lagstiftningen är felaktig, får vi göra om den, och det är vad regeringen lägger fram förslag om.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Lagstiftningen måste gälla för bolagen men även för jordbrukare, skogsarbetare och bruksarbetare. I dag gäller de gamla rättigheterna när bolagen godtyckligt tar för sig, men de gäller inte för bonden, skogsarbetaren eller bruksarbetaren. Här föreligger en skillnad.

Lagen skall gälla för alla. Man kan säga att det är ett teoretiskt tal och att den får tillämpas praktiskt, men vore det inte angeläget att praktiskt tillämpa lagen så, att den gäller för alla?

Överläggningen var härmed slutad.

§ 9 Ang. åtgärder för att nedbringa brottsligheten

Herr justitieministern GEIJER erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels herr *Gustavssons* i Alvesta (c) den 8 februari framställda interpellation, nr 44, till herr statsministern, dels herr *Henmarks* (fp) den 21 mars framställda interpellation, nr 97, och anförde:

Tisdagen den
23 maj 1972

*Ang. åtgärder för
att nedbringa
brottsligheten*

Herr talman! Herr Gustavsson i Alvesta har frågat statsministern om regeringen avser att lägga fram något program för åtgärder i syfte att nedbringa brottsligheten och vilka åtgärder regeringen avser vidta för att förhindra att de utländska brottssyndikaten får ytterligare fotfäste i Sverige. Interpellationen har överlämnats till mig för besvarande. Vidare har herr Henmark frågat mig vilka åtgärder jag anser att man från samhällets sida kan vidta för att motverka den starka ökningen av antalet post- och bankrån och minska riskerna i samband med sådana rån för berörd personal och allmänhet. Jag avser att besvara interpellationerna i ett sammanhang.

För att få ett mått på brottslighetens omfattning och utveckling förs sedan lång tid tillbaka statistik över antalet brott som har kommit till polisens kännedom. Under årens lopp har statistiken påverkats av olika faktorer, såsom brottsbalkens ikraftträdande, polisens förstatligande och ändringar i statistikrapporteringen. Fr. o. m. år 1968, då en omläggning skedde av statistiken, har denna upprättats efter enhetliga principer. Det innebär att jämförelser mellan de statistiska uppgifterna för åren före och efter år 1968 är mycket vanskliga att göra. Man får också räkna med att det efter omläggningen tar en viss tid innan personalen är så intränad med de nya rutinerna att statistiken blir tillförlitlig. Jag tror dock att uppgifterna för åren efter 1970 bör kunna användas som utgångspunkt för någorlunda tillförlitliga jämförelser sinsemellan.

En annan svårighet när det gäller att få ett begrepp om brottslighetens utveckling är att vi bara har preliminär statistik för åren 1970 och 1971. En jämförelse mellan den preliminära och slutliga statistiken för åren 1968 och 1969 visar väsentliga skillnader. Enligt den preliminära statistiken ökade sålunda antalet anmälningar med totalt ca 12 000 från år 1968 till år 1969 medan antalet enligt den slutliga statistiken sjönk med ca 13 000.

När man skall bedöma brottslighetens utveckling mot bakgrund av brottsstatistiken måste också beaktas att många brott aldrig kommer till polisens kännedom. En ändrad anmälningsbenägenhet hos allmänheten i den ena eller andra riktningen, t. ex. på grund av ändrade försäkringsvillkor och självriskbelopp eller en ökad insats från polisens sida kan väsentligt ändra polisstatistikens siffror utan att någon ändring i den faktiska brottsligheten har inträffat. Vidare gäller att många anmälda brott vid utredning visar sig inte vara brott.

Det är bl. a. mot bakgrunden av vad jag nu har sagt som man bör bedöma den redovisade brottsstatistiken. Härav framgår att jämförelser mellan de senaste årens siffror och siffrorna för åren före – och närmast efter – 1968 är synnerligen vanskliga att göra. När det gäller siffrorna för åren efter 1967 bör också beaktas de skillnader som har visat sig föreligga mellan den preliminära och den slutliga statistiken för åren 1968 och 1969. För åren 1970 och 1971 är de slutliga siffrorna inte klara. Enligt den preliminära statistiken har antalet brott som har kommit till polisens kännedom ökat väsentligt under år 1971 i förhållande till år 1970. Å andra sidan har enligt samma statistik antalet brott minskat avsevärt fr. o.m. juli 1971. Jag är inte beredd att nu dra några slutsatser av vare sig det ena eller det andra förhållandet.

Med vad jag nu har sagt har jag velat klargöra att vi skall vara mycket försiktiga med att lägga brottsstatistiken till grund för kriminalpolitiska åtgärder.

Emellertid vill jag inte bestrida att brottslighetens omfattning inger oro. Därför har polisens resurser förstärkts betydligt under de senaste åren. Jag har vid flera tillfällen tidigare här i kammaren redogjort för omfattningen av dessa personella och materiella förstärkningar och skall inte nu upprepa detta. Emellertid vill jag erinra om att en sakkunnig nyligen har tillkallats för att utreda frågan om åtgärder för att förbättra polisens arbetsförhållanden i Stockholm.

Det sägs ibland att man ser för få poliser ute på gatorna. Patrullering i bil är självfallet i många fall effektiv, eftersom en radiobil dels kan avpatrullera ett större område, dels snabbt nå platsen för en inträffad händelse. Men det förhåller sig måhända även så, att åsynen av fotpatrullerande polis kan inge allmänheten en känsla av trygghet som polismän i bil inte kan. Ökad fotpatrullering måste också anses ha en väsentlig brottsförebyggande effekt. Inom polisen strävar man därför efter att öka fotpatrulleringen.

För att komma till rätta med den omfattande brottsligheten är det viktigt att rättsväsendets resurser i särskilt hög grad inriktas på att angripa den grövre brottsligheten. Genom nyligen gjorda ändringar i polis- och åklagarinstruktionerna har möjligheterna att ge rapporteftergift och underlåta åtal för vissa snatteribrott vidgats. Vidare pågår utredning, som syftar till att ge åklagarna vidgade möjligheter att underlåta åtal. Detta innebär inte att samhället avstår från åtgärder mot dylika brott. Meningen är i stället att andra åtgärder än åtal skall vidtas.

Kampen mot brottsligheten förs på en mycket bred front. De förebyggande åtgärderna är av mycket stor betydelse. Om man skall komma till rätta med den brottslighet som beror på social missanpassning, är det särskilt angeläget att åtgärder vidtas på ett så tidigt stadium som möjligt. Ett stort ansvar i fråga om den brottsförebyggande verksamheten ligger såväl på de organ i samhället som har ansvaret för den sociala miljöns utformning som på skolan och barn- och ungdomsvården. Inom den nya skolan framhävs känslan av ansvar för medmänniskors rätt till liv, hälsa och integritet samt allmän och enskild egendom. Jag hoppas att det ökade samarbete mellan barnavårdsnämnd, skola och polis som har påbörjats genom inrättande av kommunala samarbetsorgan skall leda till att man på ett effektivare sätt än hittills kan förebygga och motverka brottslighet och annan missanpassning bland barn och ungdom.

I den proposition om åtgärder mot narkotikamissbruket som nu ligger på riksdagens bord föreslås bl. a. en ökad satsning på de lokala samarbetsorganen för barnavård, skola och polis.

För att komma till rätta med ungdomsbrottsligheten krävs, utöver den rent brottsförebyggande verksamhet som en effektiv polisövervakning innebär, åtgärder för att skapa gynnsammare villkor för barn, ungdom och föräldrar i samhällsmiljön i sin helhet. Jag tänker särskilt på socialvårdens uppsökande verksamhet, elevvården i skolorna, ekonomiskt stöd till barnfamiljer och utbyggnad av förskolan. Genom insatser på

Tisdagen den
23 maj 1972

*Ang. åtgärder för
att nedbringa
brottsligheten*

detta område kan man komma till rätta med en del av de känslomässigt och socialt störda uppväxtmiljöer varifrån ungdomsbrottslingarna kommer. Ett exempel på denna syn ges i propositionen 100 år 1971 om ändring i bl. a. 1964 års lag om behandlingen av unga lagöverträdare. Genom lagändringen, som gäller fr. o. m. 1 juli 1971, har barnavårdsnämnden fått ett större ansvar för de unga lagöverträdarna. Tanken är den att stödjande åtgärder i många fall behövs i kombination med åtalsunderlåtelse. Frågor av liknande art sysselsätter för närvarande bl. a. socialutredningen.

Åtgärder måste också vidtas för att minska möjligheterna att begå brott. Olika s. k. moderna brott kan reduceras genom säkrare kontrollmetoder. Det gäller skattebrott och trafikbrott men även exempelvis bedrägerier och förskingringar. Banker och andra företag kan genom tekniska förbättringar öka skyddet för sin egendom.

Brottsutvecklingen måste ses i samband med den allmänna tekniska, ekonomiska och sociala utvecklingen. Befolkningsomflyttningar, storstädernas snabba tillväxt, det hårda arbetstempot och rationaliseringar i företag och på arbetsplatser är några faktorer som utsätter människorna för en allt hårdare press. En del kan på grund av ekonomiska eller sociala brister inte klara den pressen. För den som stöts ut ur produktionslivet och ur samhällsgemenskapen kan vägen till brottslighet vara kort. Dessa faktorer måste beaktas. I den brottsförebyggande verksamheten ingår också åtgärder som skapar gynnsammare betingelser för grupper som är särskilt utsatta för risk att glida in i kriminalitet och annan asocialitet. Berörda myndigheter ägnar kontinuerligt uppmärksamhet åt samordning och effektivisering av åtgärderna.

Det är också nödvändigt att det samarbete som förekommer mellan kriminalvårdens organ och arbetsmarknadsmyndigheterna när det gäller att inplacera lagöverträdare i arbetslivet intensifieras. Genom ökat stöd och ökad hjälp till utbildning och arbete åt lagöverträdare kan dessa komma in i normalt arbetsliv och upphöra med brottslig verksamhet till gagn inte bara för dem själva utan för oss alla. Det är synnerligen angeläget att minska återfallsbrottsligheten. Den är i dag mycket hög. Kriminalvården måste få resurser för att tillsammans med andra samhällsorgan kunna öka stödet och hjälpa dömda personer till arbete, bostad m. m. Här behövs också allmänhetens hjälp, bl. a. för att förändra de negativa attityder alltför många personer har mot lagöverträdare. Vi måste acceptera dem som arbetskamrater och grannar, om de skall ha någon möjlighet att klara sig i samhället. I detta syfte har inletts ett samarbete mellan kriminalvården, LO och TCO. Regeringen har nyligen utfärdat bestämmelser som innebär att det skall bli lättare för straffade personer att få statlig anställning. En ökad satsning på frivården får ses som en av de mest angelägna uppgifterna under den närmaste tiden. Som ett led i alla dessa strävanden har regeringen tillsatt kriminalvårdsberedningen, som skall se över kriminalvårdens mål och medel.

Beträffande kriminalvården måste dock tillses att in- och utländska narkotikalangare och internationella förbrytarligor inte skall kunna utnyttja olika förmåner för att fortsätta sin brottsliga hantering. I den narkotikaproposition som regeringen i vår har lagt fram för riksdagen

ingår förslag om inskränkningar i dessa avseenden. Narkotikapropositionen innefattar sålunda, utöver frågor om information bland ungdom och vårdfrågor, förslag om skärpning av maximistraflet för grova narkotikabrott från sex till tio år.

Som ett led i bekämpandet av den yrkesmässiga brottsligheten har regeringen också föreslagit en skärpning av straffet för dobbleri. Jag ber att få hänvisa till detta förslag.

Jag övergår här efter till den särskilda frågan om åtgärder mot post- och bankrån. Framför allt under de första månaderna i år begicks ett osedvanligt stort antal sådana brott i Stockholm. Det är förståeligt att detta skapade oro bland anställda inom bank- och postväsendet. Många av dessa brott har emellertid klarats upp och situationen är nu inte lika oroande som för någon tid sedan.

I skrivelse den 23 mars 1972 till länspolischeferna och polismästarna har rikspolisstyrelsen lämnat vissa anvisningar för att förebygga post- och bankrån. Post- och banklokaler bör ägnas skärpt uppmärksamhet under den allmänna övervakningstjänsten. Efter överenskommelse med ledningen för penninginrättningen bör polisen även kunna åta sig att under expeditionstid göra kortvariga besök i lokalen. Förutom att sådana besök skänker ökad trygghet åt kassapersonalen, torde de också verka brottsförebyggande.

Efter överläggningar med berörda parter har vidare ett särskilt säkerhetsprogram utarbetats. Enligt detta bör penninginstituten tillsätta särskilda säkerhetschefer, som ansvarar för handläggningen av säkerhetsfrågorna. Penninginstituten bör sträva efter att vid varje kassaplats hålla nere kontantkassorna på lägsta möjliga nivå. Kassaplatserna bör utformas så, att en rånares möjligheter att bereda sig tillträde till kassaplatsen väsentligt försvåras. Närmare anvisningar härom lämnas i säkerhetsprogrammet. Kamerabevakning bör införas i så stor utsträckning som möjligt i expeditionlokalerna. Penninginstituten bör införa s. k. tyst larm, som vid behov kompletteras med ett uppmärksamhetslarm utanför lokalen. Rutinerna för värdetransporter bör ses över.

Av vad jag nu har sagt framgår att brottsligheten måste angripas med olika slag av åtgärder och inom skilda områden av samhällsverksamheten. Regeringen ser brottsbekämpningen som en synnerligen angelägen uppgift. För att denna uppgift skall lösas krävs också medverkan från allmänheten. Samlade insatser för att nedbringa brottsligheten gagnas av en objektiv och saklig information om brottslighetens omfattning och karaktär. Härtill bör politiker och representanter för massmedia medverka.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c):

Herr talman! Jag vill tacka justitieministern för svaret på min interpellation, som jag ställde i anledning av den oroväckande höga brottsligheten i vårt land. Det jag efterlyste från regeringens sida var ett program för åtgärder i syfte att nedbringa brottsligheten samt besked om åtgärder för att förhindra att utländska brottsyndikat får fotfäste i Sverige.

Sedan frågan ställdes har två propositioner framlagts, vilket också

Tisdagen den
23 maj 1972

*Ang. åtgärder för
att nedbringa
brottsligheten*

framgick av svaret, och huvudsakligen kan de anses vara tillkomna för att försvåra utländska brottsyndikats verksamhet i vårt land. Det är propositionerna om narkotikabrott och dobbleri. Förhoppningsvis skall de åtgärder som föreslås i dessa propositioner ha avsedd effekt.

I vad gäller åtgärder för att komma till rätta med övrig brottslighet, exempelvis våldsbrott och olika typer av förmögenhetsbrott, är det däremot fortfarande befogat att efterlysa en konsekvent handlingslinje från regeringens sida i syfte att nedbringa denna brottslighet. Justitieministern ägnade en stor del av sitt svar åt att konstatera att den tillgängliga brottsstatistiken inte i alla delar är tillförlitlig och att det är svårt att göra jämförelser mellan olika år. Jag är medveten om detta förhållande, och jag avser heller inte att ge mig in på någon diskussion om i vilken utsträckning den faktiska brottsligheten kan ha ökat eller eventuellt minskat. Det är av underordnad betydelse i detta sammanhang, därför att den stora oro och otrygghetskänsla som finns hos allmänheten är skäl nog att se allvarligt på dessa frågor och skäl nog att försöka finna åtgärder som kan nedbringa brottsligheten.

De utslag som inbrottsverksamheten har gett på exempelvis hemförsäkringarna i form av kraftigt höjda premier och aviserade inskränkningar i dessa försäkringars giltighetsområde talar ett tydligt språk. Det finns anledning att observera detta. Det är beklagansvärt när människor kommer hem efter några dagars semester och finner sin lägenhet plundrad och sönderslagen. Många blir utsatta för överfall och rån.

Justitieministern pekar i sitt svar på olika åtgärder som redan har vidtagits eller planeras. Det gäller den vidgade möjligheten till åtal eftergift som skall göra det möjligt att vidta andra än rättsliga åtgärder för att tillrättaföra den som begått brott. Vilka är då dessa åtgärder och vilka möjligheter finns för att de skall vara effektiva ur rehabiliteringssynpunkt? Om åtgärderna bara innebär ett formellt omhändertagande för samhällsvård eller liknande men i realiteten, som så ofta är fallet, resurser saknas för att verkligen hjälpa, är reformen inte mycket värd. Jag hoppas att åtgärderna skall ge resultat, men jag tror också att det finns anledning att följa verksamheten på detta område, så att det inte, vilket har gjorts gällande i något sammanhang, uppträder en sådan attityd som att man ju får plocka till sig för så och så många kronor. Jag tror som sagt att det finns anledning att följa utvecklingen här.

Justitieministern nämner skolan och säger att inom den nya skolan framhävs "känslan av ansvar för medmänniskors rätt till liv, hälsa och integritet samt allmän och enskild egendom". Ja, det är en bra målsättning, men frågan är även där om skolan i dag kan leva upp till den målsättningen. Man har mer och mer kommit underfund med att de stora skolenheterna inte är lyckade, de har lett till disciplinsvårigheter i många fall. Vi läser nästan ständigt om mobbning i skolan osv. Det finns all anledning att se till att den målsättningen verkligen kan uppnås, men jag vågar säga att jag inte tror att skolan har nått upp till den i dag.

Justitieministern nämner också samarbetet polis-skola-barnavård, den nu arbetande kriminalvårdsberedningen och åtgärder för att underlätta frivinnas möjligheter att få arbete som exempel på åtgärder som vidtas för att nedbringa brottsligheten. Självfallet är det även min förhoppning att

dessa åtgärder skall få ett positivt resultat. Den exemplifiering som justitieministern gör kan dock inte ta bort min misstanke att det saknas en bred kriminalpolitisk helhetssyn. Denna min misstanke bekräftas ytterligare, då justitieministern i sitt svar säger: "Brottsutvecklingen måste ses i samband med den allmänna tekniska, ekonomiska och sociala utvecklingen. Befolkningsomflyttningar, storstädernas snabba tillväxt, det hårda arbetstempot och rationaliseringarna i företag och på arbetsplatser är några faktorer som utsätter människorna för en allt hårdare press. En del kan på grund av ekonomiska eller sociala brister inte klara den pressen. För dem som stöts ut ur produktionslivet och ur samhällsgemensskapen kan vägen till brottslighet vara kort."

Jag tolkar det så att början av detta citat tyder på att regeringen är medveten om koncentrationsfilosofins negativa konsekvenser för bl. a. brottsutvecklingen. Men vilka slutsatser drar man då av detta, och vilka åtgärder som i hög grad skulle vara brottsförebyggande föreslår man för att förändra denna situation? Något sådant framgår inte av det svar som justitieministern här har gett. Man konstaterar endast att en del människor inte klarar den press som koncentrationen, högt arbetstempo och snabba rationaliseringar innebär, och det förefaller av svaret vara regeringens mening att det är människorna som är för svaga och bräckliga för att klara samhällets krav. Jag ser detta som ett utslag av den starka förändring, den urbanisering som vi haft i samhället under de gångna åren och — jag har sagt det tidigare i denna talarstol — det är en del av den räkning vi har att betala för samhällsomvandlingen, där planeringen inte har utgått från människans förutsättningar, eller rättare sagt en brist i samhällsplaneringen, eftersom man inte räknat med så väsentliga och grundläggande faktorer som den enskildes möjligheter att fungera i detta nya samhälle.

Jag har också här tidigare sagt och vill säga det en gång till, att det inte är så märkligt att vi har problem i dag. Man har ryckt upp människor ur deras miljö, man har skurit av människors sociala relationer. Om man klipper av en enda liten träd i det tekniska maskineriet, då gnisslar det hela, men då har vi en beredskap för att snabbt rycka in och rätta till ett litet fel. Men när vi klipper av de fina trådar som förenar människor och som är nödvändiga för att människor skall fungera, då har vi ingen beredskap.

För att komma till rätta med dessa problem på sikt måste vi rimligen utgå från människans fysiska och psykiska förutsättningar när vi planerar samhällsmiljön, arbetslivets utformning, skola och bostäder. Vid den planeringen gäller det för människor att få vara med om att besluta och skapa en miljö där människornas bästa är riktmärket.

För nästan två år sedan sade statsminister Palme i ett interpellations-svar till herr Gunnar Hedlund att han var medveten om koncentrations-effekternas negativa inverkan bl. a. när det gäller utvecklingen av brottslighet och aggressioner. Hans svar tyckte jag då ingav vissa förhoppningar om att man skulle börja tillämpa en helhetssyn där de kriminalpolitiska frågorna i vidaste bemärkelse skulle sättas in i allmän-politiska sammanhang. Jag kan nu konstatera att det inte har skett så mycket i det här fallet, utan utvecklingen tycks ha stått stilla, eftersom

justitieministern i sitt svar i dag på denna punkt använder i stort sett samma ord och formuleringar som statsministern gjorde för två år sedan. Justitieministern kan inte visa på att någonting har hänt under den här tiden.

När det sedan gäller de s. k. kriminalvårdande åtgärderna och det är ju enbart dessa som kriminalvårdsberedningen arbetar med, är jag överens med justitieministern, men finns det därutöver någon vilja att slå fast en övergripande kriminalpolitisk handlingslinje där man beaktar de olika faktorernas inverkan på kriminaliteten? Det är detta som tillsammans med en förbättrad kriminalvård och effektiv övervakning kan ge resultat.

I slutet av interpellationssvaret poängterar justitieministern att regeringen ser brottsbekämpningen som en synnerligen angelägen uppgift. Vidare säger han: "För att denna uppgift skall lösas krävs också medverkan från allmänheten." Jag förstår inte riktigt vad justitieministern syftar på. Det skulle vara intressant att få ett utförligare besked på den punkten. Jag vågar säga att när det gäller allmänheten och dess reaktioner så är allmänheten i dag mycket oroad över utvecklingen. Man tolererar helt enkelt inte den utveckling som har pågått under senare år och som lett till att många känner en mycket stor otrygghet. Allmänheten kräver trygghet mot våld och överfall. Om jag skall referera den uppfattning som jag ofta möts av ute vid kontakter så är det i klarspråk: Det är för mycket dalt i detta samhälle. Det är alltså allmänhetens reaktion. Allmänheten är anhängare av lag och ordning. Det är den breda uppfattningen hos flertalet av det svenska folket. Jag tycker det är klart besked. Och man önskar också klart besked från regeringen: Vad har den avsett att göra för att komma till rätta med våldsmoraliteten i samhället?

Justitieministern nämner också att politiker och representanter för massmedia bör medverka. Det vill jag livligt instämma i. Jag har den uppfattningen att särskilt för några år sedan glorifierades brottet i massmedia vid vissa tillfällen. Jag kommer där in på underhållningsväldet i dess helhet. Jag läste i förra veckan i en av tidningarna i Stockholm ett referat från licentiat Birgit Hellboms avhandling Effekt av våld på TV och film, där hon klart ger besked om att de mönsterbildande faktorerna har förts i bevis. Vi kan konstatera att om vi identifierar oss med en hjältefigur så accepterar vi hans handlingar och relaterar dem till vår egen sociala handlingsmiljö. Därför föreligger en uttalad risk att vi senare integrerar informationen med vår personlighet. Vi kan alltså nu ge ett jakande svar på frågan om våldsfilmerna har mönsterbildande effekter på sin publik – det är vad man kommit fram till både här i Sverige och i andra länder.

Jag anser också att det finns anledning att ta upp denna sida av frågan till diskussion. Den har visserligen debatterats många gånger i denna kammare, och då har statsråden svarat att det finns ett avtal mellan staten och Sveriges Radio. Jag tycker att det i den situation som vi befinner oss i i dag, där vi har klarlagt underhållningsväldets mönsterbildande effekt, inte finns någon anledning för statsrådet att krypa bakom detta förhållande. Det måste finnas möjligheter att ta upp en diskussion med de ansvariga hos TV om dessa frågor. Även detta är ett

mycket betydelsefullt spörsmål. Jag är medveten om att det, för att vi skall kunna komma till rätta med dessa förhållanden och nedbringa brottsligheten, fordras en attitydförändring, och det måste arbetas på många olika fronter för att åstadkomma en sådan.

Herr HENMARK (fp):

Herr talman! Även jag ber att få tacka justitieministern för svaret på min interpellation.

Justitieministern är tveksam inför att använda statistik för att belysa brottsutvecklingen, men beträffande den speciella brottstyp som jag har aktualiserat är utvecklingen lätt att konstatera. Om man följer frekvensen av bank- och postrån fem år tillbaka kommer man fram till följande siffror: År 1967 – det var ett ganska brottsfattigt år – 6 bank- och postrån, år 1968 20, år 1969 36, år 1970 52 och år 1971 76 rån. Under de tre första månaderna av innevarande år inträffade 19 bankrån mot 8 under motsvarande period 1971. Utvecklingen är alltså mycket oroande.

Det är fullt förstäcligt att berörd personal känner sig djupt oroad inför dessa fakta, vilket justitieministern också påpekat i sitt svar. I en av Stockholmstidningarna av den 17 april i år läste jag följande uttalande av ordföranden i Posttjänstemännens förening, där man på söndagen hade haft sektionssårsmöte i Göteborg:

”Postens kassörer och kunder måste skyddas mot de allt fler och grövre brott som begås mot posten. Polisen måste ges ökade resurser att förebygga våldsbrotten, och postverket måste omgående vidta de tekniska åtgärder som är möjliga för att skydda de anställda vid rån och överfall. Postens kassapersonal tvingas att dagligen arbeta under hot mot liv och säkerhet. Våldet mot kassorna blir ständigt grövre och vänds också mot postkunderna. Vi kräver att regeringen och kriminalvårdsstyrelsen snarast lämnar sådana direktiv att post- och bankrånare hindras från att återuppta sin brottsliga verksamhet.”

Jag förmodar att statsrådet tagit del av det uttalande som en på rikspolischefens uppdrag tillsatt arbetsgrupp med deltagare från Svenska bankmannaförbundet, Posttjänstemännens förening och Statsanställdas förbund gjort. Jag citerar följande ur denna arbetsgrupps uttalande:

”De anställda i post och bank arbetar under ett ständigt stegrad hot mot sin säkerhet och under en starkt ökad psykisk press på arbetsplatsen. I detta sammanhang måste vi också uppmärksamma de ökade risker som bankernas och postens kunder utsätts för, vilket understryks av de skador som uppstått i samband med hittills inträffad skottlossning och annat våld. Inom rättsvården borde dessa förhållanden övervägas allvarligare än hittills.”

I fortsättningen säger gruppen i sitt uttalande: ”Gruppen har också påpekat den tendens till internationalisering av denna typ av brott som finns och ifrågasatt om inte den praktiska tillämpningen av den svenska lagstiftningen borde bringas i närmare överensstämmelse med kringliggande länders för att förhindra att utländska brottslingar kommer till Sverige och begår brott.”

Justitieministern har i sitt svar endast nämnt framläggandet av förslag till narkotikalag som preventivt skydd mot utländska förbrytarligor. Jag

Nr 84

Tisdagen den
23 maj 1972

*Ang. åtgärder för
att nedbringa
brottsligheten*

Tisdagen den
23 maj 1972

*Ang. åtgärder för
att nedbringa
brottsligheten*

vill fråga justitieministern, om han har för avsikt att vidta åtgärder för att hindra eller begränsa brott av i interpellationen nämnd typ som begås av internationella brottslingor, eventuellt genom att ta initiativ till att likrikta den praktiska tillämpningen med kringliggande länders. Jag är själv inte medveten om den praktiska innebörden av de skillnader som tycks förefinnas mellan rättstillämpningen i vårt land och i kringliggande länder och som den här arbetsgruppen har antytt.

Det är tacknämligt att justitieministern accepterat det av arbetsgruppen utarbetade säkerhetsprogrammet. Säkerhetschefer, utbildning i säkerhetstjänst, små kontantkassor, säkrare utformning av kassaplatserna, kamerabevakning, tyst larm, översedd rutin för värdetransporter m. m. är trygghetsskapande, likaså åtgärder enligt de direktiv som rikspolisstyrelsen utfärdat rörande förstärkt bevakning från polisens sida och besök i lokalerna. Det är tillfredsställande att justitieministern uttalat sitt intresse för att dessa saker aktualiseras.

Då jag har läst om detta är det emellertid två slags frågor som jag inte kan undgå att ställa. Den första typen lyder: Vilka åtgärder har vidtagits för att effektuera det av arbetsgruppen uppgjorda säkerhetsprogrammet? Hur mycket har gjorts inom det statliga området, på postkontoren, på bankkontoren? Har kassaplatserna fått den utformning som rekommenderats? Har utbildning skett?

Det här är ingen liten verksamhet. Jag har en uppgift på att det finns inom vårt land inte mindre än 2 500 bankkontor som är en- eller tvåmansbetjänade, och det är ju framför allt de mindre bankkontoren som är aktuella i det här sammanhanget. Jag har också en uppgift på att det finns ungefär 1 500 postkontor, som är en- eller tvåmansbetjänade. Det är sålunda en mycket stor uppgift som här föreligger, och den kommer givetvis att dra stora kostnader. Jag skulle vilja höra om justitieministern har vidtagit några åtgärder för att effektuera det här programmet eller om det finns några planer för att vidta sådana åtgärder. Som vi hörde av de uttalanden som gjorts finner personalen det angeläget att detta sker snabbt.

Den andra sortens fråga som jag vill ställa gäller den förstärkta polisövervakningen. Jag tror att den åtgärden har mycket stor betydelse, men frågan är: Finns det resurser? Vi vet att de olika polischeferna i år begärde förstärkning med ungefär 2 300 tjänster. Jag förmodar att dessa polischefer avgav sina äskanden under ämbetsmannansvar. Antalet var sålunda inte gripet ur luften, utan det var vad de ansåg att de behövde för att klara de uppgifter som åligger polisen. Rikspolisstyrelsen ansåg sig emellertid, jag förmodar efter vissa direktiv, nödgad att pruta på detta, och den gick in för att i sitt äskande begära 1 210 tjänster. Men då statsverkspropositionen kom i januari innebar den att regeringen begärde 200 nya polistjänster och dessutom 30 tjänster som skulle kunna tillsättas med medel som i övrigt ställdes till förfogande. Det var i alla fall inte mer än 10 procent av den styrka som polischeferna ursprungligen hade begärt.

Då frågar jag mig: Finns det under sådana förhållanden möjligheter att utöka polisernas uppgifter?

Justitieministern säger mycket riktigt i sitt svar att man skall försöka

ha en större fotpatrullering, och det tror jag är betydelsefullt. Men det går åt mera folk om man skall ha fotpatrullering, eller också måste man inskränka på annan tjänst. Skall polisen ta sina patrullvägar in i bankkontoren och ha en ökad övervakning av dessa institut kan man inte göra det utan förstärkning. Därför frågar jag: Finns resurserna bakom denna skrivelse? Det är lätt att skriva en skrivelse, men man måste ställa resurserna till förfogande.

Den av justitieministern i svaret angivna förstärkningen av polisens resurser har dessutom i viss mån varit fiktiv genom att den i stor utsträckning tagits i anspråk av arbetstidsförkortningen. Jag tror att vi räknade på det tidigare och att det då inte blev mycket över till någon förstärkning.

I varje fall kan man helt enkelt konstatera att den förstärkning av ordningsmakten och polisväsendet som skett icke har kunnat förebygga en ökad brottslighet. Det är kanske det starkaste beviset för att det inte finns de resurser som behövs för detta ändamål. Man kan säga att den åtgärd som justitieministern har antytt i sitt svar, nämligen tillsättandet av en särskild utredning för att förbättra polisens arbetsförhållanden i Stockholm, är något av ett krissymptom för det verkliga läget.

Jag skulle vilja fråga om man möjligen kan förvänta en gynnsammare inställning från justitieministerns sida till en förstärkning av polisens möjligheter att förebygga och utreda brott.

I detta sammanhang kan man också påminna om den del av svaret där justitieministern har påpekat nödvändigheten av att man söker förebygga återfall genom att de som har gjort brott och varit på anstalt skulle slussas in i produktionen, i arbetslivet och gemenskapen på nytt så att de inte återfaller i brott. Även i det avseendet tycker jag att de mycket vackra antydningar som finns i svaret knappast motsvaras av verkligheten. Kriminalvårdsstyrelsen hade i år exempelvis begärt 241 nya tjänster – om jag inte missminner mig – vid fängvårdsanstalterna, men i verkligheten minskade antalet tjänster med 64. Det berodde på en stor sak, nämligen att det föreslagits att en anstalt skulle dras in. Därmed bortföll 90 tjänster. Men i alla fall skulle den sammanlagda ökningen inte bli mer än 26 tjänster, medan man hade begärt 241. Det är i stort sett 10 procent. Jag tror inte att de beräkningar som kriminalvårdsstyrelsen gjort varit i överkant. Man har räknat med att man hade behövt detta antal för att skapa en bättre möjlighet till utbildning och rehabilitering.

För frivården begärde man 189 tjänster, men man fick 26.

Jag tycker sålunda att de uppgifter som finns i svaret står i dålig överensstämmelse med de faktiska åtgärderna i dessa fall.

Slutligen skulle jag vilja ställa ännu en fråga under granskning – min företrädare i talarstolen tog också upp den – och den gäller skolans möjligheter att påverka utvecklingen. Det vore alldeles utomordentligt om den målsättning som justitieministern skisserar i sitt svar verkligen kunde konkretiseras och att skolan sålunda kunde ge ungdomen en känsla av "ansvar för medmänniskors rätt till liv, hälsa och integritet samt allmän och enskild egendom".

Men är det inte så att utvecklingen på detta område i stället inger oss en känsla av vemod? Jag tror att SECO under hela det gångna året har

Tisdagen den
23 maj 1972

*Ang. åtgärder för
att nedbringa
brottsligheten*

haft som en av sina huvuduppgifter att försöka motverka mobbning i skolorna. Har det inte gjorts en utredning inom hela lärarkåren, varvid man kommit fram till att skolarbetet är särskilt betungande just nu och att många av lärarna inte orkar med? Och är inte den nämnd som har att utreda skolans inre arbete egentligen tillsatt för att man har funnit att det finns brister just i fråga om sådana saker? Bristen på ordning i skolan har varit så stor och en hel del andra icke önskvärda företeelser har förekommit i sådan utsträckning att man har känt sig tvingad att kartlägga allt detta för att komma underfund med vilka åtgärder som kan vidtas för att motverka det och ställa allt till rätta. Jag instämmer helt i att det vore förnämligt om vi kunde få en bättre ordning på detta område, och jag hoppas att det inte är längre mellan departementen än att justitieministern kan påverka utbildningsministern att vidta ännu kraftfullare åtgärder för att sanera på denna punkt.

Flera andra synpunkter kunde vara intressanta att diskutera här. Jag skall inte göra det nu, men jag tror ändå att det vore väsentligt om justitieministern ville redogöra för de konkreta åtgärder som är avsedda att vidtas för att genomföra denna plan och om justitieministern har för avsikt att föreslå att sådana resurser ställs till rikspolisstyrelsens och kriminalvårdsstyrelsens förfogande att de får bättre möjligheter att vidta brottsförebyggande och brottsutredande åtgärder.

Jag glömde att säga att det naturligtvis är väldigt betydelsefullt om man kan klara upp dessa brott. Justitieministern har sagt att fler brott klarats upp detta år. Jag har kollat uppklaringsprocenten för de gångna åren, och den har stadigt minskat. 1967, då vi hade ett fint år med få rån, klarades alla upp. Året efter, alltså 1968, klarades 70 procent upp, 1969 75 procent, 1970 50 procent och 1971 47 procent, enligt de siffror som jag har fått från rikspolisstyrelsen. Här är det alltså också en bekymmersam utveckling. Jag är glad om bättre siffror kan redovisas i år. Att så många brott inte klaras upp kan givetvis bero på att de har blivit mer komplicerade, men i stor utsträckning torde det bero på att de utredande myndigheterna inte har haft tillräckliga resurser för att utföra arbetet så effektivt som varit önskvärt.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Eftersom jag följer frågor från brottsutvecklingen här i landet med uppmärksamhet har jag motsett justitieministerns svar på de interpellationer som här har framställts med stort intresse. Men efter att ha tagit del av det måste jag tyvärr säga, att det egentligen inte innehåller några nyheter; det är ungefär samma svar som man har brukat få från justitieministern under senare år. Det enda som är positivt tycker jag är att justitieministern nu medger – eller i varje fall inte bestrider – att brottslighetens omfattning inger oro. Men frågan är: Vad skall det då leda till för konkreta förslag?

Statistiken skall jag inte gå in på. Jag vill bara i likhet med herr Gustavsson i Alvesta säga att man nog ändå kan konstatera att människor i det här landet är djupt oroade av brottsutvecklingen, och de kräver att man skall vidta åtgärder så att de kan känna sig litet tryggare än de gör för närvarande. Det räcker väl att notera att brottsstatistiken ändå under

senare år har visat en mycket oroande utveckling, även ifall man tar i betraktande de felkällor som naturligtvis kan finnas.

Nu säger justitieministern att en ändrad anmälningsbenägenhet hos allmänheten i den ena eller andra riktningen kan bero på olika saker, t. ex. en ökad insats från polisens sida, och det tror jag också. Men för närvarande är det väl ändå så, att väldigt många människor underlåter att anmäla brott därför att de vet att polisen inte har resurser att beivra dem. En knapphet på polisresurser leder alltså till minskad anmälningsbenägenhet som i sin tur leder till siffror som är bättre än vad den krassa verkligheten är.

Justitieministern förklarar att eftersom utvecklingen inger oro har polisens resurser förstärkts betydligt under de senaste åren. Det påståendet har man faktiskt hört i debatter från herr statsrådets sida många gånger, och de sakliga invändningar som kan göras mot det har tydligen inte haft någon effekt. Rent matematiskt vet vi ju att det inte har blivit något nettotillskott på polisens område, i varje fall under de senaste tre åren, om vi nämligen beaktar arbetstidsförkortning och begränsningar i reglerna för overtidsuttag. De förstärkningar med 200 polismän som kommer till stånd från nästa budgetsårsskifte räcker inte på något sätt till för att fylla de luckor som finns. Enbart i Stockholmsområdet har man fått vidkännas en minskning med inte mindre än 180 årsarbetskrafter. Jag tycker att det borde ha föranlett konkreta åtgärder, eftersom läget i vår huvudstad verkligen lämnar mycket övrigt att önska.

Jag tillät mig vid årets början att väcka en motion just om förhållandena i Stockholm, där jag pekade på vilka balanser man måste arbeta med här och i hur stort antal fall som polisen inte ens kunde ingripa trots att man hade en misstänkt, utan brottet fick preskriberas. Jag frågade om det var en tillfredsställande ordning. Det var bara vi från moderata samlingspartiet som i reservation yrkade på en förstärkning på Stockholmspolisens resurser. Jag kan konstatera det som statsrådet själv nämner i sitt svar, nämligen att nu har man tillkallat en sakkunnig för att utreda frågan om åtgärder för att förbättra polisens arbetsförhållanden i Stockholm. Det är bra att så äntligen har skett, men när vi behandlade frågan här i kammaren menade alltså herr statsrådet, liksom de socialdemokratiska ledamöterna i övrigt, att förhållandena var tillfredsställande.

Jag skulle i det här sammanhanget vilja fråga statsrådet, om Ni har den uppfattningen att särskilda åtgärder behöver komma till stånd för att förbättra rekryteringsläget när det gäller polisen i huvudstaden. Det är ju väldigt svårt att rekrytera folk hit, och det kan bero på olika omständigheter. En orsak till försämringen är väl den senaste förhandlingsöverenskommelsen, som gjorde att lönerna i Stockholmsområdet inte längre är lika konkurrenskraftiga som tidigare. Jag skulle vilja höra om justitieministern har någon synpunkt på exempelvis lönesättningen för polisen här i Stockholmsområdet.

Den ökade fotpatrulleringen är, som herr Henmark redan har sagt, naturligtvis en riktig sak, men i sig kräver den ökade polisresurser. Det hjälper därför inte att bara säga att vi skall eftersträva ökad fotpatrullering, utan vi måste komplettera med faktiska åtgärder som gör det

Tisdagen den
23 maj 1972

*Ang. åtgärder för
att nedbringa
brottsligheten*

möjligt att förverkliga ett sådant önskemål.

Sedan säger justitieministern, vilket man också har hört många gånger, att för att man skall komma till rätta med den omfattande brottsligheten är det viktigt att rättsväsendets resurser i särskilt hög grad inriktas på att angripa den grövre brottsligheten. Men, herr statsråd, det är ju någonting som har skett länge. Polisen har självfallet sin uppmärksamhet i första hand inriktad på den grövsta brottsligheten – det måste man ju ha. Det som är allvarligt är att den brottslighet som i alla fall är ganska besvärande men som kanske inte kan rubriceras som grov brottslighet får lämnas åt sidan. Och då talar jag inte om bagatellbrott – vad som menas med det har vi kanske litet olika uppfattningar om. Jag menar alltså att polisen skall ha resurser att ingripa mot all brottslighet fast man prioriterar den grövre brottsligheten. Men i dag är det ju så att man inte hinner åtgärda annan allvarlig brottslighet, och det tycker jag verkligen är anmärkningsvärt.

I detta sammanhang erinrar justitieministern om de åtgärder som departementet vidtog för att få rapporteftergift för snatteribrott. Jag ställde tidigare en fråga om det i kammaren, och det var statsrådet Lidbom som svarade på den. Jag vill gärna till justitieministern säga att jag blev ganska chockerad när jag genom TV fick informationen att nu skulle man avkriminalisera vissa snatteribrott. Jag trodde att det var en miss från massmedia, att de hade fått detta om bakfoten och att självfallet riksdagen skulle få yttra sig om detta förslag. Men det visade sig att TV hade korrekt information, att det alltså var en sak som departementet ansåg sig kunna göra på egen hand – och formellt sett är det ju riktigt. Jag menar emellertid att den här avkriminaliseringen i realiteten mildrar bestämmelserna i brottsbalken på ett sätt som gör att den av regering och riksdag gemensamt stiftade lagen här har blivit urholkad. Därför skulle jag vara mycket tacksam om justitieministern ville ge en kommentar på den punkten.

I varje fall vill jag klart påstå att den information som gavs i detta sammanhang var ägnad att vilseleda opinionen. Jag vet att många ungdomar nu har för sig att det är helt tillåtet att gå in i affärerna och ta, bara man tar för ett belopp som understiger 20 kronor. Många butiker, åtminstone i den här staden, invaderas av ungdomar som har satt i system att gå och ta grejor, bara de håller sig under ett värde av 20 kronor. Nu vet jag att bestämmelserna inte är utformade så. Därför är det viktigt att man ger korrekt information; det bidrar till den normbildning som jag menar är väsentlig.

Då kommer man in på vad statsrådet har gett så stort utrymme i svaret, nämligen de allmänna synpunkterna på kriminaliteten, skolans och hemmens uppgift osv. Men jag menar att också justitiedepartementet och justitieministern här har en mycket viktig uppgift: att vara normbildare. Och man är inte normbildare om man ger sken av att det går bra med sådana här enklare tillgreppsbrott, bara de håller sig under ett visst värde. Det är alltså viktigt att informationen ges på ett korrekt sätt. Annars blir konsekvenserna större än som egentligen har avsetts.

Herr talman! När jag har talat om förhållandena i Stockholm skulle jag också vilja fråga justitieministern en annan sak. Vi har att emotse en

stor miljövärdskonferens med placering i vår huvudstad, och vi kan konstatera att vardagslivet här i staden verkligen bjuder på en hel del oro och bekymmer. Jag skulle vilja veta om justitieministern själv bedömer att de extraordinära åtgärder som kommer att vidtas i samband med miljövärdskonferensen kan förväntas ge effekt så att den kan fullföljas på ett ur säkerhetssynpunkt tillfredsställande sätt. Och en annan fråga: Kan man räkna med att ordningshållningen i landet i övrigt under den här tiden kommer att vara acceptabel? Eller blir det så att flertalet poliser från kranskommunerna och från landet i övrigt kommer att dras in till Stockholm och man mer eller mindre blottställer landet i övrigt från polismän under denna tid. Det kan ju också få oanade konsekvenser. Det kan tänkas att människor tycker att det är ändamålsenligt att organisera brottsraider över landet när man vet att de flesta polismännen är stationerade här i staden.

Jag är medveten om att detta kanske i och för sig inte direkt rymms inom ramen för interpellationen, om man skall se den i snäv mening. Men jag skulle vara tacksam om herr statsrådet hade möjlighet att ge några synpunkter på detta.

Jag konstaterar i varje fall, herr talman, att de åtgärder som vidtas när det gäller brottsbekämpning är sådana som i huvudsak får bäras av de enskilda själva och där staten håller sig ganska passiv. Vi har nu erfarit att försäkringsbolagen säger att de inte längre kan svara för saker som förvaras på vindskontor och i källare — det omfattas inte längre av försäkringarna. Vi upplever att förhöjningen av premierna för hemförsäkring har i vissa fall tredubblats och t. o. m. fyrdubblats inom vissa områden i landet. Och vi har just i dagarna uppmärksammat att allmänheten uppmanas att sätta in dyrbara låsanordningar i sina lägenheter för att kunna skydda sig och sina ägodelar. Allt detta är kostnader som drabbar de enskilda, och det är ingenting som staten svarar för.

Ett annat vittnesbörd om att utvecklingen inger oro är att rikspolisstyrelsen och Polisförbundet ansåg sig föranlåtna att göra en uppvaktning hos statsministern i syfte att för honom poängtera hur allvarligt man bedömde läget.

Jag menar att detta sammantaget är tecken som tyder på att situationen är ganska alarmerande. Men den uppfattningen får man faktiskt inte av herr statsrådets svar.

Jag skulle sammanfattningsvis vilja säga, att om jag försöker analysera justitieministerns recept för att komma till rätta med kriminaliteten, så är det första receptet populärt sagt att förändra samhället. Det hörde vi herr Palme säga i en debatt för några år sedan i riksdagen — det var första gången som jag uppmärksammade detta. Justitieministern har sagt det flera gånger själv. Jag har hört samma sak när jag varit på Hall och talat med förtroenderådet. Där säger de intagna att det gäller att förändra samhället — själva har de inget ansvar. Detsamma hör man när det gäller narkotikaproblemen — de är ett symptom på att det är fel på samhället och inget som de enskilda har något ansvar för.

Även om jag från mina utgångspunkter anser att samhället verkligen behöver förändras, så tror jag inte att justitieministern och jag har samma

uppfattning om hur den förändringen skall ske. Men det grundläggande är ändå att man måste lägga ett ansvar på den enskilda individen. Och att trösta människor som är oroliga med att vi skall förändra samhället, det tycker jag är en dålig medicin, därför att det är långsiktiga perspektiv som inte hjälper i dagens situation.

Justitieministern säger att vi i dagens situation skall gå in för ökad avkriminalisering. Det är klart att detta är en sak som förbättrar statistiken – det medger jag. Vi skall också skärpa straffen i vissa fall. Det har vi ju gjort när det gäller olagligt vapeninnehav och vi skall göra det när det gäller den grövre narkotikabrottsligheten. Vi har också gjort det när det gäller de grova skattebrotten och vi kommer att göra det när det gäller det grova dobbleriet. Men att bara skärpa straffen ger ju inga resultat, om man inte samtidigt ställer polisiära resurser till förfogande, så att det finns möjlighet att upptäcka dessa brott. Och det är på den punkten det brister.

Till slut vill jag säga, herr talman, att jag tycker som justitieministern att vi skall betrakta lagöverträdare som arbetskamrater och grannar. En person som har varit dömd för ett brott skall, när straffet är avtjänat, självfallet betraktas som vem som helst av oss – det är inte fråga om annat. Men det hindrar inte att vi verkligen konstaterar att det är otillåtet i det här landet att begå brott. Vi måste alltså ingripa mot dem som begår brott, och detta är, menar jag, två helt skilda saker. Att man har en human inställning till brottslingar är en sak, att man måste reagera mot dem som överträder de lagar vi stiftar är en annan sak. Det är den sidan av problemet som justitieministern alltför lätt söker komma ifrån.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! De debattinlägg som gjorts i denna fråga visar ju att man i stort sett står på samma grund som jag har stått på i mitt svar, och det är väl att här finns ingen patentrösning.

Brottsligheten är ingenting som vi kan lösa med någon enstaka insats eller åtgärd på *ett* område, utan den är en del av vad som händer i samhället och som måste angripas på varje område för sig under försök att samordna insatserna. Och många av de åtgärder som är nödvändiga för att vi skall kunna minska brottsligheten ligger på flera olika samhällsorgan. Jag har försökt påvisa det i mitt interpellationssvar men måste i denna replik försöka hålla mig till de delar av brottsbekämpningen som justitiedepartementet svarar för, även om jag skall försöka säga något också om angränsande områden.

Jag börjar då med vad herr Gustavsson i Alvesta sade i början av sitt anförande och som flera efterföljande talare också har varit inne på, nämligen frågan om de nya instruktionerna när det gäller snatteribrotten. I 20 kap. 7 § rättegångsbalken finns det stöd för regeringens beslut i det avseendet. Det är fråga om att ge riktlinjer för åtalsprövningen. Praxis är för närvarande skiftande vid olika åklagarmyndigheter. Det är alltså här inte fråga om någon ändring av de grundläggande rättspolitiska värderingarna, utan syftet är att få till stånd en enhetlig praxis och därmed skapa ökad rättslighet.

Jag har också hört talet om att nu är det fritt fram för snatterier för

19 kronor 75 öre, alltså att det skulle vara tillåtet att snatta bara man håller sig under 20 kronor. Det är ju en grov missuppfattning av vad det här är fråga om. Det gäller att i de enskilda fallen pröva bakgrunden mot den situation som föreligger vid dessa småsnatterier. Det har kartlagts bl. a. av snatteriutredningen att vi i många enskilda fall har att göra med situationer, då det framstår som stötande att använda hela rättsmaskineriet med åtal, domstolsförhandling osv. för människor, som lättare kan tillrättas om man i stället kan hänvisa till andra samhällsåtgärder. Jag tänker här på att vi beträffande ungdomar ju har möjligheter via barnavårdsnämnden. Även när det gäller vuxna finns det fall, där man kan konstatera att redan upptäckten, anmälan och prövningen av polisen eller åklagaren har sådan inverkan på vederbörande att det framstår som lämpligare att i det aktuella fallet ge åtalseftergift. I annat fall kan det vara en inkörsport till brottslighet, om en människa stämplas och döms av domstol för en sak som kanske skett i obetänksamhet och oförstånd.

Med detta tror jag mig ha besvarat fru Kristenssons fråga om bakgrunden till de föreslagna bestämmelserna. Det är alltså inget nytt i sak utan bara ett försök att få till stånd något så när likartade bedömningar av polisen och åklagarmyndigheterna.

Herr Gustavsson i Alvesta och herr Henmark tog sedan upp frågan om skolan och sade att det var vackra ord som sades i interpellationssvaret. Det var det kanske. Men det är ändå viktigt att understryka vad som skall vara skolans målsättning. Och det får väl vara en uppgift för alla oss, som inte direkt arbetar inom skolväsendet, att så långt vi har möjligheter därtill medverka till att det i skolorna skapas förutsättningar för att ungdomen i högre grad får klart för sig, att om man skall leva samman i ett samhälle, så är det nödvändigt att ta hänsyn till varandras person och egendom. Detta är något som ankommer på lärarna. Det sägs att lärarna sviktar, men frågan är under debatt, och det gäller att finna vägar för att lärarna här skall kunna fylla sin utomordentligt viktiga uppgift. Jag ser det nämligen som utomordentligt viktigt att huvudinsatserna när det gäller att minska brottsligheten faktiskt sätts in på ett så tidigt stadium som möjligt – jag skall strax säga någonting om detta. Även om vi med förbättrade insatser inom kriminalvården kan minska återfallsbrottsligheten och i större utsträckning återanpassa människor som kommer från anstalter eller som dömts till skyddstillsyn, är detta åtgärder som inte leder till särskilt mycket, om det så att säga hela tiden fylls på i den andra änden. Det är alltså där som det gäller att stämma i bäcken i stället för att stämma i ån.

Herr Gustavsson i Alvesta tyckte att det saknades en bred kriminalpolitisk helhetssyn i interpellationssvaret. Han hänvisade till vad som sades om de negativa konsekvenser som följer med industrialiseringen och urbaniseringen, och han tyckte sig inte finna något i svaret som syftade på åtgärder för att komma till rätta med dessa avigsidor.

Jag tycker nog att jag berörde dem, men det kunde naturligtvis mycket väl ha gjorts betydligt utförligare – detta är ju frågor som ligger utanför mitt område. Men det är väl ändå så, herr Gustavsson, att regeringen här arbetar med att skapa bättre arbetsmiljöer, skapa skydd i

Tisdagen den
23 maj 1972

*Ang. åtgärder för
att nedbringa
brottsligheten*

arbetet, skapa möjligheter även för handikappade människor att arbeta under drägliga förhållanden, förutom allt vad man är i färd med att åstadkomma på bostadspolitikens område -- allt detta är frågor som är betydelsefulla i detta sammanhang, även om jag i interpellationssvaret inte hade möjlighet eller direkt anledning att ingå på dem så utförligt.

Det hade kanske också kunnat nämnas i det sammanhanget, när vi talade om industrialiseringen och urbaniseringen, att vad som också är betydelsefullt är den kriminologiska forskningen, som kan ge oss svar på en del frågor som vi kan ställa beträffande brottsligheten men där vi hoppas kunna genom den kriminologiska forskningen få klarlägganden och bättre grund för vårt fortsatta agerande.

Herr Gustavsson undrade vad jag menar med att det också behövs medverkan från allmänheten, och han svarade väl egentligen själv på frågan. Han hänvisade till att man ute i samhället kan få höra att det är för mycket dalt i kriminalvården och att många människor har negativa attityder till straffade personer. Vad jag syftade på var de konkreta mått och steg som vi har tagit i justitiedepartementet genom att vi har sökt kontakt med LO och TCO för att få deras samverkan, i första hand med förbättrad information på arbetsplatserna om vad som är kriminalvårdens mål och medel. Vi har under vintern och våren haft åtskilliga överläggningar, som jag tror kommer att resultera i att vi skall kunna få hjälp från LO- och TCO-sidan med att starta upplysningsdebatter ute i fackklubbar och tjänstemannaföreningar i dessa ärenden för att klargöra hur den enskilde kan medverka till att straffade personer lättare skall kunna anpassa sig till normala förhållanden.

Jag kan i övrigt hålla med herr Gustavsson om vad han sade om våldet i underhållningen. När vi kan försöker vi påverka massmedia. För inte så länge sedan deltog jag i en debatt på Stockholms universitet, där dessa frågor berördes. Jag hade tillfälle att då framställa önskemålet att man redan i journalistutbildningen tar upp denna problematik och där försöker klargöra hur farligt det är med vilseledande framställningar i tidningar och massmedia.

Herr Henmark säger att jag svarat på frågan om åtgärder mot narkotikabrottsligheten men inte omtalat hur vi skall hindra brott som utövas av internationella brottsligor. Det har väl inte gått förbi herr Henmark att jag i svaret säger att vi här är beredda att vidta skärpningar i möjligheterna till permission. Det föreslås också att man skall vara restriktivare när det gäller villkorlig frigivning av personer tillhörande internationella brottsligor i förhoppningen att detta skall verka avskräckande, under alla förhållanden försvarande för dessa människor att senare återuppta sin brottsliga verksamhet.

Herr Henmark frågar efter vilka åtgärder som vidtas för att effektivisera förslaget om att åstadkomma förbättrade förhållanden när det gäller bank- och postrån, särskilt då de senare. Jag kan då bara svara att förslag framlagts nyligen och att åtgärder är på gång. Det tar naturligtvis sin tid innan dessa åtgärder kan ge resultat.

Herr Henmark och fru Kristensson uppehöll sig vid polisens arbete. Vi har många gånger diskuterat detta här i riksdagen. Jag kan bara ännu en gång upprepa: Skulle man summera vad olika statliga myndigheter begär i

Tisdagen den
23 maj 1972

---

*Ang. åtgärder för
att nedbringa
brottsligheten*

fråga om nya tjänster, skulle antalet tjänster bland dessa bli proportionellt detsamma som vad polisen begär. Andra myndigheters önskemål framlägges säkerligen också under ämbetsansvar. Vi står inför den situationen att behoven på många områden är stora i samhället men våra resurser är begränsade. Inte ens moderata samlingspartiets representanter har i riksdagen kunnat tillstyrka det antal tjänster som begärts av polismästarna.

Det är riktigt, herr Henmark, att fotpatrulleringen tar mera folk i anspråk än bilpatrulleringen. Detta är naturligtvis anledningen till att man först slagit in på bilpatrullering, som har sina stora fördelar men naturligtvis också sina nackdelar. När justitiedepartementet och rikspolisstyrelsen pläderat för att man i polisdistrikten i större utsträckning skall ägna sig åt fotpatrullering beror det på att vi delar den uppfattningen att det psykologiskt är betydelsefullt att folk får se poliser, och det kan vara psykologiskt betydelsefullt för poliserna att komma i mera direktkontakt med människorna. Från flera håll i landet har jag fått höra att man ställt sig mycket positiv från allmänhetens sida när man i större utsträckning än tidigare sett poliserna fotpatrullera. Naturligtvis blir det en viss ansträngning av den personal vi har, men det finns en viss elasticitet i detta arbete; olika dagar och olika tider är det olika betungande. Det finns vissa möjligheter att kunna tillgodose dessa önskemål.

Stockholm är emellertid ett problem. Detta sammanhänger med det stora antal poliser som söker sig tillbaka till sina hemorter, där de kan få samma löner som de kan få i Stockholm. Man kan fråga sig om förhandlingsuppgörelsen för polisen förra året var fel. Det är kanske försent att diskutera den saken därför att ett avtal ju ligger fast. Man kan inte under en bestående avtalsperiod göra några väsentliga ändringar. Frågan får tas upp när nya förhandlingar skall föras.

Men det finns säkert många andra åtgärder som kan vidtas, och det är bakgrunden till den snabbutredning som vi har tillsatt för två veckor sedan och som redan är i fullt arbete för att inom ramen för de möjligheter som finns söka påverka Stockholmspoliserna att stanna kvar här i staden. I det sammanhanget kan jag säga till fru Kristensson att just rekryteringsfrågan är en av de viktigare frågor som utredningsmannen har att syssla med. Tyvärr har det varit oerhört svårt att rekrytera Stockholmspojkar till polisen. Det senaste året har ca 10 procent kommit från Stockholm, men siffran borde vara betydligt högre om vi skall ha utsikter att få poliserna att stanna kvar i Stockholm. Det är alltså en av de uppgifter som utredningsmannen sysslar med.

Herr Henmark ansåg att vi inte har gjort någonting på kriminalvårdens område. Men, herr Henmark, vi är ju mitt uppe i ett synnerligen intensivt arbete där. I höstas tillsattes kriminalvårdsberedningen med uppdrag att komma med förslag redan nu till sommaren, vilket kanske var pressande direktiv för en utredning när vi normalt brukar räkna med att våra kommittéer håller på två, tre eller upp till fyra år med sitt arbete. Men här är det viktigt att komma fram till konkreta åtgärder inom ramen för anstaltsvård och frivård i kriminalvården. När vi hoppas få ett förslag som skall kunna ligga till grund för ett program på detta område redan i höstens budgetarbete är det kanske förklarligt att man i årets budget med

Tisdagen den
23 maj 1972

*Ang. åtgärder för
att nedbringa
brottsligheten*

dess knappa anslag inte kunde gå så långt som kriminalvårdsstyrelsen önskade. Det skedde dock en ganska betydande ökning, särskilt på frivårdssidan.

Jag vet inte med mig, fru Kristensson, att jag någonsin har uttalat mig förringande om den förekommande brottsligheten. Det har förts åtskilliga diskussioner om statistiken, och jag har nog haft en annan mening om den än andra som utan vidare bara stött sig på brottsstatistiken. Men att brottsligheten som sådan i samhället är oroande, därom råder väl inga som helst delade uppfattningar. Jag tycker nog att jag i mitt interpellationssvar ändå har redovisat hur många olika samhällsorgan, inte bara justitiedepartementet, arbetar mycket intensivt för att finna lösningar i syfte att minska brottsligheten.

Fru Kristensson påpekade, om vi nu ändå skall säga något om statistiken, att många människor underlåter att anmäla brott därför att polisen inte har tillräckliga resurser. Jag tror inte att fru Kristensson har rätt i sin förmodan. Även om någon till äventyrs hyste den uppfattningen att det inte lönar sig att anmäla ett visst brott därför att polisen ändå inte gör något åt det, så måste man för att kunna utnyttja den eventuella försäkring man har polisanmäla brottet i fråga vare sig det är ett våldsbrott eller förmögenhetsbrott. Därför tror jag inte att polisens resurser har någon betydelse för frågan om anmälningsbenägenheten i detta fall.

Till slut skall jag beröra miljövärdskonferensen. Den innebär en mycket stor belastning för den svenska polisen. Det är helt naturligt att så måste vara fallet. Man kan inte ha en poliskår som är dimensionerad med tanke på en stor internationell konferens av denna omfattning, utan här gör man en extra ansträngning för att se till att Stockholm har en så stor polisstyrka som man rimligtvis kan beräkna att det behövs. Jag vill först säga något om vad detta kan innebära för landet i övrigt. Just under dessa dagar, från den 5 till den 16 juni, blir det helt naturligt någon uttunning i landet, men rikspolisstyrelsen har sett till att de poliser som tas till Stockholm tas från hela landet och att fördelningen sker på ett sådant sätt att uttunningen blir minsta möjliga. Jag tror därför inte att den kommer att vara så påtaglig att den skall inbjuda till några extra raider i landsorten av kriminella element.

När det sedan gäller hur det skall gå under miljövärdskonferensen kan man naturligtvis spekulera. Man kan vara pessimist och tro att det skall komma hundratusentals hippies eller andra utan att egentligen ha något säkert underlag för en sådan bedömning. Man kan också vara optimist och tro att konferensen i och för sig inte skall dra med sig några särskilt kraftiga tillströmningar av element, som kan tänkas bli till besvär för polisen.

Jag vill varken vara optimist eller pessimist. Jag medger att det kan vara mycket svårt att göra en förhandsbedömning, men så långt jag har sett av de personella och organisatoriska åtgärder som rikspolisstyrelsen har vidtagit känner jag mig för min del inte oroad, utan jag ser denna polisorganisation under miljövärdskonferensen som så omfattande att vi kan hysa de allra bästa förhoppningar om att konferensen skall kunna genomföras utan några alltför svåra störningar.

Herr BRUNDIN (m):

Herr talman! Justitieministern avslutade sitt interpellationssvar med att säga: "Samlade insatser för att nedbringa brottsligheten gagnas av en objektiv och saklig information om brottslighetens omfattning och karaktär. Härtill bör politiker och representanter för massmedia medverka." - Det tycker jag är ett bra uttalande, och jag tar fasta på det inför det inlägg jag vill göra i den här interpellationsdebatten både i den meningen att jag skall försöka att själv bidra med litet grand mer information och genom att, som jag hoppas, få svar på ett par frågor. Jag vill på det sättet ge justitieministern tillfälle att ytterligare bidra till informationen i det här ärendet.

Jag tänkte då be att få litet mer information om ett problem som för stora grupper i det här samhället betyder väldigt mycket. I svaret säger justitieministern att man genom ändringar i polis- och åklagarinstruktionerna har gett möjlighet till rapportteftergift, möjlighet att underlåta väcka åtal för vissa snatteribrott osv. Han säger också att det pågår en utredning som syftar till att ge åklagarna vidgade möjligheter att underlåta väcka åtal. Det här innebär inte att samhället avstår från åtgärder mot dylika brott, säger justitieministern vidare. Meningen är i stället att andra åtgärder än åtal skall vidtas.

Det gäller här brott som många betecknar som bagatellartade - i huvudsak butikssnatterier. Men, herr statsråd, det finns bra många människor i det här landet för vilka just dessa företeelser utgör ett utomordentligt allvarligt problem. Jag tror inte att det är särdeles många som vet om vilken sannolik omfattning snatterierna har, vilket värde som representeras av allt det som snattas och som naturligtvis får betalas av de hederliga kunderna. Den enda något så när säkra beräkningen på detta område är dess värre flera år gammal, och sedan dess har vi haft en oroväckande utveckling. Åtskilliga bedömare med utomordentligt goda insikter i frågan och överblick över situationen inom detaljhandeln finner det emellertid sannolikt att det är ett belopp på mellan 700 miljoner och upp till en miljard kronor om året som berörs av snatterier. Det innebär att man egentligen belastar konsumtionsvarorna i det här landet med en kostnad på ungefär 2 procent tvärs över, som alla hederliga konsumenter får vara med och betala för att just täcka kostnaderna för snatterier.

Jag vet inte om jag nu gav justitieministern en information som han tidigare inte hade. Det vore ju anmärkningsvärt om så vore fallet, men lika anmärkningsvärt vore det, om justitieministern känner till det men har underlåtit att tala om för svenska folket vilket oerhört stort problem detta är.

Jag känner rätt väl till ett ganska stort detaljhandelsföretag, som har litet mer än hundra företagsnämnder runt om i landet, och jag vill gärna berätta för justitieministern att det inte går att besöka ett enda sammanträde med någon av dessa mer än hundra företagsnämnder utan att man med största sannolikhet får uppleva att de anställdas representanter med stort allvar och djup oro tar upp just den här problematiken. Det visar hur starkt de hundratusentals människor som jobbar i handeln upplever den uppkomna situationen, som i dag är helt annorlunda mot vad den var bara för fem sex år sedan för att inte dra jämförelsen ännu

Tisdagen den
23 maj 1972

*Ang. åtgärder för
att nedbringa
brottsligheten*

längre tillbaka i tiden.

Det finns därför anledning att be justitieministern vidare utveckla vilka andra åtgärder som samhället i stället skall vidta, när det inte längre finns rapportskyldighet, och när man har möjlighet till åtalseftergift. Vad är det för åtgärder som samhället skall vidta gentemot dem som ertappas för snatterier men som inte sedan blir föremål för någon rapport, något åtal etc.? Det tror jag handels folk skulle sätta särdeles stort värde på att få ett utförligt besked om.

Justitieministern sade – efter vad jag kan förstå i stort sett med all rätt – att det är väldigt besvärligt att hantera statistiken på ett rättvisande sätt och ifrån den med någon absolut bestämdhet utläsa vilken utveckling brottsligheten i olika kategorier har haft t. ex. under 1960-talet, eftersom statistiken är totalt omlagd. Det är riktigt, men det finns andra sätt man kan mäta effekterna på.

En effekt, herr statsråd, är hur kostnaderna har ökat för försäkringar. En vanlig hemförsäkring kostade i Stockholm för en normal lägenhet på tre rum och kök 60 kronor år 1970. I dag kostar den 216 kronor. Man har nu differentierat avgiften alltefter brottsförekomsten i olika delar av landet. Detta är alltså pengar, herr statsråd, som praktiskt taget alla medborgare i Stockholm får vara med att betala ur sin egen börs på grund av att brottsligheten har ökat.

Värdet av det som blir föremål för stöld är per försäkringstagare i Stockholm genomsnittligt ungefär 95 kronor per år – därtill kommer alltså andra skador som regleras inom hemförsäkringen. I Norrland, från Sundsvall och uppåt, är siffran 5 kronor. Det är en enorm skillnad. Jag förstår att justitieministern naturligtvis har ägnat mycken tid åt att göra sådana här jämförelser, fundera över orsaker och över vilka åtgärder man lämpligen bör vidta för att åstadkomma en förändring.

Herr statsråd! Cykelförsäkring ingår för närvarande i hemförsäkringen, men eftersom det bara är ett mindretal av försäkringstagarna som har cykel, slås nu kostnaderna för cykelstölder ut på ett stort antal försäkringstagare som inte har cykel. Nu överväger man att bryta ut cyklarna från hemförsäkringen så att man får en särskild cykelförsäkring, och då kommer den enligt vad man hittills beräknat att i Stockholm kosta litet mer än 200 kronor per år, dvs. att man i stort sett får betala lika mycket för årsförsäkringen som man betalar för cykeln när man köper den.

Men åter till statistiken litet grand. Herr statsråd, om det nu är svårt att göra jämförelser år för år här i Sverige, så kan man ändå jämföra Sverige med andra länder, och då är det väl ganska klokt att man är noga även härvidlag och ser till att man gör jämförelsen inom den ganska snäva kulturkrets som Sverige tillhör, dvs. med länder som har samma traditioner som Sverige. Jag har låtit göra ett par bilder för att få tillfälle att visa hur det ligger till. Jag har valt år 1968 bl. a. av skäl som justitieministern själv redovisat: vi har inte tillräckligt säker statistik för de allra senaste åren, och dessförinnan var det en annan typ av statistik.

Den bild som jag visar på TV-skärmen gäller egendomsbrott per tusen invånare. Det var 43 i Sverige, 10 i Norge och 33 i Danmark. Tittar vi på huvudstäderna var det 98 sådana brott i Stockholm, 29 i Oslo och 77 i

Köpenhamn.

Vi kan se på ytterligare en bild, som visar antalet våldsbrott per tusen invånare: Sverige 2,8, Norge 0,9, Danmark 1,2. Huvudstäderna: Stockholm 4,9, Oslo 1,7, Köpenhamn 2,6.

Siffrorna är framräknade på basis av uppgifter om absoluta antalet brott av olika slag som jag fått från riksdagens upplysningstjänst. Till dessa siffror kan man också lägga att Sverige även vid internationell jämförelse har ganska låg uppklaringsprocent, vilket inte bidrar till att öka benägenheten att anmäla brott.

Man frågar sig nu varför det är de här skillnaderna. Skillnaderna mellan de olika nordiska länderna gäller inte bara 1968 utan, i den mån man kan utläsa någonting av tillgänglig statistik, under alla de senaste åren. Vad är det som konstituerar dessa skillnader? Är nordbor födda i Sverige mera disponerade för kriminalitet än nordbor födda i Norge och Danmark? Sannolikheten för det är väl ganska liten. Men justitieministern måste ju ändå ha tänkt på det här problemet mycket ingående. Jag tycker att det just för justitieministern skulle vara så alarmerande att det inte skulle räcka med att bara sitta i kanslihuset och fundera utan att grubblerierna måste följa med hem i kammaren, och därför är det väl troligt att vi här kan få en förklaring av justitieministern till den här skillnaden.

Det kan väl inte vara på det sättet att olikheter i samhällena i våra olika nordiska länder har bidragit och bidrar, att vi i vårt land från de högsta rättsvårdande myndigheterna med justitieministern i spetsen inte på ett riktigt sätt har vårdat oss om upprätthållandet av ett gott rättsmedvetande, att man inom olika delar av politiken kanske har styrt utvecklingen i det här landet mot en normlöshet som man inte har i andra länder, vilket skulle innebära att vi inte har samma motståndskraft mot de frestelser som möter i livet? På något sätt måste ändå de här olikheterna kunna förklaras. Och det allra intressantaste är att landets justitieminister avger en förklaring.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c):

Herr talman! Statsrådet sade att syftet med instruktionen beträffande snatteribrotten var att få en enhetlig rättspraxis och att det förelåg en grov missuppfattning om instruktionens innehåll. Nu tror jag inte att allmänheten uppfattat frågan på det sätt som statsrådet ger uttryck åt, och skulle det vara på det sättet är det att beklaga att informationen till allmänheten blivit sådan att allmänheten uppfattat saken annorlunda än justitieministern klarlagt. Då räcker det inte med att det bara lämnas ett besked till oss här i kammaren, utan jag tror det finns anledning att ge en klar information till den svenska allmänheten.

Innan jag skulle få det här svaret besökte jag några affärer, bl. a. på Drottninggatan här i Stockholm, och ställde frågan hur man upplever snatteriet. Jag fick svaret att det sätts i system. Det går inte att tala med de här ungdomarna, sade en av expediterna och menade att man inte klarar problemet. Då blir frågan: Kommer ni att följa den här saken, så att vi får ett grepp om den utveckling som äger rum med anledning av den nya synen?

Nr 84

Tisdagen den
23 maj 1972

*Ang. åtgärder för
att nedbringa
brottsligheten*

Beträffande skolan vill jag säga att det inte på något sätt var fråga om ett förringande när jag tog upp den målsättning som återfinns i justitieministerns svar. Jag sade att målsättningen är bra. Det jag ifrågasatte var om skolan kan leva upp till den målsättningen i dag, något som jag tror att den tyvärr inte kan göra, ty då skulle vi inte ständigt ha dessa många problem. Skolan har naturligtvis härvidlag en utomordentligt fostrande betydelse när det gäller personligt ansvar, som det står i redogörelsen för målsättningen. Men jag vill också tillägga att detta inte bara gäller skolans ungdom. Man måste också i den allmänna debatten mer än som har skett under de senaste åren påtala den enskildes ansvar i samhället. Det har i stort sett kommit bort i massmediedebatten om kriminaliteten och liknande problem.

Justitieministern tog också upp vad jag anförde här om miljöfaktorerna. En väsentlig fråga i detta sammanhang är bostadsmiljöns inverkan. Jag har den bestämda uppfattningen, och den har vi också redovisat många gånger, att den betongmiljö som växer upp runt om i de stora städerna inte skapar harmoniska människor. I stället har vi fått den ena larmrapporten efter den andra om vilka problem som där uppstår, i form av aggressioner bland barnen osv.

Jag skall liksom herr Brundin upprepa en fråga som jag ställde i mitt förra anförande, nämligen vilka åtgärder justitieministern anser att man skall vidta i stället för de rättsliga för att tillrättaföra dem som begått snatteribrott.

Herr HENMARK (fp):

Herr talman! Jag tror visst att det från rättsvärdens synpunkt är av intresse för justitieministern att skolan kan leva upp till de målsättningar som är antydda i svaret. Nu säger justitieministern att vi måste hjälpas åt med att nå dessa målsättningar, men det måste väl ske genom skolans försorg. Och jag vill säga – även om det inte är justitieministern utan ett annat statsråd som ansvarar för skolan – att det nog finns anledning att även från rättsvärdande synpunkt försöka påverka ifrågavarande departement att vidta sådana åtgärder att man bättre kan leva upp till den angivna målsättningen än vad som skett.

Jag är fullt medveten om att narkotikalagen innehåller skärpta permissionsbestämmelser och kanske även restriktiva bestämmelser för frigivning och att den lagen från denna synpunkt givetvis har betydelse även i detta sammanhang. Men det som jag närmast framhöll i mitt anförande var den antydning som hade gjorts av en arbetsgrupp om att lagtillämpningen i vårt land på något sätt skulle attrahera internationella brottslingar att resa hit och begå brott. Det var med anledning därav som jag frågade om justitieministern var beredd att vidta några åtgärder, och jag hade gärna velat få ett klarläggande av vari dessa skillnader består. Jag känner nämligen inte själv till i vilken mån vårt land har en mildare lagtillämpning i dessa avseenden.

När det sedan gäller åtgärder för att förverkliga den säkerhetsplan som uppgjorts är jag fullt medveten om att denna plan inte är så särskilt gammal, men den har dock existerat ett par månader. Eftersom denna plan enligt min mening nästan kan liknas vid en brandkårshall – det har

ju under det första kvartalet i år begåtts så allvarliga brott och förekommit så farliga tillbud – tycker jag nog att vissa åtgärder borde ha vidtagits nu. Jag hoppas i varje fall att sådana inte skall dröja utan snabbt skall bli effektuerade.

Polispersonalens dimensionering har alldeles riktigt tidigare varit föremål för debatt.

Jag vet att här måste göras en prioritering. Detta talades det om, då vi behandlade justitieutskottets betänkande rörande de här sakerna. Men jag är rätt övertygad om att en mycket stor del av vårt folk håller den personliga rättstryggheten mycket högt i prioritet. Därför förvånar det ändå att man gör en så stark beskäring av åskandena, framför allt när man anser sig nödgad att anbefalla åtgärder som kräver mer personal, t. ex. fotpatrulleringen, som jag tror är mycket värdefull. Och här skickar rikspolisstyrelsen ut en skrivelse som säger att polisen skall bevaka penninginrättningarna bättre med patrullering in i lokalerna. Det kräver mer personal, och i det fallet tror jag att man måste prioritera på ett annat sätt än som har skett.

Slutligen vill jag rätta till en sak. Justitieministern förklarade att jag hade sagt att det har inte gjorts någonting inom kriminalvården. Om jag sade det, så var det fel, ty jag är fullt medveten om att det görs mycket stora saker inom kriminalvården i dag. Vad jag reagerade mot var egentligen en sak som justitieministern själv har sagt i sitt svar. Där står det så här: ”Det är synnerligen angeläget att minska återfallsbrottsligheten. Den är i dag mycket hög. Kriminalvården måste få resurser för att tillsammans med andra samhällsorgan kunna öka stödet och hjälpa dömda personer till arbete, bostad m. m.”

Jag har haft förmånen att tillsammans med justitieutskottet vid ett par tillfällen besöka en del anstalter. De ledande vid anstalterna talade då om sina bekymmer och sina planer och vad de skulle kunna utföra om de fick litet bättre resurser. Jag tror ingen av dem som varit med vid besöken kunnat underlåta att tänka att det här borde vi hjälpa till med. Man har begärt en ganska kraftig förstärkning för att kunna genomföra förbättringar, men att man har fått ett väldigt kärvt och njuggt svar tror jag att justitieministern måste erkänna. Man har begärt rätt kraftig personalförstärkning, men den förstärkning man fått är ganska ringa. Jag anser att det behövs ett nytänkande här och en annan prioritering. Det vore också god ekonomi, om en sådan rehabilitering kunde åstadkommas att vi slipper ha så många människor på anstalt som vi har nu – jag tror att det är ungefär 5 000 personer, som givetvis kunde sysselsättas på ett bättre sätt.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Endast några få ord. Jag delar inte justitieministerns uppfattning att departementets förslag om rapporteftergift för vissa snatterier inte skulle vara något nytt i sak. Jag tycker att det är en nyhet, och jag tycker att det är en principiellt väldigt allvarlig fråga att departementet de facto utan att höra riksdagen urholkar en bestämmelse i brottsbalken, en lag som regering och riksdag gemensamt har stiftat. Jag vill upprepa vad jag sade förut: Självklart har departementet formell rätt

Tisdagen den
23 maj 1972

*Ang. åtgärder för
att nedbringa
brottsligheten*

att göra det – jag säger inte att det är grundlagsstridigt – men jag påstår att det faktiskt innebär att riksdagens uppfattning sätts åt sidan.

Jag tycker att den debatt som förts här om brottsutvecklingen har ägnat en viss uppmärksamhet åt snatteribrotten, som annars inte precis brukar dominera diskussionerna. Men det visar väl att riksdagsmännen har intresse för den frågan, att vi har uppmärksammat den och att vi känner oss oroade. Jag tror att man kunnat förebygga detta om vi här i riksdagen i lugn och ro hade fått diskutera dessa frågor. När man tar del av departementets rekommendation, tycker jag att det finns vissa skäl som talar för den. Jag menar att det hade varit viktigt att man inhämtat riksdagens uppfattning och inte minst att informationen hade blivit riktig. Jag skulle vilja fråga om inte justitieministern ändå vill ge en upplysning huruvida han tänker sprida information om detta på ett helt annat sätt.

Herr Brundin visade med sina siffror tydligt hur snatteribrotten breder ut sig, och jag tror att det är angeläget att departementet försöker skapa klarhet i det faktiska rättsläget på denna punkt.

När det sedan gäller frågan om att människor underlåter att anmäla brott för att de vet att polisen inte har möjlighet att klara ut dem, så säger herr statsrådet nu liksom förut att det finns försäkringar, och skall man få ut något på försäkringar måste man anmäla brottsligheten. Detta skulle tyda på att de brott som begås anmäls. Då glömmet herr statsrådet att det finns självrisk som gör att många menar att det inte lönar sig att anmäla eftersom kostnaden inte är så stor att den överstiger självrisken, och då får man ändå stå för fiolerna själv. Därför bryr man sig inte om att göra polisanmälan. Jag vidhåller min uppfattning att det finns en betydande dold brottslighet i detta land.

Till slut några ord om miljövärdskonferensen. Jag kunde inte begära att herr statsrådet i förväg skulle kunna bedöma hur verkligheten kommer att se ut och hur ordningsläget kommer att vara under konferensen – självklart inte. Jag hoppas emellertid att det blir som herr statsrådet tror, att uttunningen av poliser ute i landet blir den minsta möjliga och att utvecklingen inte kommer att leda till extra raider i landsorten. Man får hoppas det. Men man vet inte, och jag tycker att vi som det nu är i vår vardagstillvaro verkligen har en knapphet på poliser som gör att situationen för närvarande är oroande. Det gör att den extra belastning som miljövärdskonferensen ändå kommer att innebära måste leda till ökade risker. Herr statsrådet säger att han inte är oroad utan han tror att man kan bedöma situationen med ganska stort lugn. Jag hoppas att herr statsrådet får rätt, men det finns anledning att fundera över hur det kommer att bli.

Man skall inte heller tro att det bara gäller tiden 5–16 juni. Många av de demonstranter som säkert kommer hit kommer väl att slå läger i olika parker och stanna kvar här ifall väderleken så medger. Jag tror därför att polisen får räkna med insatser också under tiden därefter.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! I fråga om åtgärder som kan komma i stället i de fall då man ger rapporteftergift eller underlåter åtal i fråga om snatterierna, vill

jag hänvisa till vad jag sade i mitt första svar till fru Kristensson, men jag vill därutöver säga att jag själv fattat stort intresse för de samarbetsorgan mellan skola, barnavård och polis som har kommit till stånd efter initiativ från de centrala samarbetsorganen mot ungdomsbrottslighet. Dessa lokala samarbetsorgan har kanske ännu inte kommit till stånd på alla håll i landet. Det kanske inte heller är så att man på alla håll arbetar efter de intentioner som getts, men jag kan försäkra att vi från justitiedepartementets sida noga följer utvecklingen och är beredda att på allt sätt påverka utvecklingen så att dessa lokala samarbetsorgan kan fungera såsom avsett. Jag tror att man här har ett instrument som är av stor betydelse både när det gäller skolans område, som herr Henmark och även herr Gustavsson var inne på, och vidare när det gäller alla dessa många småbrott som särskilt ungdomar hänger sig åt.

Här har framförts kritik mot att man inte vill sätta i gång hela rättsmaskineriet för att någon har snattat en sardinburk i en snabbköpsbutik eller något dylikt. Men vi vet ju att de flesta ungdomar vid ett eller annat eller flera tillfällen har begått handlingar som är brottsliga i brottsbalkens mening och att detta har varit tillfälligheter som inte upprepats när de har kommit upp i en annan ålder och stabiliserat sig.

Jag kan hänvisa till att vi har haft en statlig utredning, snatteritredningen brukar vi kalla den, som har gjort en grundlig analys av problematiken bakom dessa småsnatterier. Den förordade i själva verket att man skulle avkriminalisera snatteribrotten. Det har vi inte gjort. Utredningen förordade också att man bör söka kontakter med barnavård och de olika samarbetsorgan som finns inom vår socialvård för att på den vägen få dessa personer att i fortsättningen sluta upp med denna hantering. Och jag tror att det är den vägen vi skall gå. Jag har inte hört att någon här har föreslagit någonting annat. Det hade varit värdefullt att höra vad man vill att vi skall göra i stället för det som jag här har sagt att vi vill göra för bekämpande av brottsligheten.

Jag skall till sist bara säga några ord till herr Brundin.

Jag har i mitt interpellationssvar visat på hur svårt det är att använda den svenska brottsstatistiken. Jag kan inte uttala mig om huruvida förträffligare metoder tillämpas i de andra nordiska länderna som gör att deras statistik kan anses mera tillförlitlig än vår. Man kan emellertid se efter hur mycket de andra nordiska staterna satsar på polisväsendet – och det är siffror som är kontrollerbara. Man kan mäta hur stor del av budgeten som i Norge, Danmark och Finland satsas på polisväsendet och antingen slå ut det per 1 000 invånare eller räkna efter hur mycket man i kronor betalar per invånare. När vi har gjort dessa undersökningar för att se om vi kanske här i Sverige satsar för litet på polisen har det visat sig att hur man än mäter – antingen i kronor per invånare eller i antalet poliser per 1 000 invånare – har Sverige ett markant försprång.

Jag skall inte använda mig av statistik, herr Brundin, men nog skulle man lika gärna kunna säga att ett större antal brott upptäcks i Sverige på grund av att vi satsar så mycket på polisen. Det råder nämligen ingen tvekan om att det finns ett samband mellan antalet poliser och antalet upptäckta brott. Jag vill inte påstå att det är den riktiga förklaringen, men eftersom herr Brundin är så intresserad av detta så föreslår jag att

Tisdagen den
23 maj 1972

*Ang. åtgärder för
att nedbringa
brottsligheten*

han undersöker om det inte finns ett samband här som kan ge förklaringen.

Herr BRUNDIN (m):

Herr talman! Jag har inte riktat kritik mot att man inte sätter i gång hela rättsmaskineriet för snatteri av en liten konservburk. Att få ett enklare förfarande tycker jag är en stor vinning. Men vad jag frågade var ju: Vilka andra åtgärder är det som justitieministern talar om i sitt interpellationssvar och som skall sättas in i stället för rapport från polismyndighet och åtal från åklagarmyndighet? Det har jag inte fått svar på.

De förebyggande åtgärderna är vi helt överens om. Det är särskilt en vinning, anser jag, att i den här debatten just skolans roll har blivit så kraftigt betonad. Men de förebyggande åtgärderna är en sak för sig. Justitieministern säger i svaret att det förhållandet att man nu inte längre vidtar de traditionella åtgärderna mot dem som begår de här mera bagatellartade snatterierna inte skall innebära att samhällets reaktion skall utebli, utan andra åtgärder skall sättas in. Då frågar jag: Vilka?

Jag har inte alls sagt, herr justitieminister, att statistiken från Norge och Danmark är mera tillförlitlig än den vi har i Sverige; det kan jag inte ha någon uppfattning om. Jag har bara tillmätt den samma tillförlitlighet och för säkerhets skull för min jämförelse valt ett är, beträffande vilket vi vet att för vår del och enligt uppgift även för Norges och Danmarks del statistiken är säkerställd. Sedan dess -- från 1968 till 1971 - har vi t. ex. i Stockholm haft en ökning med 32 procent i vad gäller egendomsbrotten och med 14 procent i vad gäller våldsbrotten.

Det är väldigt intressant - och faktiskt för mig en ny uppgift - när justitieministern säger att vi relativt sett satsar mera på polisen än vad man gör i Norge och Danmark. Men då måste ju skillnaderna, som talar så starkt till Sveriges nackdel, ha andra och mera djupliggande orsaker. Det var en analys från just herr justitieministern av orsakerna till att Sverige toppar statistiken i Norden, till att Stockholm toppar statistiken bland de nordiska huvudstäderna, som jag efterlyste.

Jag tycker att justitieministerns uttryck att han "inte vill bestrida" att brottslighetens omfattning inger oro är ett märkligt uttalande av justitieministern i det land som är så drabbat av kriminalitet. Det borde lämpligen ha kunnat heta t. ex.: "Det är med djupt allvar jag fastslår att brottslighetens omfattning icke är tolerabel." Det hade varit litet annorlunda!

Sedan sade justitieministern i sitt interpellationssvar att från den 1 juli 1971 hade man kunnat registrera en nedgång av antalet brott. Tidpunkten råkar sammanfalla med den tidpunkt vid vilken man upphörde med möjligheten för svenska folket att i någon större utsträckning använda det mycket bekväma betalningsmedlet check. Det förklarar just att antalet brott av en viss typ väldigt kraftigt reducerades, men vi fick i gengäld en uppgång av antalet brott av andra typer.

Får jag till sist ställa en fråga till herr justitieministern! Det var ett program härförleden i TV 1 som väl avsåg att ge en bild av situationen i Stockholms centrala delar. Om det alltså var ambitionen, så var

programmet -- såvitt jag förstår -- en verklighetsförfalskning. Det är kanske inte ägnat att förvåna särdeles mycket att TV gav ett sådant program. Men däremot är det ägnat att starkt förvåna att justitieministern medverkade i detta program, som gav ett intryck av att här var det ganska lugnt och fridfullt, städat och ordentligt mitt i Stockholms centrum. utan att justitieministern på något sätt markerade att den bild det här programmet gav icke var rättvisande.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10 Om god man för lantbrukare i frågor om strukturrationalisering, m. m.

Herr jordbruksministern BENGTSSON erhöll ordet för att besvara herr *Erikssons* i Arvika (fp) den 11 april framställda interpellation, nr 109, och anförde:

Herr talman! Herr Eriksson i Arvika har frågat mig om jag är beredd medverka till att ett ökat samrådsförfarande med berörda lantbrukare kommer till stånd i frågor som rör jordförvärv under lantbruksnämndens medverkan samt försäljningar i samband med skapande av t. ex. SR-jordbruk. Herr Eriksson har vidare frågat om jag är beredd medverka till sådan ändring i jordförvärvslagstiftningen att en helt obunden part -- en kommunalt utsedd god man -- ges tillfälle att företräda berörda lantbrukare i frågor om strukturrationalisering i lantbruksnämndens regi.

Lantbruksnämnderna har till uppgift bl. a. att hjälpa lantbrukarna att bygga upp bärkraftiga företag. Många faktorer måste tas med vid bedömningen av vem som i första hand bör få köpa till mark i ett område och därigenom få förutsättningar att utveckla sitt företag. Som underlag för beslut i ärenden som rör markdispositioner utför lantbruksnämnderna därför inventeringar, vid vilka lantbrukarna lämnar uppgifter om brukningsenheternas storlek, inriktning och byggnadsbestånd samt sina planer och önskemål för framtiden. I ärenden rörande markdispositioner hörs de direkt berörda lantbrukarna.

I detta sammanhang bör även nämnas de ortsombud som är knutna till lantbruksnämnderna. I deras arbetsuppgifter ingår att hjälpa allmänheten med råd och upplysningar om nämndernas verksamhet. De medverkar även i enskilda ärenden. Ortsombuden utses efter förslag av vederbörande kommunstyrelse. De motsvarar således till stor del de gode män som herr Eriksson efterlyser.

Beträffande herr Erikssons andra fråga får jag erinra om lantbruksnämndernas sammansättning. I nämnderna ingår lekmanaledamöter. I samtliga nämnder finns representanter för bl. a. jordbrukarna. Frågor om strukturrationalisering prövas av nämndens strukturdelegation. Även i denna ingår lekmanaledamöter samt dessutom lantbruksdirektören, överlantmätaren och länsjägmästaren. Genom delegationens sammansättning har skapats garantier för att ärendena skall få en allsidig och opartisk handläggning.

De synpunkter som herr Eriksson lagt fram är således redan beaktade. Jag finner därför inte anledning att vidta några åtgärder.

Tisdagen den
23 maj 1972

*Om god man för
lantbrukare i frå-
gor om struktur-
rationalisering,
m. m.*

Herr ERIKSSON i Arvika (fp):

Herr talman! Herr jordbruksministern avslutar sitt interpellationssvar med ett konstaterande att de synpunkter jag framfört i interpellationen är beaktade. Den slutsatsen grundar statsrådet på att lekmän ingår i lantbruksnämnderna och på att man har systemet med lantbruksnämndernas ortsombud. Jag är helt medveten om detta system, och det är ju därför som jag mycket utförligt i interpellationen just har berört ortsombudens uppgift. Men jag har också beträffande ortsombuden konstaterat följande, som jag citerar direkt ur min interpellation: "Denna lokala kontakt är alltså i frågor om strukturrationalisering företrädare för lantbruksnämnden och kan som sådan av vissa betraktas som part i sammanhanget, ett förhållande som också lett till irritation och kan medverka till dåligt förtroende för lantbruksnämnderna från allmänhetens sida."

Detta är ingen svartmålning, herr jordbruksminister, det är en direkt skildring av verkliga förhållandet. Om jordbruksministern går ut på fältet kommer han att möta den uppfattningen hos många jordbrukare, att ortsombudet är en representant för lantbruksnämnden.

Många upplever en viss maktlöshet därför att de har en känsla av att ingen riktigt kan föra deras talan i jordförvärvsfrågor. Detta kan delvis också bero på att många upplever samrådet från lantbruksnämnden som ofullständigt. Ett exempel på detta är det uppmärksammade Askersbyfallet i Sunne i Värmland som jordbruksministern tidigare diskuterat här i riksdagen med anledning av en enkel fråga av herr Nisser. I det fallet hade man tolkat det så att bygden skulle bli ett s. k. KR-område. I en skrivelse till landshövdingen i hans egenskap av ordförande i lantbruksnämnden skrev man bl. a. följande: "Om detta beslut har vi icke officiellt informerats, långt mindre inbjudits till samråd om. Vi finner detta synnerligen anmärkningsvärt, då det ju är vi och våra familjer som i första hand blir berörda. Gäller det myckna talet om medinflytande och närdemokrati inte alls oss jordbrukare?" Och så fortsätter man i skrivelsen: "Vi har aldrig fått yttra oss om vilken standard vi skulle vara beredda att acceptera för att vi och våra barn skall kunna leva kvar och vidareutveckla hembygden. Vi kräver att bli tillfrågade och att våra önskemål om och bedömningar av vår framtid tillmäts avgörande betydelse."

Det skall öppet sägas -- och det vill jag stryka under -- att i det här fallet har vissa missförstånd redan lagts till rätta av landshövdingen och lantbruksdirektören. Men missförstånden är i och för sig ett bevis på att det har varit dåligt samråd och bristande information. Det har också landshövdingen påpekat.

Jag har tagit detta exempel -- det här direktatet -- för att visa att det fungerar inte perfekt ute på fältet. Jag är medveten om att irritation och missförstånd uppstår väldigt lätt i frågor av den här typen, men just därför är det så viktigt att jordförvärvsfrågor handläggs med öppenhet och i samförstånd mellan berörda parter.

Min bedömning är att det på senare tid märkts ett ökat intresse för handläggningen av jordförvärvsärenden. Jag tror att intresset för jordförvärvsfrågor i allmänhet har ökat de senaste åren -- det finns många

Tisdagen den
23 maj 1972*Om god man för
lantbrukare i frå-
gor om struktur-
rationalisering,
m. m.*

exempel på detta. Jag fick för nästan exakt en månad sedan ett brev som jag vill citera några rader ur: "Tänk om jordbruksministern och många med honom kunde förstå att det inte är endast storleken utan även produktionsinriktningen som avgör ett jordbruks rätt att bestå, och att det är människor det gäller när lantbruksnämnden sitter och behandlar sina kartor, plockar med skiftena som andra pusselbitar och drager upp gränser för vad som är lönande och inte."

Jag citerar de här raderna som ett exempel på hur vissa jordbrukare själva upplever sin roll, hur de känner sig i en situation där de inte har någon att samråda med i jordförvärvsärenden. Och jag anför de här exemplen därför att jag tycker att de talar för att min tanke om att man skulle ha tillgång till någon form av god man eller ett par utsedda gode män i en bygd är värt beaktande. Jordbruksministern vet att vid lantmäteriförrättningar har man ofta god man om det är tvistiga förhållanden. Jag tror att alla lantmätare är ense om att detta är bra -- alla som jag frågat har i varje fall sagt att det är en utomordentlig möjlighet. Jag kan som exempel citera distriktslantmätaren i min hembygd, Björn Enskog, som säger att det är en klar tillgång att möjligheten att anlita god man finns. Gode män anlitas ju i kontroversiella ärenden efter framställning från antingen sakägare eller förrättningsman.

Jag tror att ett liknande system också i jordförvärvsärenden skulle vara en tillgång både för sakägare och för lantbruksnämnd. Lantbruksnämnden är ju ofta en buffert. Jag är inte beredd att klart säga vem som skulle föreslå dessa gode män -- det kunde möjligen vara kommunen, och kanske skulle man kunna ge möjlighet för LRF eller någon liknande organisation att framlägga förslag. Men det viktigaste är att det finns någon som sakägarna har möjligheter att samråda med.

Jag vill till sist tacka jordbruksministern för ett som vanligt lättbegripligt och koncentrerat svar, men jag måste säga att jag är något förvånad över att statsrådet har så ringa känsla för att det inte är bra som det är ute på fältet. Och jag skulle vilja fråga om inte jordbruksministern åtminstone på längre sikt är beredd att vidta åtgärder för att ytterligare undvika missförstånd och irritation mellan berörda parter och lantbruksnämnderna.

Herr jordbruksministern BENGTTSSON:

Herr talman! När det gäller jordförvärvsärenden uppstår det egentligen bara irritation vid ett speciellt tillfälle, nämligen när en gård blir till salu och det finns flera som är intresserade av att köpa den. Den som då slutligen får köpa gården blir nöjd, och den som inte får köpa blir missnöjd -- och det finns ingen god man i världen som kan trolla bort den irritationen. Det var just ett sådant ärende som låg i botten på den irritation som uppstått i det område herr Eriksson i Arvika här nämnde.

Att ett område förklaras kunna bli ett SR-område är en förmån; ingen tvingar någon till det. Men det är som sagt en förmån att komma in i det området. I det område som här är aktuellt har det emellertid ännu inte bildats något SR-jordbruk.

Sedan beskyllde herr Eriksson mig också för att visa bristande känsla,

Tisdagen den
23 maj 1972

*Om god man för
lantbrukare i frå-
gor om struktur-
rationalisering,
m. m.*

men i ett interpellationssvar skall man väl låta sakens saklighet komma till uttryck, och känslan får man väl spara till följande inlägg. Låt mig emellertid göra en sak klar, nämligen den att det råder inget partsförhållande mellan lantbruksnämnden och jordbrukarna. Lantbruksnämnderna består av folkvalda representanter, fyra utsedda av landstingen och fyra av Kungl. Maj:t. Och jag kan försäkra herr Eriksson att ingen ledamot av lantbruksnämnden har utsetts av mig utan att jag dessförinnan har samrått med de politiska partierna i länet. Jag har också genomgående utsett dem som föreslagits av de politiska partierna. De känner bygden väl. Jag känner dem inte alla personligen, men jag utgår från att det är rekorderliga personer som är utsedda. Och det är dem som jordbrukarna har att vända sig till. De är representanter för LRF och för böndernas organisationer. Om man inte är nöjd med dessa representanter, och om man inte kan samråda med dem, så har man ortsombuden att vända sig till. Det är riktigt att dessa ombud är utsedda av lantbruksnämnderna, men ingen lantbruksnämnd har utsett något ortsombud som inte har föreslagits av kommunstyrelsen. Det är också utsagt att ombuden skall vara kommunala förtroendemän med gott namn i bygden och väl förtrogna med jordbruksfrågorna.

Men, herr Eriksson, för ombuden gäller detsamma som för nämnderna, nämligen att de ibland måste ta ställning, och det är just då som det kan uppstå irritation. Jag inledde mitt anförande med att säga det. När det finns jord att sälja till intresserade jordbrukare, så måste man ta ställning. Och jag menar att även en god man av den typ som finns i herr Erikssons föreställningsvärld kommer till korta i sådana ärenden. Han kan inte undvika irritation, när han måste tala om för en person: Du fick inte köpa den där gården, utan den andre skall ha den i stället. Men det skall Du vara glad för.

Det är sådana konkreta fall man alltid ställs inför, om man tillhör någon nämnd eller styrelse. Då tvingas man att ta ställning. Och jag menar att de önskemål som herr Eriksson har tagit upp i sin interpellation finns inbyggda i lantbruksnämndernas organisation. Men jag vill tillägga att jag inte får några rapporter utifrån fältet, som tyder på irritationer – mer än i de enstaka fall här och där som uppstår när någon spekulant inte får köpa en gård utan denna i stället går till en annan jordbrukare i bygden.

Herr ERIKSSON i Arvika (fp):

Herr talman! Först en liten korrigerering. Jordbruksministern talade om SR-jordbruk. Det heter KR-jordbruk, dvs. koncentrerad rationalisering.

Jordbruksministern sade också att det finns fyra ledamöter i lantbruksnämnderna utsedda av landstingen och att det är dem som jordbrukarna skall ta kontakt med. Jag vill säga att jag tror det väsentliga är att man i bygden har en person man nära känner och som man kan samråda med. Den uppgiften fyller inte lantbruksnämndsledamöterna, och jag har tidigare betonat att inte ens ortsombuden gör det. Jag vill vidare säga att institutionen lantbruksnämnden har den svagheten att ortsombuden inte är adjungerade när det aktuella ärendet avgörs.

Det var rätt intressant – om vi skall fortsätta med exemplet från

Tisdagen den
23 maj 1972*Ang. trafiken med
jetplan på Brom-
ma flygfält,
m. m.*

Askersbyfallet – att det i samband därmed gjordes ett uttalande av bygdens ordsambud, hemmansägare Hugo Jansson i Sunne, som ansåg att det var en brist att han inte hade adjungerats i det fallet.

Vad jag vill påpeka och som är riktigt är att, såsom stämningen ute på fältet visar, många känner sig utlämnade därför att de inte har någon som de kan samråda med. Jordbruksministern sade att han inte känner till någon irriterad stämning ute på fältet annat än i enstaka fall. Då vill jag rekommendera honom att läsa referatet från Östergötlands LRF-stämma, där det förekom inte mindre än fyra motioner i dessa frågor. Jag tror att problemet på lång sikt måste lösas på något sätt och då lämpligen enligt de tankegångar som jag har redovisat.

Herr jordbruksministern BENGTTSSON:

Herr talman! Jag förstår inte riktigt vad det är för jordbrukare som känner sig "utlämnade" av det skälet att de inte har haft någon god man av den typ som herr Eriksson i Arvika här har föreslagit. Man kan ju aldrig vara utlämnad i annat fall än om man skulle vilja köpa ett jordbruk som är till salu men där det finns mer än en spekulant. Det talet är alltså mycket överdrivet, och jag håller fortfarande fast vid uppfattningen att även om man skaffar sig en sådan god man, kommer vi att här och var få uppleva irritation från enskilda jordbrukare som är missnöjda med att just *de* inte har fått köpa.

Sedan, herr Eriksson, är jag ledsen att behöva tala om att det var förr som det hette KR-jordbruk, dvs. koncentrerad rationalisering. Det var ganska länge sedan vi bytte ut det namnet – nu heter det SR, dvs. särskild rationalisering. Jag hoppas att herr Eriksson inte också beträffande sina gode män är lika konservativ.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 11 Ang. trafiken med jetplan på Bromma flygfält, m. m.

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr *Wiklunds* i Stockholm (fp) den 11 januari framställda interpellation, nr 2, och anförde:

Herr talman! Herr Wiklund i Stockholm har frågat *dels* vilken omfattning och under vilka omständigheter trafik med jetplanet DC-9 alljämt förekommer på Bromma flygfält och hur tillståndsgivningen avseende denna trafik tillgår, *dels* i vilken omfattning annan jetflygtrafik på Bromma förekommer och om jag är villig att lämna närmare upplysningar rörande denna trafik, *dels* också hur det förhåller sig med varmkörningarna av flygmotorer nattetid i vissa i interpellationen berörda avseenden.

Inledningsvis är det nödvändigt att i korthet redovisa vilka lokala flygrestriktioner som gäller för Bromma flygplats. Dessa restriktioner innebär följande.

Bromma flygplats får användas för alla slag av *inrikes* luftfart med undantag av linjefart med större jetflygplan, exempelvis av interpellanten

Tisdagen den
23 maj 1972

Ang. trafiken med
jetplan på Brom-
ma flygfält,
m. m.

nämnd typ DC-9. Dessutom får Bromma användas för följande slag av *internationell* icke regelbunden luftfart i förvärvssyfte, nämligen *dels* för trafik med flygplan med en maximal startvikt lägre än 5 700 kg, såvida fråga inte är om godsbefordran, *dels* för befordran av slutna grupper med propellerflygplan eller efter särskilt tillstånd jetflygplan, *dels* för befordran av uteslutande lättförstörligt gods, också detta efter särskilt tillstånd, *dels* för s. k. tekniska mellanlandningar.

Bromma får vidare användas för internationell *privat* luftfart med flygplan som har en maximal startvikt understigande 5 700 kg. Skol- och privatflyg med upprepade starter och landningar får ske endast mellan kl. 7 och 21 måndag till och med fredag samt mellan kl. 9 och 21 lördagar och söndagar. I rena undantagsfall och efter särskilt tillstånd kan flygningar ske på andra tider. Bromma får slutligen användas som s. k. alternativflygplats för Arlanda.

Trafik med jetflygplan är tillåten endast mellan kl. 6 och 22. Andra tider kan i undantagsfall medges efter särskilt tillstånd. De olika särskilda tillstånd som nämnts i det föregående beviljas av flygplatschefen.

Innan jag går in på de olika delfrågorna i herr Wiklunds interpellation vill jag nämna att totala antalet landningar på Bromma under år 1971 uppgick till 65 335. Härav svarade jetflygplan för 629, dvs. mindre än 1 procent.

Vad gäller den fråga som avser omfattningen av trafik med DC-9 på Bromma vill jag nämna att sådan trafik förekommer endast då vädret på Arlanda inte tillåter landning där men då Bromma har godtagbara väderförhållanden. Bromma fungerar med andra ord som alternativflygplats för Arlanda. I sådana fall förekommer landning inte enbart med DC-9 utan även med andra typer av jetflygplan. Något särskilt tillstånd behövs inte för sådana flygoperativt betingade alternativlandningar.

Landningar med jetflygplan i linjefart har förekommit i 34 fall under 1971, vilket motsvarar 0,05 procent av totala antalet landningar på Bromma.

Vad gäller övrig jettrafik än DC-9 på Bromma önskar herr Wiklund en rad detaljupplysningar rörande denna trafik, nämligen frekvens av flygrörelser, använda jetflygplanstyper, ägare av planen och i varje fall dessas tillhörighet till trafik- respektive allmänflyget och bullervärden för nämnda trafik.

Den övriga jettrafik som förekommer på Bromma är charterflyg och taxiflyg samt enstaka flygningar i privat- och skolflyg.

Charterns jetflygplanslandningar har uppgått till 451 vilket motsvarar 0,7 procent av totala antalet landningar på flygplatsen under 1971.

Taxiflygets jetflygplanslandningar har uppgått till 129, motsvarande 0,2 procent av totala antalet landningar på flygplatsen. Taxiflyg med jetflygplan bedrivs av såväl svenska som utländska företag, såsom Ehrenström Flyg AB. Sverige, Busy Bee, Norge, Business Jet Aviation, Danmark, och Finnwing, Finland, m. fl. De använda flygplanstyperna är huvudsakligen Fan Jet Falcon, HS-125 samt Lear Jet.

Landningarna med jetflygplan i övrig flygverksamhet, dvs. privat- och skolflyg, har uppgått till 15, vilket motsvarar 0,02 procent av totala antalet landningar på flygplatsen. Några bullervärden för den nämnda

Tisdagen den
23 maj 1972

Ang. trafiken med
jetplan på Brom-
ma flygfält,
m. m.

jetflygverksamheten är det inte möjligt att ange utan särskild utredning.

Vad slutligen beträffar varmkörningar av motorer nattetid på Bromma har tydligen interpellanten missförstått de anordningar Linjeflyg införde på Metropolitanflygplanen för ungefär ett år sedan. Det var inte fråga om särskild apparatur för dämpning av buller vid varmkörning av flygmotorer, utan om en anordning för elektrisk uppvärmning av motoroljan, varigenom tiden för varmkörning kunde minskas avsevärt.

Linjeflyg har nyligen skärpt de egna bestämmelserna för motorkörning mellan kl. 22 och 6. Instruktionen till personalen innefattar att man skall undvika motorkörning mellan kl. 22 och 6, även om det sker på bekostnad av försenad start.

Linjeflyg har dessutom sedan ett par månader en större teknisk flygplansreserv, vilket minskar behovet av nattliga motorkörningar.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Jag ber först att få tacka kommunikationsministern för svaret på min interpellation.

Till undvikande av missförstånd vill jag först säga att jag visserligen bor i Bromma men på ett ganska stort avstånd från flygfältet och sällan har några subjektiva besvär av flygbullret. Jag tillhör alltså inte de 6 000—7 000 personer som bor alldeles inpå flygfältet och som länge allvarligt besvärats av dess verksamhet.

Jag har inte heller något intresse av att föra en pro et contra-debatt rörande jet eller inte-jet på Bromma. Jetmotorn är ett flygtekniskt framsteg som ingen modern människa i och för sig sätter sig emot.

Primärt och principiellt gäller Brommaflygfrågan om det är acceptabelt från olika *allmänna* synpunkter, bl. a. bullersynpunkt, att ha kvar en flygplats som sedan 1947 kringbyggs med stora bostadsområden, vårdinstitutioner och industrier parallellt med successivt ökande flygbuller och annan luftnedsmutsning på grund av växande antal flygrörelser och nya flygplanstypers deltagande i trafiken på Bromma. Kan man inte på kort sikt ersätta Bromma kommer frågan om lämplig och nödvändig *reglering* av flygverksamheten där genast in i bilden. Det kan gälla *antalet* flygrörelser, *tider* på dygnet för deras tillåtlighet och *hur* dessa rörelser rent flygtekniskt får ske, t. ex. stigningsvinklar. Det kan då också bli fråga om art och storlek av flygplan som får trafikera Bromma men ändå inte mera specifikt frågan om jet eller inte jet. Finns det jetplan som ur bullersynpunkt, även på ett ur just denna synpunkt för närvarande så speciellt känsligt flygfält som Bromma, är godtagbara? Ja, teoretiskt konstruktionsmässigt, eftersom flygtekniken alltmer tvingas att ta hänsyn till bullersynpunkten. Men jetmaskinsvarianter av den "tysta" typen har långt kvar i utvecklingsprocessen innan de kommer till praktisk produktion och användning i ordinär trafik. De är ännu bara på väg och det är en lång väg att gå innan man kan förfoga över dessa mera tysta jetflygplan.

Det nu aktuella jetplanet, Fokker F-28, representerar enligt viss expertis ett framsteg ur bullersynpunkt, men är det likväl godtagbart? Självfallet skall jag inte diskutera den saken här. Min interpellation tillkom visserligen delvis som ett resultat av den pågående diskussionen om F-28:an men rör inte specifikt detta flygplan.

Tisdagen den
23 maj 1972

Ang. trafiken med
jetplan på Brom-
ma flygfält,
m. m.

Det råder ju inte generellt jettförbud på Bromma ens sedan 1968 då regeringen stoppade en planerad användning av jetplanet DC-9 i inrikestrafik. En del av allmänheten har emellertid uppfattat 1968 års beslut som ett *allmänt* gällande förbud mot jet på Bromma. Behovet av upplysning om faktiska förhållanden är tydligen mycket stort, av detta och andra skäl, i den ibland något upptrappade diskussionen om Bromma.

I interpellationsdebatten här i kammaren den 14 december förra året om Bromma flygfält ställde jag därför några konkreta frågor, bl. a. om den alltså kvarstående frekvensen av jettflygtrafik på Bromma. Jag hade inte i förväg informerat om att jag alltså tänkte ställa en del frågor utöver dem interpellanten herr Oskar Lindkvist ställde, och därför är det kanske förklarligt att de kom att förbigås utan svar vid detta tillfälle, något som samtidigt är beklagligt, eftersom ryktesspridningen är ganska stor i Brommafrågan. Jag beslöt mig därför att genom en interpellation vid riksdagens början i år bereda kommunikationsministern ett speciellt tillfälle att ge önskvärd information till allmänheten om den nuvarande jetttrafiken på Bromma och dess förutsättningar.

Av det omfattande svaret framgår att Bromma används bl. a. som alternativflygplats till Arlanda, t. ex. av sådana flygoperativt betingade skäl som väderleksförhållandena, som faktiskt kan skilja sig rätt avsevärt på Bromma jämfört med Arlanda, t. ex. vid dimma. Men det kan också förekomma s. k. tekniska mellanlandningar av jetplan på Bromma. Det framgår inte av svaret vad som därmed egentligen avses, men förmodligen rör det sig om t. ex. fall av maskinfel eller annan nödfallssituation.

I svaret lämnas också värdefulla upplysningar om nu gällande flygrestriktioner på Bromma. De är värdefulla därför att det finns Brommabor som föreställer sig att man inte tillämpar några restriktioner alls eller rättare sagt, man upplever situationen på det sättet. På Bromma bryter man mot ett allmänt jettförbud, påstår man, eller tror man.

Nu är det ju en sak med regler - de som har redovisats i interpellationssvaret - en annan sak är hur frekventa undantagen är från givna regler. Flygplatschefen kan ge särskilda tillstånd till flygrörelser, som enligt de allmänna reglerna för bl. a. jettflygplan inte är tillåtna, t. ex. avvikelser från reglerna om flygrörelser nattetid. På exempelvis just denna relevanta punkt lämnas ingen upplysning i svaret och inte heller om bullervärden för den jetmaskintrafik inom charter- och affärsflygområdena som förekommer på Bromma. Vad gäller bullervärdena hänvisas till att upplysningar därom fordrar särskild utredning. Det kan jag för min del mycket väl förstå. Då allmänheten dock vill ha reda på hur det förhåller sig därmed vill jag fråga om kommunikationsministern vill medverka till att sådan utredning kommer till stånd. Över huvud taget har man fört en stor diskussion om att det förekommande linjeflyget bara står för 20 procent av flygrörelserna på Bromma, medan resten är s. k. allmänflyg. I en informationskrift till brommaborna, utgiven av Linjeflyg, tycks man t. o. m. anse att huvudproblemet på Bromma är allmänflyget, som enligt samma broschyr till huvudsaklig del enligt flygvapnet skulle kunna förläggas till Barkarby och Tullinge. Jag frågar: Är denna uppgift riktig, vilken del av allmänflyget avser man med denna

flyttning och hur aktuell är den? – Jag förmodar att man syftar på de 60 procent av flygtrafiken på Bromma som inte har någon anknytning till affärsdrivande verksamhet och av allt att döma inte inrymmer några jetmaskiner alls. Är detta rätt uppfattat? 20 procent av flygrörelserna på Bromma består av reguljär trafik. De återstående 20 procenten skulle då vara charter-, affärs- och taxifyg och därtill, till en viss mindre del, sådant samhällsflyg som ambulans- och polisflyg.

Det är dessa 20 procent av flygrörelserna på Bromma som i nuläget, ur bullersynpunkt, är av speciellt intresse. Enligt svaret uppgick antalet landningar med charterjetflyg förra året till 451 och med taxijetflyg till 129, dvs. sammanlagt 580. De flesta av dessa landningar torde ha skett under sommarhalvåret och sålunda förmodligen inneburit ett flertal landningar med jetplan per dygn. Någon upplysning om tidpunkten för dessa landningar lämnas dock inte. – Är kommunikationsministern villig att medverka till en utredning också på denna punkt?

Strukturen ur bullersynpunkt hos denna del av flygrörelserna antyds genom att för taxifygets del vissa av de vanligast förekommande jetflygplanstyperna nämns. Enligt vad som uppgivits för mig från flygexperthåll är dessa flygplanstyper tvåmotoriga med relativt begränsat passagerarutrymme. De lär vara i viss mån besläktade med och av ungefär samma årgång som för militära ändamål allmänt brukade jetplan. Bullersynpunkten har därför inte präglats av dessa plans konstruktion, som tydligen nästan enbart inriktats på att få ut högsta möjliga motoreffekt inom ramen för vad som kan uppnås av ett mindre jetflygplan. Dessa plan anses därför vara tämligen bullersamma. Någon närmare upplysning därom och om hur trafiken med dessa plan försiggår är dock inte tillgänglig men skulle vara av största intresse.

Vad sedan gäller varmkörningsanordningen för Metropolitanplanen uttryckte jag mig kanske inte på ett alldeles adekvat sätt i min interpellation. Jag har själv fått anordningen demonstrerad för mig och var alltså informerad om att det rör sig om en apparat för uppvärmning av motoroljan. Varmkörningstiden kan förkortas om man använder denna apparat. Det rätta ordet kanske inte är "dämpning", av bullret men tillvägagångssättet innebär ju en tidsmässig och kvantitativ minskning av bullret vid varmkörning.

Trots förbudet mot jetplanet DC-9 flyger man i dag på Bromma lika bullrande jetflygplan, och för övrigt även fyrmotoriga propellerplan, skrevs det nyligen indignerat t. o. m. i Svenska aeroklubbens tidskrift Flygrevyn.

Mina frågor är nu åter: Är kommunikationsministern villig att medverka till att få fram närmare upplysningar, genom utredning, om strukturen ur bullersynpunkt på charter-, taxi- och affärsflyg, främst med jetplan, på Bromma och rörande frekvensen av avvikelser genom särskilt tillstånd från gällande regler om tider för flygrörelser inom charter-, taxi- och affärsflyg?

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Herr Wiklund ställde i sin interpellation tre frågor, och såvitt jag förstår har jag i mitt interpellationssvar lämnat svar på dessa tre

Tisdagen den
23 maj 1972

*Ang. trafiken med
jetplan på Brom-
ma flygfält,
m. m.*

frågor. Den första frågan gällde i vilken omfattning och under vilka omständigheter trafik med jetplanet DC-9 alltså förekommer på Bromma flygplats och hur tillståndsgivningen avseende denna trafik tillgår. Den frågan är fullständigt besvarad liksom den andra, i vilken omfattning annan jettrafik förekommer på Bromma och om statsrådet är villig att lämna detaljupplysningar rörande denna trafik. Den tredje frågan gällde hur det förhåller sig med varmkörningarna av flygmotorerna nattetid i de av interpellanten berörda avseendena. Den frågan är också fullständigt besvarad.

Herr Wiklund fyller sedan på med ytterligare en rad frågor som rör exempelvis utrikeschartern. Hur ser det ut med den? Hur skall man handskas med den i framtiden? Hur förekommer chartertrafik sommartid kontra vintertid på Bromma? Hur är det med allmänflyget? Pågår det någonting där utöver vad man vet rent allmänt? Sedan var det detta med bullervärdena.

Jag kan, trots att såvitt jag förstår svar är lämnade på de frågor som herr Wiklund ställde i sin interpellation rent allmänt konstatera att när det gäller utrikeschartern så är den föremål för översyn. När det gäller allmänflyget på Bromma pågår en planering för att *på sikt* flytta den helt eller delar av den från Bromma. Här får man dock konstatera att planering är en sak och genomförande av ett eventuellt planeringsförslag en annan sak.

Sedan kan jag inte sträcka mig längre, eftersom det är helt otänkbart att kunna lämna sådana uppgifter som de herr Wiklund är ute efter – frekvensen av sommartrafik kontra vintertrafik t. ex. När det gäller bullervärdena har jag i mitt interpellationssvar konstaterat att charterns jetflygplanlandningar i det totala trafikarbetet på Bromma är den absolut mindre delen – det rör sig om under 1 procent. Sammanfattningsvis vill jag säga att jag lämnat en utförlig redovisning om olika trafikförhållanden på Bromma.

I och för sig kan det väl ifrågasättas om interpellationens form är den lämpligaste att använda för att vinna klarhet i en fråga av så utpräglad faktakarakter som denna. Mitt råd till herr Wiklund skulle kunna vara att vända sig till luftfartsverket eller den lokala flygplatsförvaltningen, som i allmänhet snabbare kan redogöra för sådana saker som herr Wiklund tagit upp. Jag vill alltså hänvisa herr Wiklund, när det gäller de frågor han inte anser sig ha fått svar på, direkt till luftfartsverket, om ytterligare uppgifter önskas.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Mitt tack för interpellationssvaret som jag riktade till kommunikationsministern omfattade naturligtvis en bekräftelse på att jag ansåg mig ha fått svar på de frågor jag ställt i interpellationen. Det är dock inget ovanligt att man i en interpellationsdebatt begär preciseringar eller kompletterar interpellationen med ytterligare frågor. Interpellationsinstrumentets art jämfört med den enkla frågan utmärks väl just av att man i en interpellationsdebatt kan vidga debatten. Skulle fler ledamöter vilja delta i debatten går det bra och då brukar nya frågor komma. Vi har

alldeles nyss varit med om ett mycket lång och utförlig interpellationsdebatt om brottsligheten, där man gick in på det mest skilda problem på det området och inte alls höll sig enbart till de frågor som interpellanterna hade ställt.

Jag tycker att upplysningen om en "översyn" av den utländska chartern var en ytterst intressant och värdefull komplettering till interpellationssvaret – av det slag jag direkt efterlyste – liksom uppgiften om att man åter tittar på allmänflyget, detta givetvis utan att det finns några bindningar i det som kommunikationsministern här sade om allmänflyget.

Vad sedan gäller mina uttryckliga följdfrågor om bullervärden och landningstillstånd var det inte alls så att jag begärde att kommunikationsministern skulle ge dessa bullervärden eller frekvenser av landningstillstånd nu. Jag frågade om kommunikationsministern var villig att *medverka till att utredning* om dessa förhållanden kunde komma till stånd, därför att allmänheten som bor runt omkring Bromma vill veta hur det förhåller sig med detta.

Jag skall gärna gå till luftfartsverket, om jag kan få någorlunda snart besked där, och sålunda inte behöver besvara kommunikationsministern med den här saken. Annars tycker jag att dessa frågor även för honom är högst relevanta i den debatt som förts om jet på Bromma. Den har förts litet enkelspårigt, när man har sagt: Bort med jet på Bromma! Det är inte det det är fråga om utan om alla de sorters flygplan, som får anses klart och alltför bullerstörande, alltså inte tolerabla ur bullersynpunkt. Det är detta jag hela tiden varit ute efter, de må sedan gälla den reguljära trafiken eller den som hör till allmänflyget.

Jag tackar för de kompletterande upplysningar jag har fått.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! För att inga missförstånd skall uppstå mellan herr Wiklund och mig om vad vi får och inte får diskutera i en interpellationsdebatt vill jag också klart säga ifrån, att visst skall vi försöka skiljas åt med så mycket nytt vetande som möjligt på båda sidor efter en sådan här debatt.

Vad jag menade var bara att när det gäller statistiska uppgifter av typen hur många charterplan som har landat sommartid och vintertid på Bromma och liknande står naturligtvis luftfartsverket lika väl som jag gärna till tjänst med sådana uppgifter. Därför är det kanske ofta snabbare att ta reda på sådant den vägen. Herr Wiklund har nu också sagt att det kan vara en lämplig väg.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 12 Om reducereing av flygtaxorna på Norrlandslinjerna

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr *Öhvalis* (fp) den 11 januari framställda interpellation, nr 17, och anförde:

Tisdagen den
23 maj 1972

*Om reduktion
av flygtaxorna på
Norrlandslinjerna*

Herr talman! Herr Öhvall har frågat mig om jag är beredd att utan dröjsmål vidta erforderliga åtgärder i syfte att reducera flygpriserna på Norrland för att därigenom uppnå bättre samklang med regionalpolitiken.

Flyget spelar en viktig roll i vårt lands transportsystem, och dess utveckling går snabbare än för någon annan transportgren. Flyget ger också trafikservice som är av betydelse i regionalpolitiska sammanhang.

Allmänt gäller att det reguljära inrikesflygets priser uppvisat en förhållandevis långsam ökningstakt under 1960-talet. När de nya flygpriserna fastställdes i februari i år, hade någon taxehöjning inte skett sedan år 1969.

I fråga om prisstrukturen med särskild hänsyn till de långa Norrlandsavstånden kan konstateras att taxan är utformad på ett sådant sätt att enhetspriset – dvs. priset per kilometer – sjunker med stigande avstånd. Enhetspriset för avståndet 200 km utgör för närvarande 60 öre/km motsvarande 120 kronor för enkel resa Umeå–Sundsvall. För avståndet 980 km utgör enhetspriset 30 öre/km motsvarande 290 kronor för enkel resa Stockholm–Kiruna. En cirka fem gånger längre sträcka medför således en sänkning till hälften av enhetspriset.

Linjeflygs i februari genomförda prishöjning innebär en markering av taxans degressiva utformning genom att höjningen utformats som ett fast kronpåslag per biljett oberoende av flygsträckans längd.

Till det anförda kan läggas att själva grundtaxan inte ger en rättvisande bild av de faktiska prissförhållandena, eftersom nära hälften av det reguljära flygets resenärer begagnar sig av olika rabattformer. För flygbolagen innebär detta en prisnivå som i genomsnitt ligger cirka 20 procent under ordinarie pris.

Avslutningsvis bör erinras om det utredningsarbete som bedrivs inom Linjeflyg och som syftar till en förhållandevis genomgripande revision av taxsystemet. Resultatet av detta utredningsarbete, som är mycket krävande, förväntas framkomma under hösten detta år. Det är min förhoppning, att man under detta arbete skall finna det möjligt att komma fram till ett taxsystem, som med tillgodoseende av de företagsekonomiska kraven kan på ett mera långtgående sätt än för närvarande tillgodose de regionalpolitiska önskemålen om mera utjämnade flygpriser.

Herr ÖHVALL (fp):

Herr talman! Jag tackar kommunikationsministern för svaret på min interpellation. "Flyget spelar en viktig roll i vårt lands transportsystem, och dess utveckling går snabbare än för andra transportgrenar. Flyget ger också trafikservice som är av betydelse i regionalpolitiska sammanhang", säger kommunikationsministern i sitt svar.

Vi är alltså överens om att flyget har en betydelse för regionalpolitiken, men min uppfattning är den att flyget kunde ha mycket *större betydelse* än det har i dag, om det inte vore så väldigt dyrt att flyga. Ordinarie flygpris Luleå–Stockholm tur och retur uppgår för närvarande till 462 kronor, och Kiruna–Stockholm tur och retur kostar faktiskt 580 kronor.

1969 påpekades i bilaga till en hemställan från länsstyrelserna i de fyra nordligaste länen att de nuvarande ordinarie priserna för flygbiljett på linjen Luleå–Stockholm förmodligen ligger dubbelt så högt som de rimligen borde göra.

Utredningen menade att förklaringen till de höga priserna står att finna i frånvaron av konkurrens på inrikeslinjerna. Vitala intressen i lokaliseringssträvandena i Norrland får således stå tillbaka för att man skall kunna hävda landets intressen på den internationella luftfartens område, där konkurrensen är mycket hårdare.

Enhetspriset för avståndet 200 km utgör för närvarande 60 öre/km, och det motsvarar 120 kronor för enkel resa Umeå–Sundsvall. Vad innebär detta? Jo, att den som har tillgång till tjänstebil kan söka fram den största och den dyraste av alla tjänstebilar och ensam företa resan mellan Umeå och Sundsvall och det till lägre pris än med kollektivflyget. Ja, det kan ju också hända att bilisten t. o. m. finner att två personer i bil reser billigare mellan Stockholm och Luleå än om de löser var sin biljett med flyget.

När det gäller kommunikationerna med övre Norrland intar ändock flyget något av en monopolställning på grund av tidsfaktorn, som spelar en så väsentlig roll. Den långa restiden betyder att valet i många fall står mellan att flyga och att inställa en tilltänkt resa. Näringsfrihetsombudsmannen har funnit anledning att fråga om det inte nu är dags med en översyn av det mer än 15 år gamla SAS-monopolet och den grund på vilken även LIN:s koncession vilar.

Här föreligger i varje fall en praktisk motsatsställning mellan trafikpolitik och regionalpolitik. Den motsatsställningen måste enligt min mening hävas.

Flera regionalpolitiska utredningar har konstaterat att förutsättningarna för en regions utvecklingsmöjligheter till väsentlig del sammanhänger med kontaktmöjligheterna utåt.

Självfallet växer också denna kontaktfrågas betydelse med avståndet. För att de lokaliseringpolitiska målen skall kunna nås i exempelvis Norrbotten måste möjligheterna till kontakt med mera expansiva delar i södra Sverige väsentligt förbättras. Inrikesflyget kunde i detta avseende bli av utomordentligt stor betydelse, men för att så skall bli fallet måste en betydande sänkning av flygpriserna komma till stånd.

Det sägs i interpellationssvaret att det inom linjeflyget nu pågår en revision av taxeyesystemet. Kommunikationsministern hoppas på att Linjeflyg skall komma fram till ett system, där man mer än för närvarande tillgodoser de regionalpolitiska önskemålen om mera utjämnade flygpriser. Men kan man verkligen utgå från att inrikesflyget och framför allt SAS av regionalpolitiska skäl skulle avstå från att ta ut högsta möjliga pris på varje enskild linje? För mig framstår detta som föga troligt. Det är väl ändock regeringen som bör ta initiativ till att sänka taxorna i regionalpolitiskt syfte.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Jag har haft samma frågeställning uppe till diskussion vid två tillfällen tidigare detta år i anledning av interpellationer här i

kammaren, och det svar som jag lämnade till herr Öhvall skilde sig väl egentligen inte så oerhört mycket från dem jag lämnat ett par gånger tidigare. Det hänger samman med att dessa frågor inte gärna kan byta ansikte från tid till annan, när det är fråga om så pass korta intervaller som i dessa fall. Det kan dock finnas anledning att erinra om några saker i detta sammanhang.

Vi har i vårt land ett inrikesflyg som har vuxit ut till en viktig komponent i den svenska trafikbilden. Men naturligtvis finns det vissa problem, som också accentueras allteftersom tiden går, och det gäller kanske i första hand Linjeflyg. Det måste inledningsvis understrykas hur viktigt det är att flygföretagen kan lägga upp sin verksamhet tekniskt, driftmässigt och ekonomiskt på sådant sätt att de kan ge så god service som möjligt till så låga priser som möjligt. Det har varit och är ett problem för bl. a. Linjeflyg.

För Linjeflyg har det sedan flera år tillbaka varit en nödvändighet att utrusta sig exempelvis med tidsenlig flygmateriel för att därigenom skapa förutsättningar för en rationell och ekonomisk drift. Hitintills har Linjeflyg inte haft möjlighet att klara denna förnyelse av flygplansflottan. Linjeflyg har såvitt bekant den största flottan i världen av kolvmotordrivna Metropolitanplan – 19 stycken. Flygplanen är tillverkade under åren 1953–1957, och medelåldern är 17 år. Underhåll och reservdelar för dessa plan blir alltmer kostnadskrävande. Företaget är också det enda reguljära flygbolag i sin storleksordning som ännu inte utnyttjar jetplan. Tidtabellsupplägningen försväras naturligtvis exempelvis genom flygplanens låga fart. Den begränsade kapaciteten nödvändiggör en stor flygplansflotta, och besättningsbehov och andra resurser måste avpassas med hänsyn till detta.

Jag tror, herr Öhvall, att det är viktigt att vi har även dessa synpunkter med i diskussionerna om flygpriserna i vårt inrikesflyg.

Jag vill inte närmare kommentera de uppgifter som herr Öhvall lämnade och som, såvitt jag förstår, har sitt ursprung i en utredning som blev klar för halvtannat år sedan; det är väl i stort sett herr Fredéns siffror vi talar om. Jag bara konstaterar att de siffrorna tidigare vid några tillfällen blivit utsatta för ganska kritisk granskning, och jag vill inte heller i dag så där rätt upp och ned skriva under alla de uppgifter som lämnats i den utredningen.

Men det må vara att vi kan ha olika uppfattningar om det. Vad som är viktigt här är ju att på sikt på olika fronter komma fram till ett bättre förhållande. Den tekniska utvecklingen är en komponent. Möjligheten att förnya flygplansflottan för Linjeflyg är en annan, och vidare har vi Linjeflygs möjligheter att, som jag har sagt i mitt svar, genom en taxerevision av genomgripande karaktär förändra taxorna. Det är, som jag har sagt, ett omfattande arbete, vars resultat jag inte heller kan ha någon uppfattning om i dag. Vi får avvakta till den tidpunkt som jag nämner i mitt svar. Jag utgår ifrån att Linjeflyg inte har satt i gång utredningsarbetet bara för att ha någonting att syssla med utan att man menar allvar när man säger att utredningen skall syfta fram till att om möjligt presentera en taxa för LIN:s inrikesflyg, som tar hänsyn speciellt till de långa avståndens resenärer. Då talar vi väl om samma saker, herr Öhvall

och jag. Vi måste nämligen mena Norrlandsresenärerna i första hand.

Jag tycker således att det är viktigt att vi avvaktar utredningens resultat och inte ger oss in i några funderingar om vad som kan komma ut av arbetet. Vi får diskutera det när resultatet finns på bordet en vacker dag.

Sedan vill jag tillägga en sak, nämligen att i den regionala trafikplanering som vi har satt i gång runt om i landet har inrikesflyget också fått en vers. Nu är ju inte inrikesflyget regionalt i den mening vi tänker på när vi skall utreda den regionala trafiken i övrigt, men vi tar med inrikesflyget i den regionala trafikplaneringen när det gäller den interregionala trafiken, som det här är fråga om. Även där har vi alltså ett instrument som vi håller på att arbeta med för att så småningom, när arbetet är klart, även där kunna visa på förbättringar, tekniskt och på annat sätt, kanske när det gäller uppläggningsen av tvärförbindelser med flyg, matarlinjer i inrikesflyget osv., som vi i dag inte har men som på sitt sätt också skall kunna bidra till ett förbättrat inrikesflyg.

Herr ÖHVALL (fp):

Herr talman! Främsta orsaken till att jag har ställt den här interpellationen är ju att när vi brottas med problem i fråga om sysselsättningen och utveckling av näringslivet, vilket vi måste göra alla vi som sysslar med samhällsfrågor längst uppe i norr, framstår det som nära nog tragiskt att vi tekniskt har bemästrat avståndsproblematiken, medan däremot kostnadsmässigt frågan kvarstår olöst.

Om man inte kan medge fri konkurrens, så innebär det i fråga om linjefarten att försök att åstadkomma företagsekonomisk vinstmaximering inte bör få påverka taxevägningen. Eftersom konkurrens saknas bör vidare taxe- och priskalkyler, beläggningsstatistik osv. i princip vara öppna för insyn från konsumenterna och inte som nu enbart från den statliga tillsynsmyndigheten, dvs. luftfartsverket. Denna debatt visar hur önskvärt det vore att vi hade tillgång till fri insyn i de siffror som vi skall diskutera beträffande prissättningen på inrikesflyget.

Sverige är på inrikesflygets område ett av de dyraste länderna i världen. Finland ligger på ungefär halva priset, och det är naturligtvis ofattbart för konsumenterna. Även om det finns en förklaring i avgiftsbeläggningar och sådant, kvarstår ändå för konsumenterna frågan: Varför kan vi icke få ned priset även i Sverige på flygresor, så att man kan utnyttja flyget när man behöver det?

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Jag hade inte tänkt begära ytterligare replik om inte herr Öhvall sagt att eftersom vi inte har fri konkurrens i inrikesflyget fordras det av oss desto mera insyn m. m. i den trafik vi har.

Det är nog viktigt att vi klarar ut problemet om behovet eller faran av fri konkurrens i inrikesflyget, i vilken riktning vi nu strävar och vilken uppfattning vi har. Jag vill minnas att frågan diskuterades för något år sedan i samband med de siffror som herr Öhvall nämnde i sin första replik och som hade till upphovsman vår gemensamme vän herr Fredén i Luleå. Han hade bl. a. till länsstyrelsen i Norrbottens län lämnat

Tisdagen den
23 maj 1972

*Om reducering
av flygtaxorna på
Norrandslinjerna*

uppgifter om priser på det svenska inrikesflyget. Vid det tillfället hade han, och det var kanske då som diskussionen om den fria konkurrensen blossade upp för första gången, uppgifter om att ett charterflygföretag i ett av våra grannländer lämnat en offert som skulle ha ungefär den innebörden att man skulle kunna flyga från Stockholm till Lulea för halva det pris som SAS eller Linjeflyg betingade sig.

Jag mötte då – det kan vara intressant att påminna sig det – från många håll frågan om detta inte var något som man skulle seriöst se på. Jag var intresserad i så måtto att man skall lära sig vad det är som egentligen pågår av och till och försökte därför på olika vägar få klart för mig vad budet innebar. Jag kom då fram till att det visserligen var riktigt att detta charterföretag i ett av våra grannländer var berett att flyga Stockholm–Luleå för en summa som motsvarade ungefär hälften av det pris som gällde hos oss, men det var under ganska snäva förutsättningar. Den snävaste av förutsättningarna var, om jag inte minns alldeles fel, att man skulle vara garanterad 60 eller om det var 70 procents beläggning innan man lyfte. Detta besked räckte nästan för mig. Det fanns också andra skäl, men dem har jag inte i minnet. Jag frågade mig då och jag tror att jag tillät mig säga det här i riksdagen vid något tillfälle om det är sådan inrikestrafik som vi skall hålla oss med i framtiden. Man skulle åka ut till Arlanda eller Bromma i förhoppning om att det skulle vara ungefär 60 procents beläggning, dvs. tillräckligt med passagerare för att planet skulle avgå. Om det inte fanns tillräckligt många passagerare i den relationen skulle man få finna sig i att åka hem igen eller vänta på nästa tur tills det blivit 60 procent. Det låter som en karikatyr, men för mig var det mer än karikatyr, ty i detta land – man må säga vad man vill om det – är vi ofta vänner av ordning. Vi vill att det även på detta område skall vara ordning och reda.

Nu har jag inte ett ögonblick velat beskylla herr Öhvall för att ha några tankar i denna riktning, men jag vill ändå säga att är det den sortens konkurrens vi skall sträva efter när det gäller inrikesflyget finns det just nu i denna talarstol en svuren fiende till det systemet. Om herr Öhvall eller någon annan önskar flyga vill nog den här regeringen gärna se till att han kan göra det även om han till äventyrs skulle vara alldeles ensam när han kom till Arlanda eller Bromma. Och då får naturligtvis kostnaderna slås ut på något sätt – någon måste betala dem. Det är med detta som med mycket annat i livet att det blir genast dyrare när man vill bjuda människorna en service som är någonting mera än den tillfälliga service som jag vill kalla det andra systemet.

Jag skall inte ta upp någon längre diskussion om inrikesflyget i Finland; herr Öhvall känner alldeles för väl till förhållandena i Finland för att jag skall behöva göra det. Där är det en helt annan trafikstruktur, ett helt annat kostnadsläge och man har där en helt annan syn på inrikesflyget jämfört med andra transportmedel än vad vi har. Jag tror att den lilla uppräknningen kan räcka för att alla skall förstå att det inte går att göra några direkta jämförelser mellan Sverige och Finland.

Herr ÖHVALL (fp):

Herr talman! Jag är medveten om att man inte kan göra jämförelser

Tisdagen den
23 maj 1972*Om reducering
av flygtaxorna på
Norrandslinjerna*

med andra länder och direkt dra konsekvenser av vad som händer där. Men många som berörs av dessa problem är naturligtvis förvånade när ett flygbolag officiellt talar om att det kan utföra dessa flygningar för 50 procent av ordinarie SAS-pris.

Jag vill nog påstå att kommunikationsministerns beskrivning av anbudet faktiskt var en karikatyr. Det fanns underlag för bedömningen om 60 procents beläggning – det är ju vad SAS räknar med i dag. Och att man för varje enskilt flygtillfälle skulle göra reservationer för att man hade 60 procents beläggning har jag inte hört talas om – det har i varje fall inte framförts officiellt.

Kvar står, och det hoppas jag att vi kan vara överens om, att det är av vital betydelse att vi får en flygförbindelse med nordligaste Sverige som prismässigt är tillgänglig för människorna, och att frågan riktigt noga och på allvar tages upp till prövning. Vi måste uppfatta flyget som ett regionalpolitiskt instrument, ty det är vad det är. Det är beklagligt att vi har bemästrat tekniken men inte har råd att använda den.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! När vi talar om det exempel som vi båda tycks ha studerat något – det gällde alltså en charterflygstyp i inrikesflyget – kanske man av och till och i fråga om vissa sträckningar kan få en beläggning på 60 procent. Men det finns fler platser i Norrland än Luleå och Kiruna, herr Öhvall. Jag vill nog gärna se att man även i fortsättningen – utan att det är en så kraftig beläggning som 60 procent, vilket det inte heller är – skall kunna flyga till Östersund, Skellefteå, Umeå, Örnsköldsvik, Gävle, Borlänge, Karlstad osv. På de linjerna har herr Öhvall ingen större chans, åtminstone inte så ofta, att hitta förbindelser med så stark beläggning som förbindelserna när det gäller Luleå.

Man måste se inrikesflyget som en helhet. Man kan inte, hur gärna man än skulle önska det, rycka ut en relation och säga som detta charterflygbolag sade: Det är den linjen vi är intresserade av. Den uppgiften gavs ganska konkret. Det var sträckan Stockholm – Luleå som man var intresserad av, herr Öhvall, och ingen annan linje. Det fanns ingen offert på flygning till någon av de platser som jag här har räknat upp. Något litet sting i hjärtat måste det väl ge dem som bor på de andra platserna, om man genom att sätta in charter på en viss linje ännu mer urholkar det ekonomiska underlag som våra inrikes flygföretag behöver för att kunna bedriva trafik också på andra linjer.

Herr ÖHVALL (fp):

Herr talman! Det är riktigt att det även finns andra orter i Sverige som berörs av inrikesflyget, framför allt i norra Sverige. Men klart är ändå att med avstånden växer kontaktproblemen, vilket jag tillät mig att anföra i ett tidigare inlägg. Och det är till föga tröst för dem som bor längst ut i periferin att det finns andra som har problem. Man lever i den uppfattningen att just de linjer som är ur regionalpolitisk synpunkt mest angelägna får bära en del av kostnaderna för andra linjer och för utrikesflyget. Man kan inte anklaga SAS eller LIN för att de utifrån sina

Tisdagen den
23 maj 1972

*Ang. principerna
för SJ:s trafikom-
rådesindelning*

företagsekonomiska värderingar tar ut så mycket som marknaden tål, men det är en ringa tröst för Norrbotten.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 13 Ang. principerna för SJ:s trafikområdesindelning

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr *Winbergs* (m) den 28 april framställda interpellation, nr 132, och anförde:

Herr talman! Herr Winberg har frågat mig om jag anser att de principer SJ:s centralförvaltning tillämpat i det framlagda förslaget om ändrad trafikområdesindelning är förenliga med vad riksdagen uttalade genom beslutet den 16 december 1971.

SJ:s förslag till ny lokal organisation vid driftavdelningen innebär bl. a. att den geografiska indelningen av trafikområdena anpassas efter läns- och kommunindelningen. Därvid uppnås fördelar bl. a. i fråga om trafikplaneringen.

För de kommunala myndigheterna bör det självfallet vara en påtaglig fördel att ha nära och täckande kontakter med SJ:s lokala organisationsenheter. De lokala områdena har därför anpassats så att varje kommun i princip omfattas av ett lokalt förvaltningsorgan – trafikområde.

Herr Winberg tar i sin interpellation upp en planerad omorganisation av vissa delar av den lokala organisationen inom nionde driftdistriktet, vilken bl. a. kan komma att medföra en överflyttning av de delar av Ånge trafikområde som inte tillhör Västernorrlands län till trafikområden inom Jämtlands och Gävleborgs län. En sådan åtgärd – som ligger inom ramen för SJ:s egna befogenheter – syftar just till att åstadkomma en sådan kommunanpassning av trafikområdena. Det kan nämnas, att enligt uppgift från SJ organisationsändringen möjligen kan medföra personalminskning med en man.

Herr WINBERG (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för det svar statsrådet har lämnat på min interpellation. Svaret innehåller den upplysningen att SJ:s organisationsförslag anpassar trafikområdena till läns- och kommunindelningen, att detta är en fördel för de kommunala myndigheterna och slutligen att effekten av den s. k. kommunanpassningen för Ånge trafikområde – som jag i interpellationen har nämnt som ett exempel – blir helt obetydlig.

Jag är kanske något förvånad över svarets utformning, dels därför att det i långa stycken är samma svar som herr Björk i Gävle för någon vecka sedan fick på en interpellation i en annan fråga och med annat innehåll, dels – och det är väl väsentligare – därför att svaret i vad gäller anknytningen till kommunindelningen faktiskt ingår i förutsättningarna för min fråga.

Tisdagen den
23 maj 1972*Ang. principerna
för SJ:s trafikom-
rådesindelning*

I den skrivelse från SJ:s centralförvaltning den 2 mars 1972 som jag nämnt i min interpellation anges ju flera tankegångar, på vilka förslaget om den ändrade trafikområdesorganisationen bygger. Jag tror att man kan räkna till nio. En av de tankegångarna är den som kommunikationsministern, nämligen att trafikområdena i största möjliga utsträckning bör anpassas efter läns- och kommungränser.

Men här finns ju också andra grundtankar som är av väsentlig vikt för den fråga jag har ställt och som kommunikationsministern inte nämner någonting om.

För att ta några sådana grundtankar så sägs det i förslaget att varje trafikområde bör ha ett bärkraftigt trafikunderlag och att kommersiell verksamhet av någon betydelse är en nödvändig förutsättning för ett trafikområde. Det förklaras att ett trafikområde bör utgöra ett naturligt underlag för terminalplanering och terminalledning. Det betonas att ett trafikområde bör ha en sådan omfattning att förutsättningar skapas för användande av kvalificerade specialister inom väsentliga funktioner.

Detta är alltså *några* av de riktlinjer som angavs i organisationsförslaget. På grundval av dem innehåller nu förslaget en annan geografisk indelning med minskning av antalet trafikområden från 98 till 51, en annan intern organisation och annan gruppindelning m. m.

Min fråga till kommunikationsministern, som jag inte kan finna att jag har fått svar på, är om statsrådet anser att de principer SJ tillämpat i organisationsförslaget, grundade på de här riktlinjerna, är förenliga med riksdagsbeslutet den 16 december 1971. Jag har i interpellationen angett vad beslutet innehöll, och jag anser mig därför för närvarande, i denna debatt, inte behöva ta upp tiden med att redogöra för det, så mycket mindre som jag är helt övertygad om att kommunikationsministern har beslutets innehåll i gott minne.

Jag erinrar bara om att riksdagen uttalade att en fortsatt rätionalisering borde kunna ske inom den gällande organisationens ram, bl. a. på det lokala planet, och att dessa åtgärder i stor utsträckning låg inom ramen för verksamledningens egna befogenheter, men att också här regionalpolitiska synpunkter borde beaktas. Riksdagen erinrade i detta sammanhang om de i det hänseendet i motioner framförda synpunkterna beträffande SJ:s organisation i Angeområdet.

Detta är, mycket komprimerat, den bakgrund mot vilken SJ:s organisationsförslag skall ses.

Jag vill nu fråga kommunikationsministern: Skall SJ beträffande den lokala organisationen, där ju SJ själv äger att fatta besluten — därvidlag har jag ingen erinran mot vad kommunikationsministern säger — ta hänsyn till vad riksdagen har uttalat? Om kommunikationsministern svarar ja på den frågan och det utgår jag ifrån, för annars vore riksdagens uttalande ganska meningslöst — blir nästa fråga: Har SJ tagit tillbörlig hänsyn till beslutet i förevarande organisationsförslag?

Det är den frågan som min interpellation gäller och som jag gärna skulle vilja ha ett svar på.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Svaret på herr Winbergs fråga är ett entydigt ja. SJ har

Tisdagen den
23 maj 1972

*Ang. principerna
för SJ:s trafikom-
rådesindelning*

utifran vad som beslutades av riksdagen – strax före juluppehållet i höstas - i det här fallet lika väl som i andra sammanhang tagit den hänsyn som man, åtminstone enligt vad trafikutskottet sade, skall ta. Trafikutskottet underströk i sitt betänkande nr 27 år 1971 att SJ inom ramen för egna befogenheter skulle bedriva rationaliseringsarbetet med kraft men att härvidlag regionalpolitiska synpunkter borde beaktas.

SJ:s förslag att flytta över vissa delar av Ånge trafikområde till andra trafikområden ligger helt inom ramen för gällande riktlinjer och överensstämmer enligt min mening väl med de uttalanden som gjorts i anslutning till riksdagens behandling av SJ:s organisation i höstas. Herr Winberg går längre i sina krav – herr Winberg kräver egentligen i interpellationen att vi fr. o. m. nu i princip skall ha ett statistiskt förhållande vid statens järnvägar. Herr Winberg tar i sin interpellation som exempel det trafikområde som hittills funnits – alltså under den tid SJ haft drygt 90-talet sådana här områden, vilka nu skall bantas ned till drygt 50 – och menar att man icke får röra vid detta. Och då ligger ju frågan nära till hands: Är det herr Winbergs mening att SJ inom ramen för sina egna befogenheter, som riksdagen har klart uttalat sig om så sent som i december i fjol, inte skall ha möjligheter att vid en sådan här relativt sett ganska stor rationaliseringsåtgärd göra förändringar i omfattningen av och innehållet i de nya trafikområdena?

Jag kan berätta för herr Winberg – vilket kanske inte är några nyheter – att det har varit mycken diskussion om Ånge som trafikområde och om många andra platser i landet i detta sammanhang. Skall man banta ner någoting från 90 till 50 – i det här fallet SJ:s trafikområden – möter man kanske flera hundra problem runt om i landet när det gäller hur man skall dra gränserna för de nya områdena. Och det kan väl inte vara möjligt att statens järnvägar i varje enskilt fall, där man vill flytta gränsen mellan två nya trafikområden så eller så många kilometer på den eller den järnvägslinjen, skall vara tvingade att hela tiden arbeta efter principen att här får ingenting röras. Hur skall det företaget över huvud taget kunna arbeta med någon utsikt till framgång, om företaget inte har möjlighet att göra sådana förändringar i sin organisation utan att gå tillbaka och fråga riksdagen, alldeles speciellt som man inte behöver fråga riksdagen om detta?

Vad herr Winbergs fråga egentligen mynnar ut i är att dessa befogenheter som SJ har skall läggas i detta hus. Säg då det från denna talarstol i stället för att på andra vägar komma fram till att regeringen skall säga det till SJ! Konstatera då gärna här att riksdagen skall göra detta, så vet vi vad herr Winberg har för uppfattning när det gäller SJ:s vardagsrationalisering och när det gäller SJ:s rationaliseringsverksamhet i största allmänhet! Jag kan försäkra herr Winberg att om vi verkligen skulle få en diskussion som mynnade ut i att man i sådana här frågor skulle kräva riksdagens godkännande av förändringarna, så lär SJ få mycket större svarigheter än företaget tidigare har att kunna bära upp den roll som vi vill att SJ skall spela.

Varje trafikområde bör ha ett bärkraftigt underlag, säger herr Winberg. Ja, var går gränsen för det? Underlaget behöver ju inte vara sämre i Ånge nya trafikområde bara därför att man tar bort några kilometer här eller

där av vad som tillhört detta område. Och skulle underlaget bli sämre i den nya kostym som Ånge nu skall kläs i, så måste det väl sägas att man inte skulle ha tillskapat ett trafikområde i Ånge bland de ca 50, om man inte hade menat att det skulle kunna leva vidare bland de andra 50 eller 51 – vilket det nu är. Nej, här gäller det bara att klara ut mellan herr Winberg och mig om vi skall låta SJ, med den kunnighet som SJ ändå besitter när det gäller SJ:s lokala och regionala rationaliseringsverksamhet, ha förtroendet för det är fråga om ett förtroende – att sköta dessa frågor utan att vi från detta hus vid sidan av allt annat som vi skall lägga oss i, också börjar åka ut och mäta det antal kilometer utefter järnvägslinjerna som skall höra till det ena eller andra området. FörANGES del kommer det enligt uppgift att röra sig om en man. Efter alla de intressanta diskussioner i dessa frågor som jag har fört med olika riksdagsmän har vi alltså nu kommit till botten, nämligen antalet människor som möjligen skall rationaliseras bort. Nästa gång som någon kommer och vill vara ännu värre måste det sålunda vara fråga om färre än en man, dvs. noll. Herr Winberg och jag har som sagt kommit ner till en man; det är ändå ett litet minne vi får efter denna diskussion.

Herr WINBERG (m):

Herr talman! Jag skulle bli synnerligen glad, herr kommunikationsminister, om det på litet sikt blev kommunikationsministern som fick rätt och jag som fick fel och att alltså reduceringen i detta fall kom att stanna vid en man. I så fall tycker jag att bara i den delen har denna debatt varit av godo förANGES vidkommande, nämligen om den kan bidra till att hindra den utflyttning från orten som människorna där är oroade över.

Men tyvärr, herr statsråd, är det flera tendenser som pekar åt annat håll åt att reduceringen blir större. Jag återkommer strax till det. Men först vill jag rekapitulera, att på min fråga om SJ skall ta hänsyn till vad riksdagen har uttalat, svarar statsrådet ett entydigt ja. Statsrådet anser också att SJ har tagit tillbörlig hänsyn till det beslutet i sitt organisationsförslag. Det är den saken min interpellation egentligen gäller. Men sedan lägger herr statsrådet in i den en hel del saker som jag över huvud taget inte har tagit upp. Själva sakfrågan, de konkreta ändringarna, är ju ändå inte, som frågan är formulerad, det primära. Jag är medveten om att verksledningen inom SJ har befogenhet att besluta på det lokala planet. Vad jag vill föra in i bilden är, att här har riksdagen ändå gjort ett uttalande, och jag tycker det finns vissa tendenser i detta förslag som går emot detta riksdagens uttalande.

Jag skall här inte så mycket ta upp sakfrågorna, ty på sätt och vis har jag inte mycket att erinra mot vad kommunikationsministern sade i den del som rörde det jag verkligen har frågat om. Men jag hävdar att kommunikationsministern lade in litet för mycket i vad jag sagt. Men eftersom nu interpellationssvaret ju helt anknyter till kommun- och länsanpassningen vill jag säga att det råder ju ändå olika meningar om huruvida det skall vara en sådan anpassning. Jag vill bara erinra om att Svensk Trafiktidning, som företräder en stor grupp tjänstemän vid SJ, har framhållit att det inte alls är lämpligt att gå på samma kompromisslösa

Tisdagen den
23 maj 1972

*Ang. principerna
för SJ:s trafikom-
rådesindelning*

linje beträffande den lokala organisationen som man gjorde när det gällde distriktsindelningen.

När jag i min interpellation tog upp frågan om huruvida principerna i förslaget överensstämmer med riksdagens beslut tog jag Ånge trafikområde som ett exempel. Det gjorde jag av två skäl, dels därför att orten ligger i min egen valkrets och jag därför något så när kan följa vad som händer där, dels därför att Ånge i detta avseende var den enda ort som nämdes i den delen av riksdagsbeslutet. I samband med behandlingen av propositionen om den regionala organisationen vid SJ hade den regionalpolitiska betydelsen av att behålla SJ:s organ och förvaltningar i Ånge-området tagits upp i flera motioner, och riksdagen erinrade i beslutet om dessa synpunkter. Det var alltså en viljeyttring från riksdagens sida, och som jag ser det får den inte negligeras av SJ. Själva viljeyttringen måste ju betyda något konkret i jämförelse med om den inte alls hade förekommit.

Nu säger statsrådet att man tar bort några kilometer från detta trafikområde. Jag vågar emellertid påstå att linjesträckningen där i dag rör sig om ungefär 25 mil, och enligt förslaget blir det kanske kvar 10 mil. Det är alltså ganska många kilometer som tas bort. Jag är dock medveten om att linjernas längd inte i och för sig är avgörande för varje trafikområde, men minskningen i antalet mil eller kilometer ger väl ändå en uppfattning om reduceringens storlek.

Mot bakgrunden av vad riksdagen uttalade i december 1971, när riksdagen särskilt tryckte på SJ-organens betydelse för Ångeområdet, är det enligt min mening anmärkningsvärt att SJ nu föreslår en sådan minskning av det område att jag tycker det är befogat att tala om en långsam strypning. En väsentlig inriktning i detta organisationsförslag är att minska antalet trafikområden. Detta kan vara riktigt. Men i regionen kring Ånge sker ingen minskning; de omgivande områdena görs i stället större på Ångeområdets bekostnad. Ångeområdet kommer att bli ett av de mindre områdena inom SJ. Området görs så litet att det vid en jämförelse med omgivande områdens storlek måste framstå som en uppenbar risk att det inom en närmare eller mera avlägsen framtid kommer att dras in, med motiveringen att det är så litet att det inte skulle vara rationellt att bevara det som eget område. Det förefaller vara en mer eller mindre outtalad mening inom SJ att Ånge trafikområde skall försvinna; detta kan jag belägga med uttalanden från ledande håll inom SJ.

Den föreslagna reduceringen av detta område – som jag har tagit som ett exempel – är inte logisk ens med utgångspunkt i de principer som förslaget bygger på. Här tar man nämligen från ett område bort en stor del av trafikunderlaget, och då får man kvar ett trafikområde som knappast blir bärkraftigt. Trafikströmmarna på de linjer som föreslås bli fråntagna Ångeområdet är i hög grad riktade mot Ånge och därifrån mot Sundsvall, inte minst på grund av de avsevärda timmertransporter som nu går från flera olika lastplatser till den stora timmerterminalen som ligger vid Töva utanför Sundsvall. Bräcke är sedan länge ur trafiksynpunkt nära knutet till Ånge, och för Ljusdalsområdet är det väl, liksom för Bräcke, trafiken på norra stambanan som har den stora betydelsen. När man

sedan i förslaget vill flytta över en ort som Torpshammar, som ligger i Ånge kommun, från Ånge trafikområde till Sundsvalls trafikområde. visar det att förslaget är inkonsekvent även ur den synpunkt som kommunikationsministern har uppehållit sig vid i svaret, nämligen anpassningen till kommungränserna.

Nu nämner kommunikationsministern i svaret att organisationsförslaget enligt uppgift skall innebära minskning med *en* man och att vi alltså i de här diskussionerna skulle ha kommit till en bottennivå genom att diskutera så obetydliga förflyttningar. Jag är alldeles övertygad om, herr statsråd, att om den siffran är riktig, så måste tidsperspektivet vara mycket kort. Man kan se tendenserna genom att jämföra litet bakåt i tiden. Vad som oroar de människor som verkar i denna region är just den långsamma successiva åderlåtningen av SJ-organen i området. Kommunikationsministern och jag har för ungefär ett år sedan diskuterat liknande frågor, frågor som alljämt är aktuella, nämligen att flytta lokledare och fjärrtågklarerare m. fl. till Sundsvall. Varför de här frågorna är så viktiga på sikt beror ju på att orten och kommunen i så hög grad bygger sin tillvaro på de SJ-organ som är lokaliserade där. Tunnar man ut dem därför att SJ driver en benhård och av många såsom tvivelaktig ansedd centraliseringslinje, stick i stäv med regionalpolitiken, måste det göras andra satsningar i denna region — satsningar som blir mer kostsamma ur samhällsekonomisk synpunkt.

Här är det fråga om en ort som ligger i det inre stödområdet. Jag ställer frågan, eftersom kommunikationsministern ju anser att SJ *har* tagit erforderlig hänsyn till riksdagens uttalande: Vilka regionalpolitiska synpunkter har SJ beaktat i förslaget för Ånge trafikområde?

Herr talman! Jag har försökt att här något så när i detalj granska *ett* trafikområde i det framlagda förslaget till lokal organisation. Det ger mig faktiskt anledning att om det förslaget säga det som riksdagen sade om SJ-förslaget om den ändrade regionala organisationen: Det företer avsevärda brister.

Slutligen: Hur har riksdagens uttalande om beaktande av regionalpolitiska synpunkter i övrigt beaktats i det här SJ-förslaget? Om vi ser på Norrlandslänen, är vi väl alla överens om att de regionalpolitiska insatserna i första hand behövs i inlandet. Men SJ går en motsatt väg — SJ drar in väsentliga delar av den administration som finns i inlandet och låter all verksamhet administreras från kustorterna. Det finns många exempel i det här förslaget: Sandvikens trafikområde och Storviks trafikområde dras in och läggs till Gävle. Bollnäs trafikområde dras in och läggs till Söderhamn. Sollefteå dras in och läggs till Härnösand, Vännäs dras in och läggs till Umeå, Storuman dras in och läggs också till Umeå, Arvidsjaur dras in och läggs till Skellefteå. Detta pekar, herr talman, på att man i det här förslaget inte har beaktat några regionalpolitiska synpunkter.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Det här inlägget gjorde mig ännu mera säker på att vad herr Winberg är ute efter är att ingenting skall förändras vid SJ. I slutet av sitt anförande tog han några exempel som bevisar det. Jag vidhåller — det

Tisdagen den
23 maj 1972

*Ang. principerna
för SJ:s trafikom-
rådesindelning*

är min skyldighet gentemot både herr Winberg och kammaren – att SJ måste fortsätta med sin rationaliseringsverksamhet. Den dag herr Winbergs uppfattning blir allmän egendom är det större fara å färde för SJ än det någonsin tidigare varit. När man hör herr Winberg är det inte så konstigt att oron ute i landet får god grogrund. Det är tråkigt, herr Winberg, att på det här sättet egentligen ganska okontrollerat måla upp en kommande dyster bild för i detta fall Ange. Vem kan tjäna på det? Näppeligen de som är anställda vid SJ i området. Knappast heller befolkningen i regionen, knappast SJ:s ledning varken centralt, regionalt eller lokalt, som genom vad som här sägs får en kanske något underlig uppfattning om hur informationskanalerna egentligen fungerar.

Herr Winberg vill faktiskt med sitt senaste inlägg brygga för att det finns beslut eller åtminstone tankegångar som leder i riktning mot att Ange egentligen som trafikområde är dödsdömt redan vid starten. Men nog skulle det innan vi slutar vår debatt vara välgörande, om herr Winberg litet mera konkret en gång till ville tala i dessa termer. Jag tror att inte minst de anställda skulle vara intresserade därav.

Jag hade annars tänkt använda denna replik till att be herr Winberg, som har litet närmare till Ange än jag har, att vid sitt nästa besök i Ange säga åt dem som bor där att vara lugna, att de som är anställda vid SJ inte skall vara oroliga. Jag hade tillfälle att säga detta till de fackliga företrädarna för detta område vid en uppvaktning som de gjorde för mig för åtta tio dagar sedan. Jag sade till dem att jag innan de kommit naturligtvis hade kollat uppgifterna hos SJ och att jag kunde säga till dem att de förANGES del gott kunde åka hem och vara lugna när det gäller sysselsättningen i Ange. Möjligen kan det innebära minskning med en man, men man är inte säker på det. Jag tyckte för min del att det inte kunde göra något att plocka fram den mannen i svaret, för ett bortfall av en man är i alla fall ganska litet i Ange.

De fackliga företrädarna, som är realister, tyckte att det var värdefullt att på det här sättet tala om att de naturligtvis i den här situationen både centralt och lokalt varit med om att fackligt bygga upp det nya trafikområdesförslaget. Det märkliga är nämligen, herr Winberg, att de fackliga företrädarna hela tiden är med i arbetet och bygger upp sådana här organisationsförslag. Till slut enas man – kanske inte på alla punkter men i princip – om vad som skall hända. När man som herr Winberg gör här plockar fram de regionalpolitiska målsättningarna i stort och försöker att applicera varje rationaliseringsåtgärd och ställa den mot regionalpolitiska strävanden, är risken stor för att man då skall finna att allt inte stämmer in i varje detalj.

Hur skall det vara möjligt att komma till samstämmighet i en sådan här fråga när man som herr Winberg börjar diskutera varför inte den eller den stationen kan få tillhöra Ange trafikområde? Nog har SJ-stationernas antal här i landet minskat, men hur skulle det se ut om vi till allt annat också skulle börja diskutera om stationen A skall höra till trafikområdet B och om stationen C skall tillhöra trafikområde D osv.? Med sådana uppfattningar som herr Winberg har om att det finns ugglor i mossen här är det faktiskt i första hand mot de anställda vid SJ i Angeområdet en gård av rättvisa att gå upp här i talarstolen – och gärna även i Ange – och

tala om vad man bygger dessa uppfattningar på.

Jag har för flera veckor sedan kontrollerat det faktiska förhållandet i Ange. Utan att kunna spå om vad som skall hända om fem eller tio år vare sig för Ange eller någon annan region vet jag vid det här laget att de anställda vid SJ i Ange kan vara lugna. Min fråga till herr Winberg skulle vara: Är herr Winberg beredd att nu tro på dessa ord och kanske i så fall rent av – åtminstone delvis - upphöra med misstänkliggörandet av Ånges framtid som trafikområde vid SJ? Eller är det hans tanke att man skall fortsätta att odla denna osäkerhetskänsla?

Herr WINBERG (m):

Herr talman! Jag vill verkligen påpeka att jag inte är ute för att misstänkliggöra; jag har dragit mina slutsatser av vissa händelser de senaste åren vid SJ i Ange. Herr statsrådet kan väl inte göra gällande annat än att det har varit en stark oro – jag hävdar att det fortfarande är det bland de anställda liksom bland de fackliga förtroendemännen i området. Statsrådet, som har fått uppvaktningar inte bara nu utan också tidigare i denna fråga, borde ju känna till det. Över huvud taget var det en mycket stark facklig kritik mot hela den proposition som lades fram förra hösten, och det var ett av skälen till att riksdagen gick emot den.

Jag hävdar, herr talman, att statsrådet i sak inte har tagit upp den kritik jag framfört mot den kraftiga reduceringen av Ange trafikområde. Statsrådet måste inte känna till denna särskilt bra eftersom han så där litet hastigt säger att om man minskar trafikområdets linjer med en eller annan kilometer så spelar det väl inte någon större roll. Men här rör det sig om ungefär 150 kilometer!

Statsrådet säger vidare att vi inte kan diskutera den ena stationen hit och den andra dit. Givetvis inte, men jag har ju tagit fram *exempel* för att peka på vissa principer som inte håller när de konkret granskas. I sitt svar säger t. ex. statsrådet att den geografiska indelningen av trafikområdena skall anpassas efter läns- och kommunindelningen. För att påvisa felaktigheterna nämnde jag *ett* exempel på hur indelningen går ifrån denna anpassning.

Statsrådet vill att jag ytterligare skall utveckla mitt resonemang om att Ånge trafikområde kan komma att försvinna. Från kammarens talarstol sade jag för en stund sedan att det från ledande håll inom SJ har kommit fram i uttalanden att man kan tänka sig dra in detta område. Nu när man förbereder en kraftig reducering, tycker jag det är positivt att höra kommunikationsministern säga att de anställda kan vara lugna och att det inte skall bli någon ytterligare reducering. Det var ungefär ett sådant svar jag hoppades på när jag ställde interpellationen. Det väsentliga, som vi vill slå vakt om, är ju sysselsättningsmöjligheterna i området, att människorna skall kunna vara kvar och leva där. Men vad som oroar är just uttalanden från SJ-håll om att området kan komma att försvinna. När man därtill noterar den reducering som har skett och drar ut konsekvenserna därav är det naturligt att många är rädda för att Ånge som trafikområde kommer att upphöra. Det är det som är så obehagligt för människorna där. Men om nu utflyttningen från Ånge stoppas, kommunikationsministern förhindrar avvecklingen av SJ-organ där och SJ i

Tisdagen den
23 maj 1972

Ang. förläggning
till Alvesta av en
godsterminal och
godsbangård

enlighet med vad riksdagen har uttalat satsar mer på Änge trafikområde, då behöver jag inte interpellera statsrådet mer i den här frågan.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 14 Ang. förläggning till Alvesta av en godsterminal och godsbangård

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr *Gustavssons* i Alvesta (c) den 3 maj framställda interpellation, nr 134, och anförde:

Herr talman! Herr *Gustavsson* i Alvesta har frågat mig om jag är beredd medverka till att Alvesta blir förläggningssort för en godsterminal och godsbangård.

Som svar på herr *Gustavssons* interpellation vill jag framhålla att frågan om en ny godsterminal i ifrågavarande region – som ersättning för den numera uttjänta och orationella anläggningen i Växjö – liksom frågan om en ny terminals lokalisering och utformning är under utredning inom SJ. Jag har dock inhämtat att det sannolikt inte blir aktuellt att placera Växjö godsterminal i Alvesta -- främst med hänsyn till det område den skall betjäna.

I vilken utsträckning rangering och tåg bildning av vagnarna till och från Växjöområdet skall ske i Alvesta och/eller Nässjö får det fortsatta utredningsarbetet utvisa.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret.

Anledningen till att jag framställde den här interpellationen var att det sedan ett par tre år tillbaka har pågått en utredning inom Växjödistriktet angående en ny, eller utbyggd rangersbangård. Den utredningen kom så småningom fram till tre alternativ -- Råppe, Alvesta och Nässjö. När sedan utredningen överlämnade sitt förslag till centralförvaltningen har den uttalat sig för Råppe, som ligger ca 10 kilometer från stambanan. Råppealternativet skulle medföra en kostnad på ca 25 miljoner kronor för en ny rangersbangård. Alvesta däremot har en modern bangård med 13 spår -- ett spår mindre än den planerade i Råppe.

Det är helt naturligt att utredningens förslag väckte en mycket stark opinion i Alvesta, inte minst bland kommunalmännen. Trots att den här utredningen pågått i cirka tre år hade nämligen inte utredningsmännen vid något tillfälle under utredningens gång tagit kontakt med kommunens representanter. Man hade ryktesvis fått veta att det pågick undersöknings- och utredningsarbete, och jag finner det mycket anmärkningsvärt att en utredningsgrupp inom SJ inte kontaktade den kommun som är så starkt berörd av denna fråga som just Alvesta var. Eftersom man i Alvesta upplevt förändringar inom SJ under senare år -- indragningar av lokaltrafik osv. -- insåg man helt naturligt att en eventuell förläggning av bangården till Råppe skulle få negativa följdverkningar för kommunen.

När utredningen väl var färdig presenterades den, och kommunen har uttalat sig för att man mycket väl kan bygga ut fyra spår till, som skulle

behövas med hänsyn till genomgångstrafiken, och att man skulle ställa mark till förfogande.

I svaret säger statsrådet att Alvesta inte kan vara aktuellt när det gäller godsterminal med hänsyn till det område den skall betjäna. Eftersom den frågan är fristående från frågan om rangerbangård har jag ingen kommentar att göra till statsrådets svar på den punkten.

När det sedan gäller rangeringen säger statsrådet att det fortsatta utredningsarbetet får visa om det blir Alvesta eller Nässjö. Om jag får tolka detta statsrådets svar på det sättet att Råppealternativet i det fortsatta utredningsarbetet är borta ur bilden är jag nöjd med svaret.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Jag skall inte gå in mera på frågan om godsterminalen, eftersom herr Gustavsson i Alvesta inte längre diskuterar den. Det finns annars en rad skäl till att SJ kanske inte har så stort intresse av att förlägga den till Alvesta.

Vad sedan gäller den direkta frågan om rangerbangården vill jag bara hänvisa till vad jag sade i mitt interpellationssvar om att vi får se vad som kan komma ut av det fortsatta utredningsarbetet. Råppealternativet skall naturligtvis inte för den skull vara ute ur bilden.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 15 Ang. sommarledigheten för lantbruksskolornas lärare

Herr utbildningsministern CARLSSON erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels herr *Johanssons* i Holmgården (c) den 27 april framställda interpellation, nr 130, dels herr *Westbergs* i Ljusdal (fp) i kammarens protokoll för den 3 maj intagna fråga, nr 197, och anförde:

Herr talman! Herr Johansson i Holmgården har frågat mig om jag är beredd medverka dels till att semester i stället för ferier får tillämpas för lantbruksskolornas lärare i sådan utsträckning att undervisningen och planeringen därav vid skolorna kan genomföras i enlighet med läroplanens målsättning, dels till att lärarna ges lönemässig kompensation för den längre tjänstgöringstid detta medför i förhållande till gymnasieskolans övriga lärare.

Vidare har herr Westberg i Ljusdal frågat mig vilka åtgärder jag är beredd att vidta för att säkerställa att undervisningen vid lantbruksskolorna kan bedrivas under större delen av vegetationsperioden.

Jag besvarar frågorna i ett sammanhang.

I samband med gymnasieskolans införande den 1 juli 1971 övervägdes inom utbildningsdepartementet frågan om tjänstgöringsförhållandena för de lärarkategorier som dittills haft semester. Efter samråd med vederbörande utbildningsmyndighet fattade Kungl. Maj:t beslut av innebörden att här aktuella lärare — i likhet med gymnasieskolans övriga lärare — skall ha ferier. Av olika skäl har vissa skolor trots detta tillämpat ett semestersystem under innevarande budgetår, varför Kungl. Maj:t nyligen fattat beslut som innebär att undervisningen ej skall behöva eftersättas på

Nr 84

Tisdagen den
23 maj 1972

Ang. sommarledigheten för lantbruksskolornas lärare

Tisdagen den
23 maj 1972

*Ang. sommarle-
digheten för lant-
bruksskolornas
lärare*

grund av denna tillämpning.

Jag vill tillägga att skolstadgan medger en förläggning av utbildningen vid här aktuell utbildning i månaderna juni och augusti. Bestämmelsen härom har tillkommit för att möta de svårigheter som skulle uppkomma vid en strikt tillämpning av terminssystemet för övriga delen av gymnasieskolan. Någon ändring av skolstadgans bestämmelser i denna del är jag inte beredd att förorda.

Herr JOHANSSON i Holmgården (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för det svar jag har fått. Jag vill också framföra en hälsning från herr Westberg i Ljusdal, som är sjuk i dag.

Låt mig säga att jag inte har särskilt lätt att förstå det svar som statsrådet gett. När statsrådet här säger att Kungl. Maj:t nyligen fattat ett beslut som innebär att undervisningen ej skall behöva eftersättas på grund av tillämpningen av ett system med ferier i stället för semester, utgår jag ifrån att detta avser innevarande år, där en undervisning pågår som var planerad innan man fick reda på att lärarna skulle ha ferier i stället för som tidigare semester. Fattas bara annat än att undervisningen verkligen skall få pågå på det sätt som den planerades och som också eleverna fick besked om när de började sina kurser i höstas. Jag kan inte underlåta att här påpeka att det är rätt förvånansvärt att det skulle behöva vara diskussioner i praktiskt taget varje lantbruksskola denna vinter, därför att man inte vetat huruvida kurserna skulle kunna fullföljas i den utsträckning som eleverna hade fått löfte om när de började sina kurser. Det kan inte vara rimligt med en sådan planering.

Låt mig tillägga att när det gäller frågan om lantbruksundervisningen må man förstå att det är svårt att helt samordna den med den gymnasiala utbildningen i övrigt, som den nu är inbegripen i. Det måste uppstå svårigheter, om den helt skall följa de kurstider som man har vid andra skolor. Det är alldeles självklart av utomordentlig betydelse att de elever som går på lantbruksskolorna får den undervisning som ett praktiskt arbete under vegetationstiden innebär. Det har praktiskt taget alltid varit angeläget, men det var inte så enormt väsentligt tidigare när eleverna kom till lantbruksskolorna vid 18–20 års ålder och som regel enbart från lantbrukarhem och följaktligen hade en rätt god praktik bakom sig. Då kunde man möjligen avstå från en del av de praktiska övningarna.

I dag är situationen en helt annan. Elever tas in på ett annat sätt, och det är väl ingenting att säga om, men det bör påpekas att man t. ex. vid den lantbruksskola som ligger bara en mil från min bostadsort tog in 18 elever till första årskursen i höstas och att av dessa 18 bara 5 kom från lantbrukarhem och hade någon praktik. Men det var också mycket litet, därför att de hade ju gått i skola ända tills de sökte in på lantbruksskolan. De övriga 13 kom från hem där de inte hade haft den ringaste möjlighet att få någon praktisk övning. Jag kan förstå dessa elever och den besvikelse de känt och som de också gett uttryck för på många olika skolor i vinter, när de fått besked om att man skulle inskränka på de praktiska övningarna i den utsträckning som det nu har sagts.

I statsrådets svar får man inte det allra minsta besked om huruvida

Tisdagen den
23 maj 1972

*Ang. sommarle-
digheten för lant-
bruksskolornas
lärare*

Kungl. Maj:t i sitt beslut gett besked om att landstingen inte skall behöva ta på sig de extra kostnader som det innebär att man nu får bedriva kurserna enligt de kursplaner som fanns när eleverna började.

Systemet har gått ut på 40 veckors undervisningstid, men för att kunna fullgöra kurserna på det sätt som är planerat krävs det 45 veckor. Jag vet att det åtminstone tidigare under detta år i de fall – och det är ytterst få sådana – där man har kunnat få något som helst besked från skolöverstyrelsen, har det inneburit att skolan skulle få dispens men att något som helst statsbidrag för den utökade kurstiden inte kommer att beviljas.

Vad innebär nu Kungl. Maj:ts beslut? Innebär det att landstingen skall få ta på sig den extra kostnad som detta medför och – framför allt – innebär det att man även på sikt kommer att medverka till att vi får kursplaner som är anpassade till den undervisning som det här är fråga om, den undervisning som ungdomarna verkligen måste få för att sedan komma ut i jordbruket och där fullgöra en uppgift?

Det har vid något tillfälle sagts att eleverna kan få sin praktiska övning som praktikanter ute hos jordbrukare. Men jag skulle nog vilja säga att det är utomordentligt svårt att få tag på jordbrukare som vill ställa t. ex. sin dyrbara maskinpark till förfogande för praktikanter som inte har minsta begrepp om hur dessa maskiner skall skötas. Det är ändå rimligt att skolorna ger den första praktik som eleverna bör ha innan de kommer ut på marknaden.

Det är också ett utomordentligt dåligt utnyttjande man har tänkt sig av det kapital som huvudmännen har investerat i skolorna. Vid t. ex. Grans lantbruksskola köpte vi ett mycket stort åkerområde för bara tre år sedan för att skolan skulle kunna ge den undervisning som i dag behövs vid ett skoljordbruk av den typ som man nu kräver att eleverna skall ha när de kommer ut i det praktiska livet som jordbrukare. Kontentan av skolöverstyrelsens undervisningsplan blir att vi får anställa folk som sköter dessa jordbruk i stället för eleverna som är mycket intresserade av att få den praktiska övningen vid detta jordbruk.

Det skulle kunna ordas mer om denna sak. Bl. a. har det också sagts att man kan avkorta undervisningen ett tag under vintern, men det är också omöjligt. Åtminstone i mina bygder är vi i utomordentligt stort behov av en kursverksamhet för redan verksamma jordbrukare, och den kursverksamheten går inte att ha annat än just under vinterperioden, när den typen av elever har möjlighet att göra sig fri.

Herr statsråd, jag hoppas att jag kan få ett besked om vad som menas i det här svaret. Är det detta att Kungl. Maj:t har fattat ett beslut som gäller för i år eller har man en mera långsiktig planering som verkligen tar hänsyn till de behov som dessa speciella skolor har?

Herr utbildningsministern CARLSSON:

Herr talman! Skolstadgan har utformats för att möjliggöra en flexibel lösning för den här aktuella utbildningen. Redan tidigare var juli som regel kursfri, och därför har bestämmelserna om läsårets förläggning i skolstadgan inte inneburit någon praktisk förändring. Skolöverstyrelsen kan dessutom besluta om avvikelser om det finns särskilda skäl därför.

Tisdagen den
23 maj 1972

*Ang. sommarle-
digheten för lant-
bruksskolornas
lärare*

Pedagogiskt innebär alltså de nya bestämmelserna inte någon förändring. Det interpellanten pläderar för är egentligen ett längre läsår för eleven, men där är vi i den situationen att den beslutade förkortningen av utbildningen, vi minskar tiden från 42 till 40 veckor, naturligtvis måste tas någonstans. Men vi har varit överens om att gymnasieskolans elever bör ha lika långt läsår, även om den tidsmässiga förläggningsen kan få variera.

På lärarsidan är det samma sak, nämligen att det är önskvärt med samma anställningsformer för lärarna i gymnasieskolan och i gymnasieskolans olika delar. Härvid får man ändå bestämma sig. Vill man att denna utbildning skall vara en del av gymnasieskolan får man också vara beredd att ta konsekvenserna, och jag har uppfattat det så att det har varit en mycket stark opinion för att så skall bli fallet. Inte minst med hänsyn till förlängningen av utbildningen till två år tycker jag att man inte heller skall se alltför mycket på att det är en minskning av antalet veckor per år. Vi måste ju se på den sammanlagda utbildningstiden och tänka på vilket utbildningsresultat den kan ge.

Jag tyckte också att det var en mycket snabb utdömning av kvaliteten på utbildningen, eftersom ingen elev ännu har genomgått denna utbildning och vi därför rimligtvis inte heller kan ha sett resultatet. Vi skall kanske ge oss till tåls och göra bedömningen först när den första elevkullen har kommit ut.

På den direkta frågan om detta är ett engångsbeslut vill jag svara ja. Departementet har velat visa sin goda vilja när denna situation uppstod och detta är medverka till att lösa de akuta problemen, men jag vill understryka att vi fattade ett beslut den 18 juni förra året, och det beslutet är naturligtvis det som i princip skall gälla. Jag skall inte närmare diskutera orsakerna till att det trots detta beslut uppstod en viss oklarhet. Vi kan förbigå orsakerna till detta och bara konstatera att vi av det skälet ändå har velat medverka detta år. Men självfallet innebär det ingen ändring i vad som långsiktigt skall gälla.

På den andra direkta frågan om kostnaderna kan jag svara att staten kommer att ta på sig kostnaden för de extra lärarlöner som blir en följd av det förlängda läsåret.

Herr JOHANSSON i Holmgården (c):

Herr talman! Låt mig först och främst säga att möjligheten till flexibel undervisning är just vad som fattas i den fastställda undervisningsplanen. Men det är alldeles fel av statsrådet att påstå att jag har utdömt undervisningen. Vad jag har påpekat är att det är en utomordentligt allvarlig brist att man nu avskaffar möjligheterna till den praktiska undervisning som eleverna har så stort behov av vid dessa skolor. Att här tala om flexibilitet i undervisningen kan inte vara riktigt.

Nu vill man göra gällande att det finns en möjlighet till variation genom att utbildningstiden förläggs till juni och augusti månader. Men för Norrland innebär detta t. ex. att hela skördeperioden för våra vallodlingar, som är så utomordentligt väsentliga, helt försvinner ur undervisningen i och med att denna inte bedrivs under juli månad.

Jag skall inte ge mig in på någon bedömning av om vi varit så

utomordentligt angelägna om att få likställighet med gymnasieskolan. Jag vill i alla fall säga att den mycket allmänt utbredda och eniga opinion som har kommit till uttryck från alla lantbruksskolor, både från elever och från lärare, under denna vinter väl ger en rätt klar fingervisning om att det är fråga om en undervisningsplan, som inte är lämpad för den traditionella lantbruksundervisning som vi har satt värde på och som har bidragit till att vi fått fram kunniga jordbrukare i vårt land. Det kan inte förnekas att jordbruket har en speciell ställning – givetvis med ett stort behov av teoretisk undervisning men med en mångskiftande undervisning för det praktiska kunnande som är i stort sett helt avgörande för om en jordbrukare skall kunna lyckas eller inte.

Att man från lärarkåren är helt överens i denna fråga tycker jag är ett rätt klart bevis för att skolöverstyrelsen är inne på fel vägar. Man borde här kunna kosta på sig att säga att det är rätt förvånansvärt att skolöverstyrelsen sedan den från lärarkåren fått en mycket lång skrivelse, där lärarkårens synpunkter motiverats, lämnar ett svar på bara två rader, där det sägs att skrivelsen läggs till handlingarna. Man borde faktiskt kunna kosta på sig en större uppmärksamhet i en fråga av denna betydelse.

Herr utbildningsministern CARLSSON:

Herr talman! Jag blev kanske något förvånad över det senaste inlägget, därför att nu blir det också en diskussion om utbildningens innehåll. I det avseendet har ju denna läroplan genomgått samma förberedelser som de övriga beslut på gymnasieskolans område som vi har tagit, dvs. ärendet har varit föremål för remissbehandling och offentlig diskussion, och efter det har vi lagt fast besluten. Det är naturligtvis något som jag inte kan göra någonting åt i anslutning till denna interpellation, utan läroplanen måste nu följas. Sedan får man efter en tid, när man har hunnit utvärdera den, ta upp den diskussion beträffande innehållet som herr Johansson i Holmgården var inne på.

När det sedan gäller möjligheterna att förlägga utbildningen tidsmässigt under året finns det en utomordentligt stor flexibilitet. Jag vidhåller detta. Med undantag för juli kan man helt disponera läsåret på det sätt man själv önskar. Skulle man dessutom vilja ta juli månad i anspråk, så kan man vända sig till skolöverstyrelsen och särskilt anhålla härom. Vad jag vet, har inte någon sådan anhållan inkommit till skolöverstyrelsen, men möjligheten står öppen.

Vi har ju tagit ett beslut om gymnasieskolan. Jag har uppfattat det som att de som företräder den utbildning vi nu diskuterar har önskat att den skall komma in som en del av gymnasieskolan. Det var på denna uppfattning jag byggde mitt uttalande att man hade ansett det vara angeläget att vara med i den nya skolformen.

Herr JOHANSSON i Holmgården (c):

Herr talman! Eftersom utbildningsministern sade att det inte kommit in någon anhållan om att få fortsätta undervisningen in i juli, vill jag nämna att jag i min hand har en skrivelse från Grans lantbruksskola till kungl. skolöverstyrelsen, där man tar upp just den frågan. I brevet står att

Tisdagen den
23 maj 1972

*Ang. sommarle-
digheten för lant-
bruksskolomas
lärare*

planerna var att sluta den 14 juli 1972. Den skrivelsen måste i alla fall ha kommit in.

När utbildningsministern säger att han blir förvånad över mitt uttalande angående undervisningen, så tycker jag i min tur att det är en aning förvånansvärt. Jag har inte sagt att den teoretiska undervisningen är dålig, men jag har sagt att den inte fyller den funktion som vi har trott och hoppats på, om den inte kompletteras med en tillräcklig praktisk undervisning.

Herr utbildningsministern CARLSSON:

Herr talman! Jag noterar den ansökan som herr Johansson påstår har kommit in till skolöverstyrelsen. Jag undrar bara om den ändå inte gällde en förlängning av läsåret och inte fördelningen av undervisningen under året.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 16 Föredrogs och hänvisades motionerna
nr 1705 till konstitutionsutskottet och
nr 1706 till justitieutskottet.

§ 17 Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets betänkanden nr 29 och 30, finansutskottets betänkande nr 24, skatteutskottets betänkande nr 29, justitieutskottets betänkanden nr 12 och 15, lagutskottets betänkanden nr 15 och 16, utrikesutskottets betänkanden nr 9–11, försvarsutskottets betänkande nr 16, socialförsäkringsutskottets betänkande nr 26, kulturutskottets betänkande nr 18, utbildningsutskottets betänkande nr 28, jordbruksutskottets betänkanden nr 33–35, näringsutskottets betänkande nr 29 samt inrikesutskottets betänkanden nr 12–14.

§ 18 Herr talmannen meddelade att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle skatteutskottets betänkande nr 29 uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden.

§ 19 Anmälades och bordlades

Skatteutskottets betänkande:

Nr 30 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:61 med förslag till lag om ändring i ölförsäljningsförordningen (1961:159), m. m. jämte motioner

Justitieutskottets betänkanden:

Nr 13 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:73 med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål

Nr 14 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:67 med förslag till vissa åtgärder mot narkotikamissbruket, m. m., såvitt propositionen hänvisats till justitieutskottet, jämte motioner

Lagutskottets betänkande:

Nr 13 i anledning av motion angående besökandes tillträde till hyresfastighet som hålles låst under dagtid

Nr 84

Tisdagen den
23 maj 1972

Socialutskottets betänkanden:

Nr 21 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:67 med förslag till vissa åtgärder mot narkotikamissbruket, m. m., såvitt propositionen hänvisats till socialutskottet, jämte motioner

Nr 22 i anledning av motioner om en analys av alkohol- och narkotikamissbrukets utveckling på längre sikt, m. m.

Utbildningsutskottets betänkande:

Nr 27 i anledning av propositionen 1972:48 angående rymdverksamhet jämte motion, såvitt propositionen och motionen behandlats av utbildningsutskottet

Näringsutskottets betänkanden:

Nr 37 i anledning av propositionen 1972:48 angående rymdverksamhet jämte motion

Nr 40 i anledning av propositionen 1972:33 med förslag till riktlinjer för och organisation av samhällets konsumentpolitik m. m. jämte motioner

§ 20 Kammaren åtskildes kl. 20.49.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert